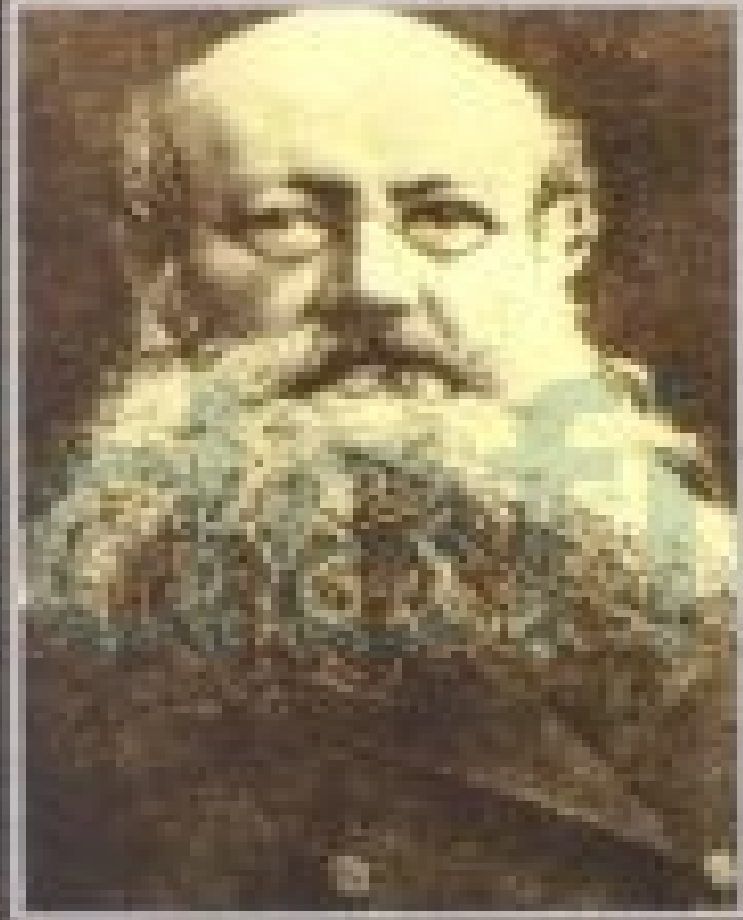

P. A. Kropotkin

EKMEĞİN
FETHİ

ÖTEKİ YAYINEVİ

EKMEĞİN FETHİ

P.A. KROPOTKIN

Pyotr Alekseyeviç Kropotkin: Rusya'nın yüzyılımızın eşiğinde yetiştirdiği simgesel nitelikte bir

kişilik... Knyaz'rürikoviç ve döneminin en radikal sol teorisyenlerinden biri; isyancı, ateist, silahlı

anarşist devrim yanlısı ve bütün yaşamıyla, en yüksek ahlak ilkelerine ve Hıristiyan ahlak

ilkelerine dayalı bir hayatın mümkün olabileceğini kanıtlamış bir insan; yıkmanın, yerle bir etmenin

peygamberi ve toplumbilim, doğa bilimleri ve etikanın uyumlu birleşimini sağlamaya çalışan bir

bilgin.

1842 yılında Moskova'da doğdu. (1) Çocukluk ve gençlik yılları bir anarşist devrimcinin fırtınalı

yaşamının habercisi olmaktan çok uzaktı. Yine de "evrensel vicdan", acı çeken on milyonlarca

insandan dolayı duyulan "suçluluk duygusu", aile kitaplığının sessiz ortamında Plutarkhos

okumaları, "tarihe ilgi duymak" gibi XIX. yüzyıl "Rus çocukları"na özgü düşünsel motifler,

Petropavlosk zindanının da, muhaceretin de ve nihayet devrimin Petrograd'ının da habercisiydiler.

1857 yılında Rusya İmparatorluğunun ayrıcalıklı bir askeri okulu olan Pajeskiy Korpus'a girdi

Kropotkin ve üstün yetenekleriyle kısa sürede okulun en parlak öğrencileri arasında öne çıktı.

Önce, "büyük reformlar"ın yarattığı hava, ardından hükümet uygulamalarının yarattığı hayal

kırıklığı Kropotkin'in kişiliğinin oluşumunda çok etkili oldu. Şayet toplumsal dönüşümler Rus

gerçekliğine yedirile yedirile gerçekleştirilebilseydi, geleceğin anarşisti belki de bambaşka bir

yaşam sürdürecekti ve Kropotkin önemli bir devlet adamı, yasa yapıcı, reformcu olacaktı. 1862

yılında Korpus'u bitirince, önemli kişilerle yakın akrabalığı ve bizzat çarın iltifatlarına mazhar

olmuş bir kişi olarak, Petersburg'daki muhafız alaylarından birine girerek kendine parlak bir

kariyer yapabilecekti, Kropotkin bambaşka bir yol seçti kendine. Sosyete toplantılarını, göz

kamaştırıcı baloları bir yana bırakıp Sibiryaya yollarına düştü ve Amur boylarındaki Kazak

birliklerinden birine girdi. Doğu Sibiryaya'nın başkenti İrkutsk o dönemlerde, ünlü devlet adamı N.N.

Muravyev'in öncülüğünde ve ilerici genç subayların ve aydınların katkılarıyla oluşturulan Amur

grupunun, mevcut toplumsal yapı ve kurumların yeniden yapılandırılması konusundaki geniş

kapsamlı planlarına sahne oluyordu. Kropotkin burada N.N. Muravyev'in verdiği özel görevle, çok

kısa sürecek olan devlet memurluğu kariyerine başladı. Kropotkin reform çalışmalarına aktif

olarak katıldı, sürgün ve hapis cezaları sistemine ve yerel yönetim sistemine değişiklikler getiren

projeler hazırladı. Yine bu yıllarda Kropotkin Amur bölgesinde ve Mançurya'da gezilere çıktı ve bu

bölgelere ilişkin coğrafi kayıtlar tutan ilk Rus araştırmacı oldu.

60'lı yılların ortalarına doğru Sibirya'da toplumsal koşullar değişmeye başladı. Tasarlanan

reformlar merkezi hükümetçe çok ciddi budamalara uğradı, giderek devlet aygıtının hantallığı da

buna eklenince reform tasarıları bütütin ortadan kalktı. 1866 yılında Krugobaykal'daki

sürgün Polonyalıların ayaklanmalarının bastırılmasından sonra ise bölgenin koşulları tepe-taklak

oldu.

Bütün bu koşullar ve ciddi bilimsel çalışmaya duyduğu karşı konulmaz ilgi, Kropotkin'e devlet

memurluğundan istifayı düşündürmeye başladı. 1867 yılında Petersburg'a döndü ve üniversitenin

fizik-matematik fakültesindeki öğrenimini coğrafya alanındaki önemli çalışmalarıyla,

araştırmalarıyla bütünleştirdi. Bu dönemde Rusya'nın en önemli coğrafyacılardan biri olarak

kabul edildi; 1868 yılında ise İmparatorluk Coğrafya Derneği'ne kabul edildi, kısa bir süre sonra da

fiziki coğrafya şubesinin sekreterliğine seçildi.

Daha Sibirya'dayken sosyalist düşüncelerle ilgilenmeye başlayan Kropotkin, 1872 yılında

yaptığı Avrupa gezisi sırasında M.A. Bakunin'in düşüncelerinden ve I. Enternasyonalin

etkinliklerinden haberdar oldu. Anarşizmdeki, otoriteye karşı oluş ve devrimcilik Kropotkin'i çok

etkiledi. Rusya'ya dönünce devrimci yeraltı hareketlerine katıldı, "çaykovtsi" grubuyla ilişki

kurdu, işçiler arasında propaganda çalışmaları yürüttü. 1874 Mart'ında tutuklandı ve

Petropavlovsk zindanına kapatıldı. İki yıllık tutsaklıktan sonra sevk edildiği Nikolayev Askeri

Hastanesinden yurtdışına kaçmayı başardı. Böylece uzun yıllar (kırk yıldan fazla) sürecektir Rusya

dışı yaşamı başlamış oldu.

Kropotkin bu dönemde Rus ve Avrupa devrimci hareketi içinde aktif olarak yer aldı. Bir dizi

anarşist yayın organının çalışmalarına, işçi mitinglerine, sosyalist toplantılara katıldı, Rus yeraltı

devrimci hareketiyle muazzam bir yazışma yürüttü. Devrimci etkinliklerinden dolayı Kropotkin

ikinci kez -bu sefer Fransız makamlarınca- tutuklandı, Clervo cezaevine kapatıldı. Kropotkin'in

serbest bırakılması için başlatılan kampanyaya V. Hugo, E. Renan, E. Reclus, H. Spenser, K.

Flammarion vd. gibi Avrupa bilim ve kültür yaşamının önde gelenleri katıldı.

Göçmenlik yılları bilimsel ve toplumsal yayınlara kendini en yoğun biçimde verdiği dönem oldu.

"Nineteenth Century", "Geographical Jurnal", "Britanya Ansiklopedisi" gibi Avrupa'nın en ciddi bilimsel yayınlarında yazıları yayınlandı. Londra Coğrafya Derneği'nin çalışmalarına katıldı, 1893

yılında Britanya Bilim Kurulu'na üye seçildi. Kropotkin, "İsyancının Söylevleri" (1885), "Ekmek

ve Özgürlük" (1892), "Tarlalar, Fabrikalar, İşlikler" (1898), "Karşılıklı Yardımlaşmanın Evrime

Etkisi" (1902), "Büyük Fransız Devrimi" (1909) gibi büyük yapıtlarını da bu dönemde yazdı.

Kropotkin'e yurda dönüş yolu ancak 74 yaşına ulaştığında, Şubat Devrimiyle açıldı: 12 Haziran

1917 günü yurduna dönen yaşlı devrimci yaşamının son yıllarında, zorunluluğuna ve

kaçınılmazlığına bütün varlığıyla inandığı "Büyük Rus Devrimi"ne tanık oldu. Büyük Ekim'i

izleyen aylardaki zor dönemleri, toplumun barışçıl biçimde "devletsiz komünizm"e geçişi

konusundaki umut kırıklıklarını, iç savaşı ve yeni devletin yapılanmasından kaynaklanan kaygıları

yaşamak zorunda kaldı. Ancak bütün bunlar insana inancını, aklın, adaletin ve iyiliğin zaferine

inancını ve Rusya'nın geleceğine inancını sarsamadı.

Yine bu dönemde Kropotkin birkaç kez Lenin'le karşılaştı ve peygamberce bir

önseziyle, bu gidişin

sonucunun toplumsal yaşamın her alanını kapsayacak bütünsel bir bürokratikleşme olacağına,

devletin yalnızca makineler üreten makineler üretimine yönelmesinin yeterli olmayacağına,

kooperatifçiliğin geliştirilmesinin zorunluluğuna ve toplumun ekonomik yaşamının

düzenlenmesinde esnek yöntemlere sahip olmanın önemine değinen bir dizi mektup yazdı(2).

Kropotkin'in mektuplarının, adresinde, büyük bir ilgi ve canlı bir tepkiyle karşılandığına ilişkin

tanıklıklar bulunmaktadır.

Kropotkin 1921 yılında öldü. Moskova'da Novodeviçye Mezarlığına gömüldü.

* * *

Kropotkin hiçbir zaman salt bir akademisyen-araştırmacı olmadı; onun bütün yapıtlarında her

zaman bir hedef gözlemlenir: Anarşizm ve komünizm temelleri üzerinde bir hayat inşa etmeye

yarayacak dünya görüşüne ulaşabilmek. Bir bilim adamı ve devrimci olarak varlığının anlamını

bu görüşlerin temellendirilmesinde ve propagandalarının yapılmasında buluyordu.

Kropotkin'in bütün felsefi yapılanmasının temelini "anarşi" düşüncesi oluşturur; öylesine ki,

büyük düşünür yalnızca politikada değil, doğal ve toplumsal varoluşun özünü

kavramada da

metodolojik ve etik bir anahtar olarak kullanmak ister bu düşünceyi. Grekçe ("başsızlık",

"erksizlik") ten gelen "anarşizm" terimi XIX. yüzyılda önce büyük bir entelektüel akımın, daha

sonraysa siyasal akımın adı oldu. W. Godwin, P.J. Proudhon, M. Stirner, M. Bakunin, B. Tucker,

L. Tolstoy vb. gibi birbirlerinden çok farklı düşünürler, toplumsal, felsefi bir akım olarak

anarşizme bağlı olduklarını açıklamışlardır. Bu insanların dünyayı kavrayışları kuşkusuz farklı

felsefi ve ahlaki temellere dayanıyordu; toplumsal gelişmenin kaynaklarını ve anlamını,

toplumsal değişmelerin araç ve amaçlarını farklı şekilde anlıyorlardı. Buna karşın bu düşünürlerin,

toplumsal ezginin, sömürü ve haksızlıkların nedeni olarak devleti ve onun siyasal-hukuksal

kurumlarını görme şeklinde ortak bir yanları da vardı. Maarifçi ideolojinin heyecanı ile

damgalanmış yeni zamanların eşiğinde onlar toplumsal kötülüklerin nedenini, mutlakiyetçi

devletten, feodal hukuktan, mülkiyet biçiminden çok, devlet kavramının kendisinde, yasalarda,

mülkiyette buluyorlardı. Anarşistler ister monarşi, ister parlamenter demokrasi, isterse devrimci

diktatorya olsun bütün devlet yapılanmalarına, bundan da önemlisi, bizatihi

toplumun "yukardan

aşağı" örgütlenmesi fikrine karşı aynı olumsuz tutum içindeydiler.

Oluşumu Avrupa kaynaklı gibi görünmekle birlikte anarşizm salt ve saf Avrupalı değildir, Rusya

kaynaklıdır da o aynı zamanda. Avrupa sol düşüncesinin gelişimi üzerine büyük etkileri olan M.A.

Bakunin ve P.A. Kropotkin'in dünya görüşleri, doğal olarak, Rus devlet yapısı gerçeğinden

kaynaklanmıştır.

Rus toplumsal-siyasal düşüncesinde devlet karşıtlığı (anti-etatizm) geleneği, Rus tarihinin

yeterince araştırılmamış sayfalarından önemli bir kesimi oluşturur. "Devlet"le "toprak" ya da başka

bir deyişle "hükümet"le "halk" karşıtlığı gerçeği üzerine, bu köklü karşıtlık üzerine eski

Slav-severler (I.V. Kireyevskiy, A.S. Homyakov, K.S. ve I.S. Aksakov'lar) pek çok yazı

yayımlamışlardır. Rus ademi merkeziyetçiliğinin tarihsel kökenleri, "Kirillo-Mefodiyevskiy

Kardeşliği" üyelerince de (N.I. Kosto-marov vd.) araştırılmıştır. Devlet ve onun kilise, ordu,

hukuk gibi kurumlarına karşı en ateşli yazılar yazarlardan biri de L.N. Tolstoy'dur. Bütün

kurumları ve tezahürleriyle devlete karşı oluşa (ve anarşist düşüncelere yakın duruşa), son olarak,

bazı dinsel sektler ve halk ütopyalarında rastlanıldığını söyleyelim.

P.A. Kropotkin, kuşkusuz, anarşist düşünce tarihini çok iyi biliyordu, bu düşüncelerle kendi

düşünceleri arasındaki genetik bağın da, bu düşüncelerle kendi düşünceleri arasındaki -özellikle de

siyasal erk biçimleriyle ilgili- görüş ayrılıklarının da farkındaydı. Kropotkin'in dünya görüşünün

merkezini "devletin özü ve tarihsel rolü" oluşturur; ve o devlet olgusunu kavramaya yönelik

geleneksel anarşist yaklaşım yöntemlerinin pek çok bakımdan sürdürücüsü ve geliştiricisi

olmuştur. Devleti, "mutlak kötülük", kendini mükemmelleştirme yeteneğinden yoksun "zifiri

karanlık" olarak görür Kropotkin. Olaya bu şekilde bakıldığında, erkin gücünü sınırlamaya,

bölüştürmeye yönelik her türden yapı ve düzenekler, bütün o yürütmeler, yargılar,

parlamentarizmler, özgür ekonomik faaliyetler vb., yalnızca devleti, dolayısıyla da baskıyı,

zorbalığı güçlendirmeye yönelik oluşumlardır. Topluma mutlak bir şekilde karşı oluş, toplumla

baskıcı ilişki, "neredeyse savaş" halinde oluş; toplumsal yaşamın tüm alanlarını kaplamış olan

bürokratik aygıtı sürekli ve şaşmaz bir biçimde çetrefilleştirme; tüm yüce toplumsal değerleri

çarpıtma devletin başlıca karakteristik özellikleridir.

Kropotkin, düşünce sistemini XIX. yüzyılın sonunda kurdu. Bugün, XX. yüzyılda, devleti tüm

ekonomik, toplumsal ve entelektüel yaşamın biricik öznesi olarak görmenin trajik sonuçlarıyla

karşı karşıyayız. Ama öte yandan da toplumsal yaşamı anarşist ilkeler esası üzerine inşa

etmenin ne gibi sonuçlar yaratacağının bilgisine sahibiz. Yalnızca Gulag ve Osventsim değil,

kanlı Gulyay Pole ve Aragon komünleri de, yüzyılımızın siyasal bilincinin aşamaları arasında

yer aldılar. Bu çok ağır paha ödenen örneklerin de gösterdiği gibi, toplumsal ilişkileri

düzenlemenin demokratik mekanizmaları hangi pozisyonda ve hangi koşullar altında yok edilirse

edilsin, her zaman aynı olumsuz, yalnızca olumsuz da değil, pek sık olarak yıkıcı sonuçların

doğmasına neden olmaktadır.

Yine de, anarşizmin kuramcıları, toplumsal düşüncelerin gelişmesine son derece önemli katkıda

bulunmuşlardır. Onların bürokratik merkeziyetçi devlete yönelttikleri eleştiriler, yönetsel aygıtın

yurttaş topluluğuna yabancılaşmasına yönelttikleri eleştiriler, bilim ve kültürün

"devletleşmesinin" olumsuz sonuçlarına yönelttikleri eleştiriler, anarşizmin çerçevesinin çok

ötelerine taşan pek çok felsefi, sosyolojik ve kültür-bilimsel kavramların oluşmasına ciddi katkıda

bulunmuştur.

Devletin, insanoğlunun tüm mutsuzluklarının kaynağı olarak sunulması, anarşistleri bu

mutsuzluk kaynağının yok edilmesi gerektiği inancına götürmüştür. Anarşistlere göre halk

ayaklanmaları devleti hiçbir kalıntı bırakmamacasına, en dibine dek silip süpürmeli ve

bürokrasinin boyunduruğundan kurtulan insanoğlu, yaşamını, akıl ve adalet esasları üzerine kendi

elleriyle inşa etmelidir.

Bununla birlikte, XIX. yüzyılın sonlarına doğru, örneğin Bakunin'in yapıtlarında görüldüğü

türden "tümünden reddediş" çağrılarının pek de verimli sonuçlar vermediği her gün biraz daha fazla

ortaya çıkmıştır. Anarşizm olumlu, yapıcı, yaratıcı programa şiddetle ihtiyaç duymuştur.

Kropotkin ise anarşistler içinde bunu ilk hissedenlerden biri olmuştur. Bütün yapıtları içinde bir tek

ilk yapıtı olan "İsyancının Söylevleri", anarşizm açısından neyin reddedilmesi gerektiği konusunun

açıklanmasına yöneliktir. Sonraki yapıtlarında Kropotkin doğanın ve toplumun gelişme yasalarının

ve devletsiz toplum kurmanın olanaklarının araştırılmasını kapsayan konseptasyonlar yaratmaya

çalışmıştır.

Kendisinin Holbach, Diderot, La Mettrie vb. gibi aydınlanmacılar ve Kant, Bakunin, Darwin,

Huxley, Spencer vb. gibi XIX. yüzyıl düşünürlerinin geleneğine bağlı olduğundan söz eden

Kropotkin, önüne hedef olarak doğal ve toplumsal hayatın bütün yönlerini betimleyebilecek bir

"sentetik teori" yaratma hedefini koymuştur. Onun görüşüne göre böyle bir felsefe şu ilkelere

dayanmalıdır: İlk ilke, "Hegelmeciliğin sahte mirası"ndan kurtuluş ve diyalektik metodun yerini "katı

bilimsel tümevarımsal metodun" almasıdır; ikinci ilke, evrim düşüncesidir (hem doğanın, hem de

toplumun gelişmesini açıklayan düşünce olarak evrim düşüncesi); ve üçüncü ilke, anarşizm

(toplumsal özgürlüğe giden yolu açan anarşizm). Kendine böyle bir yol çizen Kropotkin, çok geniş

bir çevreye yayılmış olan değişik sorunların çözümüne yönelir: XIX. yüzyılın sonundaki yeni

bilimsel buluşların özellikleri; insan kişiliğinin özü ve insanın bilme (kavrama) ve ilişki kurma

yeteneği; yeni zamanlardaki felsefi düşüncelerin gelişme sorunları; sosyalist proje ve plan

deneyimleri; tarihin kaynakları, anlamı ve amacı; siyasal sistemler ve devlet mekanizmalarının

fonksiyonelleştirilmesinin bağlı olduğu yasallıklar vb.

Kropotkin'in felsefi çalışmaları, XIX. ve XX. yüzyılların eşiğindeki belli başlı

toplumsal

gelişme eğilimlerinin önemli bir yansıtıcısıdır. Bu dönem, Avrupa kültüründe, "uygarlık krizi",

"Avrupa'nın batışı" vb. gibi duygu ve düşüncelerin kol gezdiği bir tür "yeni eshatologizm"in,

endüstriyel ilerlemenin yarattığı dizginlenemez iyimserlikle ve eski uygarlığın yıkıntıları

arasından doğmakta olan "yeni toplumsal yapı"yla birleştiği oldukça kendine özgü bir dönemdir.

XIX. yüzyılın hemen bütün klasik sol düşünce akımları, dönemin toplumsal çelişkilerinin,

Avrupa'nın uygarlık alanında kazandığı yeni başarılarından (bireycilik, pazar ekonomisi, temsili

demokrasi, hukuk devleti vb.) bazılarını reddederek çözümlenebileceğini öngörüyorlardı.

"Mısır, Asya, Akdeniz kıyıları, Orta Avrupa, birbiri ardınca tarihsel gelişmenin ocağı oldular,"

diye yazıyordu Kropotkin. "Ve her seferinde, gelişme, ilkel komünal toplum aşamasından

başlıyor, sonra köy toplumuna, sonra özgür kentlere ve en sonra her şeyin donup kaldığı devlet

dönemine geçiliyor." Birbirini izleyen böylesi bir dairesel aşamalar dizisinden, Kropotkin'e göre,

Eski Mısır, Asur-Babil kültürleri döneminde de geçilmişti.

Günümüzde, Avrupa uygarlığının da sonunun geldiğini düşünen Kropotkin, bu "son"dan patriarkal

değerlerin yerini endüstriyel değerlerin alacağını göz ardı eden tutucular gibi kültürlerin ölümü

şeklinde kötümser ve trajik şeyler beklemiyor, olaya iyimser bir açıdan bakarak "burjuva" ve

"bürokratik" Avrupa uygarlığını bekleyen sonu, bağrında anarko-komünist bir toplum düzenini

yaratacak ideal bir yapının prelüdü olarak görüyordu. XVIII-XIX. yüzyılların "klasik ütopiyalar"

gelenek ve ruhuna uygun olarak, insanın kendini mutlu ve özgür duyumsayacağı, üzerinde en küçük

ayrıntılara dek çalışılmış bir toplumsal yapı planı sunuyordu. Tabii, onun tarih felsefesinin

devresel (sıklık) mantığının içerdiği çelişki nedeniyle daha çok "tarihin mutlu sonu" olarak

algılanabilecek bir durumdu bu.

Kropotkin, ardında, henüz yeterince girilmemiş, araştırılmamış binlerce yazıdan oluşan çok

zengin bir arşiv bırakmıştır. (3)

S.A. Mindoyants

(1) Kropotkin, ardında, tüm yaşamını ayrıntılarıyla anlattığı mükemmel bir anılar kitabı bırakmıştır (Bkz.: *Bir*

Devrimcinin Notları. M. 1988).

(2) Kropotkin'in 1918-1920 yıllarında Lenin'e yazdığı mektuplar ne yazık ki günümüze dek yayımlanmış değil.

İçerikleri ve simgesel nitelikte öneme sahip oluşlarıyla bu mektuplar V.G.

Korolenko'nun A.V. Lunaçarskiy'e yazdığı,

-yine aynı dönemi değerlendiren- mektuplarıyla karşılaştırılabilir belki. (Bkz.: *"Noviy Mir"*. 1988, No: 10, s.198-218). Bu mektuplara şurasından burasından değinen bazı yayınlar olmadı değil (Bkz.: E.V. Staros-tin,

"V.I.Lenin ve P.A.Kropotkin Ne Zaman ve Kaç Kez Karşılaştılar?" Arkeografi Yıllığı, 1968, Moskova 1970, s.225-229; N.M.Pirumova, *"Mektuplaşmalar ve Buluşmalar"*, *"Yurt"*, 1989, No: 1, s.26-31. 1 Bkz.: Bonç-Bruyeviç V.D., *"P.A.Kropotkin'in Anısı"*, *"Lenin'den Anılar"*, Moskova, 1969, s.446-452.

(3) Kropotkin'in yayımlanmış yazılarını ve arşiv belgelerini sistematik bir şekilde düzenleme anlamında E.V.

Starostin çok önemli bir çalışma yapmıştır (Bkz.: S t a r o s t i n E.V. *PA.Kropotkin* (1842-1921). Bibliyografya: M., 1980).

YENİ BASKIYA ÖNSÖZ

Daha çok Fransa'daki toplumsal dönüşümleri göz önünde bulundurarak kaleme aldığım bu

kitabı yazmamın üzerinden yirmi beş yıldan fazla zaman geçti. Birinci Enternasyonalin, İşçi

Enternasyonalinin kuruluşuna katılan kuşakla, Paris Komününün kılıç artığı eylemcileri henüz

yaşıyorlardı; ve çevrelerinde gericiliğin zafer çığlıklarını duya duya bu insanlar sosyalist devrim

hareketine inançlarını yitirmişlerdi.

Toplumsal devrim düşüncesi bir tek Hankistler (merkezi devlet komünizmi yandaşları)

arasında yaşıyordu, bir de Birinci Enternasyonalin, devletsiz anarko-komünizm ya da kolektivizm

ilkelerine bağılılıklarını sımsıkı sürdüren bir avuç anarşisti arasında yaşıyordu.
Bu kitapta ben

işte bu düşünceleri -yani sermayenin ve devletin boyunduruğundan kurtulmuş topluluğun

alabileceği önlemlere ilişkin anlayışımızı- açıkladım.

Kuşkusuz toplumsal yeniden yapılanmanın ayrıntılı planlarına yönelik bir taslak çizebilmenin

mümkün olduğunu düşünüyordum. Aklımdan geçen, toplumsal devrimin karşısına çıkacak

devasa sorunlar üzerinde devrimcilerin düşünebilmelerini sağlamaya yönelik bir planı genel

hatlarıyla ve kabataslak sunmaktı.

İspanya'da, bu kitapta açıklanan düşünceler işçilerce hemen benimsendi.
"Ekmeğin Fethi"

(kitaba bu adı takmışlardı) (1) işçiler -daha çok da anarşistler arasında- sık kullanılan bir tür deyim

oldu. Merkezi devletin her zaman en büyük kötülük kaynağı olarak görüldüğü bu ülkede,

toplumsal devrimin özgür komünler yoluyla hayata geçirilmesi tam bir onayla karşılandı.

Ne var ki Avrupa'da gericilik gitgide güç kazanıyordu. Bütün ülkelerin sosyal demokratları

işçilere, bundan böyle -yani devlet güçlerinin yüksek gelişme düzeyine eriştiği koşullarda-

devrimin olanaksız olduğunu telkin ediyorlar, halihazırdaki "sermaye konsantrasyonunun

kapitalist sayısını büyük ölçüde azaltmayacağını ve küçük sanayi ile küçük ticareti yok

etmeyeceğini aşıyorlardı. Bu telkinler ve propagandalar üstün geldi. Toplumsal devrimin yakın

olduğuna duyulan inanç gitgide zayıfladı. İş o hale geldi ki, bizim arkadaşlarımız arasında bile,

toplumsal devrimin alacağı biçimler üzerine kafa yormanın gereksiz olduğunu söyleyebilenler çıktı.

"Ne zaman olacak bu devrim? İki yüz sene sonra mı?" diyorlardı.

Oysa Dünya Savaşı son beş yılında bu türden umutsuz düşüncelerin ne kadar yanlış olduğunu

ortaya çıkarmıştır. Bir yandan, gerek müttefiklerde, gerek Almanya'da savaş, devrim falan

olmaksızın devlet sosyalizmini ortaya çıkarırken, bir yandan da İngiltere'de savaş yılları içinde

devlet ekmek, et, şeker gibi tüm malların hem toptan hem de perakende alım satımlarında başlıca

üstenci olarak ortaya çıkmıştır. Demiryollarının ve kömür ocaklarının yönetimini de devlet

üstlenmiştir. Yiyecek maddeleri üretiminin başlıca teşvikçisi yine devlet olmuştur.

Öte yandan Fransa ve İtalya'da kent yönetimleri gıda üretim ve dağıtım işlerini üstlenmeye

başlamışlardır.

Avrupa'da ilk toplumsal hoşnutsuzluk, denilebilir ki, komünizmle ve ürünlerin ihtiyaçlara göre

dağıtımıyla sonuçlanmıştır. Böylelikle, bu kitapta ele alınan mesele, hayatın pratiğinde, çok büyük

ölçekli olarak gerçekleşmiştir.

İşçilerin bir başka talepleri daha gerçekleşmiştir. Fabrikaların, atölyelerin, her türden üretim

yapılan işliklerin yönetimine katılma istekleri -savaştan önce ütopyik, yani gerçekleşemez olarak

görülen bu istekleri- İngiltere'de yalnızca kabul edilmekle kalmamış, buna ayrıca hükümet

komisyonunca, bütün sanayi işçilerinin üretici çıkarlarını temsil eden yeni "işçi parlamentosu"nun

zorunlu olduğu kabulü de eklenmiştir.

Ve son olarak bizde, Rusya'da, iki yıldır, yüz elli milyonluk bir halkın ekonomik yaşamının

komünist ilkelere dayalı olarak çok geniş ölçekte yeniden yapılandırılması girişimleri sürüyor. Bu

girişimler sırasında, merkezileşmiş bürokratik karakterli devleti yeniden yapılandırırken düşülen

büyük yanlışlar, kapitalist üretim ve tüketim tarzından toplumsal tarza gerçek, canlı bir geçişi

sağlayacak koşullar üzerine çok önceden kafa yormaya başlamak gerektiğini açıkça

göstermiştir(2).

Ama hayat ilk başarısız girişimde çakılıp kalmadığı için; bunu kaçınılmaz olarak bütün ülkelerde

aynı yöndeki başka dönüşümler -kimi ülkelerde çoğu zaten başlamış dönüşümler- izlediği için,

her sosyalist doğal olarak kendine ve insanlığa karşı bir borç duygusu içindeydi: Kapitalist

olmayan, daha güzel bir toplumsal yapıya geçişin şu anda yaşamakta olduğumuz korkunç acılar,

hastalıklar, yitikler, akıl almaz yıkımlar olmaksızın sağlanabileceği koşulların araştırılmasına

zihinsel ve bedensel varlığının tüm gücünü, enerjisini harcama borcu...

1864 yılında Fransız ve İngiliz işçilerince kurulan ilk İşçi Enternasyonalisi'nin gündemini

özellikle kapitalizmden komünizme geçişin koşullarını irdelemek oluşturuyordu.

Ama burjuvazi ve iç entrikalar bu büyük gücü yerle bir ettiler; bunun üzerine ilkinin yerini İkinci

Enternasyonal aldı. Ancak bu, Birinci Enternasyonalden farklı olarak işçilerin değil, sosyal

demokrat partilerin birliğiyle oluşmuştu ve önüne hedef olarak önce "iktidarın ele geçirilmesi"ni

koymuştu; sosyalist dönüşüm ise bu iktidar aracılığıyla ve daha sonra gerçekleştirilecekti. Bizden

de, toplumun merkezden yönergelerle değil, yerinde, aşağıdan yukarı yapılandırılması

gerektiğinden söz edenler boş hayal peşinde koşmakla suçlandırıldılar.

Geçmiş, geçmişte kaldı; o bakımdan biz bu tartışmaları bir yana bırakıyor ve geleceğe

bakıyoruz. Geleceğe değer veren, gelecekte başarılı, canlı bir toplumsal devrim görmek isteyen

herkes, böyle bir devrimin başarıyla gerçekleşeceği koşullar üzerine ciddi ciddi düşünmek, kafa

yormak zorundadır. Bilimin üzerine düşen, toplumun mevcut güçlerini ve yeniden yapılanma

imkanlarını irdelemektir; bizim yapmamız gerekense, yaşamın koşullarını - kitaplara, broşürlere

göre değil- köylerde, işliklerde, fabrikalarda, demiryollarında, madenlerde... bizzat yaşamın içine

girerek, yaşama katılarak araştırmak, öğrenmektir. Bizim hem eski düzenin direnme gücünü, ona

bu gücü veren mekanizmaları tanımamız hem de yeni düzeni kuracak yeni ve yapıcı güçleri

uyarmamız, uyandırmamız gerekir.

Bu kitapta, yeniden yapılanma konusunda izlenebilecek olası doğrultulardan biri gösterilmiştir. Bir

başka olası -yine anarşist- doğrultu ise, arkadaşlarımızdan sendikalist Puje (Pouget) tarafından

"Devrimi Nasıl Yapacağız?" adlı kitapta gösterilmiştir. Arkadaşımız bu kitabında sosyal

devrime profesyonel sendika birlikleri açısından bakmakta ve sendikalistlerin sosyal devrimi nasıl

anladıklarını açıklamaktadır. Bu kitabın da yakında Rusçaya çevrileceğini umuyorum(3).

Keza, Proudhon'un sosyal devrimi nasıl anladığına ilişkin görüşleri -en

azından, bu görüşlerin

Gilom tarafından yapılan özetlemesi(4)- ve Proudhon'un Amerika'daki takipçisi Edward

Bellamy(5)'nin "Eşitlik" adlı kitabı en nihayet Rusçaya çevrilir diye umuyorum. Bir başka

umudumuz da, Rusya'da artık Alman sosyal demokratlarına duyulan puta taparca düşkünlüğün

zayıflaması ve İngiltere'de (munitsipal sosyalizm(6), gildey sosyalizmi(7)), Latin ülkelerinde

(komünalizm vb.) neler olup bittiğine ilgi duyulmasıdır.

Hayatın; toprağın, sanayinin, ticaretin kamulaştırılması gibi sorunların yanına getirip koyduğu

bu sorunlar üzerine sahip olunan genel bilgi çok yetersiz. Hayat artık derin değişiklikler istiyor.

Eskiden olduğu gibi yaşamdan habersiz olmaya devam edersek, her yeni girişimimiz kaçınılmaz

olarak başarısızlıkla sonuçlanacaktır.

Şu anda kitabımı yeniden okurken ne gibi duygular içinde bulunduğumu herkes kolayca

anlayacaktır sanırım. Egemenlerin buyruklarına körü körüne uymanın değil, herkesin katılacağı,

özgür işbirliği ilkeleri üzerinde yükselteceğimiz sağlam yapıya konulacak çok sayıdaki taştan biri

olur, dilerim bu kitap.

P.Kropotkin Dmitrov, Haziran 1919

1 *La conquista del pan*. Barcelona, 1900.

2 Önsöz 1919 Haziranında Dmitrov'da yazılmıştır. Rusya'ya dönüşünden sonra Kropotkin aktif siyasal faaliyetlerde

bulunmamıştır. Onun böyle bir tutum almayı yeğlemesinin nedenlerini S.G. Kropotkina, "*P.A. Kropotkin'in Rus*

devrimine neden katılmadığını soranlara yanıt" adlı elyazısı notlarında açıklamıştır (SSCB Merkez Devlet Arşivi, F.1129, Op.3. Ed.Hr.292)

3 Fransız sendikalist E. Pouget ve E. Patou'nun "*Devrimi Nasıl Başaracağız?*" adlı kitapları 1920 yılında Kropotkin'in önsözüyle "Emeğin Sesi" yayınevince yayınlanmıştır. Fransa'da yüzyıl başlarında gerçekleşen

toplumsal devrimin etkisiyle toplumun sendikalist esaslara dayalı bir örgütlenmeye gideceğini ve işverenlerle

mücadele etmenin aracı olarak doğmuş bulunan sendikaların, yavaş yavaş tüm toplumsal üretimi ve tüketimi

kontrol eden üretim korporasyonlarına dönüşeceklerini öne süren ütopyik düşünceler yer alıyordu kitapta.

4 D. Gilom'un "*Proudhon'a Göre Anarşi*" (Londra, 1874) adlı yapıtı kastedilmektedir. Armand Ross'un tanıklığına göre, Gilom'un Proudhon'un görüşlerini sistematize ederek özetlemek fikri M. Bakunin tarafından da şiddetle

desteklenmiştir.

5 Bellamy Edward, "*Geriye Bakış - Looking Backward*" (1887) adlı ünlü ütopyanın yazarı; bir başka yapıtı da

"*Eşitlik - Equality*" (1897) adını taşıyan Bellamy'nin yapıtları XIX. yüzyıl sonlarında çok ünlenmiş ve hemen Avrupa dillerine çevrilmişti. Kapitalizme şiddetli eleştiriler yönelten Bellamy, özel mülkiyetten kaynaklanan

bireyciliğin ve eşitsizliğin üste sinden gelebilmek için "toplumsal kapitalizm"

öneriyordu. Bunun için Amerikan

ekonomisinin yapılanması örnek alınacak, ancak buradaki özel mülkiyetin yerini toplumsal mülkiyet alacaktı.

Proletaryanın devrim mücadelesini şiddetle kınayan Edward Bellamy'ye göre, işçi sınıfı, sınıfsal dar görüşlülüğü

ve programının sığılığı nedeniyle herhangi bir devrimi tek başına başarabilecek güçte değildi. Toplumun en yüksek

etik ilkelere dayalı olarak yeniden yapılandırılması, ancak tüm sınıfların, tüm ulusun katılımıyla

gerçekleştirilebilir.

6 XIX. yüzyıl sonları XX. yüzyıl başlarında çok yaygınlık kazanmış, yerel yönetimlere çok önem veren, ulaşımın,

elektrik, gaz üretim ve dağıtımının belediyelere verilmesiyle kapitalizm içinde sosyalizm "yetiştirilebileceğini" öne süren bir görüş.

7 İngiltere'de XX. yüzyılın ilk çeyreğinde işçi hareketi ve sosyalist hareket içinde çok yaygınlık kazanan bu akımın

kuramcıları, "devlet sosyalizmi" yerine, "gildiya" adı verilen ve ekonominin temelini oluşturan tüccar ve zanaatkar birliklerine emekçilerin gönüllü katılımlarıyla gerçekleşecek bir sosyalizm modeli üzerinde duruyorlardı.

RUSÇA İLK BASKIYA ÖNSÖZ

Rusça çevirisini elinizde tuttuğunuz "La Conquete du Pain"de, anarşist komünizm ilkeleri

üzerinde bir sosyal devrimin nasıl gerçekleştirilebileceğinin taslağını çizmeye çalıştım.

Mevcut toplumsal yapının hem ekonomik ve politik açıdan eleştirisini, hem de temsili yönetimle,

yasa ve iktidar olgularıyla ilgili yıkıp yerle bir etmeye çalıştığım kör inançlar açısından eleştirisini

daha önce "Paroles d'un Revolte" ("Çağdaş Yapının Çözülmesi" ya da "Bir İsyancının

Söylevleri")(1) adlı kitabımda ele almıştım. Bu eleştirel derlemenin sonuç hükmü şuydu: Toplum,

şu anda özel ellerde bulunan ve yaşaması, üretmesi için kendisine gerekli olan toprağa ve bugüne

dek biriktirilmiş olan bütün zenginliklere zorla el koymalıdır... Fransa'da "Le Revolte" gazetesinde

başmakale olarak yayınlanan bu yazımdan dolayı tutuklanıp cezaevine tıklandım.

Üç yıl sonra cezaevinden çıkınca, bu arada Paris'e taşınmış olan ve adli kovuşturma sonucu

adını "Le Revolte"den "La Revolte"ye (2) çevirmek zorunda kalan eski gazetemde yine aynı

çalışmayı sürdürdüm.

Bizim düşüncemize göre toplumsal bir devrimin nasıl gerçekleşebileceğini ve gerçekleşmesi

gerektiğini açıklamaya girişirken, bir ideali anlatmaktansa, bugünkü toplumsal yapıdan

komünizme, anarşizme geçişin devrim anında nasıl gözü pek ve akıllı olmayı gerektirdiğini;

koşullar kendiliğinden bizi bu yöne itecek olmakla beraber, bazı şeylerin de bize bağlı olduğunu

(örneğin toplumda kendini göstermeye başlayan arzuları gerçekleştirme yolundan mı yürümeli,

yoksa toplumda kökleşmiş ve henüz tümüyle temizlenememiş önyargılara boyun eğip geçmişin

bizi uşaklıktan başka bir yere götürmeyecek olan toz toprak içindeki köhne yolundan mı

yürümelili... gibi) somut bir örnek üzerinde göstermenin daha iyi olacağını düşündüm.

Somut örnek olarak Paris'i aldım. Bunun nedenleri şunlardı:

Her ulus, -isterse en uygarı, en ilerisi olsun- aynı paydada toplanabilecek bir bütün değildir. Bu

böyle olmadığı gibi hatta o ulusun değişik kesimleri daima farklı gelişme basamaklarında bulunur.

Hatta Fransa, 1789-1793 ve 1848 gibi iki büyük devrimine karşın, ülkede on dokuzuncu yüzyıl

boyunca gerçekleşmiş bulunan o muazzam maddi iç ilerlemişliğine karşın (Hindistan ve öteki

mazlum ülkeleri sömürerek zenginleşmiş bulunan İngiltere gibi dış değil, iç ilerlemişlik), son

yüzyılda halkın her kesiminden insanların katıldığı o son derece fırtınalı politik hayata karşın,

evet, bütün bunlara karşın Fransa hâlâ eskiden olduğu gibi, halkın birbirinden çok farklı

kesimlerinin birbirleriyle ilintisiz birlikteliği olarak tanımlanabilecek aglomerat bir görünüm

içindedir. Hatta ülkenin kuzeybatı bölgeleri bugün bile ülkenin doğusundan yarım yüzyıl geridir.

Fransa'nın batısıyla doğusu, güneybatısıyla kuzeydoğusu, orta kesimlerdeki

platolar ve Rhöne

havzası tümüyle birbirlerinden ayrı dünyalar gibidir. Büyük Devrim, yani kaptırılmış bulunan kimi

köylü haklarının yeniden kazanıldığı, köylülerin iki yüz, üç yüz yıl önce feodal beyler ve

manastırlarca el konulan topraklarını zorla geri aldıkları köylü hareketi ve kentlerdeki işliklerin yarı

feodal bağımlılıktan ve monarşik egemenlikten kurtulmalarını sağlamaya yönelik kent

ayaklanmaları, bu geniş kapsamlı halk hareketi Fransa'nın daha çok güneydoğu, doğu ve kuzeydoğu

kesimlerinde kendini göstermişti; oysa aynı anda ülkenin kuzeybatısı, batısı soyluların ve kralın

kalesi gibiydi, hatta bunlar Vendees ayaklanması sırasında Jakoben cumhuriyetine karşı işbirliği

bile yapmışlardı. Ne var ki, ülkenin doğu-batı olarak ayrılışı bugün de geçerlidir. Şimdiki

cumhuriyetin başlangıç günlerinde yapılan seçim, -Fransa'nın cumhuriyet mi yoksa monarşiye

dönüş mü istediği ve 363 milletvekilinin belirlendiği seçim- sonunda ortaya çıkan harita, şaşırtıcı

ölçüde benim 1788-1792 yılları arasında ayaklanmalara sahne olan kent ve köyleri işaretlediğim

Fransa haritasıyla örtüştü. Kuzeybatı ve batı Fransa'nın köylük kesimlerinde cumhuriyet

ideallerinin zihinlere yerleşebilmesi ancak cumhuriyetin zaman içinde yerine

oturmasıyla olabildi.

Fransa'nın doğusuyla batısı, güneybatısıyla kuzeydoğusu, ülkenin orta kesimini oluşturan platolar

ve Rhöne vadisi birbirlerinden ayrı dünyalar olmayı hâlâ sürdürüyorlar. Ve bu farklılık yalnızca bu

bölgelerin köylü ahalisi arasında değil (yan sanayileşmiş kır zanaatkarları olan Fransız

Yura'larıyla Bröton köylüleri iki ayrı milliyettir), kentsel nüfus için de geçerlidir. Marsilya ya da

Saint-Etienne ve Rouen'ı Ren'le kıyaslayın, yeter: Papazlara ve krala bugün bile nerelerde inanç

duyuluyor, göreceksiniz!

Yüzyıllar boyu merkezi devlet yapısı olmasına karşın Fransa, ondan da çok İtalya ve hepsini

geride bırakarak İspanya, yalnızca başkent memurları yönünden -o da yüzeysel olarak- ortak

noktalan olan, her biri kendine özgü, yalnızca kendine benzer ülkelerdir. Aslında Latin ülkeleri,

hatta bu arada Fransa, alabildiğine federal ruhlu ülkelerdir ve nefret ettikleri partikülarizmle

federalizmi (yani ayrı bölge ya da kentlerin kendi bağımsızlıklarına düşkünlüğünü) birbirine

kariştiren devletçi Almanlar ve Alman Jakobenleri onları kesinlikle anlayamazlar.

Bu bakımdan da benim şahsen Fransa'daki toplumsal bir devrimin kesinlikle Jakoben değil, tüm

devlet kapsamında değil; yerel, cemaatler kapsamında olacağına hiç kuşku yok. Ülkesini tanıyan

ve kafası Jakoben merkezîyetçiliğiyle karışmamış her ilerici Fransız, (tıpkı İspanya'da Pi-i-Margal

gibi) ülkesinde devrimlerin kesinlikle bağımsız komünlerin ilanı şeklinde gerçekleşeceğini bilir:

Tıpkı 1871'de Paris ve Sain Etienne'de ilan edilen komünler ve "Bakuninistler" in Lyon ve

Marsilya'da ilan etme girişiminde buldukları komünler gibi. Fransa'da toplumsal bir devrimin

tohumlanması ne ulusal parlamentoda, ne de konvansiyonda olacaktır. Bu iş parlamentoyu fazlaca

umursamayan -tıpkı 1792 ve 1793 yıllarında Paris'in ürkünç konvansiyonun tehditlerini fazla

umursamadığı gibi- ayrı ayrı kentlerde gerçekleşecektir.

Yine, çok olasıdır ki, devrim farklı kentlerde farklı gelişim çizgisi izleyecek, ayaklanan ve

bağımsızlığını ilan eden her komünde insanlar yirminci yüzyılın önlerine diktiği sorunları kendi

yerel koşullarına ve gereksinimlerinin gereklerine göre çözümleyeceklerdir. Bir başka deyişle,

Latin ülkelerinde bir devrim başladığında, bu devrimin son derece canlı, hareketli, çok yönlü, yerel

bir karakter alacağına hiç kuşku yoktur. Tıpkı, on ikinci yüzyıldaki "kentler devrimi" gibi... (ne

güzel tasvir etmiştir, Augustin Thierry bu devrimlerin başlangıcını!)(3)

İngiltere'yle Belçika ve

Hollanda'nın pek çok kentleri için de aynı şey söz konusu. Hiç kuşku duymadığım bir başka nokta

ise, Rusya'nın, şu benim koca anayurdumun, ayrı ayrı bölgelerinde, kentlerin inisiyatifi ele

almasıyla, öncelikle toprağın, kısmen de fabrikaların kamulaştırılması, bunu takiben de, artel

esasları üzerinde tarımın, kısmen de sınai üretimin örgütlenmesi girişimleri başlatılmadıkça,

sosyalist doğrultuda (üretim araçlarının kamulaştırılması bağlamında) tek bir adım bile

atılamayacaktır.

"Revolte"de Fransız işçileri için yazdığıma göre, elbette, ele aldığım örnek genelde Fransa,

özelde de onun en ilerici kenti olarak Paris'ti. Ve bu yazılarımda her şeyden önce Paris gibi büyük

bir kentin hem kendisinde, hem de yakın çevresinde bir toplumsal devrimi nasıl

gerçekleştirebildiği ve 1793 yılında cumhuriyet Fransa'sında olduğu gibi, toz toprak içindeki eski

zaman savunucularının dört bir yandan yönelttikleri saldırılarına karşın bu devrimin kökleşmesini

nasıl başarabildiğini göstermeye çalışmışım.

Bu kitabın sonunda, "neyi, nasıl üretmek?" sorununa gelip dayandığımı gördüm. Ve bu sorunu,

elimden geldiğince, bir sonraki kitabım olan "Tarlalar, Fabrikalar ve Atölyeler"de (İngilizce adı

"Fields, Factories and Workshops") ele aldım.

P.Kropotkin Ocak, 1902

1 "*Paroles d'un Revolte*" yapıtı Paris'te Fransızca olarak 1890 yılında yayınlanmıştır. Yapıtın temelini Kropotkin'in *Le Revolte* ve *La Revolte* gazetelerinde yayınlanan yazıları oluşturur.

2 "La Revolte" ("İsyancı") gazetesi 22 Şubat 1879'dan 10 Eylül 1887'ye dek Cenevre'de, daha sonra 1881'den başlayarak Paris'te yayınlanmıştır ve 1883 yılında tutuklanmasına dek gazetenin redaktörlüğünü ve çoğu yazının

yazarlığını Kropotkin yapmıştır. 17 Eylül 1887'den 10 Mart 1894'e dek gazete "La Revolte" ("isyan") adıyla yayınlanmıştır ve bu dönemde gazeteyi ünlü anarşist Jan Grav yönetmiştir.

3 Avrupa historiografisinde "toplumların tarihi"ni, farklı toplumsal katmanların birbirleriyle ilişkilerini ve savaşımalarını yazmaya ilk girişen tarihçilerden biri. XI.-XII. yüzyıl Avrupa tarihinin "kentler devrimi" ya da "kent komünleri hareketi" adı da verilen olaylarını büyük bir dikkatle inceleyen Thierry, bu olayları özgür ve adil bir

toplumsal yapıya ulaşma konusunda Avrupa tarihinde tanık olunan ilk girişimler olarak değerlendirmiştir.

FRANSIZCA İLK BASKIYA ÖNSÖZ

Pyotr Kropotkin, kitabı için önsöz yerine geçmek üzere bir şeyler yazmamı rica edince, bir parça

tedirginlik duymama karşın onun bu isteğini yerine getirmeye karar verdim. Benim onun güzel

sözlerine yenilerini ekleyip de o anlamlı sözler zincirinin gücünü, büyüsunü zedelemek gibi bir

niyetim yok elbette. Ama burada dostluk kavramı benim bağışlatıcım olsun.
Fransız

"Cumhuriyetçi"lerinin incelikli, yüksek zevklerin Rus çarının ayakları altında süründüğünü

düşündükleri şu anda, bu çarın, egemenliği altındaki toprakların herhangi bir köşesinde kırbaçlaya

kırbaçlaya öldürmekten, bir hücreye kapatıp on yıllarca unutmaktan, yahut ıssız bir köşede sessizce

ipe çekmekten zevk duyacağı özgür insanlarla dostluk kurmak bana özellikle çok hoş geliyor. Bu

dostların arasında bir an için de olsa, gençliklerinde sesleri kısılana dek "özgürlük!" "özgürlük!"

diye haykıran, şimdiyse "Marseyez" yerine "Tanrım, kralımızı koru!" şarkısıyla uzlaşmaya

çalalayan dönemlerin iğrençliklerini unutabiliyorum.

Kropotkin'in bundan önceki kitabı "Paroles d'un Revolte" (Rusçaya "Çağdaş Sistemin Çöküşü"

adıyla çevrildi), sefil ve acımasız burjuva toplum yapısının ateşli bir eleştirisi niteliğindedir ve

devrimcileri kapitalist devlete karşı savaşmaya çağırıyordu. Bu yeni kitapsa, çok daha barışçıl

karakterde olmak üzere, ilkinin devamı niteliğinde. Bu kitapta, toplumun yeniden yapılandırılması

için çaba harcamayı içtenlikle isteyen bütün dürüst insanlara çağrıda bulunuluyor, bankaların ve

devletin yıkıntıları üzerinde gerçek insanlık ailesini en nihayet inşa

edebileceğimiz yakın

geleceğin ana aşamaları genel çizgileriyle açıklanıyor.

"La Conquete du Pain" (Ekmeğin Fethi) kitabının başlığını, "bir tek, insanın karnını doyuracağı

ekmek olarak değil", en geniş anlamda anlamak gerektiği tabiidir.

Günümüzde eğer yürekli, gözü pek, yüce gönüllü birtakım insanlar sosyal adalete ilişkin

ideallerini yaşama geçirmek için uğraşıyorlarsa, biz de bir tek ekmeğimizi elde etmekle

uğraşamayız, hatta bu ekmeğe tuzla şarap da eklense bile. Akla uygun düzenlenmiş bir yaşam için

zorunlu, hatta zorunlu da değil, gerekli, yararlı olabilecek her şeyin kazanılması, elde edilmesi

gerektir. Her şey elde edilmeli ve onların tüketimiyle yaşamdan alınacak haz alınmalıdır. Ama şu

ilk "kazanım"ı gerçekleştiremedikçe, "yoksulluk ve yoksullar bizimle birlikte oldukça" -aynı kafese

kapatılmış vahşi hayvanlar gibi birbirlerinden nefret eden, birbirlerinin gözünü oymaya çalışan

insan derintisini "toplum" olarak adlandırmak- gülünç bir çaba olarak kalacaktır.

Kitabının başında yazar insanlığın sahip olduğu muazzam zenginliği, herkesin ortak çabasıyla

yaratılmış olağanüstü makine gücünü sayıp döküyor. Şu anda elde edilmekte olan ürünler herkese

ekmek sağlamaya yeter; hele bir de kentlerin, evlerin, toprakların, fabrikaların, okulların, ulaşım

araçlarının temsil ettiği muazzam sermaye düşünülecek olursa... Bu muazzam sermaye özel

mülkiyet konusu değil de, herkesin ortak varlığı olsa, bu durumda herkes için gerçek refah, bolluk

sağlanmış olurdu. Sahibi olduğumuz kuvvetler, gereksiz ve birbiriyle çatışan işlere değil,

insanoğlu için gerekli şeylere, konuta, giysiye, konfora, bilim ve sanatın gelişmesine harcanırdı.

Tüm zenginliklerin müsadere edilip topluma ait kılınması yalnızca anarşik komünizm

yoluyla mümkündür: Bunun için hükümetin devrilmesi, yasaların yırtılıp atılması, ahlak

normlarının reddedilmesi, tüm resmi organların görmezden gelinmesi; bireysel eğilimlere, ilgilere,

ideallere ve başlanılmış işin niteliğine göre gruplaşarak inisiyatifin ele alınması ve işin başına

geçilmesi gerektir. Burada en önemli sorun müsadere sorunudur ve yazar da bu konuyu,

kaçınılmaz, yakın devrimin gerektirdiği kısa, özlü, açık, sakın, soğukkanlı bir üslupla, keskin

sözler etmeden ele almış, diğer bütün konulardan daha ayrıntılı olarak işlemiştir. Ancak devletin

yıkılmasından sonradır ki, artık soyguncular, asalaklar için çalışmak zorunda olmayan özgür

işçi grupları, özgürce seçtikleri, en çekici buldukları alanlarda çalışacaklar, toprağı bilimsel

yöntemlerle işleyecekler, sanayide teknolojinin son yöntemlerini uygulayacaklar, çalışma,

öğrenme ve haz duygusu birbirine karışacak. Kitabın tarımsal emeğın çözümlenmesine ayrılan

sayfalarını özellikle çok önemli buluyorum, çünkü bir avuç insanın zenginleşmesi için değil,

herkesin yararı için, en geniş, en kapsamlı biçimde, üstelik kolayca uygulanabilecek, hayatın

pratiğinden geçmiş, denenmiş, sınanmış birtakım olgulara yer veriliyor bu bölümde.

Nüktedanlar, gençlerdeki şıklık, zarafet düşkünlüğünün yol açtığı tuhaf, ayıplı durumları sarakaya

almak için "yüzyıl sonu" -"fin de siecle"- insanından söz ederler. Ne var ki, yüzyıl sonuyla falan kıyaslanamayacak kadar önemli bir aşamadan geçiyoruz şu anda: Yüzyılımızın sonuna gelmekle

kalmadık, daha da ötesi, koskoca bir tarih devrinin sonuna geldik. Antik uygarlığın tamamlanışına

tanık oluyoruz. Gücün hukuku, iktidarın bin bir nazı, kaprisi, Yahudiliğın dehşet verici efsaneleri,

acımasız Roma hukuku bizim için eski anlamlarını yitirdiler. Biz yeni bir inanç benimsiyoruz; bu

inanç -ki bilimden başka bir şey değildir- gerçeğı arayan herkesin inancı olduğu zaman

cisimlenmeye başlayacaktır, çünkü tarihin temel yasasına göre, toplum her zaman kendi idealine

göre oluşur. Eski toplumsal yapının savunucuları pes etmek zorunda kalacaklar.
İnançlarını

yitirmişler bir kez onlar; öndersiz, sancaksız, inançsız rastgele savaşıyorlar.
Yenilikçilere karşı

kuşkusuz yasaları, eli kılıçlı polisleri, topları, tüfekleri var ellerinde; ama bir
fikri yenmek için

hiçbiri yetmez bunların; bu nedenle de baskıya, zulme, egemenlerin
düşlemlerine dayanan bütün o

eski düzen süratle uzak geçmişin bir söylencesine dönüşecektir.

İnsanlığın gelişme tarihi içindeki önemi ve anlamı belki fazla büyük olmayacak
ve insanlığa önemli,

hızlı bir sıçrama yaptırmayacaktır (çünkü doğada olmaz böyle şeyler) ama bir
devrimin

yaklaşmakta olduğuna da kuşku yoktur. Tam bir özgüvenle söyleyebiliriz ki,
binlerce ilerici

nitelikli olay, binlerce derinlemesine değişiklik, bize anarşist toplumun nicedir
gelişmeye

başlamış olduğunu işaret etmektedir. Özgür düşüncenin dogmalardan
kurtulduğu, dehanın eski

formülasyonları silkeleyip attığı, insan iradesinin bağımsız davranışlarda
tezahür ettiği her yerde,

disipline edilme, zapturapt altına alınma girişimlerine öfkeyle karşı koyan
insanların birbirlerine

öğretmek-birbirlerinden öğrenmek için özgür iradeleriyle bir araya geldikleri,
başlarında şef,

kumandan, egemen vb. olmadan hayattan kendilerine düşen payı alma-

gereksinimlerini karşılama

hakları için savaşmaya atıldıkları her yerde anarşist toplum da gelişmeye başlamış demektir.

Evet, bütün bunlar anarşi demektir, hatta bilinçsiz olduklarında bile; zira bilinç azar azar ama

durmaksızın işin içine girmektedir. Anarşi nasıl zafere ulaşmasın: Bir kez ideali var, istenci var,

cesareti var... Düşmansa, bütün bunlardan yoksun olduğu gibi üstelik güvenini, inancını yitirmiş,

"Ne gelir elden: Asrın sonu!" diyerek kendini bahtının rüzgârına bırakmış...

Kendini ucun ucun hissettirmeye başlamış olan devrim hiç kuşkusuz bir gün paldır küldür çıkıp

gelecek ve o zaman Kropotkin dostumuz bir tarihçi olarak çıkıp bizlere, mevcut rejimin

adaletsizliğinin farkında olan ama manen ve maddeten bağlı oldukları topluma karşı açık

başkaldırıya cesaret edemeyen insanların yeniden herkesin emeğiyle yaratılmış olan kolektif

zenginlik âlemine girebileceklerini açıklama hakkına sahip olacak. Herkes bilir ki, yasa denilen şey

iğrenç bir yalan, yargıçsa varsılların uşağı, yoksulların baş belasıdır. Alın terine dayanan dürüst

yaşam, bazen bir lokma ekmekle ödüllendirileceği güvencesini bile vermiyor insanlara; bugünkü

koşullarda "ekmeğini kazanmanın", bolluk içinde bir yaşama kavuşmanın en iyi yolu

borsacı-simsar arsızlığı ve tefeci acımasızlığı oluyor. Düşüncelerini, arzularını, girişim ve

davranışlarını kendi adalet anlayışına göre ayarlamak yerine, düşüncelerini dosdoğru ve açıkça

dile getirmenin doğuracağı sonuçlardan kaçınmak için, sağa sola sıvışmanın yoluna bakıyor çoğu

kişi. Babalarının "gerçek din"ine iman ettiklerini açıklama cesareti gösteremeyen ve belirli

dogmaları bile olmayan, daha orijinal birtakım mista-gogialara doğru savrulan, dumanlı

duyguların sisleri içinde yiterek spirit'lere, rosenkreytserere, Budistlere, meczuplara dönüşen

"yeni dindarlar"ı(1) bunlara örnek gösterebiliriz Kendilerini Sakia-Muni'nin takipçileri gibi

tahayyül eden, ama onun öğretisini belleme-benimseme zahmetine katlanamayan bu melankolik

baylar ve tütsülü semavi bayanlar, nirvanada yok olmanın sükûnu peşindeymiş gibi tavırlar

takınıyorlar.

Madem bu "güzel ruhlular" bize durmadan idealden söz ediyorlar, o zaman bir an önce onların

içlerini rahatlatalım. Evet, biz materyalistiz, yani yiyeceğimiz ekmeği düşünmek gibi bir

zayıflığımız var, çünkü çoğu kez bu ekmeği bulamıyoruz ya da yeterince bulamıyoruz; Rus çarının

uyruğu milyonlarca Slav kardeşimiz için de söz konusudur bu karnını

doyuracak ekmeği yeterince

bulamamak, milyonlarca başka insan için de... Ama biz, tarlalarımızın, akılcı işlendikleri takdirde

bize bol bol verecekleri ekmekten, maddi refahtan, kolektif zenginlikten başka şeyler de

düşünüyor, görüyoruz. Örneğın kocaman, yepyeni bir dünya görüyoruz: Ruhları semanın yedinci

katlarında kanat çırpan ve saf güzelliğın tapınımcıları olduklarını öne sürerek maddi hayata burun

kıvıranların küçük gördükleri, birbirimizi sınırsızca sevebileceğımız, asil heveslerimizi,

isteklerimizi gerçekleştirebileceğımız bir dünya bu! Varsıl da yoksul da kalmadığı zaman, açlar

ağızlarının suyu akararak tokları izlemedikleri zaman, insanların doğuştan getirdikleri o doğal,

gerçek kardeşlik duygusu yeniden gelişebilir... Ancak o zaman, hep sesi kısılmış, bastırılmış,

susturulmuş olan kardeşlik ve dayanışmanın dini, gök kubbenin sisleri arasında dumanlı tasvirler

çizen o ne idüğü belirsiz dinlerin yerini alacaktır.

Devrim, verdiği sözleri yerine getirmekle kalmayacak, bundan da fazlasını yapacaktır. Devrim, her

türlü görünümüyle polisten üzerimize bulaşmış olan pisliklerden bizi temizleyerek, bizi para

kazanmanın -varlığımızı zehirleyen, hayatımızı karartan- aşağılık kaygılarından kurtararak,

yaşamın kaynaklarını yenileyecektir. O zaman herkes özgürce kendi bildiği yoldan yürüyüp

gidecektir. İşçi elinin yatkın olduğu işte çalışacak, mucit araştırmalarını hiçbir art düşüncesi

olmaksızın yapacak, sanatçı kafasındaki güzel kavramını para uğruna bayağılaştırmayacak ve

hepimiz şarkılarla, türkülerle ozanların düşledikleri yücelikleri gerçekleştirmek için dostça,

arkadaşça çalışacağız. O zaman herhalde sürgün, hapisane gibi tehlikelere rağmen yeni toplum

için yılmadan mücadele edenlerin adlarını arada bir de olsa anacağız. Şu anda elinizde tuttuğunuz

kitabı, "Ekmek ve Özgürlük"ü yayımlarken de bu adları düşünüyoruz: Yatmakta oldukları

zindanların demir parmaklıkları arasından süzülüp kendilerine ulaşan bu ortak selamımızla sanırız

onlar kendilerini biraz daha güçlü hissedeceklerdir. Kitabını ortak davamız için acı çekenlere

adarsam eğer yazar herhalde beni onaylayacaktır... Özellikle de, bütün yaşamı gerçek uğruna

verdiği upuzun bir savaştan ibaret olan birine... Onun adını anmama gerek yok, kardeşinin bu

cümlelerini okuduğunda yüreğinin vuruşundan o kendini tanıyacaktır.

Elise Reclus 1892

1 Kiliseyi ve toplumu tüm kusurlarından arınmış mükemmel kurumlar haline getirmeye çalışan efsanevi X Cemiyeti

kurucusu Rosenthal'in adından. Bunların her türlü toplumsal çabayı, eylemi küçük gören bir felsefeleri vardı.

ZENGİNLİĞİMİZ

I

İlk insanın, çakmaktaşının ucunu sivrilterek ilk silahı yapmasının, bu silahla ilk av ürünlerini

elde etmesinin, ölürken de çocuklarına uygun bir kaya kovuğu, kaba yontulmuş birkaç kap kaçakla;

anlayamadığı, korktuğu, acınası varlığını sürdürebilmek için müthiş bir mücadeleye giriştiği

uçsuz bucaksız bir doğa bırakmasının üzerinden çok zaman geçti.

Ama o zamandan bu günlere uzanan ve binlerce yıl süren çok uzun yol boyunca insanoglunun

muazzam bir birikimi oldu. Toprağı temizledi, bataklığı kuruttu, ormanı kesti, yollar açtı; yaptı,

yarattı, gözledi, akıl yürüttü; pek çok karmaşık araç gereç yaptı, doğanın bağından sırlarını söküp

çıkardı, buharı denetimi altına aldı. Bugün, uygar dünyada gözlerini açan bir bebek, dünyaya

geldiği anda, kendinden önce yaşayan ve çalışanlarca oluşturulmuş, biriktirilmiş muazzam bir

sermayenin sahibi oluyor. Ve bu sermaye ona, kendinden öncekilerin emeğiyle birleştirdiği kendi

emeğinin de yardımıyla, "*Bin Bir Gece Masalları*"ndaki göz kamaştırıcı Doğu hazinelerinin bile

yanında sönük kalacağı büyüklükte bir zenginliğe sahip olma olanağı sunuyor.

Temizlenip sürülmüş toprağın, insanlığın gereksindiğinden de bol bir hasat vermek için

beklediği tek şey, akılcı bir emekle iyi cins bir tohumun bağına bırakılmasıdır. Tarımsal işlerle

ilgili en mükemmel araç gereçler yapılmış, yaratılmış bulunuyor. Amerika'nın bakir bozkırlarında

yüz kişi, makinelerin de yardımıyla, birkaç ay içinde, on bin kişiye bir yıl boyunca yetecek buğdayı

üretebilmektedir. İki üç kat fazla ürün almak isteyen biri ise her bitkiye özel bakım uygulayarak,

küçücük bir toprak parçasından bile akıl almaz ürün elde edebilir. Geçmişte bir avcının kendini ve

ailesini besleyebilmek için yüzlerce kilometre karelik bir alana ihtiyacı varken, günümüzün eğitilmiş

insanı bunun on binde biri kadar bir alandan aynı şeyleri sağlayabiliyor, hem de çok daha az bir

emekle ve riskle.

İklim bu konuda engel değil. Güneş ışığı yeterli değilse, yapay sıcaklığa başvuran insanoğlu;

büyümeyi hızlandırmak için bir gün ışık da üretmeyi başaracaktır. İçinden sıcak su geçen dökme

demir borular ve cam duvarlar aracılığıyla, aynı toprak parçasından açık havada olduğundan on kat

daha fazla ürün alınabilmektedir.

Hele sanayi alanında ulaşılan başarılar çok daha çarpıcı. Üç dört kuşak insanın çabasının ürünü

olan ve çoğunun buluşçusu belli olmayan günümüz makinelerinin yardımıyla, yüz kişi, on bin

aileye iki-üç yıl yetecek giysiye dikebiliyor. Gerekli donanımları olan bir kömür ocağında yüz

kişi bir yıl içinde on bin aileyi en etin kışlarda bile ısıtabilecek miktarda kömür elde edebiliyor.

Daha geçenlerde, 1889 yılında, Fransız devriminin yüzüncü yıldönümü dolayısıyla açılan

sergide, birkaç ay içinde Paris'e yeni bir Paris eklendiğini hayretler içinde görmedik mi? Üstelik

bu iş geekleştirilirken Fransız halkının işine gücüne gidip gelmesine hiç engel olunmamış, en

ufak bir rahatsızlık yaratılmamıştı.

Gerek sanayide, gerek tarımda, gerekse genel olarak tüm toplumsal yapılanmamızda,

atalarımızın emeklerinin ürünlerinden çokça yararlanabildiğimiz söylenemezse de, emrimizde

olan demir ve elik yardımcılarımız sayesinde insanlığın büyük bir zenginliğe, lükse

kavuşabileceğini tam bir inançla söyleyebiliriz.

Evet, zenginiz; hatta düşündüğümüzden de zenginiz; sahip olduğumuz şeylerle zenginiz, bu bir;

ikincisi, çağdaş bilim ve tekniğin yardımıyla geliştirebileceğimiz şeylerle zenginiz. Hele, bilim ve

teknoloji alanındaki bilgi birikimimizi herkesin refahı için kullanabilsek, topraktan da, sanayi ve

manüfaktür üretiminden de elde edeceğimiz ürün miktarıyla akıllara durgunluk verecek denli

zenginiz.

II

Eğitimli insanların çok zengin oldukları tartışmasız bir gerçek olduğu halde, çevremizde bu

denli yoksulluğun hüküm sürmesine ne demeli? Halk yığınlarını alıklaştıran bu ağır çalışma

koşulları neyin nesi? Hatta doğru dürüst bir geliri olan işçide bile, geçmişten tevarüs ettiği bunca

zenginliğin ortasında, günde birkaç saat çalışma karşılığında herkese bol bol yetecek ürün

verebilecek bunca güçlü üretim araçlarıyla donanmışken, yarımına bu güvensizlik nereden

geliyor?

Sosyalistler bu çelişkiyi açıklayalı çok oldu; bilimin her dalından aldıkları kanıtlara dayanarak

açıklamalarını her gün yinelemeyi sürdürüyorlar. Bu anlaşılmaz gibi görünen tuhaf çelişkinin

nedeni şudur: Üretim için gerekli olan her şey; toprak, maden ocakları, makineler, iletişim,

besinler, ev, eğitim, bilgi... bütün bunlar ve başkaları, insanoğlunun doğanın güçlerini alt etmeyi

öğrendiğinden bu yana, soygunlardan, sürgünlerden, savaşlardan, cehalet ve zorbalıktan ibaret olan

uzun geçmiş boyunca- bir avuç insan tarafından gasp edilmiştir.

Bu tuhaf çelişkiye neden mi arıyorsunuz, saymakla tükenmez: Bu bir avuç insan, geçmişte

edindiklerini öne sürdükleri bir hakla, elde edilen ürünlerin en az üçte ikisine el koymakta, sonra da

bunu en anlamsız biçimde savurmakta, delice tüketmektedirler. Bir başka neden: Bu baylar halkı o

hale getirdiler ki, fabrikalarında, topraklarında, madenlerinde -aslan payı kendilerinde olmak üzere-

lütfedip işçilerin çalışmasına izin vermeseler, işçi de köylü de bir ay, hatta çoğu kez bir hafta

yaşamaya yetecek geçim imkânlarından yoksundur. Son bir neden olarak da şunu kaydedelim: Bu

baylar işçiyi herkes için gerekli olan şeyleri değil, kendilerine en fazla kazancı sağlayacak şeyleri

üretmeye zorlamaktadır. Esasen sosyalizmin özü de bu sayılan olguların açıklığına

kavuşturulmasıyla ilgilidir.

Gerçekten de, işte önümüzde uygar bir ülke. Geçmiş zamandan kalan ormanları ona zarar

verecek şeylerden ayıklanmış, temizlenmiş, bataklıkları kurutulmuş, iklimi sağlığa çok daha

uygun olmuş, ülke yaşamak için elverişli koşullara sahip... Eskiden yabancı otların bittiği toprak

şimdi bereketli, verdikçe veriyor... Tepelerin güney yamaçları teraslanmış, omçalarda sallanan

üzüm salkımları göz alıcı... Eskiden yenilmeyen meyveler ve kökler veren yabani bitkiler, bitmez

tükenmez çalışmalar sonucu lezzetli, besleyici sebzelere ve dalları birbirinden güzel, ağız

sulandırıcı meyvelerle dolu ağaçlara dönüşmüş.

Ülkeyi her yanından binlerce şose ve demiryolu kesiyor, dağları deliyor yollar... Alplerin,

Kafkasların, Himalayaların vahşi yamaçlarında lokomotiflerin ıslığı duyuluyor. Irmaklar,

dizginlenmiş, ulaşım yapılabilir hale getirilmiş... denizlerin kıyıları uzun uzun incelenmiş,

haritaları çıkarılmış, denizleri aşmak gemiciler için çocuk oyuncağı... Ağır emekler harcanarak

yapılan dalgakıranlarla oluşturulan yapay koylar, öfkeli okyanusa karşı gemiler için harika bir

sığınak. Dağlar delinip tüneller açılmış; nerede kömür ve maden varsa oraya uzanan galerilerle

yeraltı tam bir labirente dönüşmüş. Kara, deniz ve demiryollarının kesiştiği her yerde, içlerinde

sanayinin, bilimin ve sanatın hazinelerini barındıran kentler kurulmuş, kurulu bulunanlar daha da

büyümüş.

Kuşaklar boyu yoksulluk içinde doğup yoksulluk içinde ölen, egemen sınıflarca ezilen,

aşağılanan, öldüresiye çalıştırılan yığınların mirası bu, on dokuzuncu yüzyıla.

Ormanları zararlılardan temizlemek, bataklıkları kurutmak, yollar açmak, ırmaklar üzerine

barajlar kurmak için binlerce yıl boyunca milyonlarca insan çalıştı. Avrupa'da işlediğimiz her

karış toprak kuşakların alın teriyle sulandı, her karış yol angarya emeğinin uzun tarihine, halkların

kan ter içinde kalmasına ve dayanılmaz acılara tanıklık etti. Demiryollarının her kilometresi ve

dağların bağrında açılan tünellerin her metresi insan kanından kendi paylarına düşeni aldı.

Maden ocaklarının duvarlarında kazma izleri hâlâ taptaze duruyor. Yukarda kömür molozları

ve yeraltındaki galerilerde bir direktten öbürüne, en güçlü, en verimli oldukları bir çağda gaz

patlamasından, su baskınından ya da ocak çökmesinden ölen kazmacıların mezarları... Onların

kazandıkları üç beş kuruşla kıt kanaat geçinmeye çalışan ailelerin o zavallı işçilerin ardından ne

çok gözyaşı döktüklerini çok iyi biliyoruz biz.

Birbirlerine demiryollarıyla, su yollarıyla bağlanmış kentler, geçmişte yüzyıllarca ortak yaşamları

olmuş bir organizma gibiler. Gidin bu kentleri kazın, birbiri üzerine katmanlaşmış yollar,

evler, tiyatrolar, arenalar, kitaplıklar bulacaksınız. Tarihlerini araştırdığınızda her kentte

uygarlığın, sanayinin, kültürün, yani o kentin ruhunun nasıl yavaş yavaş geliştiğini ve bütün

bunların, kent şimdiki kent olana dek üzerinden gelip geçen bütün insanların işbirliğiyle

gerçekleştiğini göreceksiniz.

Şu anda bile her evin, her fabrikanın, her mağazanın değeri, çoktan toprağa karışıp gitmiş

milyonlarca emekçinin yeryüzünün bu noktasına döktükleri emekle belirlenir; bunun devamlılığını

belirli ölçüde sağlayan şey ise burayı şu anda iskân etmekte olan insanların emekleridir. Halkların

zenginliği adını verdiğimiz şeyin her bir parçasının değeri, bu büyük bütünün ne kadar parçasını

oluşturduğuna bağlıdır. Eğer uluslararası ticaretin baş köşesinde yer almamış olsalardı Londra

dokları ya da büyük Paris mağazaları ne anlam ifade edebilirlerdi ki? Her gün karadan ya da

denizden nakledilen yığınla mal olmasaydı maden ocaklarımız, fabrikalarımız, tersanelerimiz,

demiryollarımız neye yararlardı ki?

Milyonlarca insan bunca övündüğümüz ve adına uygarlık dediğimiz şeyi yaratmak için çaba

harcadı. Yeryüzünün dört köşesine dağılmış başka milyonlarca insan ise bu uygarlığı yaşatmak için

şu anda çaba harcıyor. Bu çabalar olmasaydı, 50 yıl sonra bugün övünç kaynağımız olan her şey bir

öp yığınınna dönüştürdü.

Hatta fikirler, mucitlerin dehaları bile kolektif olgulardır, geçmişin ve bugünün ortak ürünleridir.

Binlerce yazar, ozan, bilim adamı bilgiyi, bilimi elde etmek, yanlışları önlemek, yüzyılımızın

mucizelerini borçlu olduğumuz bilimsel düşünce atmosferini yaratabilmek için yüzyıllarca çaba

harcadılar. Ama burada, bütün bu binlerce bilgin, yazar, ozan, filozof, mucit vb.nin, geçmiş

yüzyılların emeğinin ürünü olduklarını unutmamak gerekiyor. Sormak gerekir: Her türden binlerce

işçi ve zanaatkar değilse, yaşamları boyunca onları hem fiziksel, hem de ahlaki anlamda besleyen,

ayakta tutan kimdi? Kendilerini kuşatan ortamdan sıyrılmalarını sağlayan dürtüyü, itkiyi nereden

aldılar?

Isının mekanik eşdeğerleriyle ilgili keşiflerde bulunan ünlü bilginler Grove, Mayer ve

Seguin'in dehaları, tüm endüstrinin yepyeni bir yola girmesi anlamında insanlığa dünyanın tüm

kapitalistlerinin yaptıklarından daha fazlasını sağlamıştır, kuşkusuz. Ama öte yandan bu dehaların

kendilerinin de hem sanayinin, hem de bilimin ürünü olduklarını unutmamak gerekir. Gerçekten de,

dâhilerin ısının kaynağının mekanik olduğunu, fizikte güçlerin birbirine dönüştürülebileceğini

açıklayabilmeleri için binlerce buhar makinesinin yıllarca, herkesin gözü önünde ısıdan mekanik

güç elde etmesi, sonra da bu mekanik güçten ses, ışık, elektrik dönüşümlerinin gerçekleştirilmesi

gerekti. Ve eğer biz, on dokuzuncu yüzyılın çocukları sonunda bu fikri anlayabilmişsek, daha

doğrusu kafamız bu fikre yatmışsa, bu da yine her günkü deneyimlerimizin sayesinde. Geçen

yüzyılın bilginleri de bu fizik yasasına ilişkin öngörülerde bulunmuşlar, bunun böyleliğine dair

doğru şeyler söylemişlerdi; ancak on sekizinci yüzyıl bizim yüzyılımız gibi buhar makineleri,

kasnaklar, kayışlar, volanlar arasında geçen bir yüzyıl olmadı.

Bir tek şunu düşünün yeter: Eğer Watt, Soho'da, kendisinin kuramını bakır ve demirle hayata

geçirecek, makinesini en ufak parçalarına dek yapıp çatarak mükemmel bir hale getirecek ve

makinesinin içindeki azgın buharı uslu atlara çevirerek çağımız endüstrisinin kalbi haline getirecek

yetenekli işçiler bulamıyorsa, su ve ısınma arasındaki ilişkiye dayanan bu yasayı bilemeden,

dolayısıyla da şu içinde yaşadığımız teknolojik şahlanışı gerçekleştirilemeden daha kaç on yıl

geçirebilirdik!

Hangi makinenin geçmişini kurcalarsanız kurcalayın, hep benzer bir öykü bulursunuz: Bitmek

tükenmek bilmeyen uykusuz geceler, yoksulluklar, yoksunluklar, hayal kırıklıkları, kaç kuşağa

yayılmış isimsiz işçilerin ilk buluşa yaptıkları damla damla katkılar, küçücük ayrıntılardaki

-olmadı mı en önemli fikri bile fikir düzeyinde bırakacak, hayata geçirilmesine engel olacak-

küçücük düzeltmeler... Aslında her yeni buluş bir sentezdir, yani mekanik ve endüstri denen

enginlikten o buluşun öncülü olan başka buluşların toplamıdır.

Bilim ve endüstri, bilgi ve uygulama, icat ve bunun yeni icatlara uzanan bir yol olarak pratiğe

geçirilmesi, kafa emeği ve el emeği, düşünce ve maddi emeğin ürünü... Bütün bunlar kendi

aralarında birbiriyle ilintili kavramlardır. Her icadın, her ileri adımın, insanlığın varlığını her

büyütüşün temelleri, geçmişteki ve şimdideki kafa ve kol emeği toplamının içlerine uzanır.

Mademki bu böyle, o halde bu göz kamaştırıcı toplamın minnacık bir parçası üzerinde bile hak

iddia edebilmek, "bu benimdir, sizin değil" diyebilmek mümkün müdür?

III

Öte yandan, insanlık tarihi içinde yüzlerce yıl boyunca, insana üretme ve üretici gücünü artırma

imkânı sağlayan her şeye bir avuç insan tarafından el konulmuştur. Bir gün belki bu el koyma işinin

nasıl olduğunu anlatırız; şimdilik bu olguya değinmiş olmak ve sonuçlarının ne olduğunu

tartışmakla yetindim.

Bugün, değeri, sürekli artan nüfusun gereksinimleriyle belirlenen toprak, halkın onu işlemesine

-çağdaş isterlere uygun bir biçimde ve gereğince işlemesine- engel olan bir azınlığın elindedir.

Maden ocakları genellikle birkaç kuşağın emeğiyle oluşmuştur, çevrelerinde sanayi ve nüfus

gelişmiştir, bu nedenle de değerleri her zaman yüksektir... İşte bu ocaklar bile bir ya da birkaç

kişiye ait olabilmektedir. Bu birkaç kişi, ocaklarından çıkarılan kömürün fiyatını yükseltebilmek

için kömür üretimini kısılabilmekte, hatta sermayelerini değerlendirecekleri daha elverişli bir alan

bulduklarında, elverişli fırsatlar yakaladıklarında tümüyle durdurabilmektedirler. Makineler de

birkaç kişinin mülkiyetindedir; hatta yapılan ilk aracın, üç kuşak işçinin katkılarıyla

mükemmelleştirildiği tartışmasız bir kesinlikle kabul edilen makineler için bile böyledir bu. Yüz

sene önce dantel kumaş dokumak için buhar makinesini bulan adamın torunları çıkıp Basel'e ya da

Nottingham'a gelseler ve makineler üzerinde hak iddia etseler, "Defolup gidin, nereden sizin

oluyormuş bu makineler!" derler. Zorla el koymaya çalışırlarsa makinelerine,

topa tutar patronlar

onları.

Avrupa'nın yoğun nüfusu, endüstrisi, ticareti, mal ve insan hareketliliği olmasa, yararsız bir

demir yığınının daha fazla bir değer ifade etmeyecek olan demiryolları, bugün, kendilerine çoğu

zaman herhangi bir ortaçağ kralının sahip olduğu tüm mülklerden daha büyük bir gelir getiren bu

yolların belki nerelerden geçtiğini bile bilmeyen bir avuç hisse sahibine aittir. Ve eğer bu yolların

açmak için tünel kazarken, dağları düz ederken binler halinde ölen işçilerin çocukları aç bihaç, üst

baş perişan bir durumda toplanıp da hissedar beylerden ekmek talep etselerdi, "kazanılmış haklar"ı

savunma adına süngülerle geri püskürtülürlerdi.

Toplumun bu abuk düzeninden dolayı hayata atılan bir işçi çocuğu ne işleyebileceği bir toprak, ne

başında çalışabileceği bir makine bulabilir; onun payına düşen bir efendinin yanına girip

çalışmak, işgücünü boğaz tokluğu karşılığında satmaktır. Oysa onun babası ve dedesidir, bataklığı

kurutup o toprağı tarla yapan; o makineleri bugünkü verimli haline getirip o fabrikaları kuran;

toprağı kazıp o ocakları açan... Güçlerinin son kertesine dek çalışıp bütün bu varları var eden hep

onlardır; onlardan daha fazla veren bir başkası daha yoktur! Öte yandan bu işçi çocuğu, soyu bitmiş

son yabancı hayvandan daha yoksul bir durumda dünyaya gelmiştir. Toprağı işlemesine bir tek

koşulla izin verilir: Elde ettiği ürünün dörtte birini mal sahibine, öbür dörtte birini ise hükümete ve

tüccar, demiryolu hissedarı vb. gibi her türden gereksiz birtakım aracılara vermek zorundadır.

Devletin, kapitalistin, toprak sahibinin ve aracılardan el koydukları bu pay yıldan yıla daha da

artarken, toprağı asıl işleyene, yaptığı işi kolaylaştıracak, daha çok ürün almasını sağlayacak bir

payın düşmesi pek seyrek gerçekleşen bir olaydır.

Sanayide çalışmak isterse eğer, buyur çalış derler, -o da her zaman değil!- ama emeğinin

karşılığı olarak var ettiği ürünün fiyatının üçte biri, dörtte biri ücrete çalışmak koşuluyla; çünkü

geri kalan üçte ikilik, dörtte üçlük pay yasaların makine, işletme ya da mağaza sahibi olarak kabul

ettiği kişilere gider.

Biz, ürünün dörtte birini kendisine vermemesi halinde köylünün toprağı işlemesine izin

vermeyen Ortaçağ baronunun karşısına dikilip güdüyoruz. Biçimsel yanlarında kimi değişiklikler

olmakla birlikte özü, ilişkileri aynı kalan feodal çağı barbarlık çağı olarak adlandırıyoruz. İşçi aç

olduğu için, bugün "özgür anlaşma" adı verilen feodal koşullarda çalışmaya boyun eğmektedir,

çünkü başka bir biçimde yaşamını sürdürebilmesi olanaksızdır, burada boyun eğdiği koşullardan

daha iyisini bir başka yerde bulabilmesi olanaksızdır. Her şey ya patronların, ya toprak

sahiplerinin; işçiye kalansa, ya onların dayattığı koşullara boyun eğmek, ya da açlıktan ölmek!

Olay bu kadarla kalsa yine iyi. Bu ilişkilerin doğurduğu bir başka sonuç da, bütün üretimimizin

sahte bir doğrultuda olmasıdır. Toplumun gerçek ihtiyaçları sınai işletmelerin umurunda değildir:

Onların tek amaçları daha çok kazançtır. Yüz binlerce işçinin sokağa atılmasıyla sonuçlanan,

süreğen bunalımlar buradan kaynaklanmaktadır.

İşçiler, yarattıkları değerleri ücretleriyle satın alamadıkları için, endüstri, kendine dış pazar

aramak zorunda kalır ve başka halkların sömürülen sınıflarına yönelir. Böylece Avrupalı her

yerde, -Doğu'da, Afrika'da, Mısır'da, Tonkin'de, Kongo'da- kölelerinin sayısını artırmaya çalışır.

Ama gittiği her yerde rakiplerle karşılaşır, çünkü o ülkelerde de benzer gelişmeler yaşanmaktadır;

bu yüzden de, pazar paylaşımı, hangi pazara kimin egemen olacağı hesaplaşması nedeniyle bitmez

tükenmez savaşlar yaşanır. Doğuyu sahiplenmek için savaş, denizlere egemen

olmak için savaş,

komşularından gelecek mallar üzerine vergi koymak ve bu konuda dayatabileceği her türden

koşulu dayatmak için savaş, bu tutum ve davranışlara karşı çıkan herkesle savaş! Avrupa'da top

sesleri hiç dinmiyor, birbiri ardınca kuşaklar yok olup gidiyor, Avrupa devletleri gelirlerinin üçte

birini silahlanmaya ayırıyor... ve biz vergi denen şeyin ne olduğunu, yoksullar için ne anlama

geldiğini çok iyi biliyoruz.

Bilim, hiç denecek kadar küçük bir azınlığın ayrıcalığı... Gerçekten de, bir işçinin oğlu on üç

yaşında kömür ocağına inmek ya da babasına tarlada yardım etmek zorundaysa eğer, 'herkes için

eğitim'den söz edebilmek mümkün müdür! Gün boyu süren ve insanı ahmaklaştıran korkunç ağır

bir işten sonra akşam evine bitkin bir şekilde dönen işçi için öğretim sözcüğü ne anlatır?

Bu durumda toplum, özgürlük sözcüğünün anlamsızlaştığı, boş bir tınlamadan ibaret olduğu iki

düşman kampa bölünmüş demektir. Siyasal özgürlüklerin daha da artırılmasını isteyen köktenci,

kısa sürede, özgürlüğün işçiyi uyanışa götürdüğünü fark eder; bu fark edişle birlikte çark eder ve

köktenci inanışlarını bir yana bırakıp, tutucularla birlikte işçiler için olağanüstü cezai tedbirler

alınmasını, yani askeri diktatorya ister.

Egemen sınıfların ele geçirdikleri ayrıcalıkların korunabilmesi koca bir yargıçlar, savcılar,

jandarmalar, gardiyanlar ordusunu gerektirir; bu ise, malum: Vergi, yalan, talan, rüşvet ve akla

gelebilecek her türden alçaklık demektir. İş bu kadarla kalsa yine iyi: Bu düzen insanlar arasında

toplumsallığın, toplumsallık duygusunun gelişmesine engel olur. Herkes bilir: İlişkilerde

doğrudanlık kalmamışsa, kendine saygı kalmamışsa, birbirini anlama, birbirine yardım

kalmamışsa, tıpkı birbirlerini yiyerek, yağmalayarak yaşayan bazı hayvan türlerinin soylarının

tükenmiş olması ve şimdi de tükenip gitmekte oluşu gibi, insan türü de yok olur, yiter gider. Bu

arada hayatın herkesi zıt kutba doğru ittiğini de unutmayalım.

Sahibi olduğumuz şeyleri bunlardan yoksun olanlarla bölüşmemiz gerektiğine dair tarih

boyunca ne güzel sözler edilmiştir! Ama kim ki bu güzel sözleri hayata geçirmeye kalkmıştır, derhal

yüz geri etmiş ve bütün bu yüce duyguların hayatta değil yalnızca şiirsel yapıtlarda güzel

durduğunu söylemiştir. Yalan, kendine saygı duymak değil, kendini aşağılamaktır deriz hep;

gelgelelim bütün uygar hayat aşağılık bir yalandan başka bir şey değil. Böylece hem kendimiz

ikiyüzlülüğe alışıyoruz, hem de çocuklarımıza kendi ellerimizle ikiyüzlü olmayı öğretiyoruz. Akıl

da ister istemez bu durumun etkisi altında kaldığı için, kendimizi sahte akıl yürütmelerle,

sofizme yatıştırmaya çalışıyoruz. İkiyüzlülük ve sofizm uygar insanın ikinci doğası olmuş

durumda.

Ama toplum böyle yaşayamaz: İnsanoğlu ya doğru yola dönecek, ya da yok olacak.

Böylece, zenginliklerin bir avuç azınlık tarafından ele geçirilmesi basit gerçeğinin, toplumsal

yaşamın bütününe yansıttığını görmüş oluyoruz. Antik dönemde pek çok devletin başına geldiği

gibi, yok olma tehdidiyle karşı karşıya bulunan günümüz insan toplumu, nasıl ki üretim araçları

tüm halkların ortak çabasıyla var edilmişse, bunların mülkiyetlerinin de herkese, tüm halklara ait

olması gerektiği ana ilkesine dönmelidir. Üretim araçlarının özel ellerde bulunması hem

adaletsizdir, hem de yararsız. Herkesin her şeye ihtiyacı olduğu için her şey herkese aittir; herkes

bunların üretiminde gücü oranında çalışmıştır ve bugün üretilmekte olan zenginliklerde herkesin

payının ne kadar olduğunu saptamanın fiziksel bir imkânı bulunmamaktadır.

Her şey herkesindir! İşte on dokuzuncu yüzyılın yarattığı dev bir araç kütlesi duruyor

önümüzde! İşte, makine adını verdiğimiz, bizim için kesen, doğrayan, eğiren, dokuyan, bölen,

ayrıştıran, yeniden hammaddeye dönüştüren... kısacası çağımızın tüm mucizelerini gerçekleştiren

makine adını verdiğimiz demirden köleler! Hiç kimsenin bu makinelerden bir tekine bile sahip

olma ve "Bu benimdir; benim bu makinemi kullanabilmek için, onunla ürettiğiniz her ürün için

bana haraç vereceksiniz" deme hakkı yoktur; tıpkı bir ortaçağ derebeyinin köylüye, "Şu tepelerle,

şu çayırılık, şu mera benimdir, ve sen buralardan kaldırdığın tahıldan, ottan bana şu kadar pay

vereceksin" demeye hakkı olmadığı gibi.

Evet, her şey herkesindir! Erkek ya da kadın, bu bütüne kattığı emek payı ölçüsünde, herkesin

ortak çabasıyla üretilen bütünden kendi payını alabilir. Ve alınan bu pay, herkesin hoşnut olmasını,

bolluk içinde olmasını sağlayacaktır.

Bizim, "çalışma hakkı", ya da "herkesin emeğinin ürünü kendine" türünden dumanlı, belirsiz

formüllere karnımız tok! Bizim talebimiz refah hakkıdır... herkes için refahtır.

HERKES İÇİN REFAH

Herkes için refah bir hayal değildir. Dedelerimizin, emeğin daha üretici olması için

harcadıkları büyük çaba bunu olanaklı ve gerçekleştirilebilir kılmıştır.

Şunu biliyoruz ki, bugün eğitim düzeyleri yüksek ülkelerde nüfusun üçte birden az olmayan bir

kesimini oluşturan üretici işçiler, her aile için belli bir refah sağlayabilecek yeterlikte ürün

üretebilmektedirler. Bildiğimiz bir başka şey daha var: Bir başkasının emeğini bol keseden

savuranlar herhangi bir yararlı işle uğraşmak zorunda kalsalardı, sahip olacağımız zenginlik,

-üretici işçi sayısı artmışçasına- birkaç kat daha büyüdü. Ve son olarak, insanoğlunun üretici

gücünün artış hızının, burjuva biliminin papazı Malthus'un öne sürdüğünün tersine, insanın

kendisinin artış hızından daha büyük olduğunu biliyoruz(1). Bir ülkenin nüfusu ne kadar büyükse,

üretici güçlerin gelişmesi de orada o kadar hızlıdır.

Gerçekten de, İngiltere'nin nüfusu 1844'ten bugüne topu topu % 62 artmışken, üretici güçlerin

artışı en az % 130 olmuştur. Nüfusun daha az arttığı Fransa'da da üretici güçlerde çok hızlı bir

büyüme gözlenmiştir. Tarım alanında üzücü krizler yaşanır, köylü bir yandan devletin, bir yandan

banker, tefeci ve sanayicilerin haraç kısıkcında soluk alamazken, Fransa'da son çeyrek yüzyılda

tahıl üretimi dörde katlanmış, sanayi ürünleri üretimi ise on kat artmıştır. Birleşik Devletler'de

gözlenen tablo ise çok daha çarpıcı: Avrupa'dan bu ülkeye yönelik göç

akınlarına karşın, daha

doğrusu özellikle bu işçi göçü sayesinde, Birleşik Devletler'in her sektördeki üretimi onlarca kez

artmıştır.

Bu sayılar bile akılcı düzenlenmiş koşullarda üretimimizin ne olabileceğini gösterebilmekten

uzaktır. Bugün üretim yeteneğimiz arttıkça, asalaklar ve aracılar ordusu da görülmemiş bir hızla

çoğalmaktadır. Geçmişte sosyalistler arasında egemen olan bir görüş vardı: "Sermaye, hepi topu

belirli birkaç elde toplanmıştır, dolayısıyla da zenginliğin herkese yayılması için bu birkaç kişinin

elindeki servetin müsadere edilmesi yeterlidir"... Gerçekteyse, başkalarının emeğini sömürerek

yaşayan insan sayısı, bu basit hesabın ötesinde bir karmaşıklık gösterir.

Fransa'da her otuz kişiye, üretimle dolaysız uğraşan on kişi bile düşmemektedir. Ülkenin tüm

tarımsal zenginliğini yalnızca yedi milyon insan yaratmaktadır; kömür ve dokuma gibi sanayinin iki

ana dalındaki işçi sayısı ise iki buçuk milyondan azdır. Bir de emek sömürücülerinin sayılarına göz

atalım: İngiltere'de (İskoçya ve İrlanda'yla birlikte) jüt, dantel, ipek, çuha, hasa vb. tüm dokuma

sektöründeki işçi sayısı 1 milyon 30 bindir ve bunun yalnızca 300 bini erkek, geri kalanı kadın,

yeniyetme ve çocuktur. Ülkenin tüm kömür ve maden ocaklarında yaklaşık yarım milyon kişi

çalışmaktadır. İngiltere ve İskoçya'da bir milyondan biraz fazla kişi toprağı işlemekle

uğraşmaktadır ve istatistikçiler İngiltere ve İskoçya'nın 26 milyonluk nüfusuna en çok 8 milyonluk

üretici düşebilsin diye sayıları büyötmek zorunda kalmaktadır(2). Gerçekteyse, İngiltere'nin

dünyanın dört bir yanına yolladığı zenginlikleri taş çatlasa altı ya da yedi milyon işçi yaratmaktadır.

Bu durumda, dünyanın dört yanından gelir elde eden sermaye sahipleri ve tüketiciyi kendilerinin

üreticiye ödediklerinin 5-20 kat fazlasını ödemeye zorlayan aracı-tüccar takımının sayısı için ne

diyeceğiz?

Ötesi de var. Sermaye sahipleri fiyatları yükseltebilmek için sürekli olarak üretimi

kısmaktadırlar. İstiridye ve en lezzetli balıklarla dolu fiçuların, bu ürünlerin halkın alım gücü

düzeyine düşmemesi ve zenginlerin damak tadı olmayı sürdürmeleri için denize atılmaları, lüks

sayılabilecek kimi dokuma ve gıda ürünlerinin de istiridyelerle aynı sonu paylaşmaları şurada

dursun, herkes için zorunlu, olmazsa olmaz ürünlerin üretimlerini bile kısmaktan

çekinmemektedirler. Kömür işçileri ordusu, soğuktan titreyenlerin ısınabilmesi

için ocaklarda her

gün kömür kazmayı seve seve kabul edebilecekken, kömür fiyatlarının düşmesini istemeyen

patronlar, bu ordunun üçte birinin, hatta bazen üçte ikisinin haftada üç günden fazla çalışmalarına

izin vermemektedirler. Karıları kızları paçavralar içinde dolaşırken binlerce dokuma işçisi

yine aynı nedenle tezgâhlarının başına geçememektedir. Bu da bir yana, Avrupa nüfusunun

dörtte üçünün üzerinde giyim-kuşam kavramına hakkını verecek giysi bulunmamaktadır.

Yüzlerce yüksek fırın, binlerce el tezgâhı ya sürekli çalışmamakta, ya da yalnızca yarı

zamanlı olarak çalışmaktadır. Neden, yine aynı: Fiyatları yukarı çekmek. Eğitim düzeyi yüksek

her ülkede yaklaşık bir milyon, hatta bazen iki milyon insanın işsiz olduğunu görüyoruz. Bu

insanlar sürekli iş arıyorlar ama aradıklarını bulabilme olanağından yoksunlar.

Milyonlarca insan, işlenmemiş ya da kötü işlenmiş toprakları, muhteşem ürünlerin

kaldırılabilceği verimli tarlalara dönüştürmeyi seve seve kabule hazırlar. Şu anda içler acısı

ürünlerin kaldırıldığı tarlaların verimini beşe katlamak için bir yıllık bir akılcı emek yeter de artar

bile. Ama toprağa, maden ocaklarına, el tezgâhlarına sahip olan sermaye sahipleri sermayelerini

-halktan gasp ettikleri paraları- Türkiye ya da Mısır devletlerinin borç senetlerine, Patagonya'nın

altın madenlerine yatırmayı tercih ettikleri için, kollan sıvayıp işe girişmeyi bekleyen gözü pek,

çalışkan girişimciler işsiz güçsüz oturmak zorunda kalmaktadır. Çünkü ülkelerini terk etmek

zorunda kalmış Mısır fellahlarını, İtalyanları, Çin kulilerini çalıştırmayı kapitalistlerimiz

çıkarlarına daha uygun bulmaktadırlar.

Bütün bunlar, üretimin bilinçli olarak ve doğrudan kısıtlanmakta olduğunu vurgulayan

olgulardır. Bu arada, dolaylı ve bilinçsiz kısıtlamalar bulunduğunu da unutmamak gerekiyor:

Bununla, son kerte yararsız, ya da yalnızca varsılların öz benliklerini tatmine yönelik gereksiz

zımbırtıların üretimi için harcanan emekten söz ediyoruz.

Bu dolaylı kısıtlamanın maliyetinin hangi dudak uçuklatıcı rakamlara ulaştığını yaklaşık olarak

bile tahmin edebilmemiz olanaksız. Ama hepimiz, bugünün ve yarının üretimini daha da artıracak

ve mükemmelleştirecek araçların üretimine harcanabilecek muazzam bir insan emeğinin tümüyle

boş şeylere harcandığını biliyor ve kendi gözlerimizle görüyoruz. Yeni pazarlar kazanmak,

komşularını ekonomik etkisi altına almak, ülke içinde sömürüyü daha kolaylaştırmak için

Avrupa'nın silahlanmaya harcadığı milyarları düşünelim yeter... Yine, bir avuç insanın ekonomik

yaşamı ellerinde tutabilmesi için her türden memur vb.ye ödenen milyonları düşünelim... Büyük

kentlerde suç oranını önemli ölçüde düşürmenin kesin bir yolu olarak, buralardaki yoksulluğu bir

parça olsun hafifletmenin maliyetiyle, mahkemelere, cezaevlerine, jandarmalara, adalet dedikleri

mekanizmaya harcanan milyonları kıyaslayalım.. ve son olarak, şu ya da bu partinin, politikacının

ya da sömürücü bir kumpanyanın çıkarlarına dönük olarak basın yoluyla yalan yanlış haberlerin

yayılmamasına harcanan milyonları düşünelim...

Hepsi bu kadar da değil. Her yıl son derece gereksiz şeyler uğruna harcanan emeği

-hesaplayabilirsek eğer- hesaplamaya çalışalım: Varsılların at ahırları, av köpekleri, uşakları,

hizmetçileri için; sosyete beylerinin, bayanlarının kaprisleri için, yüksek sosyete denen ahlaksızlar

topluluğunun lüksleri için harcanan kaynakları... insanları kendilerine hiç de gerekmeyen şeyleri

almaya zorlayan reklamları, bu yolla tüketilen gereksiz nesnelere, aynı mekanizmayla satılmaya

çalışılan düşük kaliteli, hatta bazen tüketicisi için kesinlikle zararlı olan malları... Bütün bu

gereksizliklerin maliyetinin hangi rakamlara ulaştığını tam olarak

hesaplayabilmek her ne kadar

olanaksızsa da, bu uğurda harcanan muazzam emekle yararlı şeyler üretilebileceğini, pek çok

fabrika ve atölyenin makinelerle donatılabileceğini ve bunun sonucunda da dükkânların, bugün

halkın üçte ikisinin şiddetle gereksinim duyduğu mallarla dolup taşacağını kestirmek zor olmasa

gerektir.

Kısacası, her ülkede üretici emek gücünün dörtte birinin yılın en az üç dört ayı işsiz olduğuna,

ikinci bir dörtte birinin -hatta belki de yarısının- zenginlerin keyfine ve halkın sömürülmesine

harcandığına kuşku yoktur.

Böylece, bir yandan, uygar halkların üretici güçlerini artırma hızlarını, öbür yandan, üretimin

maruz kaldığı doğrudan ve dolaylı kısıtlamaları göz önüne aldığımızda, akılcı bir ekonomik

yapılanmayla birkaç yıl içinde ortalığın yararlı üründen geçilmez hale geleceği açıktır; insanların,

"Yeter!" diyecekleri durum olacaktır bu, "kömür de, ekmek de, giysi de yeter artık! Oturup güzelce

bir dinlenelim ve gücümüzü, boş zamanımızı en iyi nerede, nasıl değerlendireceğimizi düşünelim!"

Hayır, herkes için refah bir hayal değildir. Bu belki insanoğlunun, üstelik de korkunç bir

çalışmayla bir desyatınlık(3) araziden hepi topu üç yüz dört yüz kilogram çavdar kaldırabildiği, tüm

üretim araçlarını kendi elleriyle yaptığı zamanlarda bir hayaldi, ama biraz demir ve birkaç kilogram

kömürle en karmaşık makineleri bile harekete geçirebilen, uysal, söz dinler büyük gücün, motorun

bulunmasından bu yana hayal olmaktan çıkmıştır.

Ama bu refahın gerçekleşebilmesi için insanoğlunun yarattığı muazzam servetin; kentlerin,

evlerin, tarlaların, fabrikaların, iletişim araçlarının, eğitim kurumlarının özel mülkiyet konusu

olmaktan çıkmaları gerektir... ki ele geçirenler bunlarla keyiflerince oynamasınlar.

Dedelerimizin muazzam bir emekle yapıp yarattıkları, işleyip ürettikleri üretim araçları herkesin

ortak malı olmalıdır, ki toplum kolektif aklıyla bunlardan herkesin yararına olacak şeyler

çıkarsınlar.

Bunun içinse istimlak ve müsadere gereklidir. O yüzden herkes için refah bizim amacımız,

istimlak ve müsadere ise aracımızdır.

II

İstimlak ve müsadere, yani halka ait olan şeylerin yine halka verilmesi... tarihin bize, on

dokuzuncu yüzyıl sonu insanlarına verdiği görev budur. Toplumun refahını

sağlamaya yönelik her

şey, topluma geri verilmelidir.

Ama bu sorunun çözümü ne yasalara, ne de yasama organına bırakılabilir. Böyle bir çözüm

kimse için inandırıcı olmaz. Yoksul da varsıl da gayet iyi bilir ki, ne çağdaş hükümetler, ne de

herhangi bir siyasal devrimle işbaşına geçebilecek olan hükümetler bu işi sonuçlandırabilecek bir

yol bulamazlar. Yine, yoksulu da, varsılı da hissetmektedir ki, bunun için toplumsal bir devrim

gereklidir ve bu devrim ufukta görünmüştür, artık bugünün-yarının işidir ve bu da kimsenin

kimseden gizleyemeyeceği açık seçik bir olgudur.

Son yarım yüzyıldır gerekli hazırlıklar -evrim- zihinlerde tamamlanmıştır; ama devrim

azınlığın, varlıklı sınıfların baskısıyla hayata geçememektedir; o nedenle engellerin bertaraf

edilmesi ve devrimin gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Peki bu devrim nereden gelecek? Devrimin başlangıcının belirtileri nelerdir? Bu sorulan kimse

yanıtlayamaz; bize göre tam bir bilinmezlik içindeki konulardır bunlar. Ama bir parça gözlemleyen

ve düşünebilen herkes -varsılı yoksulu, işçisi patronu, devrimcisi tutucusu- bu devrimin çok yakın

olduğunu duyumsamaktadır.

Peki, günü gelip de bu devrim patladığında ne yapacağız?

Geçmiş devrimlerin dramatik yanları üzerine pek çok şey okumuşuzdur, ama bunlardaki gerçekten

devrimci çalışmalara ilişkin bildiklerimiz öyle azdır ki, çoğumuz bu hareketlerde yalnızca dışsal

durumu, ilk günlerin mücadelelerini, barikatları görürüz. Ama bu sokak çatışmaları, bu ilk

çarpışmalar çok kısa sürer ve halkın zaferi ya da yenilgisiyle sona erer; ama işte halkın egemenler

üzerinde sağladığı zaferden sonra başlar asıl devrim çalışmaları. Devrim gerçekten halkçı bir

karakter taşıyorsa eğer, dört bir yandan saldırıya uğrayan güçsüz ve yeteneksiz egemenler, devrim

kasırgasıyla savrulur giderler. 1848 yılında Fransız burjuva monarşisi birkaç gün süren bir

yenilgiye uğradı ve Louis Philippe basit bir arabayla Paris'ten kaçmaya başladığında, Paris eski

kralını çoktan unutmuştu bile. 18 Mart 1871'de Thiers hükümeti Paris'i kendi kaderiyle baş başa

bırakarak birkaç saat içinde sırta kadem bastı. Bu arada unutmamak gerekir ki hem 1848, hem de

1871 hareketleri yalnızca birer kent ayaklanmalarıydı; gerçek bir halk ayaklanmasında ise ülke

çapında tüm devlet aygıtının çözülüp yok olması inanılmaz bir hızla gerçekleşir. Egemenler

önce kaçarlar, sonra kendilerine dönüş olanakları yaratacak kumpaslar

kurmaya başlarlar.

Eski hükümet sallanmaya başlar başlamaz, halk ayaklanmasının dalga dalga yükselişi

karşısında ordu direnmeye son verir, komutanlarını, liderlerini suçlamaya başlar; liderlere

gelince onlar da bir yolunu bulup usulca sıvışırlar; direnmeye son veren askerler ya kollarını

kavuşturup beklerler, ya da dipçiklerini havaya kaldırıp isyancılara katılırlar. Polis ilkin ne

yapacağında kararsızdır: Sille tokat kalabalığın üzerine yürümekle, "Yaşasın komün!" diye

haykırmak arasında gidip gelir; sonuçta "yeni amirler"ini beklemek üzere uslu evlerine

dağılırlar. Büyük burjuvazi pılı pırtısını bohçaladığı gibi güvenli bir yerlere doğru sıvışıır. Halk,

olduğu yerde kalır. Her devrimin başlangıcı böyledir.

Şimdi, diyelim, birkaç büyük kentte komün kuruldu. Binlerce insan caddeleri meydanları

dolduruyor, akşamları "ne yapmalı?" sorusuna yanıt bulmak, toplumsal sorunlara çözüm aramak

için ateşli tartışmalar yaptıkları kulüplerde kendiliklerinden toplanıyorlar. Onları artık her şey

ilgilendiriyor; eskiden toplumsal olaylara kayıtsız olanlar bile şimdi çok çalışkan, çok ateşliler.

Her yerde müthiş bir hareketlilik, zafere ulaşmak için müthiş bir arzu gözleniyor. En yüksek

düzeyde özverilere tanık olunuyor. Halk coşkuyla ileri doğru atılıyor: İleri olsun da nereye ve nasıl

olursa olsun.

Bütün bunlar çok güzel, çok yüce davranışlar. Ama devrim değil henüz bu. Tam tersine,

devrimcinin işi daha yeni başlıyor.

Bu arada, kuşkusuz, bazı öç eylemlerinde de bulunulacak: Bir takım Watrin'ler, Thomas'lar halk

tarafından sevilmemenin bedelini ödeyecekler. Ama bu da devrime ilişkin tesadüfi bir olay

olacak, yoksa devrimin kendisi değil.(4-5)

Hükümet sosyalistlerinin, radikallerin, tanınmamış gazeteci dâhilerin, kibirli hatiplerin (işçi ya

da burjuva) kent Duma'sına koşup boşalan yerleri kapmaya çalışacaklarına da kuşku yok. Kimi

ceketinin üstüne birtakım ıvır zıvır takıp kendini bakan aynalarında seyredecek ve yeni unvanına

yakışır azamette emir verme talimleri yapacak: Gazete yazı kurulundaki ya da fabrikadaki eski

arkadaşlarının saygılı hayranlıklarını üzerine çekebilmek için şimdi onlara kırmızı kuşak, askeri

şapka ve azametli el kol hareketleri gereklidir. Kimi, okuyup bir şeyler anlayabilmek ve görkemli

tümcelerle dolu yasalar, yönergeler hazırlayabilmek için gerçekten temiz, içten duygularla

kitapların, dergilerin arasına gömülecektir (oysa devrim sürecinde bulunulduğundan kimsenin

uymayacağı, uygulamayacağı şeyler olacaktır bunlar).

Kendilerinde eksik buldukları vakar ve heybete sahip olabilmek için, eski hükümet kurumlarından

uygun buldukları adları alır ve kendilerine "Geçici Hükümet", "Toplumsal Kurtuluş Komitesi",

"Belediye Meclisi", "Başkan", "Baş", "Muhafız Birliği Komutanı" gibi sıfatlar yakıştırırlar.

Kimileriye unvan seçimi konusunda fazla müşkülpesent davranmaz ve parlamento ya da Kent

Sovyeti üyesi unvanlarıyla yetinirler ve kendilerine yakışan törensellekle mecliste toplanırlar.

Böylece, önlerindeki devrimin hedefini, sonuçlarını, kapsamını farklı farklı anlayan, sık sık öne

sürüldüğü gibi ortak bir platformu paylaşmak şurada dursun, kişisel yarışma içinde bulunan en az

on ayrı eğilimden bir yığın insanı toplanmış görürüz. Sonuçta, dört bir yandan bir araya gelmiş

posibilistler ("mümküncüler"), kolektivistler, radikaller, Jakobenler, blankistler hiç ara verilmeyen

ve gitgide tansiyonu artan uzun toplantılar boyunca bir tartışmaya girmek zorunda kalırlar. Dürüst

insanlarla, bir tek kendisinin buyruk verme durumunda olmasını düşleyen, aralarından çıktıkları

kalabalıkları küçük gören çıkarıcılar birbirlerine karışmışlardır. Birbirlerine

tam aykırı görüşlerin

sahibi olan bu insanlar bir araya gelip toplanırlar ve aralarında birlik oluşturabilmek, çoğunluk sesi

diyebilecekleri bir ses çıkarabilmek için, birbirlerine sık sık gerici, despot, üçkâğıtçı suçlamalarını

da yönelterek, bitip tükenmek bilmeyen bir tartışmaya girişirler. Ciddi denilebilecek tek bir önlem

üzerinde bile uzlaşmaya varabilmeleri olanaksızdır; beş paralık ayrıntılarla ilgili öyle ateşli

tartışmalara girer, öylesine kendilerinden geçerler ki, tumturaklı bildiriler yayınlamaktan başka

hiçbir şey beceremez, kotaramazlar. Bu arada da kendilerini pek bir ciddiye alırlar; oysa hareketin

asıl gücü onlardan uzakta, sokakta, yığınlar arasındadır ve hep orada kalacaktır.

Bütün bunlar, tiyatroseverler için belki ilginç şeylerdir; ama kesinlikle devrim değildir.

Buraya kadar daha hiçbir şey yapılmış değildir!

Bu arada halk acı çekmektedir. Fabrikalarda makineler durmuş, atölyeler kapılarına kilit

vurmuş, kapitalist kaçıp güvenli bir deliğe gizlenmiş... sipariş yok, ticaret yok. İşçi, evvelce

almakta olduğu üç kuruşu da kaybetmiş, yaşamak için zorunlu ihtiyaç maddelerinin fiyatları

durmadan yükseliyor...

Ama böyle yüce dönüm noktalarına gelindiğinde hep olduğu gibi kahramanca bir özveriyle

bekliyor halk. "Üç aylık ücretimizi Cumhuriyete bağışlıyoruz!" Böyle dediler Şubat 1848'de Parisli

işçiler, Fransa'da cumhuriyet ilan edildiğinde. Aynı anda "halk temsilcileri" cici beyler ve geçici

hükümetin cici üyeleri, -en küçük memura dek- düzenli olarak aylıklarını almaktaydılar.

Halk acı içinde. Ama, yığınlara özgü çocuksu bir saflıkla, önderlerine duyduğu güvenle, inançla,

onların yukarıda; kabinede, mecliste, Toplumsal Kurtuluş Komitesinde hızla işe koyulmalarını

bekliyor. Ama "yukarda" halkın acıları dışında her şey düşünülüyor. 1793 yılında açlık,

devrimin kaderini de tehdit edecek şekilde Fransa'yı pençeleri arasına aldığı anda; halkta artık

bıçak kemiğe dayandığı bir sırada; göz kamaştırıcı tuvaletler içindeki saygıdeğer bayanlar, baylar

gösterişli arabalarıyla Elise kırlarında keyif çatarken, Jakoben Kulübü'nde Robespierre müthiş bir

inatçı tutum sergiliyordu. Niçin? Kendisinin İngiliz Anayasasına ilişkin anılarının tartışılması

için! 1848 yılında sanayinin bütünüyle durmuş olmasından dolayı işçi bir dilim ekmekten

yoksun otururken, Geçici Hükümet ve Mecliste, subayların emekli aylıklarıyla cezaevleri

konusunda bitmez tükenmez bir ağız dalaşı yürütülüyor, şu kahredici işsizlik ortamında halkın

nasıl yaşadığı kimsenin aklına gelmiyordu. Bin bir olumsuzluk ve Prusyalıların top ateşi altında

doğan ve varlığını topu topu yetmiş gün sürdüren Paris Komünü'nün kınanacağı bir nokta varsa o

da aç askerle zafer kazanılamayacağını, günde otuz su (elli kopek) ile kuşatılmış Paris'te işçinin

hem istihkâm hatlarında çarpışıp, hem de ailesini geçindiremeyeceğini anlayamamış olmasıdır.

Halk acı içinde kıvranıyor ve soruyor: "Ne yapmalı? Bu durumdan kurtulmak için nasıl etmeli?"

III

Bize kalırsa bu sorunun tek bir yanıtı var.

Geçmişte taşıdığı etiket, bedensel ya da moral gücü, yetenekleri ve başka nitelikleri ne olursa

olsun, herkesin yaşama hakkı olduğunu, toplumun, sahibi olduğu tüm geçim araçlarını herkes

arasında bölüştürmesi gerektiğini kabul etmek ve bunu yüksek sesle açıklamak gerekir. Evet, kabul

etmek, açıkça ilan etmek ve buna uygun adımları atmak gerekir.

Bir kez, halkın, devrimin daha ilk gününden, kendisi için yepyeni bir dönemin başladığını;

bundan böyle, yanı başında görkemli saraylar dururken kimsenin köprü altlarında

gecelemeyeceğini; kentte ağzına kadar yiyecek maddeleriyle dolu dükkânlar dururken kimsenin

aç kalmayacağını; yanı başında kürkçü dükkânları dururken kimsenin soğuktan titremeyeceğini

anlamasını sağlamak gerekir. Varsın artık her şey herkesin olsun! Varsın artık tarih en nihayet,

halka görevleri konusunda vaazlar veren değil, onun gereksinimleri konusunda kaygılanan,

çalalayan hiç değilse tek bir devrim görsün!

Ama yönergelerle olmaz bu iş. Ancak halkın işin içine girmesi, yaşam için gerekli her şeye

doğrudan egemen olmasıyla olur; bu, biricik bilimsel davranış biçimidir, halk kitlelerinin

gerçekten anlayabileceği, arzulayacağı biricik yoldur.

Ayaklanan halk adına ekmek depolarına, giyim kuşam mağazalarına, evlere el koymak gerekir.

Hiçbir şey boşa harcanmamalı, harcanan her şeyin yerine yenisinin konmasını sağlayacak bir

örgütlenmeye gidilmeli. Kısacası, ihtiyaçların giderilmesi için gerekenlerin yapılmasından önce

üretime başlanmalı, hemen, derhal başlanmalı bu işe, ama bu kez cici beyler, bayanlar için değil,

tüm toplumun bugünü, yarını için, daha yüksek bir hayat düzeyine kavuşması için yapılmalı.

1848 yılında halkın kandırılması için kullanılan, bugün de kimilerinin aynı amaçla piyasaya

sürmek istedikleri "çalışma hakkı" türünden ne anlama geldiği tam anlaşılmayan sözlere karnımız

tok bizim. Günümüzde artık uygulanabilir hale gelen herkes için refah şiarını, ne pahasına olursa

olsun hayata geçirmek gerektiğini lafi dolandırmadan, korkmadan açıklamanın zamanı geldi.

1848'de işçiler çalışma hakkı talebinde bulduklarında hükümet hemen ulusal atölyeler kurdu

ve insanları günde iki frank karşılığında bu atölyelerde çalışmaya zorladı! İşçiler, emek

örgütlenmesi talebini yükselttiklerindeyse, kendilerine şu karşılık verildi: "Az bekleyin dostlar,

hükümetimiz bu işi gündemine almış bulunuyor; şimdilik şu iki frankı buyurun. Dinlen biraz,

yaşamı boyunca hep çalışmış, çilekeş işçi!" Bu arada top namluları hedefe yöneltisin, askerler dört

bir yandan kuşatma operasyonunu tamamlasınlar ve burjuvazi bin bir yöntem kullanarak ustası

olduğu bir işi gerçekleştirsin: İşçilerin örgütlülüğünü yerle bir etsin. Derken, aydınlık, pırıl pırıl bir

gün kendilerine yöneltilen şu buyruk: "Gidip Afrika'yı işgal edecek, sömürgemiz yapacaksınız...

Yoksa hepinizi kurşuna dizeriz, teresler!"

Oysa işçilerin talebi refah hakkı olursa, sonuç bambaşka olacaktır. Çünkü bu taleple birlikte tüm

toplumsal zenginliklere egemen olma haklarını; evleri ihtiyaç sahibi ailelere

dağıtarak, çektikleri

bunca açlıktan sonra tavanlarına kadar dolu yiyecek içecek depolarına el koyarak en nihayet refah

denen Şeyin ne olduğunu ucundan kıyısından öğreneceklerini dile getirmiş olacaktadırlar. Böylece,

tüm zenginliklerin kendilerinin hakkı olduğunu, uzun yıllar boyunca yalnızca burjuvazinin erim

alanında bulunan bilim ve sanatın yüksek hazlarıyla en nihayet tanışabileceklerini açıklamış

olacaktadırlar.

Refah haklarını yükseltmekle, işçiler -bu nokta çok daha önemli- aynı zamanda bu refahın

neyin nesi bir Şey olduğunu, bu refahın sağlanması için nelerin üretilmesi gerektiğini, hangi

değersiz Şeylerin üretiminden artık vazgeçilmesi gerektiğini belirleme haklarını da ilan etmiş

olacaktadırlar.

Refah hakkı demek, insanca yaşamak demektir... Çocuklarımızı bizim yetiŐtiđimiz -adına

Çalışma hakkı denilen, ancak yarının burjuvasınca yönetilen ve sömürülen, uygulamadaysa hep

Ücretli kölelik hakkı olarak kalan- koşullardan çok daha iyi koşullarda, bizim yetiŐme

dzeyimizden çok daha yüksek bir düzeyde, toplumun eşit yeleri olarak yetiştirmek demektir.

Refah hakkı, toplumsal devrim demektir; çalışma hakkı ise, olsa olsa, endüstriye zincirlenmişlik

demektir.

İşçinin, insanlığın ortak mirasındaki hakkını istemesinin, bu hakka sahip olmasının zamanı

çoktan gelmiştir.

1 Malthus, 1798'de yazdığı "*Nüfus Yasası Üzerine Bir Deneme*" adlı yapıtında, nüfusun ve yoksulluğun artışının nedenlerinin, kapitalist ekonominin koşullarında değil, geçinme araçlarının mutlak yetersizliğinde aranması

gerektiğini; insan nüfusunun geometrik, geçinme araçlarınınsa aritmetik bir hızla arttığını; dolayısıyla, nüfusla

geçinme araçları arasındaki oranın salgın hastalıklar, savaşlar vb. yollarla dengelenmesi gerektiğini öne sürmüştü.

Aşırı nüfus artışı konusu, komünist düşüncenin XIX. yüzyıldaki kuramcılarının hayli kafasını karıştırmıştı:

"Toprağın verimliliğinin düşmekte oluşu" ve "aşırı nüfus artışı" olguları gerçekse, insanoğlu varoluşunu sürdürebilmek için sonsuza dek mücadele etmeye mahkûmdur, dolayısıyla da "bolluk, eşitlik ve uyum toplumu" bir

hayal olarak kalacaktır.

2 1892'den sonra sayılar değişmiş ama genel sonuçta bir değişiklik olmamıştır.

3 Desyatın: Yaklaşık 1 hektar (1,09 hektar)lık Rus alan ölçü birimi (Ç.N.).

4 Watrin, işçilerin nefret ettikleri bir gardiyandı, 80'li yıllarda öldürüldü. Thomas, generaldi, 18 Mart 1871 günü

öldürüldü. Komünün ilan edildiği gün halkın tek can alma olayı da bu oldu.

5 Kropotkin, yanılıyor. 18 Mart 1871 günü General Thomas'la birlikte General

K. Lecompte da kurşuna dizildi.

ANARŞİST KOMÜNİZM

I

Özel mülkiyete son vermiş her toplum, bizce, derhal anarşik komünizmin temellerini atmaya

başlamalıdır. Anarşizm, kaçınılmaz olarak komünizme varır dayanır, komünizm de anarşizme;

kaldı ki bunların her ikisi de, çağdaş toplumlara egemen olan aynı büyük sevdanın, eşitlik

sevdasının ifadesidirler.(1)

Geçmişte, bir köylü ailesinin, yetiştirdiği buğdayı, aile üyeleri için evde örülen giysiyi kendi el

emeklerinin ürünü olarak gördüğü bir dönem yaşanmıştı: Esasen bu yine de pek doğru değildi,

çünkü o zamanlarda da ortaklaşa yapılmış yollar, köprüler vardı; bataklıkken ortaklaşa kurutulup

meraya dönüştürülmüş alanlar, ortaklaşa yükseltilmiş kent duvarları vardı. Tekstil

tezgâhlarındaki her yenilik ya da ketenin boyanmasıyla ilgili her buluş, herkesin yararınaydı. Köylü

ailesinin varoluş koşulları da, kuşkusuz, dünya yardımından bütün öbür insanlar kadar yararlanma

esasına dayalı olacaktı.

Ama her şeyin sanayi içinde bir ağ gibi birbirine girdiği, her üretim dalının öteki üretim

dallarının yardımını gereksindiği günümüz koşullarında, yapılan üretimden herkesin payını

çıkarmak, hesaplamak olacak şey değildir. Elyaf işlenmesinde ya da metal dövülmesinde eğitim

düzeyi yüksek ülkeler öyle büyük bir mükemmeliyet düzeyine ulaştılar ki, bununla binlerce başka

büyük ve küçük sanayi dalını da geliştirmeye iteklediler; demiryollarının yayılmasına, gemi

sanayinin gelişmesine, sayısı milyonları bulan işçi sınıfında el uzluğunun, becerinin artmasına ve

son olarak da yeryüzü yuvarlağında üretim adına yapılan her türlü işin gelişmesine ön ayak

oldular.

Süveyş Kanalı'nın yapımı sırasında koleradan, ya da St. Gothard tünelinin yapımı sırasında eklem

kireçlenmesinden ölen İtalyanların; köleliğin kaldırılması için giriştikleri savaşta top mermileriyle

parçalanıp ölen Amerikalıların , Rusya, Avrupa ve Amerika'da dokuma sanayiinin gelişmesine,

Manchester ya da Moskova'da dokuma tezgâhları başında öksüre tıksıra çalışan çocuklardan ya da

işçilerden birinin getirdiği sorun üzerine dokuma tezgâhının bilmem ne kusurunu nasıl

giderebileceğine kafa yoran mühendisten daha az şey yapmamışlardır.

Bu durumda, yaratılmalarına hepimizin katkıda bulunduğu zenginliklerden her birimizin payına

düşen bölüm nasıl belirlenecek?

Biz kamulaştırma konusunda kolektivistlerin görüşlerini paylaşamıyoruz, bu bir; ikincisi, bu

zenginliklerin üretilmesinde herkesin harcadığı saati esas alma, ödüllendirme gibi şeylerin de ideal

ya da ideale giden yolda ileri doğru bir adım olduğunu kabul etmiyoruz. Çağdaş toplumlarda

eşyanın trampa değerinin, o şeyin üretimi için harcanan emekle mi ölçüldüğü konusuna hiç

girmeyeceğiz burada (Adam Smith, Ricardo, onlardan sonra da Marx'ın görüşü buydu, bilindiği

gibi; bu konuya daha sonra geleceğiz), burada şu kadarını belirtelim ki, üretim araçlarının toplumun

ortak malı kabul edildiği bir toplumda, kolektivistlerin idealleri artık gerçekleşemez demektir.

Toplumsalcılık ilkelerine dayalı bir mülkiyet sistemini benimsemiş bir toplumun ücretli emeğin her

biçimini reddetmesi de kaçınılmazdır.

Şundan kesinlikle eminiz ki, kolektivistlerin yumuşatılmış bireyciliklerinin, komünizmin -tam

olmasa bile hiç değilse toprak ve üretim araçlarının herkesin malı olduğunu savunabilen bir

komünizmin- yanında tutunabilmesi olanaksızdır. Bu yeni mülkiyet biçimi, ortak topraklarda ortak

alet edevatla elde edilen üretimin dağıtımı konusunda da yeni bir biçime gidilmesini

gerektirmektedir. Yeni üretim biçiminin var olduğu yerde eski tüketim biçimi olamaz, tıpkı yeni

üretim biçimi varsa eski biçim siyasal örgütlerin olamayacağı gibi.

Ücretli emek, toprakların ve üretim araçlarının herkesin değil, birkaç kişinin malı olmasının

sonucudur ve kapitalist üretimin gelişebilmesinin olmazsa olmaz koşuludur; yokoluşu da kapitalist

üretimle birlikte olacaktır. Üretim araçlarının toplumsal mülkiyeti, kaçınılmaz bir biçimde, ortak

üretilen nimetlerin tüketiminin de ortak olmasını getirecektir.

Biz komünizmin iyi, arzu edilir bir düzen olduğunu söylemekle kalmıyoruz, kişiselciliğe

dayanan çağdaş toplumların kendilerinin kaçınılmaz olarak komünizm istikametine

yöneleceklerini düşünüyoruz.

Şu son üç yüz yıldır kişiselciliğin gelişmesi, yani tek tek kişilerin başkalarının haberi olmadan

kendi çıkarını kollaması eğiliminin güçlenmesi, başka bazı nedenler de olmakla birlikte, esas

olarak bireyin kendini sermaye egemenliğine, devlete karşı koruma arzusuyla açıklanmaktadır. Bir

vakitler de bazı kişiler, çoğunluğun hissiyatına tercüman olduklarını da söyleyerek şu vaazı verip

gezdiler: Herkes tek tek kendini kurtardı mı, tüm toplum devletten de, sermayeden de kurtulmuş

olur. "Para, özgürlük de dahil, bana ihtiyacım olan her şeyi satın alma olanağını sağlar." Ancak,

çok büyük bir yanlışı içeriyordu bu görüş: Çünkü çağdaş tarih, parayla değil özgürlüğün, kalıcı,

sürekli, sağlam, güven verir bir bireysel yaşamın bile satın alınamayacağını göstermektedir: Başka

insanlarla işbirliği içinde olmadıkça; sandığı, çıkını ne kadar altınla, parayla dolu olursa olsun, tek

insan güçsüzdür.

Öte yandan, tüm çağdaş tarih boyunca bireycilik akımının yanı sıra, hem kadim komünizmin

kalıntılarına tutunma çabalarına, hem de toplumsal yaşamın son derece farklı alanlarında komünist

ilkeleri yeniden canlandırma çabalarına tanık oluyoruz.

Onuncu, on birinci ve on ikinci yüzyıl halk toplulukları sivil ya da dinsel egemenlerinden kurtulur

kurtulmaz, ortaklaşa çalışma-kardeşçe bölüşme ilkelerini hayata geçirmek arzusuyla doldular.

Kent, -altını çiziyorum, tek tek kişiler değil, kent; Rusya'da "Gospodin Velikiy Novgorod" kenti-

gemiler, kervanlar donatıyor ve uzak ülkelere ticaret için gönderiyor; ve bu ticaretten elde edilen

gelir ayrı ayrı tüccarların değil, yine tüm kentin oluyor; kente yiyecek, içecek ve başka gerekli

malzemeler almıyor. Bu deneyimle ilgili kuruluşların izlerine on dokuzuncu yüzyıla (1848'e) dek

orda burada rastlanabiliyordu, ailelerin kuşaktan kuşağa aktardıkları söylenceler arasında da bu

deneyimle ilgili anılar baş yeri tutuyordu.

Bütün bunlar yitti gitti. Bu komünizmin son izlerinin de silinip gitmemesi için savaşım veren bir

tek selskaya obşçına-köy cemaati kaldı; o da olsa olsa, devlet ağır kılıcını terazinin kefesine

indirene kadar sürdürebilir bu işi.

Bununla birlikte her yerde, çok değişik biçimler altında, ama aynı ilkeye dayalı yeni

örgütlenmeler görülüyor. İlke: Herkese ihtiyacına göre, çünkü belli bir ölçüde komünizm olmadan

çağdaş toplumların varlıklarını sürdürebilmeleri olanaksızdır. İnsanların kafalarına mal üretimi

fikrini yerleştiren o çok dar egoist karakterine rağmen günümüzde pek çok yerde komünist

yönelişler gözleniyor, komünizmin insanlar arasındaki ilişkilere en akla gelmez biçimlerde sızdığı

görülüyor.

Çok değil, daha dün denilecek kadar yakın zamana kadar bir ırmağın üzerine köprü yapıldı mı,

gelenden geçenden "köprü parası" adı verilen bir para alınırdı. Şimdiyse köprüler kamu malıdır,

isteyen canının istediği kadar geçebilir. Şose yollarda, gidilen verst başına para ödeme

uygulamasına bugün yalnızca Doğuda rastlanıyor. Müzeler, kitaplıklar, devlet okulları, çocuklara

topluca verilen öğle yemekleri, parklar, bahçeler, yıkanan-süpürülen, aydınlatılan yollar, evlere

kadar çekilen sular (ne kadar su harcandığını hesaplama uygulamasından vazgeçilmesi yönünde

güçlü bir eğilim var) herkese açıktır, herkes bunlardan yararlanabilir... Hepsindeki ilke, "ne kadar

ihtiyacınız varsa, buyurun"dur.

Kara ulaşımını sağlayan arabalarla, demiryolu ulaşımını sağlayan trenler artık aylık, yıllık

biletler satıyorlar: Bir gün ya da bir yıl içinde istediğiniz kadar gidiş-geliş yapabilme olanağı

sağlanıyor bu yolla. Geçenlerde de bir ülkenin tümünde, Macaristan'da (onun ardından da

Rusya'da) demiryolları beş yüz verst de, yedi yüz verst de aynı fiyata gitmenizi sağlayan

bölgesel tarife uygulaması başlattı. Bu uygulamanın çok yakında tıpkı posta tarifesi gibi, koca bir

bölge (diyar) için geçerli olması beklenebilir. Bütün buralarda ve pek çok başka kurumda daha

(oteller, pansiyonlar vb.) hâkim eğilim, tüketimi ölçmemek yönündedir. Kiminin gidecek bin

verstlik yolu vardır, kiminin yedi yüz verstlik... Kimi üç funt ekmek yer, kimi iki... Bunlar, insanların

kişisel durumlarıyla bağlı olan tüketim miktarlarıdır ve birincilerden sen fazla

yol gittin, çok

ekmek yedin diye bilmem ne kadar daha fazla para almanın hiçbir dayanağı yoktur. Bu türden

dengeleyici uygulamalara bizim bireyci toplumumuzda bile rastlanıyor.

Bu da bir yana, şimdilik fazla güçlü olmamakla birlikte kendini hissettiren bir eğilim daha var:

Kişisel tüketimi, kişinin topluma verdiği ya da bir gün vereceği hizmetin üstünde bir yere koymak.

Böylece tek tek her parçası bütün diğer parçalarıyla sıkı sıkıya bağlı olan toplum, olayı bir bütün

olarak görmekte, birinin verdiği hizmeti, herkesin verdiği hizmet olarak algılamaktadır.

Bir halk kütüphanesine gittiğiniz zaman -yalnız Paris'te değil, örneğin Londra ya da Berlin'de de-

kitaplık görevlisi size istediğiniz kitabı (elli kitap istemiş olsanız bile) vermeden önce sizin topluma

ne gibi hizmetleriniz olduğunu sormaz. İsteddiğiniz kitabı verir, o kadar; hatta eğer

beceremiyorsanız, kataloglarda aradığınız kitabı bulmanıza yardım eder. Tıpkı bunun gibi, belli bir

kayıt ödentisiyle -ki çoğu kez emek katkısı nakdi ödemeye yeğlenmektedir- bilimsel dernekler,

kuruluşlar sizlere müzelerinin, bahçelerinin, kitaplıklarının, laboratuvarlarının... kapılarını

açmaktadır... herkese eşit bir şekilde: İster Darwin olsun, ister sıradan bir amatör!

Bazı kentlerde, siz eğer herhangi bir icat üzerinde çalışıyorsanız, sizi özel bir işliğe

gönderiyorlar, burada yer sağlıyorlar, marangoz tezgâhı, demir tezgâhı ve ihtiyaç duyduğunuz

başka bütün aletleri sağlıyorlar (tek ki bunları kullanmak elinizden geliyor olsun) ve "Buyurun,

istediğiniz kadar, istediğiniz gibi çalışın!" diyorlar. "İsteddiğiniz bütün gereçleri sağladık... Gerekli

görüyorsanız, işinize arkadaşlarınızı da katabilirsiniz, başka zanaatlardan kişileri de

çağırabilirsiniz Ya da öylesi hoşunuza gidiyorsa eğer, yalnız çalışabilirsiniz... Havada uçan bir

alet icat edin... Ya da hiçbir şey icat etmeyin, siz bilirsiniz. Bir fikriniz olduğunu söylemiştiniz ya,

bu yeter".

Yine bunun gibi, cankurtaranlar derneği üyesi gönüllüler, batan bir geminin tayfalarına

unvanlarını ya da bugüne dek topluma verdikleri hizmeti sormuyorlar; hiç düşünmeden kendilerini

denize atıp kudurmuş dalgaların arasından hiç tanımadıkları insanları kurtarabilmek için kimi kez

kendi canlarından oluyorlar. Boğulmakta olanları tanıyıp tanımamanın ne önemi var ki? "Orda

bizim sunacağımız hizmete muhtaç, imdat isteyen bir insan var... Onun kurtarılma hakkının

doğması için bu kadarı yeter. Hemen atlayıp kurtaralım kendisini!"

Bu her bakımdan komünist eğilime artık her yerde rastlanabiliyor; akla gelebilecek her kılık

altında, toplumumuzun en bireyci geçinen, bireycilik vaazlarının kaynaklandığı yer olan şu en orta

kesiminde bile.

Yarın bir felaket olsa, örneğın bir kentimiz düşman işgaline uğrasa, normal zamanlarda son derece

bencil olan büyük kentlerimizden biri kuşatılrsa, bu kent herkesten önce çocukların ve yaşlıların

karınlarının doyurulması, barındırılması ve her türlü gereksiniminin karşılanmasına karar

verecektir. Bunu yaparken de bu insanların bunu hak eden hizmetleri olmuş mu ya da olmakta mı

diye bir soruşturma yapmayacaktır. Öncelikle onların karınları doyurulacak, sonra çarpışanların

durumu düşünülecek, bu yapılırken de çarpışmalarda kimin daha akıllı ya da cesur davrandığına

vb. bakılmayacaktır. Sonra kadınlar da erkekler de büyük bir özveriyle, kendi rahatlarını unutup

yaralıların tedavisiyle uğraşacaklardır.

Kısacası bu eğilim, bu heves, bu sevda var ve yaşıyor. İnsanların en can alıcı gereksinimlerini

giderebildiği ölçüde; insanlığın üretici güçlerinin büyümesi ölçüsünde; ve bunlardan da çok olarak,

gündelik hayatımızın eften püften kaygıları yerine bir büyük genel ülkü ortaya çıktıkça gitgide

daha da belirginleşecektir bu duygu.

Üretim araçları herkesin ortak mülkiyetine geçmiş, insanlar hep beraber çalışıyorlar, emek

toplumda hukukun kendisine verdiği saygın yeri almış, dolayısıyla da üretkenliği artmış,

beklenenden daha çok ürün veriyor... Bu durumda, şu anda bile güçlü olan komünist düşüncenin

uygulanmakta olduğu alanın daha da genişleyeceğinden ve toplumsal yaşamın temel ilkelerini de

bu düşüncenin oluşturacağından kuşku duyulabilir mi?

Bütün bu verilerin ışığında, (ve gelecek bölümde konu edineceğimiz istimlak ve müsadere

pratiğine ilişkin hususlar da göz önünde bulundurarak), mevcut düzeni ayakta tutan gücü yerle

bir ettiğimiz anda, birinci görevimiz derhal komünizmi hayata geçirmek olacaktır.

Ama bizim komünizmimiz falanster komünizmi ya da Alman devletçilerinin komünizmi gibi

değildir. Bu anarşik komünizmdir; hükümetin olmadığı, özgür insanların komünizmidir. Bu,

insanoğlunu bütün zamanlarda izlemiş bulunan ekonomik özgürlük ve siyasal özgürlük gibi iki

kendi başına kavramın bir bütün halinde ele alındığı bireşimdir.

II

"Anarşi"yi siyasal örgütlenmenin ideal biçimi olarak alırken bizim yaptığımız şey, yine,

insanlığın gözle görülür yönelişinden söz etmektir. Gelişmiş Avrupa toplumları ne zaman

egemenlerin boyunduruğunu omuzlarından atmayı başarsalar, toplum hemen bu yöne doğru

koşmaya başlıyor ve üzerine bireysel özgürlüklerin inşa edilebileceği bir karşılıklı ilişkiler sistemi

kurmaya girişiyor. Ve biz tarihten biliyoruz ki, yerel ya da genel ayaklanmalarla hükümetlerin

gücünün sarsıldığı, zayıflatıldığı ya da en düşük düzeye indirildiği zamanlarda, bu gelişmeyle

birlikte, ara ara ekonomik ve siyasal başarılar -hiç beklenmeyen, hızlı başarılar- görülür.

Bunu bağımsız kentler döneminde görmüştüzdür: Bu dönemlerde insanlık bilimde, sanatta,

zanaatkârlıkta, mimarlıkta, geçmiş zamanlarda beş-on yüzyılda gerçekleştiremediği atılımları,

başarıları gerçekleştirmiş, kısacık zaman dilimlerinde iki yüz, üç yüz yıllık başarı sıçrayışlarını

yaşamıştır. Reform sırasında gerçekleşen ve Papa'nın egemenliğini tehdit eder boyutlara ulaşan

köylü ayaklanmaları sırasında aynı şeyi görmüştüzdür; keza, Atlantik Okyanusu'nun karşı

kıyısında, eski Avrupa'nın hoşnutsuz unsurlarının yarattıkları özgür topluluklarda görmüşüzdür.

Eğitim düzeyleri yüksek Avrupa halklarında bugün yaşanmakta olan gelişmeleri dikkatle

gözleyecek olursak, hükümetlerin etki alanlarını daraltmak, buna karşılık kişi hak ve

özgürlüklerini genişletmek yönündeki eylemlerin nasıl çoğaldığını açıkça görürüz. Geçmişin

kurumlarının ve kör inançlarının mirasını yemeye alışmış bir güruhun bütün engellemelerine

karşın çağdaş gelişmeler özellikle bu doğrultuda gerçekleşiyor. Bütün evrimlerde olduğu gibi

burada da beklenen tek şey, devrim: İnsanın, yolunun üstünde duran toz toprak içindeki köhne

yapılan yerle bir etmesi ve yeni doğmuş, dipdiri bir toplumda özgür bir biçimde yer alabilmesi için.

İnsanlar uzunca bir süre çözümsüz bir soruya çözüm aradılar durdular. Soru şuydu: "Bireyleri

boyun eğmeye zorlayabilecek, ama bunu yaparken de kendisi topluma boyun eğme çizgisinden

ayrılmayacak bir hükümet olamaz mı?" Günümüzdeyse, insanlık hükümet denen şeyden bütünüyle

kurtulmaya ve gereksinimlerini, aynı hedefe yönelmiş kişi ve gruplar arasında özgür anlaşma

yoluyla gidermeye çalışıyor. Her bölgesel birimin, yani köylerin, kentlerin, bölgelerin, ülkelerin

zorunlu, ivedi gereksinimleri vardır; karşılıklı anlaşma yavaş yavaş yasaların yerini alır ve kişisel,

ayrı ayrı çıkarları, devlet sınırlarından bağımsız, ortak bir hedefe doğru yönlendirir.

Daha yakın zamanlara dek devletin asli işleri olarak düşünölen kimi görevlerin bugün devletle

ilgisi tartışılıyor: Devlet karışmadığı zaman insanlar işlerini çok daha kolay, elverişli bir şekilde

hallediyorlar. Ve biz bu doğrultuda kazanılan başarılarla baktığımızda kaçınılmaz olarak şu sonuca

ulaşıyoruz: İnsanlık hükümetlerin etkinliklerini sıfır düzeyine düşürme ve haksızlığın, zorbalığın,

zulmün ve tekellerin timsali olan devleti yok etme çabası içindedir.(2)

Bugün artık şöyle bir toplum düşünebilme durumundayız: Bireyin elini kolunu bağlayan

yasalar yok, dolayısıyla yasalara göre değil, alışkanlıklarına göre hareket ediyor birey; toplum

içinde herkesin yaşamış olduğu; ihtiyaçların giderilmesi, başkalarıyla işbirliği, yardımlaşma içinde

olmak ve başka insanlara kayıtsız olmamak, onları sevmek gibi davranışlarla edindiği toplumsal

alışkanlıklarına göre hareket ediyor

Devletsiz bir toplum düşüncesi, kuşkusuz, özel sermayenin olmadığı bir ekonomik yapı kadar

tepki çekecek bir düşüncedir. Bizler, insanların kendi aralarındaki ilişkilerinde Tanrı rolü oynayan

devlete ilişkin bir yığın kör inançlar içinde yetiştik. Okullarımızda Roma tarihi olarak belletilen

Roma söylencelerinden tutun da, Roma hukuku adıyla okutulan Justinyen'in Bizans yasalarına dek,

-üniversitelerimizde okutulan "hukuk" üzerine akla gelebilecek her türlü bilimi de bunlara katın-

bunların hepsi ve genel olarak tüm eğitim sistemimiz, bize her yerde hazır ve her şeye kadir bir

devlet fikrini aşılamaya çalışırlar.

Bu önyargıyı desteklemek üzere, okullarda ders konusu olarak okutulan koca koca felsefe

sistemleri oluşturuldu. Aynı amaçla değişik hukuk kuramları yaratıldı. Siyaset denilen şey

bütünüyle bu ilke üzerine bina edildi ve hangi partiden olursa olsun her siyasetçi halka şu sözlerle

seslendi: "Bize iktidarı verin, sizi derterinizden kurtaralım: Bizim bunu yapacak olanaklarımız

var."

Beşikten mezara kadar bütün davranışlarımıza "devletin, hükümetin gücüne boyun eğme" ilkesi

yön veriyor. Toplumbilim ya da hukukla ilgili herhangi bir kitabı açtığımızda, hükümetin, onun

örgütleri ve eylemlerinin son derece önemli bir yer kapladığını göreceksiniz, öylesine ki, bu

kitapları okuyan öğrenciler yavaş yavaş, hükümet, devlet ve devlet adamları dışında dünyada

hiçbir şeyin olmadığını düşünmeye başlar.

Aynı şey gazeteler için de söz konusudur. Parlamento tartışmaları, siyasal entrikalar sütun sütun

yer bulabilirken, devletin dışmda-kendi yolunda seyreden halkın o muazzam gündelik yaşamı, ya

çıkarılan yeni bir yasa, ya da polisten yapılan bir açıklama nedeniyle son sayfalarda birkaç satırla

geçştirilir. Bu gazeteleri okurken dünyayı dolduran nice bin şeyi unutursunuz; örneğin bütün

insanlığı unutursunuz: Doğan, büyüyen, ölen, acı çeken, çalışan, tüketen, düşünen ve tepemize

binmiş ve kene gibi yapışmış sırnaşık insanlara karşın yaratan insanlığı... bizim bilisizliğimizin

büyüttüğü bu keneleri gözümüzde öyle yüceltmışizdir ki, tüm insanlığın üzerini kaplayacak irilikte,

ürkütücülükte gölgeleri olmuştur bunların.

Gözümüzü gazetelerden ayırıp hayatın kendisine, çevremizdeki insanlara yönelttiğimizde,

hükümetin akıp giden hayat üzerinde hiç denecek bir rolü olduğunu görür ve çok şaşırırız.

Milyonlarca köylünün, vergi verme dışında, devlet hakkında hiçbir şey bilmeden yaşayıp

öldüklerini ta Balzac saptamıştır. Ticaret alanında olsun ya da başka alanda olsun, milyonlarca iş

her gün hükümetin hiçbir karışması olmadan yürüyüp gitmektedir. Bunların en önemlileri, örneğin

ticaret ya da borsa sözleşmeleri bile öylesine resmiyetten uzak bir biçimde bağtlanmaktadır ki,

sözleşmenin taraflarından biri üzerine aldığı yükümlülüğü yerine getirmekten cayacak olsa bile

hükümet bu işe karışamaz. Ticaret işlerinden anlayan herhangi biriyle konuşun, her gün tüccarlar

arasında gerçekleşen ticari operasyonların önemli bir bölümünün karşılıklı güvene dayandığını

söyleyecektir. Sözüni tutma alışkanlığı (bu basit alışkanlık), kredi değerini yitirme korkusu, ticari

dürüstlük denen görelî dürüstlüğü ayakta tutmada çok daha etkili olmaktadır. Dahası, hiç utanıp

sıkılmadan müşterisini kötü bir malı pahalıya satarak kazıklayan bir tüccar, bir başka tüccarla

ilişkinde sorumluluğunu yerine getirmeyi bir görev olarak görmektedir. Zenginleşmenin

hayatın biricik motoru, biricik amacı olduğu günümüz koşullarında bile şu görelî dürüstlük

gelişebilmişse eğer, bir başkasının emeğini sömürmenin toplumsal hayatın temeli olmaktan

çıkarıldığı koşullar altında bu gelişmenin ilkiyle karşılaştırılamayacak denli hızlı olacağından

kuşku duyulabilir mi?

Günümüz dünyası için çok karakteristik bir başka olgu daha var ki, aynı gelişmeyi çok daha

çarpıcı bir biçimde vurguluyor. Bu olgu, özel girişimciliğe dayalı işletmecilik

alanının sürekli

büyümesi ve çok çeşitli amaçlarla kurulan özgür birliklerin alabildiğine çoğalmasındır. Daha ilerde

bu konu üzerinde ayrıntılarıyla duracağımız için, şimdilik şu kadarını söyleyelim: Bu türden

olgular öyle çoğaldı, öyle alışılmış olgular haline geldi ki, 19. yüzyılın ikinci yarısının en önemli

olayı olarak bunlar kabul edilecektir... Siyaset yazarları ve sosyalist yazarlar bunları ne kadar

görmezden gelirlirse gelsinler ve hükümetlerin gelecekte çok önemli, çok işlevsel rolleri olacağına

ilişkin ne kadar ahkâm keserlerse kessinler, bu böyle.

Bu sınırsız ölçüde çeşitlilik gösteren özgür örgütler öylesine doğallar, öylesine hızlı

büyüyorlar, öyle kolay gruplaşıyor ve eğitilmiş insanın sürekli büyüyen ihtiyaçları için öylesine bir

kaçınılmazlık oluşturuyorlar ki; ve son olarak öylesine kolayca ve öylesine elverişli bir şekilde

hükümet müdahalelerinin yerini alıyorlar ki, sonuçta kaçınılmaz olarak toplum hayatında önemi

gitgide büyümesi gereken olgular olarak kabul etmemiz gerekiyor bunları.

Eğer bu türden özgür örgütler toplumsal yaşamın ve gündelik yaşamın her alanında yaygınlık

kazanmamışlarsa, bunun tek nedeni, işçilerin yoksulluğu, çağdaş toplumun kastlara ayrılmış

olması, özel mülkiyet ve hepsinden çok da emekçilerin sürekli olarak devlet engelleriyle

karşılaşıyor olmasıdır. Bu engelleri kaldırın ortadan, "birlikler" in eğitilmiş kesiminin tüm etkinlik

alanını kapladığını göreceksiniz.

Son elli yılın tarihi de, keza, hiçbir anayasal hükümetin, devletin ele geçirdiği alanlardan

herhangi birinde etkinlik kuramamış olduğunun canlı bir kanıtıdır. Ama on dokuzuncu yüzyıl, bir

gün, bir şekilde, parlamentarizmin yerle bir olduğu yüzyıl olduğunu gösterecektir.

Parlamentarizmin yanlışları ve temsili yönetim adı verilen garabetin kusurları öylesine kör

kör parmağım gözünedir ki, bu yönetim biçiminin eleştirisiyle uğraşan düşünürlerin bile (J.

Stuart Mili, Lavergne) yalnızca genel hoşnutsuzluğu dile getirdikleri söylenebilir. Gerçekten de,

saçmalığı düşünabiliyor musunuz: Üç beş kişiyi seçiyorsunuz ve onlara "Bizim hayatımızın her

alanıyla ilgili yasalar çıkarın, hatta hayatımızın sizin hiç bilip anlamadığınız alanlarıyla bile ilgili

olabilir bu yasalar" diyorsunuz? Artık insanlar şunu anlamaya başladılar: "Çoğunluk yönetimi"

demek, uygulamada, tüm ülke işlerini, ülkenin nerede ne kadar meclisi varsa hepsinde çoğunluğu

elinde tutan kişilere -Fransız Devrimi sırasındaki adlandırmalarıyla "bataklık

kurbağalarına- ya da

belirli hiçbir dünya görüşleri olmayan, rüzgârın nereden estiğine ve nereden daha çok parsa

toplayacaklarına bakarak bazen "sol", bazen "sağ" partilerde yer kapan insanlara vermek demektir.

Anayasal yönetim, kuşkusuz, saray partilerinin sınırsız yönetimlerine göre ileri doğru bir adımdı,

ancak insanlık mayalanmayı bekler gibi burada takılıp kalamaz, yeni yollar aranacak ve

bulunacaktır.(3)

Dünya posta birliği, demiryolları derneği, değişik bilimsel dernekler... bunların hepsi insanların

özgür iradeleriyle kurdukları, yasaların yerini alan kurumlardır.

Günümüzde yerkürenin dört bir yanına dağılmış farklı insan grupları herhangi bir amaçla

örgütlenmek istediklerinde "her işe uygun parlamenterlerden oluşan" bir uluslararası parlamento

seçip, "Bize yasa yapın, size boyun eğeceğiz" demiyorlar. Eğer birebir oturup konuşamıyorlar ya

da yazışma yoluyla sonuca yaramıyorlarsa, bir kongre düzenleyip söz konusu sorun üzerine

yetişmiş adamlarını buraya yolluyorlar ve ona diyorlar ki: "Gidin, oturup konuşun ve bir

anlaşmaya varmaya çalışın; ama buraya cebinizde hazır yasalarla dönmeyin, bize yasa gerekli

değil; buraya anlaşma tasarısıyla dönün, biz onu ister benimseriz, ister benimsemeyiz."

Neredeyse yarım yüzyıldır İngiliz işçi birliklerinin yaptıkları budur işte. Kongrelerinden öneriden

başka bir şeyle dönmüyor işçiler; her işçi birliği bunu ayrı ayrı değerlendiriyor ve isterse

benimsiyor, istemezse reddediyor. Büyük sınai şirketlerinin, bilimsel derneklerin, Avrupa ve

Birleşik Devletler'i adeta bir ağ gibi saran her türden dernek ve birliğin yaptığı da budur. Devlet

egemenliğinden kurtulan toplumun yapacağı şey de budur. Toprağı ve fabrikaları bugün onları

ellerinde tutanlardan geri almak parlamentoların işine gelmez. Toplum feodal hukuk üzerine

yapılandıkça, monarşinin sınırsız erkine rıza gösterebilir; ama toplumsal yapı ücretli emeğe ve

yığınların kapitalistlerce sömürülmesine dayanıyorsa, parlamentarizmde sömürünün en sağlam

dayanağını bulur. Ortak mirası -toprak, fabrikalar, sermaye- ele geçirmiş özgür toplum ise, bu yeni

ekonomik düzene uygun politik örgütlenmeyi -özgür birliklere ve özgür federasyonlara dayalı

örgütleri- kendisi yaratacaktır.

Her ekonomik evre, tarihte belirli bir politik evreye denk düşer. Bugünkü mülkiyet biçiminin

yıkılması da, ancak yeni bir siyasal hayatın gerçekleştirilmesiyle mümkündür.

1 Büyük Fransız Devrimi döneminde özel mülkiyetin ekonomik seçeneği olarak anlaşılan "communaute des

biens"- "varlık toplumu" kavramı yaygınlık kazanmıştı; bu kavramı temel alarak da XIX. yüzyılın 40'lı yıllarında ilk kez komünizm (Latince communis-ortak) teriminin kullanıldığına tanık olunmuştu. Kropotkin'in ideal toplumsal

yapılanma anlayışı ister istemez şu soruyu gündeme getiriyor: ideal toplum yapısı anlayışı olarak Marxist ve

anarko-komünist anlayışlar arasında ne fark var? Bakunin ve Kropotkin de, tıpkı Marx ve Engels gibi, komünist

toplumda toplumsal ilişkilerin temelini, üretim araçları üzerindeki ortak mülkiyetin oluşturduğunu düşünüyorlardı.

Onlar da Marxistler gibi, komünizmde herkese gereksindiğince ilkesinin uygulanacağını, sınıflar arası, kentle köy arası,

kafa emeğiyle kol emeği arası farkların tümüyle ortadan kalkacağını savunuyorlardı. Böylece, anarko-komünistlerle

Marxistlerin komünizm anlayışlarının bütün temel noktalarda çakışmakta olduğunu görüyoruz. Çelişkiler, bu ideale

ulaşmanın yolları ve araçları faslında başlıyor. "Ana ilkeler ve hedefler: bunlar iki ayrı şeydir," diyor Lenin: "Hedefler konusunda anarşistler de bizimle aynı düşüncede olacaklardır. Kendileriyle konuştuğumda hedefler konusunda

anlaştığımızı şahsen tespit etme fırsatını buldum; ama ilkeler ve bunların detayları konusunda, asla... Bu bağlamda bizi

anarşistlerden ayıran şey nedir?.. Geçiş döneminde proletarya diktatörlüğü kurmak ve devlet zoruna başvurmak..."

(*Toplu Yapıtlar*: c.44, s.24). Marxistlerden farklı olarak anarko-komünistler, sosyalist devrimin zafere ulaşmasının hemen ardından "komünizm uygulaması"na geçilebileceğini savunuyorlardı.

2 Merkezi devletin egemenliğinin sınıflandırılmasının gerekliliğini XIX. yüzyılda bir tek anarşistler değil, erken

kapitalizmin T. Jefferson, A. Hamilton, B. Franklin vd. gibi kimi liberal ideologları da savunuyorlardı. Sivil

yurttaşlar topluluğuyla devletin etkinlik alanlarının ayrı ayrı olması görüşünden hareketle, kişi özgürlüğüne

geliniyor, ancak bu özgürlük daha çok sınırsız ekonomik girişim özgürlüğü ve özel mülkiyete devletin asla

dokunamaması gerektiği anlayışıyla sınırlı tutuluyordu. Böylece, insan hakları devletin varlığına bağlanıyor,

ancak buradaki devlet, toplumsal yaşamın "gece bekçisi"nden öte işlevi olmayan bir devlet olarak görülüyordu.

3 Tüm XIX. yüzyıl boyunca temsili demokrasi anarşizmin şiddetli eleştirilerine uğradı. Bakunin'e göre halk yönetimi

eğer kurumsallaşırsa, kaçınılmaz olarak sivil topluma yabancılaşır ve daha incelikli bir sınıf egemenliğine dönüşür.

Böylece, parlamenter cumhuriyet "sanal halk meclislerinde-ki sanal temsilcilerinde ifadesini bulan sanal halk iradesi"nin sanal devletidir. Parlamentarizme bu bakış açısından yola çıkan anarşistler I. Enternasyonal'de,

"politikayı ret" şiarını yükselttiler: Mademki parlamentarizm devletin gerçek yüzünü -sömürücü yüzünü- gizliyordu,

öyleyse emekçilerin tüm legal politik etkinlikleri devrimci hareketi zayıflatacak uzlaşmacı hareketler olmaktan ileri

gidemezdi. Bakunin, Marx ve Engels'i "oportünizm" ve "reformizm"le suçluyordu. "Burjuva radikal sosyalistleri"

dediği Marx ve Engels'le aralarındaki en önemli farkı açıklarken şöyle diyordu Bakunin: "...onlar politika ve devletten yararlanmak, bu ikisini reforme etmek,

dönüştürmek istiyorlar... bizim biricik kabulümüz ise, egemenliği ve

onun zorunlu tezahürü olan politikayı kökünden yok etmektir (M.A. Bakunin, *Seçilmiş Yapıtlar*. Mosk., 1919, c.1,

s.68). Legal siyasal etkinliklerin reddi politikasını eleştiren Marx ve Engels, tüm umutların zorla gerçekleşecek bir

devrime bağlanmasının işçi hareketini zayıflatacağını savunmuşlardır. "Siyasal özgürlükler, toplantı yapma,

ittifaklar kurma hakkı, basın özgürlüğü... bütün bunlar bizim silahlarımız. (Düşman) bu silahlan bile elimizden

almaya çalışırken, eli kolu bağlı oturup, politikayı reddediyoruz denilebilir mi hiç?" (Marx K., Engels F., *Yapıtlar*, c.17, s.424).

KAMULAŞTIRMA VE ZORALIM

I

1848 devrimi sırasında, dudak uçuklatıcı servetinin derdine düşen Rothschild'in şöyle bir şaka

yaptığını anlatırlar: "Peki, kabul, servetimi başkalarının sırtından yaptım. Ama bu serveti tüm

Avrupa'da yaşayan insanlara eşit olarak dağıtacak olursak, adam başına beş franktan fazla düşmez.

Ve ben, isteyene, hakkı olan beş frankı vermeye hazırım".

Bunu böylece açıklayan ve bir gazetede de yayınlatan ünlü zengin, ellerini arkasına bağlayıp

Frankfurt caddelerinde dolaşmaya başlamış. Yanına gelip kendisinden beş franklarını isteyenlerin

sayısı dördü beşi geçmemiş, o da yüzünde şeytani bir gülümsemeye istekleri

yerine getirmiş.

Numara tutmuş, milyonerin soyu soppu hâlâ büyük dedelerinin milyonlarının üstünde oturuyorlar.

Bazı burjuva düşünürler de bize aynı şeyi söylüyorlar aslında: "Kamulaştırma mı! Anlıyorum!"

Bu demektir ki, herkesten paltoları alınıp büyük bir yığın halinde üst üste konacak... Sonra da,

herkes yığından kendine en iyi paltoyu kapabilmek için birbiriyle kavga edecek!"

Ne demeli: Aptalca bir şaka mı, saçma bir gevezelik mi?!

Biz hiç de daha sonra dağıtmak için paltoları bir yere yığmayı falan istemiyoruz (Üstlerinde

başlarında bir şey olmadığı için soğuktan tir tir titreyen insanlar bu işten kazançlı çıkacakları

halde düşünmüyoruz böyle bir şeyi). Rothschild'in paralarını bölüşmeyi de kesinlikle istemiyoruz.

Bizim istediğimiz, dünyaya gelen her insanın üretici bir işi öğrenmesi ve kimseden izin almadan ve

yok tarla sahibiydi, yok fabrika sahibiydi diye kimseye emeğinin aslan payını vermeden bir işte

çalışmasıdır.

Rothschild'lerin, Vanderbilt'lerin ellerinde bulunan zenginliklere gelince, biz bunları yalnızca

ortak üretimimizi daha iyi örgütlememize yardımcı olacak varlıklar olarak görüyoruz.

Çiftçi elde ettiği ürünün yarısını çara ya da toprak ağasına vermeden toprağını sürebiliyorsa,

toprağı sürmeye, gübrelemeye yarayan makineler çiftçinin emrindeyse; fabrika işçisi bir iki patron

için değil de tüm toplum için üretebiliyorsa, ne işçi-köylü yarı aç yarı tok ve paçavralar içinde

yaşayacak, ne de Rothschild'ler ve öteki sömürücüler kalacak dünyada. İşçi yarattığı değer ancak

küçük bir parçasını oluşturan bir ücrete işgücünü satmak zorunda kalmadığında, Rothschild'ler de

kalmayacak.

Bize diyorlar ki: "İyi, güzel de, sizde de, aşağıdan Rothschild'ler yetişebilir. Birinin Çin'e ya da

bilmem nereye gidip milyonlar kazanmasını ve sonra da dönüp buraya yerleşmesini engelleyebilir

misiniz? Bu adamın milyonlarıyla kendine hizmetkârlar, işçiler tutmasını ve onları sömürmesini

nasıl engelleyeceksiniz? Tüm dünyada aynı anda devrim yapacak haliniz yok ya! Öyleyse? Yoksa

sınırlara gümrük görevlileri yerleştirip gelenlerin üzerini arayacak ve yanlarındaki paraya zoralım

mı uygulayacaksınız? Jandarma-anarşistlerin yolcuları kurşunlamalarını izlemek hayli ilginç

olurdu doğrusu!"

Büyük bir yanlışta dayanıyor bu düşünceler: "Varsılların varlığı nereden geliyor?" diye

sorulmuyor insanlara. Birilerinin varsılığının, birilerinin yoksulluğuyla mümkün olduğunu

anlamak için uzun incelemeler yapmaya gerek yok. Yoksulun olmadığı yerde, onları sömüren varıl

da yok demektir. Ancak halkın yoksulluğundan doğar varıllık.

Ortaçağda, büyük servetlerin doğduğu zamanı düşünün. Feodal baron (Rusya için söyleyecek

olursak boyarin ya da knyaz), kimsenin yurt tutmadığı bir yerde binlerce desyatın verimli araziye el

koymuştur. Ancak, bu arazi birilerince yurt tutulmadıkça baronumuz henüz zengin değildir. Çünkü

toprak ona henüz hiçbir şey getirmemektedir ve Ay'daki bir araziden daha değerli değildir onun

için. Zenginleşmek için ne yapacaktır baron? Köylü arayacaktır.

Şayet her köylünün, üzerinden kimseye haraç vermediği bir parça toprağı ve o toprağı işleyecek

hayvanı, aracı-gereci olsa, baronun arazisinde kim giderdi çalışmaya? Herkes kalıp kendi

toprağında çalışır, baron da bir başına kalakalırdı. Ne var ki, gerçeklikte, savaşların, kuraklığın,

vebanın, hayvan telefâtının perişan ettiği, ne pulluğu, ne atı olan (Ortaçağda demir pahalıydı,

koşum hayvanı da öyle) köylülerden tümen tümen bulabilir baron.

Evet, her yer, bir iş bulabilmek için yollara düşmüş yoksullarla doluydu. Bizim baronun arazisinin

önünden geçen bir yol kavşağında da, üzeri değişik boyutlarda haç işaretleriyle ve yine yoksulların

anlayabileceği başka işaretlerle dolu bir direk bulunurdu. Bu işaretlerin çözümü genellikle

şöyleydi: Bu araziyi yurt tutacak köylüye: Toprak, karasaban, kulübesini yapması için kereste, at

ve tohumluk tahıl verilecek, şu kadar yıl hiçbir şey için hiçbir ödemede bulunması

istenmeyecektir.

"Şu kadar yıl", örneğin eğer dokuz yılsa, direk üzerine dokuz adet haç çizilmiş oluyordu ve köylü

bu dokuz haçın ne anlama geldiğini çok iyi anlıyordu.

Ve işte yoksullar baronun arazisine yerleşmeye başladılar. Arazide yollar açtılar, bataklıkları

kuruttular, köyler kurdular, iş hayvanları edindiler ve başlangıçta hiçbir vergi, haraç vermediler.

Sonra, -dokuz yıl sonra- baron kira sözleşmesini burunlarına dayadı, aradan bir beş yıl daha geçince

aynı ve nakdi haraç istemeler başladı, sonra bunun miktarı arttıkça arttı, köylünün ödeme gücünün

sınırına varıp dayandı. Köylü her yeni koşula boyun eğdi, çünkü koşullar her yerde aynıydı,

buradan başka yerde daha iyi koşullarda bir iş bulabilmesi olanaksızdı. Böylece yavaş yavaş,

-yasaların da büyük yardımıyla -yasaları da baronlar yapıyordu çünkü,- köylünün yoksulluğu,

baronun varsıllılığının kaynağı olup çıktı... Bir tek baronun da değil, köylünün ödeme gücü arttıkça

çoğalan ve arı oğlu gibi köyün üstüne çullanan koca bir tefeciler sürüsünün...
Bu noktada köylü

artık bir toprak kölesi olmuştur ve baronun yanından bir yere ayrılabilmesi mümkün değildir!

Böyleydi işte durumlar Ortaçağda. İyi de, sanki şimdi de öyle değil mi? Özgürce işleyebileceği

toprağı olsa köylü hiç 1 desyatın toprak için yüz ruble ödeyerek kendini ücretli köleliğe mahkûm

eder mi? Kaldırdığı ürünün üçte birini, bazen yansını, hatta bazen tamamını toprak ağasına

vermeye razı olur mu?

Ama işte köylünün hiçbir şeyi yok elinde; tek isteği topraktan karnını doyurabilmek, bunu

sağlayabilmek için de alın teriyle, kanıyla, canıyla beyleri, paşaları zengin edip duruyor. Mujik

yoksulluğundan prenslerin, kontların, tüccarların varlıkları büyüdükçe büyüyor. Kısacası şu bizim

yirminci yüzyılda da her şey tıpkı Ortaçağda olduğu gibi.

II

Toprak sahibi, mujiğin yoksulluğundan, fabrika sahibi de işçinin yoksulluğundan varsıllaşılıyor.

Örneğin bir burjuva şu ya da bu yolla iki yüz bin rublelik bir parayı toparlamış. Bu, az para

sayılmamakla birlikte, çevremizde tanık olduğumuz çılgınlıkta lüks bir yaşam sürülmesi

durumunda fazla dayanmaz. Diyelim yılda yirmi bin rubleyle bir eli yağda bir eli balda lüks bir

yaşam sürmeye karar verdi burjuvamız. Ama bu, parasının en çok on yıl içinde tükenmesi anlamına

gelir. Bu durumda "pratik" bir insan olarak burjuvanın yapacağı şey, hem sermayesini olduğu gibi

korumak, hem de yıllık esaslı bir gelir elde etmek olacaktır.

Peki ama bu iş nasıl olacak? Bu işin olabilmesi bugünkü toplumsal yapımızda hiç zor değil.

Çünkü bugün köyler olsun, kentler olsun, bir hafta sonra, hatta yarın, karnını nasıl doyuracağını

bilmeyen işsizlerle doludur. Böylece burjuva uygun bir mühendis bulur ve bir fabrika yaptırır ona.

Bankerler -özellikle de hilekar, sahtekar, anasının gözü gibi bir ün kazanmışsa- seve seve bir iki yüz

bin ruble daha borç verirler kendisine. Bu sermayenin de yardımıyla, artık üç yüz dört yüz işçiyi

işletmesinde çalıştırabilirle olanağını kavuşmuş demektir.

Ama çevredeki köylerde, kentlerde insanların kendilerini geçindirebilecek doğru dürüst birer işi

olsaydı, kim gider de çalışırdı onun fabrikasında? Bir günde çıkardığı işin pazarda beş rubleye

satıldığını bilen bir işçi elbette gidip de günlüğü bir rubleden bu işte çalışmazdı. Kentlerin kenar

semtlerinin ve buralara yakın köylerin aç insanlarla dolu olduğu herkesin bildiği bir gerçek; bu

nedenle bir fabrikanın kuruluşu tamamlanır tamamlanmaz, dört bir yandan insanların koşuşup,

"Allah rızası için beni işe alın efendim, çalışmama karşılık sizden bir şey istemem, çocuklarımın

karnını doyuracak iki dilim ekmek verin yeter!" diye yalvaracaktan da ortada. Fabrika sahibine

belki üç yüz işçi gerekli, ama bir anda çevresi bin kişiyle birden sarılıverir. Fabrika çalışmaya

başladıktan sonra, patron eğer tam bir su katılmamış ahmak değilse, her işçiden yılda en az iki yüz

üç yüz ruble kazanmaya başlar ve esaslı bir yıllık gelirin sahibi olur. Hele bir de uygun bir üretim

alanı seçmişse kendine ve biraz da becerikliyse, ufak ufak fabrikasını genişletmeye, çalışan işçi

sayısını çoğaltmaya, dolayısıyla da yıllık gelirini gitgide büyötmeye başlar.

Hazret artık kentin saygıdeğer simalarından biridir; önce kentin kendisi gibi saygıdeğerleriyle,

üst düzey devlet görevlileriyle, valilerle, paşalarla oturup kalkmaya başlar, ardından da servetini

bir başka büyük servetle birleştirebilmenin bir yolu olarak varsıl bir kızla evlenir. Çocukları için

yurtlar yuvalar edinir, sonra bir de bakmışsınız bir devlet ihalesi onda kalıverir: Askeriye için çürük

çarık çizme ya da yerel hapisane için kurtlanmış un vb. gibi şeyler... Servet ha

babam katlanır

böylece, hele şansına bir savaş çıkıverirse ya da savaşın kendisi değilse bile, söylentisi

yayılıverirse, deme gitsin! Ya savaşla ilgili bazı gereçlerin üstencisi olacaktır, ya da şöyle esaslı bir

banker-borsa üçkâğıdı çevirecek ve tam anlamıyla para babası olacaktır.

Birleşik Devletler'de gördüğümüz büyük zenginlerin onda dokuzunun kökenlerinde (Henry

George'un da "Toplumsal Sorunlar" adlı kitabında belirttiği gibi), devletin yardımıyla

gerçekleştirdikleri büyük bir dolandırıcılık yatar. Avrupa'nın tüm monarşi ve cumhuriyetlerindeki

büyük zenginliklerin onda dokuzunun da kökeni aynıdır: Milyoner olmanın yolu budur.

Servet edinmenin ilmi diyelim buna... Önce yoksul insanlar bulacaksınız, onlara hakları olan

ücretin dörtte biri, beşte biri kadar bir ücret ödeyerek belli bir birikime kavuşacaksınız, ardından

devletin yardımıyla büyük bir operasyon gerçekleştirdiniz mi artık kimse sizi tutamaz.

Durumun bu olduğunu saptadıktan sonra, iktisatçıların "tasarruf kaynaklı" diye adlandırdıkları

bir avuç servetin üzerinde durmaya değer mi? Kaldı ki, "tasarruf eğer yoksulların sömürülmesinde

kullanılmıyorsa kendi başına hiçbir şey getirmez.

Bir ayakkabıcıyı alalım. İşini iyi biliyor, emeğine iyi ücret ödeniyor, siparişlerden de başını

alamıyor. Diyelim, kimi şeylerden kendini yoksun bırakma pahasına, her gün bir kenara 1 ruble

koyuyor... ya da ayda 25 ruble... Diyelim bu adam ne hasta oluyor, ne şevksiz, neşesiz oluyor... her

gün aslanlar gibi çalışıyor... Biriktirme hırsına karşın en iyi, en pahalı yiyeceklerle besleniyor...

ince hastalık, verem, veba ona hiç dokunmuyor... evli değil, çoluk çocuk gideri yok... Adamın yarar

hanesine yazılabilecek başka şeyleri de siz ekleyin. Evet, ekleyin gitsin... nasılsa düş kuruyoruz!

Bütün bu olumlu koşullarla, elli yıl sonra bizim ayakkabıcının tüm serveti on bin rubledir. Bu adam

artık yaşlanıp da çalışamaz hale gelince bu para onun neyine ne kadar yetecek? Hayır, büyük

servetlerin edinilme yolunun bu olmadığı apaçık ortada.

Gelin, başka bir boyut katalım örneğimize. Ayakkabıcı, birikimini emniyet sandığına yatırsın.

Emniyet sandıklar bilindiği gibi yoksulları sömüren burjuva girişimcilere kredi sağlayan

kurumlardır. Sonra ayakkabıcının, bir yoksulun oğlunu yanına çırak aldığını varsayalım. Yoksul,

oğlu beş yıl sonra kunduracılık sanatını öğrenecek ve kendi ekmeğini kazanacak diye bu işten çok

mutlu olacaktır.

Çıracak ayakkabıcıya belirli bir gelir getirecektir. Siparişler birbiri ardına sürerse bizim ayakkabıcı

ikinci, üçüncü çıracakları alacaktır yanına. Biraz daha sonra ise ayakkabıcı, hakları günde üç dört

ruble iken bir ruble verip birtakım yoksulları işçi olarak çalıştırmaya başlar yanında (buna karşın,

bir iş bulabildikleri için onlar çok mutludurlar). Ayakkabıcımızın "şansı varsa", yani yeterince

uyanık olabilirse, çıracakları, işçileri ve kendi emeği ona günde on rublelik bir gelir sağlayacaktır.

Böylece yavaş yavaş işlerini büyütecek, varsıllaşacak ve zorunlu gıda maddelerini alabilmek için

tasarruf yapmak zorunda kalmayacaktır. Sonunda da oğluna küçük bir miras bırakabilecektir.

"Ekonomi yapmak, tasarruf yapmak" dedikleri şey budur işte: Hiçbir şeyi olmayan yoksulların

emeğini sömürerek bir miktar varlığa kavuşmak.

Ticaret, ilk bakışta bu kurala bir istisna gibi görünür: "Birisi Çin'den çay satın alıp Fransa'ya

götürdü ve burada çayı satıp sermayesinin yüzde otuzu kadar kâr etti. Bu adam, görüldüğü gibi hiç

kimseyi sömürmemiştir... Bunu nasıl açıklayacağız?!"

Aslında işin özü ticaretle de değişmemektedir. Bizim çay taciri Çin'den satın aldığı çayı

Fransa'ya kendi sırtında götürmüş olsaydı, o zaman durum farklı olurdu. Eski zamanlarda,

Ortaçağın başlarında falan, ticaret tam da böyle yapıldı. Bu nedenle de günümüzde olduğu gibi

dudak uçuklatan paralar kazanılmazdı ticaretten. Zorlu, uzun ve tehlikeli bir yolculuktan sonra

tacirler, bezirganlar alçakgönüllü bir kazanca razı olurlardı. Hatta, insanlar kazanç güdüsünden çok

yolculuk ve serüven sevgileri nedeniyle bu işi yaparlardı.

Bugünse iş epey basitleşmiş durumda. Sermaye sahibi yerinden bile kımıldamadan büyük paralar

kazanabilir. Yapacağı tek şey bir komisyoncuya telgraf çekip yüz ton çay sipariş etmek, sonra da

kiraladığı gemiyi sigortalatıp yükünü beklemektir. Birkaç hafta sonra ya da gemi yelkenliyse eğer üç

ay sonra malı elinde olacaktır. Gemi ve yükü sigortalattığı için yolculuktaki olası birtakım

serüvenlerden, tehlikelerden bile uzak olarak malına ve kazancına kavuşacaktır. Bir gemi yük için

taşıma parası, sigorta vb. de içinde olmak üzere elli bin ruble harcadıysa, satıştan eline altmış bin

ruble geçecek, aynı operasyonu yılda üç kez yinelemesi durumunda beyler paşalar gibi

yaşayabilecektir. Tehlike, yalnızca yeni bir mal üzerinden vurgun vurmak gibi bir niyete

kapılmakla söz konusu olacaktır: Bu durumda da tüccar ya servetini ikiye katlayacak, ya da her

şeyini yitirecektir.

Ŗu akla gelebilir: Üç beş mangır tayfalık ücretiyle ta Çin'e gidip geri dönecek, bu arada hayatını

tehlikeye atacak, canı çıkana dek çalışacak adamları bulmak kolay mı? Doklarda, ancak açlıktan

ölmeyecek bir ücret karşılığında öküz gibi çalışacak yükleme boşaltma işçilerini nasıl buldu?

Bütün bunları nasıl başardı? Yanıt basit: Başınızı çevirdiğiniz yerde sefalet ve yoksulluk var da

ondan! Herhangi bir limana gidin ve gemici meyhanelerini dolaşın, sabahın köründen gece

yarılarına dek ne pahasına olursa olsun bir gemide iş bulabilmek için bekleyen yoksulları

göreceksiniz. Haftalar, aylar süren bekleyişlerden sonra yeni bir gemide yeni limanlara doğru yol

alabilme bahtiyarlığına eren yoksulların gözlerindeki sevinç ışıltısını göreceksiniz. Tüm yaşamları

o gemiden bu gemiye, o limandan bu limana yolculuk ederek geçmiştir ve daha nice gemiler,

limanlar dolaştıktan sonra enginlerde bir yerlerde boğulup gideceklerdir.

Onların ev demeye bin şahit isteyen derme çatma barakalarına girin, aylarca, yıllarca

babalarının, kocalarının dönüşünü bekleyen paçavralar içindeki çocuklarına, karılarına bakın...

Denizaşırı yerlerden mal getiren tüccarların neden zengin olduğunu kolayca anlayacaksınız.

Nereden, ne kadar örnek alırsanız alın, sonuç değişmez. Küçük ya da büyük

servetlerin oluşması

üzerine, bunların kökenlerinde yatan şey üzerine düşünün: Ticaret, banka operasyonları, sanayi ya

da toprak sahipliği... bunların hepsinde göreceğiniz şey, birilerinin zenginliğinin birilerinin

yoksulluğuna dayanıyor olmasıdır. Bu durumda da anarşist toplumun gelip de bu topluma

yerleşecek Rotchild ve benzerlerinden hiçbir korkusu yoktur. Eğer toplumun her üyesi birkaç saatlik

bir üretici emek harcadıktan sonra uygarlığın sunduğu bütün hazzardan, bilim ve sanatın insanlığa

sunduğu bütün nimetlerden yararlanabileceklerini bilirlerse, para bile denilemeyecek bir paraya

üretici gücünü kimseye satmaya yanaşmayacaktır. Rotchild'ler çevrelerinde kendilerini zengin

edecek yoksulluğu bulamayacaklardır. Ceplerindeki paralar ancak bazı alışveriş işlemleri

yapmalarına yarayan herhangi bir metalden farksız olacak, mevcut paralarının üstüne tek bir yeni

altın ve gümüş para koyamayacaklardır.

* * *

Bu, aynı zamanda kamulaştırmanın sınırlarının ne olacağını da belirleyen bir çözüm yoludur.

Kamulaştırma ya da zorlamı yapılacak şeyler, bankerin, sanayicinin ya da toprak sahibinin -her

kim olursa olsun- bir başkasının emeğini sömürmesine araç olabilecek her şeydir. Anlaşılmaz

hiçbir yanı olmayan, alabildiğine yalın bir kural.

Biz kimsenin sırtından paltosunu almak istemiyoruz; bizim istediğimiz, işçilerin

sömürülmesine yarayabilecek her şeyi, evet her şeyi -bunlar kimin elinde bulunuyor olursa

olsun,- işçilerin eline vermektir. Biz hiç kimsenin yoksulluk çekmemesi, hiç kimsenin hiçbir şeyden

yoksun olmaması için, tek bir insanın bile, kendisinin ve çoluk çocuğunun yaşamını

sürdürebilmesi için işgücünü satmak zorunda kalmaması için elimizden gelen her şeyi yapacağız.

Bizim, kamulaştırmadan ve zoralımdan ve öyle yüz sene falan sonra değil, hemen yakın

gelecekte yaşamayı umduğumuz devrim sırasındaki görevlerimizden anladığımız budur işte.

III

Genel olarak anarşizm, özel olarak kamulaştırma ve zoralım düşüncesi, bağımsız kişiler ve

avareliği yaşamın en yüce amacı olarak görmeyenlerce daha çok onaylanıyor. "Yalnız, dikkat!"

diyor, sık sık bize böyle dostlar. "Fazla aşırı gitmeyin; insanlık öyle bir günün içinde değişivermez,

o bakımdan kamulaştırma, zoralım ve anarşi programınızda fazla aceleci olmayın. Yoksa, sağlam

sonuçlara ulaşabilme şansınızı tehlikeye atmış olursunuz."

Kamulaştırma ve zoralım açısından bizi korkutan nokta bu konuda aşırı gitme değil, tam

tersine, kamulaştırma ve zoralım girişiminin, devrim kabarmasını yarı yolda bırakabilecek, onu

parçalayabilecek, onu yarım önlemlerle yetersinen bir düzeyde bırakabilecek önemsiz bir boyutta

kalabileceği korkusudur. Yarım önlemler kimseyi tatmin etmeyeceği gibi, toplumda derin bir

sarsıntı yaratır, yaşamın normal akışını bozar; bütün yarım önlemler ölü doğdukları için de,

toplumda genel bir hoşnutsuzluk yaratmaktan ve gericiliğin zaferini kaçınılmazlaştırmaktan başka

bir işe yaramazlar.

İşin inceliği şurada: Bizde toplumsal ilişkilerin öyle bir yapısal özelliği var ki, bunları parça

bölük değiştirebilmek kesinlikle olanaksızdır. Bizim ekonomik yapımızı oluşturan düzeneğin

bütün parçaları birbirlerine öyle sıkı sıkıya bağlıdırlar ki, bunlardan bir tanesine dokunabilmek,

geri kalanların tümüne el atmadan olanaksızdır. Devrimciler, kamulaştırma ve zoralım

konusundaki daha ilk girişimlerinde bu gerçeği hemen anlarlar.

Küçük bir yerde, küçük, sınırlı bir kamulaştırma ve zoralıma giriştiniz diyelim. Kimlere zoralım

uygulayacaksınız: Örneğin büyük toprak sahiplerine... ama bir zamanlar Henry George'un (1) da

önerdiği gibi fabrikalara dokunmadan yapacaksınız bunu... ya da farz edelim ki, bir kentte evleri

kamulaştıracaksınız; ama bunu yaparken yiyecek maddesi stoklarının ortak mülkiyeti sizi

ilgilendirmeyecek... ya da bir yerde fabrikaları kamulaştıracaksınız, ama bunu yaparken büyük

toprak sahiplerinin ellerindeki topraklar sizi ilgilendirmeyecek. Hep aynı sonuçla karşı karşıya

kalırsınız: Ekonomik hayatı yeni ilkeler üzerine yeniden yapılandırmamış olmaktan kaynaklanan

büyük bir sarsıntı; endüstriyel üretim ve alışverişin, adalet ilkelerine bir daha dönüşü mümkün

kılmayacak bir şekilde durması, toplumda bütünsel uyumun bir daha kurulamaması!

Köylü toprak sahibinden kurtuldu diyelim, ama aynı şekilde sanayi de kapitalist, tüccar ve bankerin

egemenliğinden kurtulamadı mı, sonuç sıfıra sıfır elde var sıfırdır. Köylünün bugün yalnızca toprak

sahibine ödediği ağır kiralardan değil, çağdaş koşulların tümünden dolayı anası ağlamaktadır:

Örneğin, köylünün emeğiyle karşılaştırıldığında elli kapikten bir mangır fazla etmeyecek bir

çapa ya da küreği iki rubleye satarak ona attığı kazıktan; varlığını, beslediği binlerce memurla

sürdüren devlete ödediği bitmez tükenmez vergilerden; tüm ülkelerin kapitalistleri pazar bölüşümü

nedeniyle durmadan birbirleriyle savaştıkları için ya da Asya'nın, Afrika'nın şu ya da bu bölgesini

kimin sömüreceği konusunda her an savaş patlayabileceğinden devletin gerek duyduğu orduyu

besleyecek kaynağı oluşturmak üzere ödediği harçlardan, resimlerden, ek vergilerden... Batı

Avrupa köylüsü, köyünün boşalmasından da dertlidir: Gençler kimi lüks maddeleri üreten

fabrikalarda çalışarak görece fazla ücret almanın ya da genel olarak kentteki yaşamın canlılığının

çekiciliğine kapılarak baba evlerini bir bir bırakıp gitmektedirler... Köylü ayrıca, tarım kesiminin

zararına olarak sanayi kesimine verilen yapay destekten, başka ülkelerin ticari sömürsünden, borsa

spekülasyonlarından, toprağının verimini artıracak ve tarım araç-gereçlerini mükemmelleştirecek

imkânlardan yoksun olmaktan ve daha pek çok şeyden dertlidir. Kısacası köylü, yalnızca işlediği

toprak için ödediği (ve durmadan yükselen) kiradan değil, sömürüye dayanan toplumumuzda var

olan koşulların tümünden bezmiştir. Bu bakımdan rahatlıkla öne sürebiliriz ki, kamulaştırma,

kimseye kira falan ödemedi köylüye toprağını rahatça işlemek, kaldırdığı üründen yararlanmak

hakkını sağlasa bile, geçici bir rahatlama dönemi yaşanmakla birlikte, çok geçmeden bugünkü

kahredici ortama yeniden dönülecektir. Bunun sonucu olarak da her şey yeniden başlanacak,

üstüne üstlük, eski sorunlara yeni sorunlar da eklenmiş olacaktır.

Sanayi için de aynı durum söz konusudur. Yarın fabrikaları işçilere verin, yani köylüleri toprak

sahibi yaparak yaptığınız şeyi işçiler için yapın... Fabrikatörleri yok ettiniz, ama bu arada topraklar

beylerin, paralar bankerlerin, borsa tacirlerin elinde.... Kısacası işçilerin emeğiyle yaşayan

asalaklara, üretici hiçbir etkinlikte bulunmayıp başkalarının sırtından geçinen araçılara

dokunmadınız, devletse sayısı belirsiz memuruyla durduğu yerde duruyor... Göreceksiniz ki

sanayide en küçük bir iyileşme olmayacaktır. Diz boyu yoksulluk içinde sürüdüğü için alım

gücünden yoksun köylü kitlesi içinde müşteriniz yok, hammaddeniz yok, ürettiğiniz ürünü gideceği

noktalara taşıtamıyorsunuz, çünkü ticarete bir durgunluk yaşanıyor, ama asıl, tüm ülke, ihtiyacı

olan malı kendisi üretmeye başlamış durumda, neyi nereye taşıtacaksınız... sonuç: Tüm ülkede

sanayi amaçsız, içeriksiz, acınası bir duruma düşmeye başlamış... Fabrikalar birbiri ardınca

kapanıyor, işçiler yığınlar halinde sokağa atılıyor... Bu aç işçi kitleleri artık

karşlarına ilk çıkacak,

III. Napolyon türünden siyasal serüveniye boyun eğmeye ya da, hatta, eski düzene geri dönmeye

hazırdır... tek ki çalışmalarına karşılık onlara miktarının ne olduğunu bildikleri düzenli bir ücret

ödensin.

Hadi bir deney daha: Topraklar kamulaştırılıp köylülere dağıtıldı, fabrikalar işçilere verildi, ancak

aracılara dokunulmadı. O araçlar ki: Bizim el emeği ürünlerimizi toplar satarlar, büyük kentlerde

un, ekmek, et... akla gelebilecek her mal üzerine vurgun yaparlar! Kamulaştırılan topraklarda ve

işçilere verilen fabrikalarda üretilen ürünlerin alım satımı, malların bir yerden bir yere

ulaştırılması ister istemez duracaktır. Paris, ekmeksiz kalırken, Lyon, ipeği için pazar bulamayacak

ve gericilik emekçilerin cesetlerine basarak, köyleri kentleri top gülleleriyle enkaza çevirerek...

idamlar, sürgünler, sefahat âlemleri arasında yeniden iktidarı ele geçirecektir. Tıpkı 1815'te,

1848'de ve 1871'de olduğu gibi.

Bizim toplumumuzda her şey öylesine sıkı sıkıya birbirine bağlıdır ki, ekonominin herhangi bir

alanına dokunduğunuzda bunun öbür alanları etkilememesi olanaksızdır. Tarım kesiminde ya da

sanayide özel mülkiyete son verdiğiniz anda, kalan bütün alanlarda da aynı şeyi yapmanız gerekir.

Bunu gerçekleştirecek tek şey de devrimin başarısı olacaktır. Ya da tersinden: Devrimin başarısı,

bunun gerçekleşmesine bağlı olacaktır.

Sözün özü, istesek de kamulaştırmayı sınırlı tutamayız. "Kutsal mülkiyet" ilkesi -özellikle bu

ilke- bir sarsıldı, sallandı mı, çileden çıkmış kölelerin; ırgatların, amelelerin, işçilerin,

demiryolcuların, dökerlerin yumruğu altında yok olup gitmesine dünyanın bütün kuramcıları bir

araya gelseler engel olamazlar. Herhangi bir büyük kent, örneğin Paris, evleri, fabrikaları

kamulaştırdı mı, eşyanın doğası gereği, bankerlerin, geçmiş borçların faizi olarak Paris'ten yıllık

elli milyon vergi almalarını reddetmek zorunda kalacaklardır. Keza, tarım emekçileriyle ilişkiye

girdiğinde, onları toprak beylerine olan bağımlılıklarına son vermeye çağıracaklardır. En azından

Paris'in çevresindeki toprakların kamulaştırılmaları gerekmektedir Karınların doyması ve

çalışılabilmesi için, kentin demiryollarını da kamulaştırması zorunludur; ve son olarak gıda

maddelerinin boşa harcanmaması ve ekmeğin vurguncuların elinde kalmaması için -1793'te

komünde olduğu gibi- Parislilerin kendilerinin yiyecek depolan kurmak ve

ekmeğın, her tür

yiyeceğın dağıtımıyla ilgilenmeleri gerekmektedir.

* * *

Ne var ki, kimi uzmanlar, bir ayırtıya daha dikkat çekmeye çalışıyorlar. "Pekâlâ," diyorlar,

"toprağı kamulaştırdınız, kömür ocaklarını, fabrikaları... kamulaştırdınız. Bunlar üretim

araçlarıdır ve hak adalet gereğı bunlar kamu mülkiyeti olarak görülmelidir. Ama bunlardan başka

bir de özel mülkiyette kalması gereken gıda, giyim, konut vb. gibi tüketim araçları var."

Halkın sağduyusu bu fazla duyarlı konuya çarçabuk bir çözüm üretmiştir. İlkin, biz yabancı

hayvanlar gibi değiliz ki inlerde, kovuklarda yaşayalım; çalışan bir Avrupalı için ev, oda, yatak,

soba gerektir. Çalışmayan, hiçbir şey üretmeyen insan için yatak, oda, ev... bunlar bir avarelik

ortamı oluşturur. Ama çalışan bir insan için ısıtılmış, aydınlatılmış bir oda tıpkı herhangi bir el

aleti ya da makine gibi bir üretim aracıdır. Onun yarın kullanacağı kaslarına güç vermesi, sınırlarını

onarması için gereklidir. Bir emekçinin, üreticinin dinlenmesi, bir makinenin çalışmaya

başlamadan önce bakımdan geçirilmesi gibidir.

Yiyecek içecek yönünden bu büsbütün böyledir. Bazı sözde ekonomistler, bir

buhar makinesinin

içinde yanan kömürü nedense, ham pamuk ya da demir cevheri gibi üretim için gerekli asli üretim

malzemeleri arasında görmemektedirler. Gıda gibi, insan bedeninin varlığını sürdürebilmesi için

olmazsa olmaz bir şey, nasıl olur da üretim için zorunlu kalemler arasında görülmez? Nasıl bir

yaklaşım bu? Dinsel metafizik kalıntısı mı?

Yediği önünde, yemediği ardında semiz bir zenginin kuş sütü eksik sofraları lüks tüketim içine girer.

Ama bir emekçinin yediği yemek, buhar üreten bir makinede bu iş için yakılan kömürden farksızdır.

Giysi için de durum aynıdır. Bu konuda üretim araçları ve tüketim maddesi ayrımı yapan

iktisatçılar, Yeni Gineli vahşilerin giysileriyle dolaşıyor olsalardı, bunda pek anlaşılmaz bir yan

bulunmazdı. Ama tek satır yazı yazamayan insanların üzerlerinde giyecekleri bir gömlek de yoksa,

gömlekle kalem arasında böylesi derin bir ayrım koymak da doğru değildir. Eğer bunların

karılarının üzerlerindeki zengin tuvaletler gerçekten de lüks nesnelere, demek ki belli miktarda

pamuklu, keten, ipekli kumaş var demektir; aksi taktirde tekstil üreticisi üretim yapamazdı. Bir

gömlek ve pantolonu olmazsa işçi işine nasıl gider; ve işini tamamladıktan sonra evine nasıl

dönebilir? Pantolonuyla, gocuğuyla, kasketiyle işçinin üzerinde bulunması gereken giysiler, onun

için örs ve çekiç neyse odur.

Ne mutlu ki, halk, devrimi tam da böyle anlıyor. Herhangi bir hükümeti devirmeye görsün,

kendisi için her şeyden önce sağlamaya çalıştığı şeyler; sağlık hizmeti, konut, kendine ve ailesine

yetecek kadar gıda ve giysi ve bunları edinebilmek için kimseye herhangi bir haraç ödememektir.

Ve bunda da sonuna kadar haklıdır. Ve halkın bu yöntemi, üretim araçlarıyla tüketim maddeleri

araştırma bir sürü ince ayrımlar koyan yüce iktisat bilginlerinin yöntemlerinden çok daha

"bilimsel"dir. Halk, devrimin, tam da bu noktadan başlaması gerektiğini, ekonomi bilimi adına

gerçekleştirilmesine çalışılacak ve ekonomi biliminin temelini teşkil edecek şeyin, insanoğunun

gereksinimlerinin gereksiz harcamalar yapmadan nasıl karşılanacağını belirlenmesi olduğunu

anlamaktadır.

1 "Tarım sosyalizmi" adı verilen akımın kuramcısı olan Henry George, kapitalist ekonomide temel sanayi ve ticaretin, özel mülkiyetin ve serbest rekabetin varlıklarını sürdürmeleri, ancak toprakların da devletleştirilmesi gerektiğini

savunuyordu. Onun bu görüşleri XIX. yüzyılın 80'li 90'lı yıllarında ABD'de çok popüler olmuştu. Yapıtları arasında

en tanınmışları "*Progress andPoverty*" (1879), "*Social Problems*" (1884), "*Protection and free trade*" (1886).

YAŞAMIN YEDEKLERİ

Gelecek devrim gerçekten toplumsal bir devrim olacaksa, kendinden önceki hareketlerden

yalnızca hedefleriyle değil, aynı zamanda yöntemleriyle de farklı olmalıdır. Yeni hedefler, yeni

yöntemler gerektirir çünkü.

Bu yüzyıl boyunca Fransa'da üç büyük toplumsal harekete tanık olduk; bu hareketler pek çok

yönden birbirlerinden farklıydılar, ancak hepsinde ortak olan bir yan vardı. Halk her üç harekette de

mevcut iktidarı devirmek için kahramanca çarpıştı, sular seller gibi kan döktü; ama sonra, -bu

uğurda tüm gücünü harcadıktan sonra- kendiliğinden geri plana çekildi. O zaman, dürüstlükleri

tartışılır ya da tartışılmaz başka insanlar hükümetleri kurdular ve Cumhuriyeti kurma (1793'te

olduğu gibi), çalışma hayatını düzenleme (1848'te olduğu gibi) ya da özgür komünler kurma

(1871'de olduğu gibi) görevlerini üstlendiler.

Tepeden tırnağa Jakoben düşünceyle dolu olan bu hükümetler her şeyden önce siyasal sorunlar

üzerinde yoğunlaştılar: Hükümet mekanizmasını yeniden yapılandırma, memur kadrolarına

yönelik iyileştirici çalışmalar yapma, kiliseyi devletten uzaklaştırma, siyasal hakları genişletme

vb. Aslında işçi kulüpleri yeni hükümetlerin etkinliklerini şahin gözleriyle izliyor ve sık sık onları

işçileri gözetir kararlar almaya zorluyorlardı. Ne var ki, bu kulüplerin içinde bile -buralarda söz

alıp söylev verenler ister burjuva, ister işçi olsun- burjuva yönelişler egemen durumdaydı:

Konuşulan hep politikaydı, ekmek sorunu bir yana bırakılmıştı.

Dünyayı altüst edecek yüce düşünceler ilk kez bu devrimler sırasında dile getirildi; aradan

yüzyıl geçmiş olmasına karşın hâlâ yüreklerimizi dolduran, sıkıştıran düşünceler... Ama öte

yandan açlık da işçi mahallelerinde kol gezmeye devam ediyor!

Bir yerde devrim patladı mı, çalışma yaşamı ister istemez durur. Mal dolaşımı sekteye uğrar,

sermaye derhal gizlenir. Fabrikatör için bunların önemi yoktur: Daha önce başkalarının

yoksulluğu üzerinden ziftlenmekteyken, bu dönemde kendi rantı üzerinden yaşamaya devam eder;

ama işçinin bir dilim ekmeği bulabilmesi günden güne daha zorlaşır. Yaşamını sürdürdüğü köpek

kulübesinden beter kulübesine açlık gelir çöker.

Halk, gereksinimlerini karşılayamaz hale gelir ve kapısına, eski düzendeki yoksulluğunu da

aratan bir yoksulluk gelir dayanır.

"Jirondist olacak bu alçaklar açlıktan anamızı ağlatıyorlar!" diyordu, Paris varoşlarında işçiler,

1793 yılında. Jirondistlerin başlan birer birer giyotin sepetlerine düştü ve sonuçta iktidar Gora'lara

geçti, Paris Komününde ise maratistlere. Maratistler gerçekten ekmek sorunu üzerine eğildiler ve

Paris'i beslemek için kahramanca mücadele ettiler. Lyon'da, Fouche ve Collot d'Herbois'de depolar

kurdular, ancak bu depolan dolduran erzak vb. son derece yetersizdi. Kent Sovyetleri (şuraları) un

bulabilmek için elinden geleni yaptı, ancak tüccar elindeki unu gizlemişti, gıdım gıdım tartarak

veriyordu ve sonuçta ekmek yine yoktu!

O zaman suç krallık yandaşı komploculara yüklendi, yine giyotinler çalıştı, günde on-on beş

komplocunun başı kesildi: Hizmetçilerin, düşeslerin... Ama en çok hizmetçilerin, çünkü düşesler

Koblentz'teydiler. Ama değil on-on beş, günde yüz dükün, düşesin, kontun kellesi kesilseydi bile

ekmek bulma konusunda hiçbir katkısı olmayacak bir eylem olurdu bu.

Gereksinimler giderek büyüyor, artıyor, çoğalıyordu. Yaşayabilmek için emeğin karşılığı olan

ücreti almak gerektikten ve bu ücreti ödeyecek para olmadıktan sonra kesilen kellelere fazladan

birkaç bin daha eklense ne olurdu, eklenmese ne?..

O zaman halkta düş kırıklığı başladı. "Valla yaman şeymiş şu sizin devriminiz!" diyordu,

gericiler işçilere. "Eskiden yoksulluğun böylesini hiç görmediydik!" Derken, varsıllar biraz daha

yüreklendiler ve sığındıkları deliklerden çıkmaya başladılar... Onların yiyip içtikleri, giyinip

kuşandıkları işçileri, yoksulları büsbütün çileden çıkardı. Artık açıktan açığa "varlığı

düşünülemeyecek bile olan" şıklıklar, zengin sofralar sergileniyor, havalar atılıyor, cakalar

satılıyor, devrimcilere meydan okunuyordu: "Bırakın artık şu aptallığı! Ne kazandırdı devriminiz

size? Hadi artık, yeter, kesin!"

Devrimcileri darallar basıyor, yürekleri sıkışıyor. "Yine devrim kaybetti!" diyorlardı kendi

aralarında ve olayları kendi akışına bırakıp herkes kendi deliğine çekiliyordu.

Eh, artık gericiliğin açıkça ve olanca küstahlığıyla ortaya çıkmaması ve bir darbeye iktidarı ele

geçirmemesi için ortada hiçbir engel kalmamıştır. Nitekim öyle de oluyor; devrim ölüyor,

gericiliğe kalan tek şey, yerdeki cesedi tekmelemektir artık. Ah, neler yapmadılar bu cesede, neler!

Kanlar sel oldu aktı, beyaz terörün kestiği kafalar onlarla, on beşlerle değil, binlerle sayıldı,

zindanlar doldu taştı ve varsıllar geçmişte hiçbir zaman olmadığı kadar küstah, azgın, kıskırtıcı,

kudurmuş bir sefahat âlemi sergilemeye başladılar.

Bütün Fransız devrimlerinin gidişatı üç aşağı beş yukarı hep böyle olmuştur. 1848 yılında

Parisli işçiler Cumhuriyet'e, "üç ay yoksulluk" çekmeye varız, dediler; üç ay sonra bıçak kemiğe

dayandı, bundan fazla katlanabilmeleri olanaksızdı çünkü, bunun üzerine son bir hamle yaptılar,

sonuç malum: Kan seli içinde boğulan bir hamle oldu bu.

1871'de Komün, kendisini savunacak savaşçıların yokluğu yüzünden yıkılıp gitti. Kiliseyi

devletten ayırma işini ihmal etmemişti, ama ekmek işine el atmada çok gecikmişti. Paris'te

savaşın en kızıştığı dönemde varsıllar komünarlarla alay ediyorlardı: "Ahmaklar, duvarlarını

savunacaklarmış! Koşun, koşun! Siz günde otuz su (elli kapık) için yaşamınızı tehlikeye atarken,

biz şık restoranlarda, işret âlemlerinde günümüzü gün edelim!" Ancak Komünün son günlerinde

yapılan yanlış anlaşıldı ve halka açık, parasız restoranlar açılması akıl edilebildi. , Ama artık çok

geçti: Versaycılar saldırıya geçip, komünarların Paris tahkimatlarını yıkmaya başlamışlardı!

"Ekmek! İlle de ekmek! Devrime ekmek gerek!"

Tumturaklı tümcelerle dolu pes perdeden yönergeler, bitmez tükenmez sirkülerler yayınlama

heveslileri mi var, buyursunlar yayınlasınlar! Sırmalar, şeritler takınmak isteyenler mi var,

buyursunlar, taksınlar, takıştırırsınlar! Siyasal haklar üzerine de dileyen dilediği kadar düşünebilir,

felsefe yapabilir!

Bizim davamız o şekilde yürütülmeli ki, devrimin daha ilk gününden, devrim süresince ve devrim

hareketinin kapladığı bütün bölgelerde tek bir kişi bile ekmeksiz kalmamalı; hiçbir kadın fırın

önlerinde saatlerce kuyruklarda bekleyip, sonra da sadaka verilir gibi bir parça bayat arpa

ekmeğine layık görülmemeli ve her bebe, o cılız, narin organizmasının gereksindiği her gıdayı

alabilmelidir.

Burjuvazinin görevi, devrim sırasında, yüce ilkeler, daha doğrusu yüce yalanlar üzerine düşünce

üretmektir. Halkın göreviyse, herkese ekme bulmak, kimsenin aç kalmamasını sağlamaktır.

Burjuvazi ve burjuvallaşmış işçiler, lakırdıhanelerinde, laklakhanelerinde büyük adam rolleri

oynarlarken, "pratik kişiler" yönetim biçimleri üzerine bitmez tükenmez yüksek düşünceler

üretirlerken, bizler, "ütopistler", ekme üzerine, bu olmazsa olmaz şey üzerine kafa yormalıyız.

Evet, biz, kimsenin "E, yetti artık; bu ne küstahlık!" demesine falan aldırmadan, herkesin karnının

doyması, aç kimsenin kalmaması gerektiğini ve devrimin ancak herkese ekmek sağlayarak zafere

ulaşabileceğini yinelemeye devam edeceğiz.

II

Evet, "ütopist"iz biz ve bunu herkes biliyor. Hem de öylesine ütopistiz ki, devrimin herkese

ev-bark, giyim-kuşam, yiyecek-içecek sağlması gerektiğini ve bunu sağlayabileceğini öne

sürüyoruz ve tabii bu kimsenin hoşuna gitmiyor ve bu ne kızıkların, ne mavilerin, ne de

başkalarının hoşuna gidiyor... Burjuvazi, halkın karnı tok, sırtı pek oldu mu, onunla baş

edebilmesinin çok zor olduğunu çok iyi biliyor.

Evet, inatla, ısrarla yineliyoruz: Ayaklanmış halka ekmek bulmak gerektir ve ekmek sorunu

bütün sorunların önünde gelir. Eğer bu sorun halkın çıkarları yönünde çözümlenebilirse, devrim

doğru yolda demektir; çünkü beslenme sorununun çözümlenebilmesi için, eşitlik ilkesinin

benimsenmesi gerekir; bu ilke atlandığında da devrim yolunda tek bir adım bile atılamaz.

Gelecek devrimin -tıpkı 1848'de olduğu gibi- ciddi bir sanayi krizi sırasında patlayacağına hiç

kuşku yoktur. Son otuz yıldır sanayi, bollukla darlık arasında gide gele iyi kötü idare edebildi, ama

bundan sonrası için beklenen kesinlikle darlıktır, kötüye gidiştir. Çünkü bütün gelişmeler böylesi

bir sonuç doğuracak yöndedir: Mevcut pazarların paylaşımından pay almak için sahneye çıkan

genç ülkelerin rekabeti, savaşlar, durmadan artan vergiler ve devletin borçlan, geleceğe

güvensizlik, uzak ülkelerdeki büyük işletmeler...

Milyonlarca Avrupalı işçi sürekli işsiz durumda bulunuyor; devrim patlayıp da devrim ateşi

barut fiçileri arasında yayılır gibi hızla yayılmaya başladı mı, sanayinin başına tek bir şey

gelecektir: Hızlı bir iniş, kötüye gidiş. Avrupa'da ya da Amerika'da barikatlar kurulmaya başladı

mi, işsiz işçi sayısı da ikiye katlanacaktır. Peki bunca insanın karnını doyurmak için ne yapmak

gerek?

Şu kendilerine "pratik" insanlar denilen kişiler acaba hayatlarında bir gün şapkalarını önlerine

koyup bu soruyu bütün acımasızlığıyla, bütün kapsamıyla düşünmüşler midir? Ama biz onların

ücretli emeği muhafaza edeceklerinden eminiz: Çünkü, büyük olasılıkla, işsizlere ekmek

sağlayabilmek için birtakım "ulusal işlikler" ya da "toplumsal ödevler, toplumsal çalışmalar" gibi

kavramlar üzerine vaazlar vereceklerdir.

Ulusal işlikler 1789'da da, 1793'te de açılmıştı; hatta aynı yola 1848'te de başvurulmuştu; sonra III.

Napolyon tam on sekiz yıl boyunca Paris proletaryasını Paris'in yeniden inşasında kullandı:

Neymiş, Parislilerin kişi başına 90 frank kent vergisi borcu ve ayrıca 2 milyon frank borcu

varmış! "Canavarı zapturapt altında tutmak için" aynı yönteme Roma'da, hatta dört bin yıl öncenin

Mısır'ında da başvurulmuştu; tarihin tüm zamanlarında bütün zorbalar, krallar, imparatorlar

yeniden kırbacı ellerine almadan önce biraz soluklanması için halkın önüne nihayet bir parça

ekmek atacıkları zamanı daima şaşmaz bir şekilde hesaplayabilmişlerdir. O bakımdan "pratik"

insanların da aynı yönteme övgüler yağdırmaları son derece doğal: Ne olursa olsun, tek ki ücretli

emeğe dokunulmasın! Gerçekten de, Mısır firavunlarının bile yararlandıkları bir yöntem şuracıkta

dururken ekmek meselesi için kafa patlatmaya değer mi!

Devrim bu yola girdiği anda yok olmaya mahkûm olmuş demektir.

1848 yılı 27 Şubatında Paris'te ulusal işlikler açıldığında kentte sekiz bin işsiz vardı. İki hafta

sonra işsiz sayısı 49 bine ulaştı; çok kısa bir süre sonra ise herhalde yüz bini aşacak bir sayıya

ulaşılacaktı (taşradan akın akın Paris'e gelenleri hiç hesaba katmıyoruz).

Ama 1848 yılında sanayi ve ticaret alanlarında Paris'te bugünkünün yarısı kadar bile işçi

çalışmıyordu. Öte yandan, herkesin bildiği gibi, devrimler en çok ticaret ve sanayi sektörlerini

vurur. Dışsatım, taşımacılık gibi sektörlerde çalışan işçi sayısını bir düşünün, küçük bir burjuva

azınlık arasında büyük sürümü olan lüks malların üretiminde çalışan işçi sayısını da buna ekleyin.

Avrupa'da bir devrim demek, fabrikaların en az yarısında üretimin derhal durması... Ve böyle

bir duruş ise milyonlarca işçinin aileleriyle birlikte kapı önüne konulması demektir.

İşte ulusal işlikler, bu gerçekten korkunç duruma yardımcı olmak, yani yeni sınai işletmeler

kurarak istihdam alanları yaratmak ve işsizlere iş bulmak görevini üstlenirler.

Kuşkusuz -vaktiyle Proudhon'un da belirttiği gibi- özel mülkiyete kısmen bile el konulması, özel

mülkiyete, özel işletmelere ve ücretli emeğe dayalı sistemimizin tümüyle tepetaklak olmasına yol

açacaktır. Devekuşu gibi başını kuma gömmek, hayal âleminde yaşamak, devrim sırasında

fabrikaların eskisi gibi çalışmalarını sürdüreceklerini, bunlara eskiden olduğu gibi siparişlerin

yağacağını sanmak, saflık değilse eğer, resmen bönlüktür. Böyle bir şey kesinlikle olmayacaktır.

Olacak şey şudur: Toplum üretimi bütünüyle üstlenmek ve onu tüm halkın ihtiyaçlarına göre

yeniden yapılandırmak zorunda kalacaktır. Ama bu yeniden yapılandırma bir günün, hatta bir ayın

içinde olamayacağı, yeni koşullara uyum için bir yıl, hatta belki de birkaç yıl gerekeceği için, bütün

bu süre zarfında da milyonlarca insan yaşamlarını sürdürebilmeleri için gereken her şeyden yoksun

kalacakları için, ortaya çok ciddi bir soru çıkıyor: "Ne yapmalı?"

Bu sorunun gerçekten pratik tek bir yanıtı var. Bir kez, karşı karşıya bulunulan sorunu tüm

zorluklarıyla kabul etmek, sonra da devrimin kilitlediği mevcut durumu benimsemek, bunda

düzeltiler yapmak yerine, bütünüyle yeni temeller üzerinde üretimi yeniden yapılandırmak.

Bu işi pratik bir şekilde çözümlenebilmek için, bizim görüşümüze göre, halkın derhal devrimin

patladığı yerlerdeki bütün yiyecek içecek maddelerine el koyması ve tek bir tane buğdayın bile

boşa gitmemesi, toplanan gıda maddelerinden herkesin yararlanması ve kritik dönemin böylece

atlatılabilmesi için el konulan her şeyin bir listesini çıkarması gerekir. Ve böylece, herkesin hiç

değilse birkaç ay yaşamasına yetecek erzakı önceden stoklayıp, fabrika işçilerine yedeklerinde

bulunmayan hammaddeyi tedarik ederek, onların birkaç ay varlıklarını

sürdürebilmelerini

sağlamak ve üretimi köylü kitlelerinin olmazsa olmaz gereksinimlerini karşılayacak nesnelere

yönelmek gerekir. Aslında, tabii, Fransa'nın Alman bankerleri, Rus Adaları ve Sandviç Adaları(1)

imparatorları için ipek ürettiğini de unutmamak gerekir ve her ne kadar Paris, dünyanın her

yanındaki varsıllar için akla gelecek, gelmeyecek her türden birtakım biblolar, süs eşyaları

üretiyor olsa da, Fransız köylülerinin üçte ikisinin yaşamakta oldukları damı ya da barakayı

aydınlatacak doğru dürüst bir lambadan ve toprağı işlemeleri için gereken eli yüzü düzgün tarım

araç-gereçlerinden yoksun olduklarını da unutmamak gerekir.

Son olarak da, şu anda hiç işlenmeyen, üzerlerinde hiçbir şey yetiştirilmeyen toprakları (ki

miktarları pek çoktur bunların) işlenebilir, üretim yapılabilir duruma getirmek ve sebzeçilik ya da

bahçeciliğin gerektirdiğı bilimsel gereklere uyulmadığı için asıl vermeleri gereken verimin dörtte

birini, hatta onda birini bile vermeyen toprakların bilimin gereklerine uyularak işlenmesi gerekir.

Bu, insanlara sunabileceğimiz biricik pratik çözüm, eşyanın doğası gereğı, ister istemez

almamız gereken tek karardır.

III

Çağdaş kapitalizmin, en ayırt edici özelliği, ona damgasını vuran başlıca şey ücretli emektir.

Yeterli sermayeye sahip olan bir ya da birkaç kişi bir fabrika kurarlar, işletmelerinde

işleyecekleri hammaddeyi satın alır, üretimi planlar, ürettikleri ürünü satar ve işçilerine belli bir

ücret öderler; ürünün satışından elde edilen bütün kazanç onlara kalır, bunun için öne sürdükleri

gerekçeler şunlardır: Fabrikayı yönetmek için harcadıkları emek, söz konusu ürünün üretimine

karar vermiş olmakla üstlendikleri risk, pazarda o malın fiyatının sürekli istikrarsızlık göstermesi

vb.

Birkaç tümceyle özetlemeye çalıştığımızda ücretli emek sisteminin bütün özü, içeriği budur.

Bu sistemin böylece sürüp gitmesi için günümüz kapitalistlerinin bir parça ödün vermeye,

kazançlarının bir bölümünü işçilerle paylaşmaya ya da oynar bir sistemle, işletmenin kazancı

arttıkça, işçilerin de ücretlerini yükseltmeye hazır oldukları görülüyor. Sözün kısası, sanayiye

yönetmek ve bundan sağlanan kazancın kendilerine kalması için birtakım "özveriler"de bulunmaya

hazır gibiler.

Kolektivizm, bilindiği gibi, bu sisteme çok büyük değişiklikler getirmiştir; getirmiştir ama,

Öbür yandan da, ücretli emek sistemine dokunmamış, onu olduğu gibi muhafaza etmiştir.

Değişen tek Şey, patronun yerini devletin alması, yani seçilmiş hükümetin ya da yöneticilerin

almasıdır (tüm ulus adına, ya da kent vb. adına). Sanayiye yönetenler artık milletvekilleri

-ulusun ya da kentin temsilcileri- ve onların yetki verdikleri kişilerin, yani onların memurlarıdır.

Elde edilen kazancın dağıtımı hakkı da onlarındır. Bu da bir yana, kolektivizm sisteminde düz

işçiyle (eğitimsiz işçiyle), eğitimden geçmiş işçi arasında ince bir ayırım vardır: Kolektivisteye göre

birincinin emeği basit emek, ikincinin, yani zanaatkarın, mühendisin ya da bilim adamı vb.nin emeği

karmaşık emektir, bu yüzden de bu ikincilerin birinciden daha yüksek ücret alma hakkı vardır. Oysa

bunların tümü, yani düz işçi ya da mühendis, dokumacı ya da bilim adamı, devletin cretlileridir;

bunların tümü -geçenlerde bir kolektivistin acı hapı yaldızlama yolu olarak bulunduğu deyişle-

"bunların hepsi memurdur".

Müstakbel devrimin insanlığa yapabileceği en büyük hizmet, ücretli emeğin, eşyanın doğası

gereği olanaksız olmasını, gerçekleştirilemez olmasını sağlamak ve sorunun

tek gerçek

Çözümünün komünizm, yani ücretli emeğin olmadığı bir düzen olduğu gerçeğini ortaya koymak

olacaktır.

Aslında, barış dönemlerinde kolektivist yönde değişiklikler gerçekleştirebilmenin mümkün

olabileceğini bir an için kabul etsek bile (ki biz böyle bir dönemde bile bunun gerçekleştirilebileceğini hiç sanmıyoruz), devrim döneminde bu iş kesinlikle olanaksız hale

gelecektir, çünkü daha ilk çatışmaların başladığı andan itibaren milyonlarca insanın karnının

doyurulması sorunuyla karşı karşıya gelinecektir. Siyasal devrim, endüstrinin işleyişine hiçbir

zarar vermeden sonuçlandırılabilir; ama halkın özel mülkiyete el koyduğu bir devrim, kaçınılmaz

olarak, derhal üretimin, ticaretin, mal dolaşımının durmasına neden olur, böyle bir durumda da işsiz

kalan milyonlarca işçinin ücretini ödemeye yetecek para hiçbir şekilde bulunamaz.

Yineliyoruz: Sanayinin yeni ilkeler üzerinde yeniden yapılandırılması (bu konuyu aşağıda daha

ayrıntılı olarak ele alacağız), birkaç gün içinde çözümlenebilecek bir konu değildir ve proletarya

ücretli emek teorisyenlerinin hatırı için yıllarca sürececek bir açlığa boyun eğemez. Kriz dönemini

atlatılmak için bu tür dönemlerde hep talep ettiği şeyi yine talep edecektir:
Tüm tüketim

maddelerinin herkese eşit olarak dağıtılması...

Halka ne kadar sabır telkin edilirse edilsin, sabrın sonu selamettir vaazları
verilirse verilsin

sabretmeyecektir; ve eğer ekmek başta olmak üzere yaşamak için gerekli olan
şeyler herkesin

ortak malı kılınmazsa, halk başta fırınlar olmak üzere yağmaya başlayacaktır.
Bu da onların

kurşunlanmalarına neden olacaktır. Kolektivizmin pratik sonuç getirecek,
gerçekleşebilecek bir

girişiminde bulunabilmesi için, her şeyden önce düzen, disiplin ve itaate
ihtiyacı vardır. Çünkü

kapitalistler kendilerine devrimci diyen insanları halka ateş açma zorunda
bırakmanın en kestirme

yolunun halkta devrime karşı düşmanlık duygulan uyandırmak olduğunu hemen
anlayacaklar ve

hiç kuşkusuz "düzen" yanlılarını destekleyeceklerdir; düzen yanlıları
kolektivist bile olsalar, bu

böyle olacaktır. Çünkü bu yöntemi, daha sonra da kolektivistleri yok
edecekleri yöntem olarak

göreceklidir.

"Düzenin sağlanması" bir kez gerçekleştirildi mi, daha sonra neler olacağını
kestirmek hiç zor

değil. Yalnızca "hırsızlar" kurşunlanmayacak: "Düzen bozucular" aranacak ve
bulunacak, özel

mahkemeler, onun hemen ardından da giyotinler kurulacak ve en ateşli, özverili devrimcilerin

başlan bir bir kopanacak, kısaca 1794'ün yinelemesi yaşanacaktır.

Geçen yüzyılda gericiliğin zafere nasıl ulaştığını anımsayalım. Ebertistleri hakladılar ilk iş

olarak, Miniere'nin savaşın anıları daha taptazeyken "anarşistler" olarak adlandırdığı yiğitleri...

Onları Danton yandaşları izledi. Ve sonunda giyotin sehпасına çıkma sırası, bütün bu

devrimcileri yok eden Robespiercilere geldi. Devrimin nasıl bir hüsrarla sonuçlandığını gören

halk ise eylem alanını gericilere bıraktı.

İşte, "düzen" bir kez "kuruldu" mu, önce kolektivistler anarşistleri giyotine gönderecek, daha

sonra da, kendileri de gericiler tarafından giyotine gönderilecek olan posibilistler kolektivistleri ...

Ve devrim için her şeye yeniden başlanacak.

* * *

Ama, halkın etkisinin yeterince güçlü olacağını ve devrim olana dek anarşist komünizm

düşüncesinin yaygınlık kazanma başarısını gösterebileceğini düşünmemizi gerektirecek

dayanaklardan da büsbütün yoksun olduğumuz söylenemez. Anarşist komünizm, avare kafaların

uydurduğu boş bir düşünce değildir: İlkin, bunu halkın kendisi fısıldıyor bizim

kulağımıza;

ikincisi de, toplumda komünistlerin sayısı, bir başka çıkış yolunun olanaksızlığının gitgide

belirginleşeceği, herkesçe anlaşılır hale geleceği bir ölçüde artacaktır. Komünizmin,

komünistlerin etkisi yeterli güce ulaşınca, olayların seyri bambaşka bir yön alacaktır. Bugün bir

fırın yağmalayıp yann yine aç kalmak yerine, ayaklanan halk un depolarını, tahıl ambarlarını,

kısacası, yiyecek içecek adına ne varsa bunların stoklandığı yerleri ele geçirecektir.

Tahıl ambarlarının, un stoklanan yerlerin, yiyecek içecek depolarının yerlerinin listesini

çıkarmayı, bu konuda tam bir envanter hazırlamayı gönüllü olarak üstlenmeye hazır kadın-erkek

yüzlerce kişiyi bulmak anlık iştir; böylece de ayaklanmış olan komün, -kurduğu bütün istatistik

komitelerine karşın kuşatma sırasında kentte ne kadar un, ekmek, yiyecek stoklanmış olduğunu

vaktinde öğrenemeyen- Paris'in bilmediği her şeyi yirmi dört saat içinde öğrenecektir. Kırk sekiz

saat sonra ise kentteki gıda stoklanan yerlerin nereler olduğu, bunların neleri içerdiği ve dağıtılma

yöntemleri milyonlarca sayılık listeler halinde çoğaltılarak halka dağıtılmış olacaktır.

Her ev grubunda, her sokakta, her mahallede, gıda maddelerinin dağıtımını işini

organize edip

yürütecek gönüllü grupları oluşturulacaktır; bu gruplar sık sık bir araya gelip, kendi

sorumluluklarındaki bölgelerde işin nasıl gittiğini birbirine aktaracak, sonuçlar üzerinde

tartışacaklardır. Yeter ki işin içine Jakobenlerin süngüleri karışmasın, yeter ki "bilimsel" kuramcı

mıdırlar nedirler, bu işin içine burunlarını sokup kafa karıştırmaları, ya da daha doğrusu kendi

beyin loblarında yapsınlar diledikleri karışıklığı ve ne yapıp edilip bunlara bu işleri yürütme

hakkı verilmesin. Yoksa, halkların -özellikle de bütün toplumsal katmanlarıyla Fransız halkının-

özgür örgütlenme konusunda -gösterme olanağını pek seyrek elde edebildikleri-şaşırtıcı bir

yetenekleri -Paris gibi büyük bir kentte, üstelik de devrimin, ayaklanmanın en kızgın döneminde,

halka gereksinimini duyduğu her şeyi sağlamaya yönelik, -birbirine hızla kenetlenerek gitgide

büyüyen doğal, kendiliğinden- bir örgütlenme zinciri yaratma yetenekleri vardır.

Halk özgür bırakılsın yeter; bir hafta gibi kısa bir süre içinde gıda maddesi dağıtımını insanı

şaşkınlığa düşürecek bir doğrulukla gerçekleştirilecektir. Bundan bir tek, işçi sınıfını eylem

içindeyken görmeyen, ömrü boyunca burnu kâğıtlara gömülü olarak yaşayanlar

kuşku duyabilir.

Halkın örgütlülük ruhu -bu, onun tanınmayan, bilinmeyen dehası- konusunu, onu barikat

günlerinde, Komün günlerinde Paris'te ya da yarım milyon aç insanın karnının doyurulmasının

gerektiği limandaki büyük grev sırasında Londra'da görenlerle konuşun, halkın bu açıdan bütün

kalem efendilerinden, memurlardan ne kadar üstün olduğunu anlatacaklardır size.

Ama şu ya da bu düzensizlikten, terslikten dolayı iki hafta ya da bir ay kadar sürebilecek bir

sıkıntılı dönem yaşamak zorunda kalınsa bile, sorarım, ne çıkar bundan? Geniş halk yığınları için

böylesi bir durum bile, her şeye karşın, bugün içinde bulunduğu koşullardan daha kötü bir durum

olmayacaktır ki... Öte yandan, devrimin yerinde saydığını değil, ileri gittiğini hissetmeye görsün,

bunun verdiği sevinç atmosferi içinde, daha doğrusu her kafadan bir sesin çıktığı, irdelemelerin

yapıldığı o ateşli tartışma ortamı içinde kuru ekmeği suya banıp yemek halkın umurunda bile

olmayacak, bundan hiç mi hiç yakınmayacaktır. Her şey bir yana, dolaysız gereksinimlerin

baskısıyla kendiliğinden yaratılmış olan her düşünce, örgütlülük, eylem; kitaplarla dolu dört duvar

arasında ya da kent parlamentosunun bürolarında yumurtlanacak cevherlerden

katbekat iyidir.

IV

Böylece, eşyanın doğası gereği, -bu gereklilikten kaynaklanan güçle- büyük kentlerin halkları,

tüm yiyecek depolarına el koyacaklar ve daha yalın olandan daha karmaşık olana geçerek, tüm

halkın gereksinimlerini karşılama işini üzerlerine alacaklardır. Bu iş ne kadar çabuk

gerçekleştirilirse o kadar iyidir: İç savaşta o kadar az yokluk, yoksunluk çekilir.

Burada çok doğal olarak bir soru ortaya çıkıyor: Bu ürünleri -gıda maddelerini- ortaklaşa

kullanmak için halkın gerçekleştireceği örgütlenme hangi esaslara dayanacaktır?

Dağıtım işinin adalet duygusuna uygun, hakkaniyete uygun ve bunlara ek olarak, uygulama

kolaylığı olan (pratik) tek bir yolu var. Bu da, tüm Avrupa'da benimsenmiş olan ve toprak

cemaatlerinde (Rusça: Obşçına- çev.) şimdi de uygulanmakta olan sistemdir.

Nerede olursa olsun, hatta Jakobenlerin tüm geleneklerini yok etmek için ellerinden geleni

artlarına koymadıkları Fransa'daki toprak topluluklarından herhangi birini ele alalım. Diyelim,

topluluğa ait bir orman var, kime ince kereste gerekirse, kendi topluluk üyelerinin genel

yargısından başka hiçbir şeyi dikkate almadan gidip bu ormandan istediği kadar ince kereste

alabilir; kalın, büyük kerestelere gelince, bunların sayısı hiçbir zaman yeterli olmayacağı için,

topluluk üyelerinin kalın kereste hakları sınırlıdır; yani hane başına düşen kereste hakkını burada

mir, yani bütün köy topluluğu belirleyecektir.

Çayırliklar, meralar için de aynı durum söz konusudur. Eğer mera bütün köye yetecek

büyükteyse, herkes ineğini dilediğince otlatır; hiç kimse kimin ineği daha az ya da daha çok

yayıldı diye bir şey düşünmez. Hayvanını otlatma hakkının sınırlanması ancak meranın yetersiz

olması durumunda söz konusudur. Örneğin bütün İsviçre'de, Fransa'da, Almanya'da, kısacası

köylerin ortak merası olan her yerde bu sistem böyle işler.

Doğu Avrupa ülkelerine, örneğin Rusya'ya bir göz atacak olursanız; ormanın da, toprağın da bol

olduğu Sibiryaya gibi bölgelerde, köylünün kereste gereksinimini incesine kalınına bakmadan köy

ormanından dilediğince karşıladığını görürsünüz; ekip biçtiği toprak için de hiçbir sınırlama

olmadan aynı durum söz konusudur. Ormanın da, toprağın da yetersiz olduğu bölgelerde ise, hane

başına kesilecek ağaç sayısına da, her hanenin ekip biçebileceği toprak miktarına da sınırlama

getirildiği görülür.

Özetin özeti: Darlığı çekilmeyen her şeyden herkes istediği kadar; yetmeyen, az sayıda olan

şeylerden ise sınırlı miktarda alabilsin! Bugün Avrupa'nın nüfusu 350 milyon dolayındadır; bu

nüfusun 200 milyonluk bölümünde bugün bile bu sistem geçerlidir.

Bir şeyi daha belirtmeden geçmeyelim: Aslında büyük kentlerde de aynı durum söz konusudur;

en azından borularla evlere kadar getirilmiş olan su gibi azlığı, yetmezliği hiç olmayan bir ürün

açısından.

Borularla evlere kadar getirilmiş olan su açısından darlık çekilmedikçe, hiçbir şirketin aklına

evlerde kullanılacak suya ilişkin bir düzenleme yapmak gelmeyecektir. Herkes dilediğince açsın

musluğunu, kullansın suyunu! Diyelim ki bir yetmezlik söz konusu; aşırı sıcak geçen yaz aylarında

Paris'te gördüğümüz gibi... Bu durumda şirketler, gazeteler yoluyla yapacakları iki satırlık bir

açıklamayla su sıkıntısını duyurduklarında, Parislilerin hiçbir yasa, yasaklama, kısıtlama olmadan

kendiliklerinden su tüketimlerini kısıacaklarını ve suyu boşa akıtmayacaklarını çok iyi bilirler.

Peki, su gerçekten, ciddi olarak yetmiyorsa ne yapılabilir? Yapılacak şey, su dağıtımında

sınırlamaya gitmektir. Bu öylesine doğal, öylesine anlaşılabilir bir önlemdir ki, Paris'in iki kez

kuşatma altında kaldığı 1871 yılında, iki kez sınırlandı su kullanımı. -"Le rationnement".-

"Herkes porsiyonla", oldu, o zaman işçi Paris'in talebi.

Bu önlemin nasıl etkili sonuçlar verebileceğini ayrıntılarıyla açıklama, bunun çok eşitlikçi, -şu

anda uygulanmakta olan sistemle karşılaştırma kabul etmeyecek ölçüde eşitlikçi- olduğunu

kanıtlama çabalarına girişmek gerekir mi bilmiyorum? Bu ayrıntılar, bu açıklamalar nasılsa ne

burjuvaları, ne de -ne yazık ki halka bir kurdun koyun sürüsüne baktığı gibi bakan ve hükümet eğer

gözünü dört açıp kol kanat germese anında üzerlerine atılıp onları parçalamaya hazır

burjuvulaşmış- işçileri tatmin etmeyecektir. Ama halkın kendi sorunlarını nasıl çözümlendiğini tek

bir kez bile gören biri, -özellikle de tepesine inmeye hazır bir jandarma ya da mültezim sopası

yoksa- ürünlerin dağıtımını sorunu gibi çok ciddi bir sorunun kendi çözümüne bırakıldığını öğrendi

mi, soruna nasıl yalın, nasıl eşitlik duygusuna uygun, nasıl kolay, rahat bir çözüm getirdiğini de

bilecektir.

Halkın bir toplantısında kızarmış çilleri şımarık, avare aristokrat çocuklarının, kuru ekmeği ise

hastanelerde yatan hasta çocukların yemesi gerektiği gibi bir şey söylemeye kalkın bakalım,

nasıl ıslıklanıyorsunuz! Ama aynı toplantıda en besleyici, en güzel yiyecekleri öncelikle

hastaların, sonra çocukların yemesi gerektiğini söyleyin; her yol kavşağında, eğer bir kentte

yalnızca on çil ve bir topak tereyağı varsa bunların öncelikle hastalara verilmesi gerektiğini

söyleyin; hastaları çocukların izlemesi gerektiğini söyleyin; tereyağı yoksa çocuklara inek ve

keçi sütü verilse de olur deyin; son dilim etin yaşlılara ve çocuklara verilmesi gerektiğini

söyleyin; eğer iş o kerteğe varmışsa, sağlıklı erişkinlerin kuru ekmeği suya banıp idare

edebileceklerini söyleyin... kısacası herhangi bir gıda maddesinin darlığı çekiliyor ve bunun

dağıtımını söz konusuysa, son kırıntıların, son damlaların onlara en çok ihtiyaç duyanlara

verilmesi gerektiğini söyleyin, nasıl onaylandığınızı, alkışlandığınızı göreceksiniz.

Sırtı pek, karnı tok beylerin anlamadığı her şeyi pek güzel anlar halk, her zaman da

anlamıştır. Eğer kendisi de yarın bir şekilde karnı doymuş olarak dolaşıyor olur ve yolda aç

insanlarla karşılaşır, onların halini de pek güzel anlar.

Asker kışlası ve karavanasını bilimin son sözleri olarak gören teorisyenler,

büyük olasılıkla,

mercimek çorbasının derhal ulusal mutfak içinde yer almasını isteyecek, buna gerekçe olarak da,

her birinin zıkkımlanmakta olduğu porsiyonun daha da büyüyeceğini bildikleri için o muazzam

kışla mutfağında kaynamakta olan kazanlardan olağanüstü erzak ve yakıt tasarrufu yapılacağını

göstereceklerdir.

Biz de kendi açımızdan böylesi bir üstünlüğe karşı değiliz. Her şeyden önce, el

değirmeninden su ya da rüzgâr değirmenine, herkesin kendi ekmeğini pişirdiği küçük ve bireysel

fırınlardan büyük ve ortak fırınlara geçerek insanoğlunun ne büyük bir emek ve enerji

tasarrufunda bulunduğunu biliyoruz. Yine, yüz ayrı ateş yakmaktansa, yakılacak tek bir büyük

ateşte yüz kişilik çorba kaynatılmasının daha ekonomik olacağını da biliyoruz.

Ve son olarak biliyoruz ki, mutfakların renkliliği, çeşitliliği, esas olarak, her aşçının bireysel

hünerinde yatar; başka bir deyişle aynı malzemelerle yapılan aynı yemeği her aşçı farklı

şekilde hazırlar. Tıpkı aynı et suyundan yüz ayrı lezzette yüz ayrı çorbanın pişirilebileceği

gibi.

Bütün bunları bilmemize karşın şu noktadaki direktmemizden de vazgeçmiyoruz:

Eğer bir ev kadını

patatesini kendi tenceresinde, kendi ocağında kaynatmak istiyorsa, buna kimsenin engel olmaya

hakkı yoktur. Özgür düşünen her insana tiksiniç gelecek olan kışla karavanasında hazırlanacak

yemeği yemektense, varsın fazladan bir kucak odun daha yakılsın. Burada önemli olan, herkesin

yemeğini nasıl yemek istiyorsa öyle yiyebilmesidir: Ailesiyle, arkadaşlarıyla, lokantada, kışlada

ya da aşevinde...

İnsanların midelerini ne idüğü belirsiz bin bir çeşit pislikle dolduran bugünkü restoranların

yerini büyük mutfakların alacağına kuşku yoktur. Paris'te ev kadınlarının bugün bile kasaptan hazır

bulyon alıp evlerinde damak tatlarına göre çorba pişirmeye başladıkları görülüyor. Yine, Londra'da,

her ev kadını artık bir parça etini kızarttırabileceği, ya da elmalı payını, böreğini birkaç kapık

karşılığı pişirtebileceği yerler bulunduğunu ve böylece hem zamandan, hem de yakıttan

kazanacağını biliyor. Geçmişte var olduğunu bildiğimiz genel fırınların(2) benzeri genel

mutfakların bugünkü restoranların yerini alacağı yakın gelecekte, müşterilerin kazıklanması da,

zehirlenmesi de sona erecektir; çünkü insanlar bu mutfaklardan yemeklerin esas bölümlerini

yarıpıpmış olarak alacaklar, daha sonra evlerinde kendi damak tatlarına göre bunlara lezzet katacak

şeyler ekleyip son pişirmeyi kendileri gerçekleştireceklerdir.

Ama bunu yasal bir zorunluluk haline getirmek, herkesi pişmiş ya da yarı pişmiş hazır gıda

almaya zorlamak yani insanların elini kolunu on dokuzuncu yüzyıl görenekleriyle bağlamak onlara

kışla ve manastır düzeni denli itici gelecektir. Böylesi düşünceler ancak dinsel boyun eğme ve emir

komuta sisteminin cenderesi altında iğdiş olmuş kafalardan doğabilir.

Peki, kamu ürünlerinden yararlanma hakkı kime ait olacak? Bu rnlerin tümü m yoksa bir

bölümü m yurttaşlara ait olacak? Bu soru, kuşkusuz, ilk dönemler için doğacak. Varsın her kent bu

soruya kendi özgül durumuna göre kendisi yanıt versin. Ve eğer halk, kitleler bu sorunu kendileri

zerlerse, getirecekleri çözümün adalet, hakkaniyet duygularından kaynaklanan bir çözüm

olacağından eminiz biz. Çalışma yaşamının değişik alanları henüz örgütlenmemiş olduğu ve

dalgalanmalar hâlâ sürüp gittiği için tembel işsizi, çaresizlikten işsiz kalmış kişiden ayırabilme

olanağı olmadığı için, mevcut bütün ürünlerden hiç istisnasız herkes yararlanabilmelidir. Her kim ki

elde silah halkın zaferine karşı direnir ya da bu zafere karşı gizli komplolar içinde yer alır,

ayaklanan bölgeden uzaklaştırılma fermanını kendi eliyle imzalamış olur. Ama biz halkın hiçbir

zaman öç alıcı olmadığını, tam tersine, her zaman yüce gönüllü olduğunu düşünenlerdeniz:

Sömüren-sömürülen demeden yanında yöresinde bulunan herkesle elindeki ekmeği bölüşecektir o.

Kaldı ki, devrim de böyle bir davranıştan hiçbir şey kaybetmeyecektir. Çalkantılar bitip de normal

çalışma yaşamı başladığında eski düşmanlar aynı işlikte, belki de aynı tezgâh başında

buluşacaklardır. Emeğin özgür olduğu bir toplumda asalaklar yönünden korkulacak bir şey yoktur.

Şimdi, eleştiricilerimizin, "Ama o zaman bütün gıda yedekleri bir aya kalmaz tükenir gider!"

diye karşı çıktıklarını duyar gibiyiz.

"İyi ya!" diye yanıtlıyoruz biz de bu itirazı. Böyle bir şey proletaryanın ömrü hayatında ilk

kez tıka basa doyduğunun kanıtı olacaktır. Boşalan erzak depolarının yeniden nasıl

doldurulacağı konusuna gelince... Bizim de şimdi ele alacağımız konu tam bu olacak.

V

Hakikaten de, toplumsal devrimin en kızgın noktasına ulaştığı bir kentte gıda ihtiyaçlarını nasıl

karşılacaksınız?

Bugünkü verilerin ışığı altında bu soruya bizim verdiğimiz yanıt şudur:
Devrimin başvurmak

zorunda kalabileceği birtakım olanaklar yine devrimin komşu bölge ya da
ülkelerce nasıl bir

kimlikle tanınmış olduğuna bağlıdır. Eğer tüm ülke -ya da, tabii, daha iyisi,
tüm Avrupa- toplumsal

devrim eşiğini hep birlikte aşmış olsa ve hep birlikte, hemencecik komünizme
geçebilmiş olsa,

sorun böylece kendiliğinden çözülmüş olurdu. Eğer komünist yapılanmayı
gerçekleştirme

girişimleri tüm Avrupa'da değil de, yalnızca birkaç kentte söz konusu ise, o
zaman başvurulacak

yol başkadır. Gıda ve benzeri gereksinimlerin nasıl giderileceğini koşullar
belirleyecektir.

O bakımdan da, konumuzda daha ileri gitmeden önce Avrupa'ya genel olarak
bir göz atalım ve

ön bilicilik, kâhinlik falan taslamadan, var olan koşullar çerçevesinde devrim
nasıl bir gelişme

çizgisi izler, ona bakalım.

Tabii, tüm Avrupa'nın aynı anda ve hep birden ayaklanması, her yerde
kamulaştırmalara

gidilmesi, devrimcilerin her yerde birden komünist ilkelere bağlı hareket
etmesi, kuşkusuz, en

yeğleyeceğimiz durumdur. Böylesi bir genel ayaklanma, çağımızın önünde
duran büyük sorunun

çözülmesini çok kolaylaştırırdı.

Ama çok büyük bir olasılıkla böyle bir şey olmayacak. Devrim ateşinin tüm Avrupa'yı saracağı

konusunda en ufak bir kuşku yok. Anakaranın dört ana başkentinden -Paris, Viyana, Brüksel

ya da Berlin- biri ayaklanır ve baştaki hükümeti devirirse, büyük diyebileceğimiz bir olasılıkla

birkaç hafta içinde öbür üç başkentte de aynı şey olur. Hatta devrim büyük olasılıkla İtalya'ya,

İspanya'ya, hatta Londra ve Petersburg'a da sıçrayacaktır. Ama her yerde aynı çizgi, aynı yapıda

mı seyredecektir, doğrusu bu konuda bir şey söyleyebilmek çok, ama çok zor.

Ama tahmini o kadar zor olmayan şeyler de var: Şu ya da bu ölçekte kamulaştırmalara her yerde

gidilecektir ve Avrupa'nın büyük kentlerinde gerçekleştirilen bu yöndeki her türden el koyma,

kamulaştırma hareketlerinin, Avrupa'nın kalan bütün kentlerinde de etkisi görülecektir. Devrimin

başlangıcı, tıpkı sonraki gelişmeleri gibi farklı ülkelerde çok farklı bir çizgi izleyecektir.

1789-1793 yıllarında, Fransız köylüsünün feodal hukukun rehini olmaktan tam ve kesin kurtuluşu,

burjuvazininse kralın egemenliğine son vermesi için tam dört yıl gerekti. Bunu hiç unutmayalım;

yine, toplumsal devrimin gelişme çizgisine oturabilmesi için zamana gerek duyulacağını ve

devrimin her yerde aynı hızla seyretmeyeceğini de aklımızdan hiç

çıkarmayalım.

Devrim daha en baştan tüm Avrupa ülkelerinde gerçekten sosyalist bir karakter alır mı almaz

mı, doğrusu bu da kuşkuludur. Fransa'da halk yığınları komünist değilse de özgür komünler talebini

yükseltirken, tek imparatorluk çatısı altında yaşayan ve bu bakımdan da gelişmişliğinin doruğunda

bulunan Almanya'nın en ilerici partilerinin bile en büyük düşlerinin 1848 Jakoben cumhuriyeti ve

Louis Blanqui'nin "emeğin örgütlenmesi"yle sınırlı olduğunu anımsayalım.

Almanya'nın, gelecekteki devriminde, Fransa'nın 1848'de gerçekleştirdiği sıçramadan daha

büyük bir sıçrama gerçekleştirebilmesi de mümkündür elbet. Fransa on sekizinci yüzyılda burjuva

devrimini yaptığında, aynı şeyi on yedinci yüzyılda yapan İngiltere'den daha büyük bir sıçrayış

gerçekleştirmişti; çünkü kralın egemenliğine son verirken toprak aristokrasisinin egemenliğine de

son vermişti; oysa bu sınıf İngiltere'de bugün bile çok, çok güçlüdür. Ne var ki, Almanya,

Fransa'nın 1848'de gittiğinden biraz daha ileriye gitse ve onun gerçekleştirebildiklerinden daha

fazlasını gerçekleştirse de, devrimin başlangıcında devrimine yön veren düşünceler yine de 1848

düşünceleri olacaktır; tıpkı Rus devrimine yön verecek düşüncenin 1789 düşüncesi olacağı gibi

(çağımız düşünce akımlarındaki gelişmelerin getireceği bazı değişikliklerle, tabii).

Bir bakıma bulmaca türünden şeyler olan bütün bu söylediklerimize hak ettikleri önemi

vermesek de, bunlardan yine de şu sonucu çıkarabileceğimizi düşünüyoruz: Devrim her Avrupa

ülkesinde o ülkeye özgü bir nitelik alacaktır; ayrıca, ürünlerin toplumsallaştırılması açısından

ulaşacağı düzey bakımından da her ülke için farklı bir düzey söz konusu olacaktır.

Şimdi bu söylediklerimizden de şöyle bir sonuç çıkarabilir miyiz: Daha ileri ülkeler

hareketlerinin tempolarını daha geri ülkelerin tempolarına uydurmalı mıdır? Başka bir deyişle

komünist devrim düşüncesi bütün ülkelerde olgunlaşınca dek beklenmeli midir? Elbette hayır!

Böyle bir şey istesek de mümkün olmaz zaten: Tarih geç kalanları beklemez.

Öte yandan biz devrimin aynı ülkede bile -kimi Alman ve Rus sosyalistlerinin öne sürdükleri

gibi- aynı çizgiyi izleyeceği kanısında değiliz. Fransa'nın Paris, Lyon, Marsilya, Lüle,

Saint-Etienne ya da Bordeaux gibi büyük kentlerinden bir ikisinde komünlerin kurulduğu ilan

edilse, çok olasıdır ki, öbür büyük kentler de hemen onların örneğini izleyeceklerdir; hatta onlardan

biraz daha küçük başka bazı kentler daha bu harekete katılacaktır. Kömür ve

endüstri merkezi

olarak bilinen orta büyüklükte birkaç kent daha bu örneği izlemekte, yani patronlarından kurtulup

özgür gruplar kurmakta herhalde geç kalmayacaktır.

Ama kırsal kesimde pek çok yerin henüz bu gelişme düzeyine erişmediğini biliyoruz. Ayaklanmış

bir topluluğun hemen yanı başında bekle gör diyerek hiçbir şeye karışmadan bireyci düzen içinde

yaşamını sürdürenler olacaktır. Ancak köylüler ne adli makamların, ne tahsildarların 1848'te

olduğu gibi devrimcilere karşı düşmanca davranmadığını görünce, onlar da devrime karşı

durmadıkları gibi, tam tersine, yeni durumdan yararlanarak, yerel sömürgenlerle hesaplaşmanın

yoluna gidecek, onlardan öçlerini alacaklardır. Pratikte bütün köylü ayaklanmalarına özgü bir

özellikle, hemen işe girişecekler ve görülmemiş bir coşkuyla, hem kendilerinin olan toprakları,

hem de yerel toprak beylerinden, manastırlardan vb. geri aldıkları toprakları işlemeye

girişeceklerdir... herhangi bir icra, ipotek vb. riski olmadığı için bu kez çalışmaları onlar için de

çok daha değerli olacaktır (1792 yılında köylülerin, köyün ortak malı olan arazilere el koyan

beylerden geri kazandıkları toprakları nasıl büyük bir coşkuyla işlediklerini anımsayalım!)

Öteki ülkelerle olan ilişkiler konusuna gelince, Avrupa'nın ya da Amerika'nın her yerinde

devrimin egemenliği çok değişik görünümde olacaktır: Bir yerde üniter, bir başka yerde

federatif, ama her yerde şu ya da bu ölçüde sosyalist... Tek biçimlilik diye bir şey, kuşkusuz,

olmayacak; olamaz da.

VI

Biz yine ayaklanmış kentimize dönelim ve ayaklanan halkın, gıda sorununu hangi koşullar

altında, nasıl çözebileceğine bakalım.

Burada öncelikli soru şudur: Eğer bütün halk komünist yapılanma hareketi içinde yer

almamışsa, gerekli olan gıda maddeleri nereden, nasıl bulunacaktır?

Büyük bir Fransız kentini, hadi oldu olacak başkent Paris'i alalım: Paris her yıl binlerce ton un,

350 bin sığır, 200 bin dana, 300 bin domuz, 2 milyondan fazla koyun ve başka bir sürü ufak tefek

hayvan daha tüketir. Bunlardan başka yılda yaklaşık 8 bin ton tereyağı ve 200 milyon dolayında da

yumurta Parislilerin midesine iner. Bunlar temel gıda maddeleri olarak böyledir, geri kalan

gıdalarsa bunlara uygun miktarda tüketilir.

Paris, ununu ve ekmeğini Fransa, Birleşik Devletler, Mısır, Hindistan gibi yerlerden sağlar.

Hayvanlar Almanya, İtalya, İspanya, hatta Romanya ve Rusya'dan getirilir. Şarküteri ürünlerine,

mezelere vb. gelince, dünyada Paris'e nezaket ve saygı gereğini yerine getirmeyen, ona

kendisindeki en güzel ürünleri göndermeyen ülke yok gibidir.

Şimdi, Paris'te ya da başka bir büyük kentte, Fransa köylerinde yetiştirilen ve köylülerin de seve

seve satmak isteyecekleri ürünlerin nasıl elde edilebileceğine bakalım.

Devletçiler için çözümü çok kolay bir sorundur bu. Polisi, ordusu, giyotinleriyle çok güçlü bir

merkezi hükümet... Sonra gelsin genelgeler... Fransa'da yetiştirilen ürünlerin listeleri... bu listelere

göre tüm ülkenin belli üretim çevrelerine ayrılması... genelgeler, yönergeler... falan üretim çevresi

şu miktarda ürünü filanca gün, filanca merkezdeki falanca istasyona getirmek zorunda olup falanca

memura teslim edecek ve bu ürün mezkur memurun gözetiminde mezkur mahaldeki depoya

istiflenecektir vb.

Biz soruna getirilecek böyle bir çözümü yalnızca arzu edilmez bir çözüm olarak görmekle

kalmıyoruz, aynı zamanda bunun gerçekleştirilemez olduğuna da inanıyoruz, bir fantazyaya, ütopyaya

olarak değerlendiriyoruz. Böyle bir düzenleme insanın aklına ancak evde, masa başında, elde

kalem, başını havaya dikip düşünürken gelebilir, ama insandaki bağımsızlık ruhunu göz ardı ettiği

için gerçek hayatta hiçbir uygulanabilirliği olmayan bir düşüncedir bu. Böyle bir -sözüm ona

düzenin- ilk sonucu, genel ayaklanmadır; hem bir Vendees'de de değil, aynı anda üç beş

Vendees'de birden ayaklanma çıkabileceği gibi, köylerin kentlere karşı ayaklanması, tüm

Fransa'nınsa, kendisinin elini kolunu bağlayan böyle bir cesaret gösterebildikleri için bu yörelere

karşı ayaklanması gibi durumlarla karşılaşılabılır(3) .

Yetti artık bu Jakoben ütopyalar!

Şimdi bu iş başka türlü de olabilir mi, bir de ona bakalım.

1793 yılında köyler, kentleri açlıktan kıvrandırdı, bu ise devrimin sonu oldu. Oysa 1792-1793

yılları tahıl rekoltesi geçen yıllardan daha az değildi, hatta, tersine daha çok olduğunu düşünmemizi

sağlayacak çok sağlam nedenler vardı (Misle). Ama büyük toprak sahiplerinin topraklarının önemli

bir bölümünü ele geçiren köy burjuvazisi, bu topraklardaki ürünü derip depolarına kaldırdı ve

Devrim'in çıkardığı kâğıt parayla ürününü satmayıp hem fiyatların yükselmesi, hem de altın para

basılması beklentisiyle elinde tutmayı yeğledi. Ve tahıl satışına derhal başlanmazsa işin sonunun

kötüye varacağına ilişkin Konvansiyon'un yayınladığı sert bildirimlerin, gözdağlarının, hatta

giyotinlerde kelleler uçurmanın köylerin kentlere uyguladığı grevi sona erdirmeye hiçbir yararı

olmadı. Üstelik, bilindiği gibi, Konvansiyon komiserleri, spekülörleri giyotin sehvasına

çıkarken onlara hiç kibar davranmadı, hele halk, doğruca sokak fenerlerinde sallandırarak bitirdi

spekülörlerin işini, ama sonuçta tahıl gene köyde kaldı, şehirler de açlıktan kıvranmaya devam

etti.

Ama o ağır emeklerine karşılık köylülere önerilen neydi?

Kâğıt para! Değeri her gün düşen bir tomar kâğıt; üzerinde 500 yazmasına karşın 10 frank bile

etmeyen paralar. Üzerinde 1000 frank yazan bin banknotla bir çift çarık bile alınamıyordu. Bu

nedenle de köylünün koca bir yılın emeğini böyle değeri her gün düşen banknotlara karşılık olarak

vermeyeceği apaçık ortadaydı.

Ve adı ister banknot, ister "emek çeki"(4) olsun, köylüye hiçbir değeri olmayan bir tomar kâğıt

verilmeye devam olunursa, hiçbir şey değişmeyecektir: Gıda maddeleri köylerde kalacak, köylü

ister yakılsın, ister giyotinde başı kesilsin, tavrını değiştirmeyecektir.

Köylüye kâğıt değil, onun doğrudan gereksinim duyduğu şeyler verilmelidir.

Ekinini

biçebilmesi için tırpan, orak, taneleri eleyebilmesi için kalbur; çıra ya da kandil yerine

kullanabilmesi için gazyağı ve lamba verilmelidir; pulluk, kürek, tırmık... kısacası şu anda onlara

gereksinim duymadığı için değil, tam bir yoksulluk ve ağır bir çalışma içinde geçen hayatının,

taşıdığı satış fiyatlarıyla ona pek çok nesneyi bütünüyle ulaşılmaz kılması nedeniyle, alınacak

ürününe karşılık olarak köylüye yoksunu olduğu şeyler verilmelidir.(5)

Kent, kadın tuvaletlerini süsleyecek ıvır zıvır üretmeyi bırakıp hemen köylünün gereksinim

duyduğu şeylerin üretimine geçmelidir. Paris'in dikiş makineleri çeyiz dikmenin yanı sıra, köylü

için iş günleri ve bayram günleri giyebileceği giysiler dikmelidir. Fabrikalar hemen tarım

makineleri üretimine başlamalıdır: Kürek, tırpan vb.yi satılan Fransız şaraplarına karşılık

İngilizlerin göndermesini bekleyene kadar, hemen Paris bunların üretimine başlamalıdır.

Kent, köye boynuna allı yeşilli atkılar bağlamış, elinde ürünlerin teslim edilmesi gereken

yerleri gösteren emirler bulunan komiserler değil, köylülere, "Bize ürünlerinizi getirin ve onlara

karşılık depolarımızdan size ne gerekiyorsa alın!" diyecek dostlar, kardeşler göndermelidir. Bu

yapıldığında kentlere dört yandan gıda maddesi akacaktır. Köylü, kendisinin ve ailesinin yaşamı

için gerekli olan şeylerin gerektiği kadarını alıkoyacak, gerisini, tarihinde ilk kez sömürgenleri

değil, kardeşlerini gören kentteki işçilere yollayacaktır.

Bize, böyle bir sonucun alınabilmesinin toplumun tümünden yapılandırılmasıyla mümkün

olabileceğini söyleyenler çıkacaktır. Bazı sınai ürünler için bu böyle olabilir. Ancak, köylünün

gereksinimi olan ve kentin şu anda hayli yüksek fiyat biçtiği giysi, saat, mobilya, birtakım basit

alet, edevat, kap kaçak vb. için gerekli hazırlıkların yapılması açısından hiçbir zorluğun olmadığı

da kabul edilmelidir. Dokuma işçileri, terziler, ayakkabıcılar, demirciler, marangozlar ve pek çok

başka zanaat erbabı, eğlence, lüks adına ürettikleri ıvır zıvırı bırakıp yararlı üretime yönelebilirler.

Bunun için gerekli olan tek şey, insanların üretmekte oldukları şeylerde gerçekleştirecekleri böyle

bir değişimi adil, eşitlikçi, ilerici bir değişim olarak görmeleri ve devrimin artı değere el koymayı

sınırlaması, üretim ve ticareti eski halinde bırakması gerektiği" gibi masa başı düşler üretenlerin

saçmalıklarına itibar etmemeleridir.

O bakımdan biz sorunun en can alıcı noktasının köylüye -üzerinde hangi değer yazıyor olursa

olsun- alelade bir kâğıt parçası yerine, gereksinim duyduğu bir eşya verilmesi olduğunu

düşünüyoruz. Bu yapıldığında kentlere her yandan gıda maddesi yağacaktır. Bu yapılmadığında ise,

kentlerdeki yalnız açlık çekmekle kalmayacaklar, gericilik tarafından devrimin bastırılması gibi

vahim sonuçlara da katlanacaklardır:

VII

Bütün büyük kentlerin buğdayını, ununu, etini... yalnızca kendi taşrasından değil, yurtdışından

da sağladığını biliyoruz. Paris'e yurtdışından her türlü bakkaliye ürünü, balık, lüks kapsamına

giren bin bir çeşit ürün ve önemli miktarda buğday ve et gelir.

Ancak, devrim sırasında yurtdışından gelecek şeylere güvenmek doğru olmaz, ya da şöyle

söyleyelim: Olabildiğince az güvenilmelidir. Eğer Rus buğdayı, İtalyan ya da Hint pirinci,

İspanyol ya da Macar şarapları bugün batı Avrupa pazarlarını dolduruyorsa, bunun nedeni bu

ürünlerin satıcı ülkelerde aşırı fazla olması ya da bu ürünlerin yazıdaki diken gibi hiç emek

gerektirmeden, kendiliğinden bitiyor olması değildir. Örneğin Rusya'da bir köylü yetiştirdiği

buğdayı satabilmek ve toprağın kira parasıyla, devlete vergi borcunu ödeyebilmek için günde on

altı saat çalışır, yılda üç ile altı ay arası bir süre aç kalır. Buğday biçilir biçilmez çar polisi köylerde

kol gezmeye başlar; vergi borcu bakiyesine ya da kurtulmalık borcuna karşılık köylünün son

ineğini, son atını satar; köylü ineğinin ya da atının memurlarca üç rubleye satılmasını önlemek

için, yetiştirdiği üründen kendisine dokuz ila altı ay yetecek bir miktarı ayırıp, gerisini dışsatım

yapan bir stokçuya satar. Böylece de yeni ürün dönemine dek, üretimin iyi olduğu yıllarda üç ay,

kötü geçen yıllarda ise altı ay, yavan ekmeğine karapazıyı katık ederek karnını doyurur, oysa aynı

anda Londralılar onun buğdayından yapılmış güzelim bisküvilerle beş çaylarını almaktadırlar.

Bugün artık en resmi istatistiklerin bile ortaya koydukları bir gerçek var: Avrupa Rusya'sından tek

gram bile buğday ve pirinç dışsatımı yapılmazsa, yetiştirilen bu ürünler orda yaşayan halkın

karnını doyurmasına ancak yetecek miktardadır.

Yalnız, Rusya'da devrim olur olmaz Rus köylüsünün, yetiştirdiği buğdayı kendisi ve çocukları

için alıkoyacağına kuşku yoktur. Aynı şey İtalyan ve Macar köylüleri için de geçerlidir, elbet;

Hint köylülerinin de bu örnekleri izlemeleri büyük umudumuzdur. Hatta Amerika'da bile, bir işçi

hareketi başlayacak olsa, buğday üretimi azalacaktır. Dolayısıyla, yurtdışından

gelecek buğday,

mısır üzerine hesap yapmak, bunlara güvenmek doğru olmaz.

Şu bizim burjuva uygarlığımız tümüyle geri kalmış ülkelerin ve aşağı ırkların sömürülmesine

dayanmaktadır, o bakımdan da devrimin ilk büyük hizmeti bu kendilerine aşağı ırklar denilen

ırklara ve geri ülkelere, sözüm ona uygar velinimetlerinden kurtulma fırsatı vermek olacaktır.

Ancak bu kurtuluşun, Batı Avrupa'nın büyük kentlerine temel gıda maddeleri girişini önemli

ölçüde azaltmak gibi bir sonuç doğuracağını da unutmamak gerekir.

* * *

İçişlerine ilişkin olarak birtakım tahminlerde bulunabilmek biraz daha zor gibi görünüyor.

Bir kez, köylünün devrimden, iki büklüm olmuş belini doğrultmak için yararlanmak isteyeceği

apaçık ortada. Bugün olduğu gibi günde on dört, on altı saat çalışmak yerine, çok haklı olarak bu

sürenin yansını dinlenerek geçirmek isteyecektir köylü ve bu durum da et, süt, ekmek gibi temel

gıda maddeleri üretiminin azalması sonucunu doğuracaktır.

Ama öte yandan da, köylünün artık asalaklar için çalışma zorunluluğu kalmadığı için üretimde

bir artış olacaktır. Bataklıklar ve tarıma elverişsiz yerler temizlenip yeni tarım arazileri

kazanılacak, yeni ve daha modern makineler tarımın hizmetine sunulacaktır. Misle, "Yüce

Devrim" in tarihi üzerine yazdığı kitabında aynen şöyle söylüyor: "Topraklar hiçbir zaman 1792

yılında olduğundan güzel sürülmemiştir. Çünkü köylünün nice yıllardır yüreğinde beslediği bir aziz

emeldi bütün bu topraklara sahip olmak."

Çok kısa bir zaman dilimi içinde, mükemmelleştirilmiş makineler, kimyasal ve başka her türden

gübreler halkın alım gücü sınırları içine girdiğinde her köylü, yüksek verimli, dört dörtlük tarım

yapabilecektir. Ancak, başlangıçta, gerek Fransa'da, gerek öbür ülkelerde tarımsal ürünler

üretiminde bir düşüş olacağını varsaymak için yeterli nedenler vardır.

O bakımdan, gerek ülke içinden, gerek öteki ülkelere gelecek gıda miktarında bir azalma

olacağını düşünmek akıllıca olacaktır.

Peki, bu açık nasıl kapatılacak?

Çok basit: Eksik olanı kendi gücümüzle kapatacağız. Çözüm bunca basitken, sisler, dumanlar

arasında başka çözümler aramaya gerek yoktur.

Büyük kentlerde yaşayanlar da, tıpkı köylüler gibi toprağı işlemek, tarım yapmak zorundadır.

Bir bakıma, biyolojide "işlevlerin bütünselleştirilmesi", yani değişik işlerin birleştirilmesi denilen

şeye dönülecektir. Emeğin, daha doğrusu işlerin dağıtımını belirlendikten sonra, hemen bunların

entegrasyonuna, yani birleştirilmesine, bütünselleştirilmesine geçilecektir. Unutmayalım ki

doğanın işleyişi de tıpkı böyledir, başka bir deyişle, doğada da işler böyle görülmektedir.

Esasen, bütün derin felsefeleri teğet geçerek, olayların akışı kendiliğinden işi bu noktaya

getirecektir. Paris, birkaç ay sonra unsuz-ekmeksiz kalacağını mı öğrendi, yapacağı tek şey, ister

istemez, kolları sıvayıp toprağı işlemeye girişmek olacaktır.

Peki, toprağı nereden bulacaksın? Toprak bulamamak diye bir sorun asla olmayacak. Büyük

kentler -özellikle de Paris-varsıl beylerin, bereketli tarlalara, yemyeşil bahçelere dönüşebilmek

için topraktan anlayan hünerli, çalışkan eller bekleyen binlerce desyatinlik parklarıyla, arazileriyle

çevrilidir; bunlar, nitelikli olmakla birlikte güneşin kavurduğu güney Rusya bozkırlarından kat kat

daha bereketli topraklardır.

Ya işgücü? Peki ama artık Rus prenslerine, Romen boyarlarına ve Berlinli bankerlerin karılarına

şık giysiler dikmek, onları süsleyip püslemek gibi zorunlulukları kalmamış olan iki milyon Parisli

ne güne duruyor? Neyle uğraşacak bu insanlar?

İçinde yaşadığımız yüzyılın yarattığı makineler sayesinde, teknolojiyi, gelişmiş makineleri

kullanmada ustalaşmış işçilerin bilgi ve deneyimleri sayesinde ve mucitlerin, kimyagerlerin,

botanikçilerin, Jardin de Plantes profesörlerinin, Gennevilliers(6) uzmanlarının yardımlarıyla... ve

nihayet Parislilerin örgütçü ruhu, enerjisi, girişimciliği ve Paris anarşist komünlerinin tarım alanında

harcayacakları emek sayesinde, örneğin Ardenler'de ya da başka yerlerde günümüz köylülerinin

yapıp yetiştirdiklerinden, elde ettiklerinden çok, çok daha ileri sonuçlara ulaşılabilecektir.

Buhar, elektrik, güneş ısı ve rüzgâr gücü çok yakın bir zamanda üretime katılacaklardır.

Buharlı pulluklar, tarlaları taştan temizleyen makineler, ekimle ilgili ön hazırlıkları hızla

tamamlayacaklar ve sürülüp gübrelenmiş toprak yılda üç dört kez ürün verebilmek için insanın,

ama özellikle de kadınların akılcı emeğini bekler duruma gelecektir.

Deneyimli uzmanların yönetiminde tarım yapmayı öğrendikten sonra, özel olarak ayrılmış

topraklarda, ekip biçmeyle ilgili bütün olanaklara sahip olarak ve en iyi sonucu almak için birbiriyle

yarışarak, bu arada - aşırıya kaçmamak, dayanılmaz bir güç olmamak kaydıyla- kol gücü

harcayarak (büyük kentlerde yaşayanların pek bilmedikleri, kullanmadıkları

bir şeydir kol gücü),

kadın-erkek-çocuk, hep birlikte neşe içinde tarlalarda çalışacak, tarımsal üretimi kahredici bir

kürek mahkûmiyeti olmaktan çıkarıp, zevke, bayrama, şölene, insan varlığını yenileyen keyifli bir

işe dönüştürecektir.

"Verimsiz toprak yoktur! İnsan neyse toprak da odur!" Çağdaş tarımcılığın son sözü budur.

Toprak kendinden istenen her şeyi verir, yeter ki istemesi bilinsin.

Pratikte, iki küçük yörenin toprakları bile Paris gibi büyük bir kentin devrim dolayısıyla

doğabilecek gıda açığını kapatabilir.

Komünist topluluk eğer zorlun ve kamulaştırma yolunda kararlı bir şekilde yürürse, bizleri,

tarım ve sanayinin birlikteliğine, yani insanların hem tarım, hem sanayi alanında çalışacakları ya da

yılın belli aylarında tarımda, belli aylarında sanayide çalışacakları akılcı bir çözüme ulaştıracaktır.

Devrim tek ki bu yola girsin, açlık konusunu nasılsa çözümler. Tehlike burada değil, zihinsel

korkaklıkta, önyargılı olmada ve yarım yamalak önlemlerle yetinmededir.

Tehlike, Danton'un Fransa'ya söylediği şu sözlerdedir: "Cesaret! Cesaret! Daha çok cesaret!"

Özellikle de zihinsel cesaret. Bunu nasılsa iradi cesaret izleyecektir. Bundan kimsenin kuşkusu

olmasın.

1 Büyük Okyanus'ta bulunan takımadalar.

2 *Four banale*. Fransa köylerinde bugün de varlığını sürdüren eskiden kalma bir düzen: Genel fırınlarda herkes

sırayla ekmeğini pişirir, genel ocaklarda çamaşır suyunu ısıtır ve genel preslerde üzümünü sıkıp şaraplık şirasını

elde eder.

3 Jakoben tarihçiler Vendees ayaklanmasının bütünüyle papazların ve kralcılarının bir marifeti olduğunu anlatırlar. Ne

var ki bu ayaklanmayla ilgili gerçekler henüz bütünüyle aydınlatılmış değildir. Yine de Vendees'li köylüleri

ayaklanmaya iten asıl neden askere alma yasası ve kentleri bir bakıma köyleri yönetme konumuna getiren, köyün

ortak malı olan toprakların bölüşümü yasasıydı.

4 *İşçi parası* ("emek çeki") - İşçinin kaç saat çalıştığını gösteren ve üzerinde yazan değer kadar mal alabilme gücü olan, istenirse olduğu gibi parayla değiştirilebilir kâğıtlar. "İşçi parası" düşüncesi ilkin İngiltere'de R.Owen, D.Grey, Fransa'da Proudhon tarafından öne sürülmüştür. Konunun en etraflı açıklamasını yapan D.Grey'e göre,

reforma muhtaç olan alan üretim alanı değil, değişim alanıdır. Buna göre yalnızca küçük üreticilerin varlığı

korunacak, yalnızca küçük üreticilerin özel mülkiyetleri korunacak, tüketim kooperatifleri geliştirilecek ve para

sistemi tümüyle lağv edilecektir. Grey, ayrıca, "işçi parası" çıkaran bir Merkez Bankası kurulmasını öngörüordu.

"İşçi parası" ile üzerinde yazılan değer kadar mal alınabilecek, üzerinde yazan

değer kadar değişime konu olacak ve işçi harcadığı emeğin tüm karşılığını mala dönüştürebilecekti. Bu görüşün yandaşları, paranın yerine "emek

çeki"ni koyarken, bununla, bireysel emeğin doğrudan doğruya toplumsal emek olduğunu ilan etmiş oluyorlardı.

Kropotkin'in "emek çeki" kavramına yaklaşımı biraz ayakları yerden kesik denilebilecek bir yaklaşımdır. Çünkü,

bu kuramın (paranın maldan, değişimin üretimden ayrılması ve mal üretiminin küçük görülmesi gibi) kusurlarını

göremeyen bir yaklaşımdı bu. Kropotkin, komünizmin "herkese ihtiyacına göre" ilkesinin derhal uygulamaya girmesini öneriyordu: Topluma kendi emek katkısında bulunan herkesin, başkalarının üretimlerinden yararlanma

hakkı vardı. "Herkese harcadığı emek kadar" ilkesi, ona göre, kapitalist sistemin ücretli emek ilkesini içermekteydi.

5 Kropotkin, komünist kuramlar içinde büyük popülaritesi olan, "doğrudan ürün değişimi" uygulamasına sosyalist

devrimin zafere ulaşmasından hemen sonra geçilmesi gerektiğini vurguluyor burada. Para-mal-pazar ilişkileri

olduğu gibi kapitalist üretim biçimiyle özdeşleştirildiğinden, hayli basit denilebilecek bir akıl yürütmeye, kentlerle

köyler arasında gerçekleştirilecek mal (ürün) değişimi, ekonominin yürütülmesinde en ideal yöntem olarak

görülmüyordu.

6 Gennevilliers - Paris dolaylarında kaynak sularıyla sulanan ve bin bir çeşit meyve sebzenin erken ve geç üretiminin

yapıldığı geniş kırlar. Buradan elde edilen ürünler Paris'i doyurduğu gibi, Londra'ya da satılırdı.

KONUT

İşçileri dikkatle izlemiş olan herkes herhalde fark etmiştir ki, Fransa'da herkesin yavaş yavaş

üzerinde uzlaşmaya vardığı çok önemli bir sorun vardır: Konut sorunu. Fransa'nın bütün büyük

kentlerinde (hatta bazı küçük kentlerinde de) işçiler yavaş yavaş şu inançta birleşmektedirler:

Konutlar, devletin malikler olarak tanıdığı kişilerin özel mülkleri değil, kentin bütün sakinlerinin

mülkü olmalıdır. Zihinlerde gerçekleşen böyle bir dönüşümden sonra, artık halkı konutların özel

mülkiyete konu olabileceğine ve bunun adalet duygusuyla bağdaşabileceğine inandırmak çok

zordur.

Evi, ona sahip olan kişi değil, açlığın böyle bir işe ittiği yüzlerce işçi yapmıştır ve varlığını

sürdürme zorunluluğu onları yaptıkları bu iş karşılığında acınası bir ücreti kabule zorlamıştır.

Mülk sahibinin evin yapımı için harcadığı para da kendi emeğinin ürünü değildir. O bu paralan,

bütün zenginlikler nasıl ediniliyorsa öyle edinmiştir, yani çalıştırdığı işçilere hak ettikleri ücretin

üçte ikisini, hatta yarısını ödemiştir.

Son olarak -ki işte asıl bu noktada mülk sahipliği hukukunun saçmalığı

sırıtmaktadır- evin

değerini belirleyen şey o evden elde edilen ya da elde edilebilecek olan gelirdir; bu geliri belirleyen

şey ise, evin kaldırımlı, gaz lambalarıyla aydınlatılan, başka yollarla, kentlerle bağlantısı olan

düzgün bir cadde üzerinde yapılmış olması; o evin bulunduğu kentte birtakım sanayi

kuruluşlarının, bilim ve sanat kuruluşlarının ve insanların bulunması, köprülerin, rıhtımların,

köylerde yaşayanların hiç bilmedikleri ve kentlerde yaşayanlara konfor ve keyif sağlayan paten

alanları, müzeler, tiyatrolar, parklar, gezi alanları gibi özel yerlerin bulunmasıdır; özetleyecek

olursak evden sağlanacak gelir, evin bulunduğu kentin güzel ve sağlıklı bir sanayi ve kültür kenti

olabilmesi için yirmi otuz kuşağın harcadığı yoğun emeğe bağlıdır.

Paris'te, bir evin bir milyon ruble (hatta daha da fazla) ettiği mahalleler vardır. Bu evler

damlarına, duvarlarına bir milyonluk malzeme ve emek harcadığı için değil, özellikle Paris'te

buldukları için, başka bir deyişle, yüzyıllar boyunca kuşaklarca işçinin, sanatçının, düşünürün,

edebiyatçının, bilginin o kenti Paris yapmak için verdikleri çabanın ve sonuçta, kentin bir sanayi,

ticaret, siyaset, sanat, bilim merkezi olmasının sonucu olarak, Paris'in caddelerinin, sokaklarının

edebiyat sayesinde gerek Fransa'nın taşrasında, gerek başka ülkelerde tanınmasının, on sekiz

yüzyıl boyunca Fransız halkının elli kuşağının emeğiyle o değeri kazanmışlardır. Bütün öbür

başkentler için de üç aşağı beş yukarı aynı gerçek söz konusudur.

Bunun korkunç bir haksızlık olduğu gerçeğini es geçmeden, böyle bir kentin minnacık bir

toprak parçasına ya da en değersiz görünen yapısına "burası benimdir" demeye kimin hakkı

olabilir? Bu ortak mirasın mini minnacık bir parçacığını bile satmaya kimin hakkı olabilir?

Daha önce de değinmiştik: İşçiler arasında artık bedava konut konusunda bir uzlaşmaya

varıldığı görülüyor. Esasen bu konu Paris'in ilk kuşatılışı (1871'de Almanlar tarafından)

sırasında ilk kez gündeme gelmiş, halk ev sahiplerine olan bütün borçlarının silinmesini

istemişti. Aynı görüş 1871 Komünü sırasında da boy vermiş ve işçiler Komünler Şûrasından ev

kiralarının kaldırılması yönünde etkin önlemler alınmasını talep etmişlerdi. Yeni bir devrim

patladığında, yoksulların ilk talepleri yine bu olacaktır.

İster devrim kavgası sırasında olsun, ister barışçıl dönemde olsun, işçilerin ilk gereksinimleri

hep başlarını sokacakları bir dam altı, yani konut olacaktır. Gelgeldim, ne kadar kötü, sağlıksız da

olsa barındıkları bu yerden onları her an kovabilecek bir ev sahibiyle karşı karşıyadır işçiler. Evet,

devrim sırasında ev sahibi ne adalet mekanizmasını, ne de işçinin kap kaçağını sokağa atacak

polisi bulabilecektir yanında. Ama kendini ne kadar devrimci ilan ederse etsin, yarın yeni bir

hükümetin gelip de ev sahiplerine bütün bu hakları tanımayacağını kim garanti edebilir. Evet,

Komün 1 Nisan itibariyle bütün kira borçlarının silindiğini açıklamıştı, ama yalnız 1 Nisan

itibariyle!(1) Sonra yeniden, -Paris'te her şeyin tepetaklak olmasına, sanayinin durmasına ve

devrimcilerin elinde Komün'ün ödediği 30 su (50 köpek) gibi gülünç bir para bulunmamasına

karşın- kira borçlarını ödemek zorunda kaldı insanlar.

Esasen, işçi kira ödemeyecekse eğer, bu, kira borcunun bağışlanması yoluyla değil, ücretsiz

konutun kendisine bir hak olarak verildiğini, bu hakkın halkın ortak kararıyla, açık oyuyla

tanındığını bilmesi gerekir.

Yoksa biz her dürüst insanın adalet, eşitlik duygusuna denk düşen böyle bir kararın alınmasını,

burjuvaziyle birlikte yeni geçici hükümete giren sosyalistlerden mi bekleyeceğiz? İyi ama yeterince

beklemedik mi? Hatta beklemekte aşırı bile gitmedik mi? O kadar bekledik ki, biz beklerken

gericilik hortladı geldi!

İşte bu yüzden, egemenliğin ve boyun eğmenin simgesi olan bütün sırmaları, şeritleri, atkıları,

nişanları, şalları, şapkaları reddeden gerçek devrimciler halk içinde halkın bir parçası olarak

kalacaklar ve halkla birlikte konutların kamulaştırılması ve zorasının hayata geçirilmesi için

çalışacaklardır. Devrimciler bu yönde bir hareket başlatmak için bütün güçlerini harcayacaklar ve

en nihayet zoralık düşüncesi olgunlaştığında, halk tarafından da rağbet bulur hale geldiğinde ise,

halk, mülk sahiplerinin bütün ödüllendirme vaatlerine ve oturdukları yerde kuram üretenlerin işi

yavaşlatmaya yönelik bu türden başka zırvalıklarına kulak asmadan konutların zorasını

gerçekleştirecektir.

Konutların kamulaştırıldığı gün işçi sınıfı, varsılların ve güçlülerin önünde boyun eğmek

zorunda olmadığı, eşitliğin açıkça ilan edildiği, devrimin, -bir zamanlar olduğu gibi- devlet

tiyatrosunda basit bir dekor değişikliği olarak kalmayıp hayata geçtiği gerçekten yeni bir zamanın

başladığını anlayacaktır.

II

Konutlara el konulması düşüncesi halk içinde bir kez olgunlaşmaya görsün,

bunun hayata

geçirilmesi, bizim çoğu kez var olduğunu sandığımız ve ürkütüğümüz, üstesinden gelinmez

dediğimiz engellerle karşılaşmayacaktır.

Doğrudur, sırmalı şeritli, süslü püslü uniformalar kuşanıp Bakanlıklardaki ve Kent

Meclislerindeki boş kadroları dolduran kişiler bu türden engelleri çoğaltmaktan geri

durmayacaklardır. Mülk sahiplerinin ödüllendirmelerinden, tam ve kesin istatistiksel bilgilere

sahip olmak gerektiğinden söz edecekler ve çok uzun raporlar kaleme almaya başlayacaklardır; ve

bunlar o kadar uzun raporlar olacaktır ki, işsizlikten, yoksulluktan anası ağlayan halk, önünde

hiçbir aydınlık göremeyip devrime duyduğu bütün inancı yitirecektir.

Bu engel halk üzerinde etkili olursa her şey mahvolur. Ama eğer halk bu türden kandırmacalara

itibar etmezse ve yeni hayat yapısının yeni araçlar gerektirdiğini anlarsa ve işe bizzat sarılırsa,

zoralım işi herhangi bir özel zorlukla karşı karşıya kalınmadan kolayca çözülür.

"Nasıl yani?" diye sorulacak şimdi bize, "Nasıl böyle kolayca çözüleverecek bu iş?" Şu anda bu

konunun açıklamasına gireceğiz. Yalnız, daha önce bir uyanda bulunmamız gerekiyor: Biz burada,

en ince ayrıntılarına dek bir zoralım planı açıklamasına girişecek değiliz; biz yaşamın kişi ya da

grupların önerdiği her şeyi arkada bıraktığını, bütün bunların önüne geçtiğini çok iyi biliyoruz.

Yaşam, daha önce de söylediğimiz gibi, bizim daha önce tasarladığımız, programladığımız şeyleri

bizden çok daha güzel ve çok daha kolay yapar.

O bakımdan biz, devletin müdahalesi olmadan kamulaştırma yapmanın mümkün

olabileceğinden söz ettiğimizde, bunu öncelikle, böyle bir şeyin olanaksız olduğunu peşinen ilan

edenlere yanıt vermek için yapıyoruz. Yalnız, küçük bir uyarı: Bu iş en iyi şöyle kotarılır diyerek,

ya da bu işi halledecek en uygun yöntem şudur diyerek bu yönde propaganda yapmak gibi bir

niyetimiz kesinlikle yoktur. Bizim tek istediğimiz, kamulaştırmanın halkın inisiyatifiyle

gerçekleştirilebilecek bir iş olduğunu, bundan başka bir yolun olmadığını göstermektir.

Halk kamulaştırmasının daha ilk adımlarında, büyük olasılıkla, her mahallede, her sokakta, her ev

öbeğinde gönüllü grupları ortaya çıkacak ve bunlar birbirleriyle bilgi alışverişinde

bulunacaklardır: Hangi mahallede kaç tane boş ev var, çok kalabalık aileler hangi evlerde sıkış

tepiş oturuyorlar, hangi evler sağlıksız, hangi kocaman evlerde birkaç kişilik

küçük aileler yaşıyor

ve hangi gecekondulardaki aileler buralara yerleştirilebilir? Birkaç gün içinde bu gönüllüler belirli

bir sokak ya da mahalledeki evlerin durumunu gösterir eksiksiz bir çizelgeye sahip olacaklar ve bu

çizelgeden sağlıklı-sağlıksız, dar-geniş, lüks-basit konutlar çabucak görülebilecektir.

Gönüllü grupları bu listeleri birbirlerine aktaracaklar ve çok kısa bir süre sonra eksiksiz istatistik

bilgilere sahip olunacaktır. Yalan yanlış istatistik bilgilere sahip olmak kolaydır: Bürolarda

oturduğunuz yerden uydurur uydurur yazarsınız; ama gerçek ve doğru istatistikler ancak tek tek

kişilerin uğraşlarıyla ve yalından karmaşığa gidilerek elde edilebilir.

Hiçbir yerden hiçbir şey beklemeksizin bu gönüllü yurttaşlar kentin varoşlarında yıkık dökük

evlerde oturmakta olan yurttaşlarına gidecekler ve onlara: "Bu kez, yoldaşlar, gerçek bir devrimle

karşı karşıyasınız!" diyecekler. "Bu akşam falanca yere gelin; bütün mahalle orda olacak; daireler

bölüşülecek. Bu kalabalık ailenizle bu tek göz damda kalmak istemiyorsanız, gelirsiniz, eldeki beş,

altı odalı dairelerden birine yerleşirsiniz. Yeni evinize yerleştiğiniz zaman olay bitmiş demektir;

her kim ki sizi oradan kovmaya çalışır, karşısında silahlı halkı bulur!"

Şimdi bize, "E, madem böyle, herkes yirmi odalı ev isterse ne yapacaksınız?" diyenler çıkacaktır.

Onlara yanıtımız şudur: Böyle bir şey asla olmayacaktır! Küçük bir aile yirmi odalı evi ne yapsın,

bir sürü uşağı, hizmetçisi olmadan nasıl baş etsin böyle kocaman bir yapıyla, oranın ısıtılması,

temizliğiyle? Kaldı ki halk hiçbir zaman imkânsızı istemez. Tam tersine, insanlar arasında hakka,

adalete dayanan ilişkiler kurulması söz konusu olduğunda, halk yığınlarının nasıl adalet

sezgisiyle, sağduyuyla davrandığını görerek şaşırıp kalmışızdır. Bunca devrim yaşandı, halkın

hiç yerine getirilemeyecek bir istekte bulunduğu duyuldu mu? Paris kuşatma altındayken

insanların kendi boğazlarına girecek bir lokma ekmek, sobalarında yakacakları bir odun parçası için

birbirleriyle kavga ettiklerini duyan var mı? Tam tersine: Kuyruklarda sıralarının gelmesini sabırla

beklediler; bunu hem yabancı gazetelerin muhabirlerine malzeme vermemek için yaptılar, hem de

kuyruğa son girenin o akşam için ekmek de, odun da alamayacağını herkes çok iyi biliyordu, bu

nedenle de sabırla boyun eğdiler koşullara.

Kuşkusuz bizim toplumumuzda küçümsenmeyecek sayıda bencil insan vardır ve biz bunu çok

iyi biliyoruz. Yalnız, bildiğimiz bir başka şey daha var ki, o da, ev sorununun

çözümünün herhangi

bir resmi daireye bırakılması durumunda bu bencilliğin, açgözlülüğün çok daha şiddetli bir şekilde

ortaya çıkacağıdır. Böyle bir durumda tutkular dizginlenemez bir durum alacak, herkes işle ilgili en

fazla yetkiyi koparmanın peşine düşecektir. Yapılacak küçük bir haksızlık öfke haykırılarına

neden olacak, haklı olarak rüşvet savlarını gündeme getirecektir.

Ama semtler ya da sokaklar temel alınarak öbekselen halk, zenginlerin kocaman evlerini

varoşların yoksullarına dağıtma işini bizzat üstlenirse, yapılacak küçük bir yanlışlık ya da

haksızlık için insanlar bas bas bağırmayacaklardır. Nedense halkın iyi içgüdülerine pek az

başvurulur. Devrim zamanları, batan geminin kurtarılacağı sırada başvurulur, örneğin. Ve halk

hiçbir zaman duyarsız kalmamıştır, özellikle emekçi sınıflar büyük bir özveriyle karşılık vermiştir

bu çağrılara.

Gelecek bir devrimde de aynı şey olacaktır.

Ancak, bütün bunlara karşın, büyük olasılıkla, bazı haksızlıklar da görülebilecek ve bunlardan

kaçınılamayacaktır. Toplumumuzda hiçbir yüce olayın bencilliklerinden sıyrılmadığı insanlar da

ne yazık ki vardır. Ancak soru, haksızlık olacak mı olmayacak mı sorusu değil,

olanaklar

ölçüsünde bunların sayısı azaltılabilir mi azaltılamaz mı sorusudur.

Bu soruya ise tüm tarih ve insanlığın yaşadığı tüm deneyimler, en iyi çözümün, konuyla

doğrudan ilgili kişilerce getirilecek çözüm olduğu yanıtını vermektedir. Her türden bürokratik

düzenlemenin içinden sıyrılıp çıkma olasılığı bulunan binlerce ayrıntıyı ancak onlar

dikkatlerinden kaçırmazlar. Köy cemaatlerinde toprağın nasıl paylaşıldığını hep biliriz. Haksızlık

olmaz mı? Olur, kuşkusuz. Ama toprak bölüşümü resmi memurlarca yapıldığında neler olur?

Hiçbir şey olmaz, çünkü bu bölüşüm olmaz.

III

Kaldı ki, dairelerin tam bir eşitlik gözetilerek bölüşülmesi değildir burada söz konusu olan.

Kimi ailelerin hâlâ yaşamak zorunda kaldıkları bazı küçük rahatsızlıkların, zoralım ya da

kamulaştırma yoluyla kolayca giderilmesidir. Taş işçisi ya da başka herhangi bir yapı işçisi,

geçiminin sağlandığını bildi mi, yapmakta olduğu işi sürdürmeyi zevkle kabul edecektir.

Temizliği, bakımı koca bir hizmetliler ordusu gerektiren büyük evleri, konakları birkaç ay içinde

değiştirip, emekçilerin şu anda oturmakta olduklarından çok daha sağlıklı

yepyeni evlere

dönüştüreceklerdir. Bu evler, hiç kuşkusuz, anarşist toplumun emekçilere söyleyeceği şu şiarı tam

uymayacaktır: "Sabredin yoldaşlar! Çok yakında özgürlüğüne kavuşmuş kentimizde bir

zamanlar kapitalistlerin yaptıklarından çok daha sağlıklı, konforlu, birbirinden güzel konaklar,

saraylar yükselecek! Bu evler onlara en çok gereksinim duyanlara verilecek. Anarşist toplum,

kazanç amacıyla ev yapmayacak. Anarşist toplumun dikeceği evler, kolektif ruhun ürünü ve tüm

insanlığın simgesi olacak... bu evler, yoldaşlar, sizlerin olacak!"

Ayaklanan halk evleri kamulaştırır ve bunların bedava olduğu, herkesin ortak mülkü olduğu ve

her ailenin sağlıklı bir konuta sahip olmasının onun en doğal hakkı olduğu ilkelerini ilan ederse, bu

devrimin daha en baştan komünist bir karakterde olduğunun ve geri döndürülmesi pek kolay

olmayan bir yola girdiğinin göstergesi olacaktır. Özel mülkiyete ölümcül darbe ancak böylelikle

vurulacaktır.

Bütün bu söylediklerimizden ortaya çıkan gerçek, evlerin kamulaştırılmasının tüm toplumsal

devrimin embriyosu olduğudur. Olayların sonraki gelişmesi, bu işin nasıl kotarıldığına bağlıdır.

Sonuçta ya anarşist komünizme giden anayola çıkılacak, ya da bir yarım yüzyıl daha devletçi

bireyciliğe saplanıp kalınacaktır.

Bize bu konuda ne gibi itirazlar yapılabileceğini kestirmek hiç zor değil: Bu eleştirilerin bir

bölüğü kuramsal, bir bölümü ise kılıgısal nitelikte olacaktır.

Bu itirazlar, önünde sonunda adaletsiz düzenin sürdürülmesine destek verir nitelikte olacaktır

ama bize hak, adalet söylemiyle karşı çıkacaklardır. "Parislıler birbirinden güzel evlere konarken,

köylülerin payına derme çatma kulübelerin düşmesi hiç hakkaniyete sığar mı?" diye

haykıracaklardır, örneğin. Hiç şaşırılmamız gerekir: Bu "aşırı" adaletçiler, adalet kavramıyla

ilgili düşünme yöntemlerinin kendilerini adaletsizliğin savunucusu durumuna getirdiğini hep

unuturlar. Bu baylar Paris'teki işçilerin de, pencerelerinden zengin konaklarının görüldüğü

viranelerde aileleriyle birlikte süründüğünü unuturlar. Aşın kalabalık varoşlarda güneşe ve temiz

havaya hasret kaç kuşak emekçi ailesinin tükenip gittiğini de unuturlar. Dolayısıyla bu büyük

haksızlığı gidermenin devrimin birinci görevi olduğunu akıllarına bile getirmezler.

Bu samimiyetten uzak, belirli amaçlarla yükseltelen itirazlar üzerinde uzun boylu durmaya gerek

görmüyoruz. Biz, Paris'le köyler arasında var olmaya devam edecek olan eşitsizliğin her gün

azalacak türden bir eşitsizlik olduğunu gayet iyi biliyoruz. Köylü artık toprak sahibinin,

fabrikatörün, tefecinin ve devletin yük hayvanı olmaktan çıktığında, köylerde de şimdikilerden çok

daha sağlıklı konutlar yapılacaktır. Geçici ve düzeltilebilir bir haksızlıktan kaçınmak için,

yüzyıllar boyu sürecek bir haksızlığı mı savunacağız?

Kılgısal eleştiriler de kuramsal eleştirilerden daha güçlü ve tutarlı değil. "Diyelim ki,"

diyecekler, "bir yoksul, kendini bir sürü şeylerden yoksun bırakarak bir ev sahibi olmayı başardı.

Ev de, kendisine ve ailesine biraz büyük gelen bir ev... Ama evlerinde mutluluk içinde yaşayıp

gidiyorlar. Siz şimdi bu insanları sokağa mı atacaksınız?"

"Elbette, hayır! Eğer evi kendine ve ailesine ancak yetiyorsa, sağlık, mutluluk içinde yaşayıp

gitsin evceğizinde; bahçesini bellesin, çiçek, sebze yetiştirsin... Gerek duyarsa eğer, bizim yiğitler

de yardım ederler kendisine. Ammaa, eğer evinin bir bölümünü kiraya veriyorsa, o zaman halk bu

kiracıya diyecektir ki; 'Bak kardeş, bundan böyle kimseye kira falan ödemek zorunda değilsin.

Polis beni sokağa atar diye de korkmana gerek yok. Toplumsal devrim zamanı şimdi!"

Bir ev sahibi düşünün ki, tek başına yirmi odalı bir evde oturuyor, öte yandan aynı mahallede

beş çocuklu bir ana tek göz damda oturuyor... O zaman halk gider ve o yirmi odalı evin birkaç

odasında yapılacak bir düzenlemeyle bu anacık için eli yüzü düzgün, küçük bir daire yapıp

yapılamayacağını inceler. Şimdi bu işin adaletsizlik neresinde? Anayı ve beş bebesini viranede,

yyiyp yyiyp semirmiş zengini konak gibi evde bırak mı adalet? Kaldı ki zengin adam yeni

durumuna çok çabuk alışacaktır; hele karısı, artık hizmetçileri falan olamayacağı için, koca evin

yansından kurtulduğu için sevinecektir bile.

"Ama bu tam bir kaos demektir!" diye haykıracak düzen yandaşları. "Sonu gelmeyen bir kaçış

göçüş yaşanacak! O zaman en iyisi herkesi sokağa atmak, sonra da evleri kurayla dağıtmak!" Yine

yanlış! Eğer bu işe hükümet, devlet karışmazsa, her şeyi bu amaçla gönüllü oluşmuş gruplar

düzenlerse, evden eve taşınan kişi sayısı, şu anda bir yıl içinde ev sahiplerinin açgözlülüğü

yüzünden ev değiştirmek zorunda kalan kişi sayısından çok daha az olur. Bu bir.

İkincisi, bütün büyük kentlerde o kadar çok boş ev var ki, bu evlerin bütün varoş sakinlerine

yetmesi bile olasıdır. Saraylara, konaklara, villalara, lüks dairelere gelince,

buralann temizliği ve

bakımı çok sayıda işçi çalıştırılmasını gerektirdiği için işçi aileleri buralara yerleşmeyi aklından

bile geçilmeyecektir. Yine aynı nedenle, buraların sahipleri, kendilerine daha alçakgönüllü evler

bulmak isteyecekler, banker karıları kendilerinin temizleyebilecekleri, mutfakta yemekleri

kendilerinin pişirebileceği ev derdine düşeceklerdir. Böylece de, herkes yavaş yavaş, barış içinde

ve olabildiğince bir tatsızlığa meydan vermeden mevcut evlere yerleşecektir. Bu böyle olacaktır,

çünkü ne bankerler kentin varoşlarına, ne de yoksullar konaklara yerleşmek için konvoylar

oluşturacaklardır. Köy cemaatleri de, tarlaların ya da belli bazı baltalık ormanların paylaşımı

sırasında, buraları özel mülkü gibi gören kişilerde birtakım rahatsızlıklara yol açmıyorlar mı? Bu

türden rahatsızlıklar akıl, mantık, sağduyu sahiplerince ancak şaşkınlıkla karşılanabilir. Rus köy

cemaatlerinde, ciltlerce araştırmanın da apaçık gösterdiği gibi, özel mülkiyette yargı kararıyla

gerçekleşen yer değiştirmelerden, kaç-göçten çok daha azı yaşanmaktadır. Büyük kentlerde

yaşayanlar, bir yer değiştirme işinin düzenlenmesinde neden Rus ya da Hint köylüsünden daha

yeteneksiz, daha aptal olsunlar ki?

Kaldı ki her devrim, gündelik yaşamın akışında şu ya da bu ölçüde bozulma, sarsılma yaratır;

büyük bir toplumsal krizi, kahvaltı saatinde bile en ufak bir değişiklik olmadan yaşayacaklarını

umanlar kuşkusuz hayal kırıklığına uğrayacaklardır. Yönetim biçimini burjuvanın kahvaltı

saatinde en ufak bir değişikliğe yol açmadan da değiştirmek mümkündür elbet, ancak yüzyıllık bir

suç ve sömürü toplumunu, onun elebaşlarının kollarına bile dokunmadan değiştirebilmek

mümkün değildir.

Bir tedirginliğin, rahatsızlığın olacağı kuşkusuzdur; önemli olan bunun gereksiz ölçüde

büyümesine imkân verilmemesi, mümkün olan en az ölçüde tutulmasının sağlanmasıdır. Ve -bir

kez daha anımsatalım- rahatsızlıkların en az ölçüde olabilmesi için, ne türden olursa olsun,

bürokratik yöntemlere ve bürokratlara değil, doğrudan ilgili kişilere başvurmak gereklidir.

Eğer halk, kendisinin temsilcisi olma onurunu elde etmiş, her şeyi bildiklerini, her şeyin gereğini

yerine getirebileceklerini iddia eden düzenbazların sesine kulak verirse, kimsenin kuşkusu olmasın

ki yanlış üstüne yanlış yapılmış olur. Bunun yerine kendisinin bildiği, kendisini doğrudan

ilgilendiren şeylerin düzenlenmesini doğrudan kendisi üstlenirse, her türden

memurun

becerebileceğinden çok daha iyisini yapabilir. Bunun en iyi örneğini hem Paris Komünü sırasında,

hem de daha yeni yaşadığımız Londra dok işçilerinin grevi sırasında apaçık görmedik mi? Ve her

köy cemaatinde, her gün görmeye devam etmiyor muyuz?

1 30 Mart tarihli kararname. Buna göre kiracıların 1870 Ekimiyle 1 Ocak 1871'den 1 Nisan 1871'e kadar olan

kira borçları siliniyordu.

GIYSİ

Eğer evler kentin ortak mülkiyetinde olacaksa, yiyecekler herkese dağıtılacaksa, ileri doğru

atılacak bir adım daha var demektir. Kaçınılmaz olarak bir giysi sorunuyla karşılaşılacak ve bunun

da tek çözüm yolu, bütün giysi mağazalarının kapılarını ardına kadar halka açmak ve herkese,

neye gereksinimi varsa alabileceğini söylemek olacaktır. Giysilerde ortak mülkiyet, herkesin,

mağazalardan ya da dikiş atölyelerinden gereksindiği giysiyi alma hakkı, evlerde ve giysilerde

uygulanan komünist ilkenin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkacaktır.

Kendiliğinden de anlaşılacağı (ve bizim sivri zekâlı, yaratıcı kafalı muhaliflerimizin öne

sürdükleri) gibi her yurttaşın üzerinden paltosunu alıp kent alanlarından birinde koca bir giysi tepesi

oluşturmak, sonra da bunları herkese kurayla dağıtmak gibi bir yola başvurulmayacaktır. Kimin

giyecek bir paltosu varsa, gle gle giysin, giymeye devam etsin; hatta çok olasıdır ki, on tane bile

paltosu olandan bunların bir tekini bile almak kimsenin aklından geçmeyecektir. Burjuvanın birkaç

kez giyip beğenmediği için bir köşeye attığı paltoyu yeni paltoya yeğleyecektir pek çok kişi; o

bakımdan da elde o kadar yeni giysi olacaktır ki, kimse kimsenin eski giysilerini giymek zorunda

olmayacaktır.

Büyük kentlerin giyim kuşam mağazalarında ne kadar giysi bulunduğuna ilişkin elimizde bilgi

bulunsaydı eğer, Paris, Lyon, Bordeaux ve Marsilya'da bütün komünlerin elinde tüm yurttaşlara

yetecek kadar giysi bulunduğunu görürdük. Ama diyelim ki her yurttaşa hazır giysi yetmedi ya da

bazı yurttaşların üzerine iyi oturmadı giysileri, terzilerimiz bu açığı hızla kapatacaklardır. Bugün

artık yeni makinelerle donanmış, büyük çapta üretim yapmak üzere örgütlenmiş terzilerin ne

büyük bir hızla dikiş diktiklerini, giysi ürettiklerini çok iyi biliyoruz.

"İyi ama, o zaman da herkes samur krk ya da her kadın kadife entari giymek isterse ne olacak?"

diye haykırabilecek muhaliflerimize vereceğimiz yanıt gayet kısa: Umurumuzda bile değil bu

nokta. Herkes ne samur kürk düşler, ne de kadife giymeye can atar. Bugün bile Parisli kadınlara

kendilerine giysi seçmelerini önersek, alabildiğine yalın giysiler seçen pek çok kadınla

karşılaştırdık ki, beğeni denilen şey, içinde bulunulan zamana göre değişir ve devrim anında yalın,

basit beğenilerin egemen olacağından da kimsenin kuşkusu olmamalıdır. Toplumlar da, tek tek

kişiler gibi, huy, alışkanlık, töre gibi şeylerde tam bir düşüş dönemi yaşadıkları gibi, yiğitlik,

kahramanlık dönemleri de yaşarlar. Bugün olduğu gibi küçük, kişisel çıkarlara saplanıp kaldıkları

düşüş dönemlerinden geçebilecekleri gibi, yüce şahlanmış dönemlerinde bu durum bütünüyle

değişebilir. Toplumların da soylu davranışlarla dolup taşıdığı dönemler olabileceği gibi, kendini

kapıp koyuverme dönemleri olabilir. Bugün düzenbaz, üçkâğıtçı, işini bilir kişilerin sahip

oldukları etki gücüne o dönemlerde içten, dürüst kişiler sahip olur. Özveri sözleşmeleri yapılı;

yüce ve soylu örnekler taklit edilir; benciller bile ötekilerden geri kalmayı kendileri için utanç

sayarlar ve onlar da yüce gönüllü, yürekli insanlar gibi davranmaya özenirler.

1793 büyük devrimi bu türden örneklerin bol bol yaşandığı bir hareket olarak önümüzde

duruyor. İşte, tek tek insanlar için olduğu kadar toplumlar için de alabildiğine

doğal olan böylesi

ahlaki yeniden doğuş dönemlerinde insanlığı ileri doğru atan yüce şahlanışlar ortaya çıkar.

Biz burada, ne güzel duyguların olası rollerini abartmak istiyoruz, ne de bu duygulan toplumsal

ölkümüzün çıkış noktası ya da temeli olarak görüyoruz. Ama bu duygulardaki kabarmanın,

şahlanışın, işin başındaki ilk ve en büyük zorluklan aşmamızda bize yardımcı olacağını

söylemek hiç de abartma sayılmamalıdır. Kuşkusuz, bu türden şahlanışların gündelik hayatta da

sürüp gideceğini ummamalıyız, ama başlangıçta bu böyle olacaktır ve bu da, bizim için gerekli

olan her şey demektir. Yüzyıllarca süren kölelik, ezgi, zulüm yönetimlerinin yığdığı pisliklerden

toprağı anndırırken, kardeşçe duygulardaki bu şahlanış anarşist toplum için çok gerekli

olacaktır. Bundan sonrası için kimsenin özverisine gerek duymadan varlığını sürdürebilecek bir

atılıştır bu, çünkü bu duygu boyundurukları kıracak, zulmü, esareti yok edecek ve her türden

dayanışma duygularının önüne engin bir ufuk açan, herkesin ihtiyaçlarının karşılandığı bir

yapılanmaya dayanan yeni bir toplumun yaratılmasını sağlayacaktır.

Öte yandan, devrim eğer şu bizim sözünü ettiğimiz çizgiyi tutturabilirse, tek tek kişilerin özgür

inisiyatifleri de, bencillerden, çıkarıcılardan gelebilecek engellerden kaçınabilmemizde bize

yardımcı olacaktır. Her sokakta, her mahallede, görevi giysi sorunuyla ilgilenmek olan gruplar

oluşturulacaktır. Bunlar, ayaklanan kentin giysi envanterini tutacak ve neredeki, hangi giysi

deposunda ya da mağazasında, yaklaşık olarak ne kadar giysi bulunduğunu ve bu giysilerle hangi

ihtiyaç sahiplerinin ihtiyaçlarını giderebileceğini aşağı yukarı bilecektir. Yurttaşlar ise, tıpkı

yiyecek-içecek konusunda olduğu gibi "bol olan her şeyden istediği kadar, sınırlı miktarda

olanlardan ise, dağıtımdan payına düşen kadarını" alacaktır.

Bütün erkeklere samur kürk, bütün kadınlara kadife giysi dağıtabilme olanağı bulunmadığına

göre, ayaklanan toplum, çok olasıdır ki, gereksiz-gerekli şekilde bir ayrıma gidecek ve en azından

geçici bir süre için kadife giysilerle samur kürkleri gereksizler arasına alıp, bugün lüks sayılan

şeylerin herkesin kullanabileceği nesnelere haline nasıl getirilebileceği sorusunu gelecekte çözülecek

bir sorun olarak erteleyecektir. Anarşist kentte yaşayan herkese zorunlu ihtiyaç maddeleri

sağlandıktan sonra, tek tek kişilerle ilgilenmeye başlanabilir: Bu kapsamda hastalara ve güçsüzlere

bugün için lüks sayılan şeyler, sağlık durumu pek iyi olmayanlara, herkesin

gündelik yaşamda

kullanamayacağı -ve herhalde kullanmak da istemeyeceği- şeyler verilebilir(1)

"İyi ama, bu, herkesin paydasını eşitlemek, herkese kara keşiş cüppesi giydirmek gibi bir şey

olmayacak mı?" diyenler çıkacaktır. Ve eklenecektir: "Bu, yaşama güzellik katan, onu süsleyen her

şeyin lükstür denilip çöpe atılmasına, yitip gitmesine neden olmayacak mı?"

Hayır efendim, olmayacak! Biraz sonra, anarşist toplumun, yurttaşlarının tüm artistik zevklerini

-hem de onlara dudak uçuklatıcı faturalar çıkarmadan- nasıl tatmin edeceğini göstereceğiz.

1 Bu alanda insanlık akıl almaz ilerlemeler kaydetmektedir. Örneğin, ipeği alalım. Binlerce yıl boyunca ipek (dolayısıyla da kadife) büyük lüks sayıldı. Çünkü dut ağacının yetiştiği ülkeler yeryüzünde belli bir kuşak üzerinde

yer alırlar, ipekböceğinin bakımı çok zordur vb.vb. Günümüzde ipek fabrikalarda odun elyafından üretilmeye

başlandı; uçsuz bucaksız Kanada ormanlarından ve Amerika ormanlarından elde edilen ipek, renk bakımından da,

yumuşaklık, esneklik vb. bakımından da en iyi Lyon ipeğiyle yarışabilecek niteliktedir. Bugün bu ipeklerden

yapılmış giysileri en iflah olmaz moda düşkünü kadınlar bile seve seve giymektedirler. Elmas konusuna gelince,

Afrikalı zenci emekçilerin bu taşı çıkarabilmek için neler çektiğini öğrenen binlerce kadın, bu taşın sonsuza dek lanet

etmiş, ona el sürmemeye ant içmişlerdir. Ama gün gelecek, elmas da

fabrikalarda üretilmeye başlanacak.

YOLLAR VE ARAÇLAR

Herhangi bir topluluk, kent ya da birkaç kentten oluşan bir bölge, sakinlerine, zorunlu şeyleri

sağlamayı (az sonra bu zorunlunun nasıl lükse kadar uzandığını göreceğiz) kesinkes kafaya koydu

mu, bütün üretim araçlarına sahip olmak zorundadır: Toprağa, makinelere, ulaştırma araçlarına vb.

Bu durumda da yapacağı şey, sermayeyi toplumun kılabilmek için, bugünkü sahiplerinin elinden

almak, yani kamulaştırmaktır.

Gerçekten de, burjuva toplumsal yapısının en büyük kötülüğü, kapitalistin, sınai ya da ticari

işletmesinden elde edilen kazancın, kendisine çalışmadan yaşama olanağı sağlayan aslan payını

alması değildir. Kötülük, daha önce de gördüğümüz gibi, kapitalistin toplumun gönencini sağlamak

gibi bir amacı olmadığı için üretimin tümüyle gereksiz yerlere akıp gitmesindedir.

Toplumun gereksinimlerine değil, gelişigüzel yerlere, varılların gereksiz kaprislerine

akıtılmaktadır paralar.

Bu da bir yana, kapitalist üretimin, doğası gereği herkesin çıkarına olabilmesi zaten mümkün

değildir. Kapitalistten böyle bir şeyi istemek, kendi rolünden soyunup, yani

kendi varlığını

büyütmeye çalışmaktan vazgeçip, başka bir deyişle kendisi olmaya son verip bambaşka biri

olmasını istemek demektir. Her girişimcinin kişisel çıkar sağlaması esasına dayanan kapitalist

kuruluşlar, kendilerinden beklenebilecek her şeyi vermişlerdir topluma; İşçinin üretici gücünü

artırmışlardır. Tekniğin hizmetine sunulan buhar gücüyle, kimya ve mekanik alanında birbirini

izleyen buluşlarla kapitalist, kendi çıkarları adına insan emeğinin üretici gücünü artırmaya çalışmış

ve bunu da büyük ölçüde başarmıştır. Ancak, ona bunun dışında bir misyon yüklemek hiç de

akıllıca olmaz. Örneğin emeğin üretkenliğindeki artışı tüm toplumun yararına kullanmasını

istemek, ondan hayır beklemek anlamına gelir... Hep bildiğimiz gibi kapitalist işletmeler hayır esası

üzerine kurulmazlar, kurulamazlar.

Şimdiki halde yalnızca bazı sanayi dallarıyla sınırlı olan emek üretkenliğindeki artışı tüm

alanlara yaymak, ancak toplumun üstesinden gelebileceği bir iştir. Toplumun tüm üyelerini refaha

kavuşturabilmenin yolu ise, bütün üretim araçlarına toplumun egemen olmasından geçer.

Şimdi, ekonomi politik uzmanlarınının (hemen hep yaptıkları gibi), bize genç, güçlü, teknik bilgi

donanımları yüksek kimi işçilerin görelî olarak refaha kavuşmuş sayılabileceklerinden söz

ettiklerini duyar gibi oluyoruz. Bize hep gururla bu küçük azınlığı örnek gösterirler. Ama bu görelî

refah bile ne kadar güvenceye sahiptir ki? Yarın kaygısızlık, ihtiyatsızlık, tedbirsizlik ya da

patronun açgözlülüğü gibi nedenlerle bu ayrıcalıklı işçiler kapı önüne konulabilirler, ve bir

zamanlar sefasını sürdükleri ayrıcalıklarının bedelini aylarca, yıllarca açlık, yoksulluk çekerek

ödeyebilirler. Kaç kez görmüşüzdür: Gelip geçici üretim alanları şurada dursun, şeker, mensucat,

demir gibi büyük sanayi alanlarında bile, ya spekülasyon amacıyla, ya emek gücündeki doğal yer

değiştirmeler nedeniyle ya da kapitalistlerin kendi aralarındaki rekabet nedeniyle fabrikalar durmuş

ve işçiler derin bir sefalete sürüklenmişlerdir. Dokuma sanayiinin tüm önemli dallarında ve makine

sanayiinde bu yakınlarda (1886-1889 yıllarında) böyle bir kriz yaşandı. Üretimi periyodik olarak

durdurma zorunluluğunun olduğu öbür üretim alanlarını varın siz düşünün!

Küçük bir işçi azınlığının görelî refahının bedeline gelince... Çok ağır bir bedel ödeniyor bunun

için: Tarım batıyor, köylü vicdansızca sömürülüyor ve halk yığınları sefalet içinde sürünüyor. Öte

yandan bu küçük azınlığın hemen yanı başında, kendilerine ihtiyaç duyulacak

her yere gitmeye,

kırk para yevmiye ile her işte çalışmaya hazır binlerce işçi sefalet içinde yaşamaktadır.

Boğazlarını doyuracak cılız birkaç ürün için kaç köylü günde on dört saat toprakla didişmektedir?

Sermaye köyleri boşaltmakta, sömürgeleri ve sanayileri az gelişmiş ülkeleri yağmalamakta,

işçilerin büyük çoğunluğunun teknik bilgi edinmesine, hatta teknik bilgi şurada dursun,

meslekleriyle ilgili kırık dökük bilgiler bile edinmelerine izin vermemektedir. Sanayinin herhangi

bir kolundaki gelişmenin bedeli, onlarca başka sanayi kolunda çöküş olarak ödenmektedir.

Ve biz bütün bunların bir rastlantı olmadığını, kapitalist sistemin zorunlu bir sonucu olduğunu çok

iyi biliyoruz. Bugün kimi işçilerin dolgun ücret alabilmeleri için köylünün toplumun yük hayvanı

olması, köylülerin köylerini terk edip kente göç etmeleri, küçük zanaatkarların büyük kentlerin

varoşlarında toplanıp boğaz tokluğuna çalışmaları, cılız ücretlerle çalışmakta olan nice insanın

pek çok nesneyi satın alamaması, onlardan yoksun yaşaması gerekmektedir. Kötü bir kumaşın kıt

ücret alan tüketici kitlesi arasında kendine sürüm bulabilmesi için, terzilerin, açlıktan

ölmemelerini ancak sağlayabilecek bir dikiş ücretiyle yetinmeleri

gerekmektedir. Sanayinin

ayrıcalıklı birkaç dalındaki işçilerin sınırlı düzeyde kalsa da refahtan yararlanabilmeleri için, geri

kalmış doğu ülkeleri batılı ülkeler tarafından, zenciler Avrupalılar tarafından, italyan toprak

işçileri İngilizler tarafından...vb. sömürülmelidir.

Dolayısıyla da kapitalist düzenin kötülüğü, önce Thompson'un, ardından da Rodbertus ve

Marx'ın dediği gibi üretimden doğan "artı değer"in kapitalistin cebine gitmesi değildir. Çünkü

böylesi bir yaklaşım sosyalist düşünceyi de onun kapitalist sistem anlayışını da daraltan bir

yaklaşım olur. Her şeyde önce artı değerın kendisinin çok daha derin birtakım ilişkilerin sonucu

olduğunu göz ardı etmek olur. Bu sistemin asıl kötülüğü şuradadır: Belli bir kuşak tarafından

tüketilmeyen önemsiz bir artık, fazlalık değil de, şu ya da bu miktarda bir artı değeri ille var

edecektir bu sistem; çünkü erkeğiyle, kadınıyla, çocuğuyla işçilerin ürettiklerinden daha az

tüketmek, açlık ve çaresizlik nedeniyle işgüçlerini, ürettiklerinin -ve asıl önemlisi-

üretebileceklerinin küçücük bir parçası karşılığında satmak zorunluluğuyla karşı karşıya

bulunmaları, hep bu artı değeri yaratma uğrunadır.

Ve bu kötülük, bu melanet, üretim için gerekli olan şeyler küçük bir azınlığın mülkiyetinde

kaldıkça sürüp gidecektir. Köylünün, toprağı ekebilmek için toprak sahibine haraç vermek

zorunluluğı sürdükçe sürüp gidecektir. Patronlar, bilim ve tekniğin yarattığı herhangi bir makineyi

yaşam için gerekli nesnelere geniş ölçüde üretmek yerine, kendine en çok kâr bırakacak şeylerin

üretiminde kullandıkça sürüp gidecektir. Refah, yalnızca küçük bir azınlığın ulaşabildiğı (üstelik,

toplumun bir başka kesiminin sefil olması pahasına ulaşabildiğı) bir şey olarak kaldıkça sürüp

gidecektir. Herhangi bir özel işletmenin elde ettiği kazancın, (bu kazanç elde edilirken binlerce

başka işçinin sömürülmesi zorunluysa eğer -ki öyledir-) yan yarıya bölüşülmesi hiçbir anlam

ifade etmez. Hedef: En az insan gücü harcanarak herkesin yararına olacak en fazla ürünü elde

etmek olmalıdır.

Özel girişimci bu sorunu çözemez. Bu zorunluluk nedeniyledir ki toplum zaten kendinin olan,

kendi zenginliğı olan her şeye el koymalı ve herkese gönenc sağlamalıdır. Topraklar, fabrikalar,

maden ocakları, yollar, evler, mağazalar vb.vb. her şeye el koymalı her şeyin tek sahibi olmalıdır.

Ayrıca, herkesin yararına üretilecek şeylerin tam neler olduğunu ve bunların

nasıl, hangi yolla

üretileceğini enine boyuna incelemeli, öğrenmelidir.

II

Bir insanın ailesiyle birlikte sağlıklı beslenebilmesi, eli yüzü düzgün bir konutta oturması ve

temiz, iklim koşullarına uygun giyinebilmesi için günde kaç saat çalışması gerekir? Sosyalistlerin

üzerinde çokça kafa yordukları ve genellikle (çalışabilecek durumdaki herkesin çalışması

koşuluyla) günde dört-beş saat çalışmak yeter, sonucuna vardıkları bir sorudur bu. Daha on

sekizinci yüzyıl sonunda Franklin beş saatlik işgünü düşüncesini ortaya atmıştı. O günden bugüne

insanların gereksinimleri artmıştır gibi bir gerekçe geçerli olamaz burada, çünkü o günden bu

güne insanların gereksinimleri arttıysa, emeğin üretkenliği de artmıştır.

Aşağıda çiftçilik konusunu ele aldığımızda göreceğiz: Usulüne uygun, akıllıca işlenen toprağın

verimiyle, bir aileye rasgele verilmiş, kötü, işlenmesi zor bir toprağın verimi aynı değildir.

Toprağın pek de verimli olmadığı Amerika'nın batısındaki büyük çiftliklerde, desyatın başına,

uygar Avrupa ülkeleriyle Amerika'nın doğusundaki çiftliklerde elde edilenin yansı kadar buğday

elde edilebilmektedir. Ama yine de modern makineler sayesinde, iki kişi bir

günde aşağı yukarı iki

buçuk desyatin toprak sürebilmekte, yüz kişinin birkaç aylık çalışmasıyla on bin kişinin karnını

doyurmasına yetecek tahıl elde edilebilmektedir.

Buradan da açıkça görüleceği gibi, bu koşullar altında, toplam otuz saat, yani günlük beş

saatten altı yarım gün çalışan insan kendisine bir yıl yetecek ekmeği kazanabilir; otuz yarım

günlük bir çalışmayla ise beş kişilik bir aileye gereken ekmek kazanılabilir. Çağdaş yaşamdan

aldığımız bu verilerin de açıkça gösterdiği gibi, toprak akıllıca işlendiğinde altmış yanm günlük

bir çalışmayla koca bir ailenin ekmeğiyle, sebzesiyle, hatta bugün için lüks sayılan meyvesiyle

besin gereksinimi karşılanabilir.

Öte yandan, büyük kentlerde işçiler için yapılan bir evin maliyetini düşündüğümüzde, örneğin

İngiltere'de bir işçinin alçakgönüllü bir eve sahip olabilmesi için 1400-1800 işgünü (beş saatlik

işgünü) çalışması gerektiğini görürüz.(1) Böyle bir evin elli yıl dayandığını düşündüğümüzde

bundan çıkan sonuç da, gerekli her tür konforla donatılmış, sağlık koşullarına uygun, güzel, sevimli

bir evceğiz için yılda 28-36 yanm gün çalışmanın yeterli olacağıdır. Bu arada böyle bir evi özel

mülk sahibinden kiralayan bir işçi kira olarak ömrü boyunca her yıl 75-100 tam işgünü (10 saatlik

işgünü) çalışmasının karşılığını ödemektedir.

Dikkatlerinize sunulan bu sayıların İngiltere'de bir evin maksimum değerine denk düştüğü

ve bu arada ev fiyatının oluşmasında belirleyici bir öge olarak toplumsal örgütlülükte büyük

eksikler olduğu unutulmamalıdır. Böyle bir işçi evi, örneğin Belçika'da daha ucuzdur. Sonuç

olarak diyebiliriz ki, sağlık koşullarına uygun, güzel bir ev için yılda otuz-kırk yam gün

çalışmak yeter de artar bile.

Geriye giysi kalıyor. Bu konuyla ilgili sağlıklı bir hesaplama yapabilmek neredeyse olanaksız,

çünkü işin içinde pek çok aracının bulunması nedeniyle giysiden elde edilen kazanç pek çok kişi

arasında bölüşülmekte ve ipin ucu kaçmaktadır. Çuhayı örnek olarak alalım. Bir çuha giysi için

mera sahibi, koyun sürüsü sahibi, yün toptancısı, sonra demiryolları şirketi, iplik fabrikatörü, çuha

kumaş dokuma fabrikatörü, kumaş satıcısı, terzi, hazır giysi satıcısı ve bunların arasında yer alan

irili ufaklı pek çok aracı işin içine girmekte ve siz satın aldığınız bir çuha giysi için bir sürü

burjuvaya etek dolusu para ödemek zorundasınız. Bu nedenle de bir büyük mağazada, diyelim, 25

rubleye satılan bir çuha palto için kaç saat çalışılması gerektiğini hesaplayabilmek oldukça zor.

Bununla birlikte ortada bir büyük gerçek var: Günümüz makineleri aklın almayacağı kadar çok

kumaşı kolayca dokuma olanağı sağlıyor insanoğluna. Bunun böyleliğini göstermek için birkaç

küçük örnek yeter sanırım: Amerika Birleşik Devletleri'ndeki 751 iplik ve dokuma fabrikasında 175

bin kadın ve erkek işçi çalışmakta ve bunlar yılda 4 milyar metreden fazla kumaş ve önemli

miktarda iplik üretmektedirler. Ortalama olarak, her biri dokuz buçuk saat olan 300 işgününde 20 bin

metreden fazla kumaş dokunmaktadır (yani on saatte 73,2 metre kumaş). Bir ailenin yılda 360

metre patiska ve basmaya gereksinimi olduğunu düşünsek (ki çok büyük bir miktardır bu), elli

saatlik çalışma anlamına gelen bir rakamdan söz ediyoruz demektir (başka bir deyişle her biri

beşer saatlik on yarı gün çalışma). Ki buraya dikiş ipliği olarak kullanılan pamuk iplik, çuha ve

pamuk-yün karışımı kumaş dokumak için gerekli iplik de girmektedir.

Sonuç olarak, yalnızca dokumacılık zanaatıyla ilgili bir toparlama yapacak olursak: Amerika

Birleşik Devletleri'nde tutulan istatistiklere göre 1870 yılında günde 13-14 saat çalışan bir işçi 17

bin 500 metre beyaz pamuklu kumaş dokurken, on altı yıl sonra (1886'da)

haftada 55 saat çalışarak

50 bin metre kumaş dokumaya başlamıştır. Renkli pamuklularda bile boya ve dokuma işi için

toplam olarak 53 bin 500 metre için 2669 saat çalışması gerekmiştir (yani yaklaşık saatte 20

metre). Dolayısıyla yıllık 360 metre renkli ve beyaz pamuklu kumaş için yılda 20 saatten az bir

çalışma tümüyle yeterli olmaktadır.

Bu arada belirtmeliyiz ki, ham pamuk fabrikaya tarladan kaldırıldığı gibi gitmektedir ve bu yirmi

saatin içine ham pamuğun kumaş olacak pamuk ipliği olana kadarki işlemler de girmektedir. Ama

360 metrelik pamuklu kumaşı dükkândan satın alabilmek için, ücreti dolgun bir işçi en az 10'ar

saatlik işgünü hesabıyla 10-15 işgününü (yani 100-150 saatini) vermek zorundadır. Bir İngiliz

köylüsününse bu lükse sahip olabilmek için koca bir ayını vermesi gerekmektedir. Bu örnekten de

görüleceği gibi iyi örgütlenmiş bir toplumda yılda elli yarım günlük çalışmayla koca bir aile

bugün küçük burjuvazinin giyindiğinden daha iyi giyinebilir.

Böylece, sonuç olarak: 5'er saatlik 6-10 günlük çalışmayla topraktan elde edilen ürünler, kırk

günlük çalışmayla konut, ve elli günlük çalışmayla giysi alınabilir ve bunların tümü (yılın 30 günü

tatil hesabıyla) bir yılın yalnızca yarısını kapsar.

Geriye, içki, şeker, kahve, çay, mobilya, ulaşım vb. gibi zorunlu giderler için yüz elli yarım

günlük çalışma süresi kalıyor.

Kuşkusuz hep yaklaşık olarak yapıldı bu hesaplar. Bu konuda farklı hesaplamalar yapmak da

mümkündür elbet. Her uygar ülkede hiçbir üretici faaliyeti olmayan insanları sayalım... sonra,

zararlı şeylerin üretimiyle uğraşanları (ki tükenip gitmeye mahkûmdur bunlar) sayalım... sonra

bunların toplamına hiçbir işe yaramayan araçları ekleyelim.. Görürüz ki böyle bir ülkede sözün

gerçek anlamıyla üreticilerin sayısı iki kat daha çok çıkar. Kaldı ki, konuyla ilgili daha başka

hususlar da var; Eğer zorunlu ihtiyaç maddelerinin üretimiyle 10 kişi yerine 20 kişi uğraşıyor

olsa, ve eğer toplum, insan gücünden tasarruf konusuna daha çok özen gösterse, bu 20 kişi, toplam

üretimde hiçbir düşüş olmadan günde beş saat zorunlu ihtiyaç maddeleri üretiminde çalışmalarını

sürdürebilirler. Zengin ailelerin yanında ve 10 yurttaşa 1 memurun düştüğü devlet dairelerinde

boşa harcanan insan gücü azaltılabilse ve buradan sağlanan tasarruf, tüm halkın yararına olacak

maddelerin üretiminin daha da artırılmasında kullanılabilse, o zaman günlük çalışma süresi dört,

hatta üç saate düşebilir.

İşte bütün bu ele aldığımız konulardaki açıklamalarımıza dayanarak şöyle bir sonuca

ulaşıyoruz. Kimi tarımda, kimi çeşitli sanayi dallarında çalışan birkaç milyon kişilik bir topluluk

düşünelim.. Diyelim ki, Paris'in Seine ve Seine-Uaz departmanları halkı... Varsayalım ki burada

bütün çocuklar fiziksel ya da zihinsel emek harcayacakları bir işin eğitimini alırlar. Evde bebek

bakmak zorunda olan kadınlar dışındaki (yirmi-yirmi iki yaşla, kırk beş-elli yaş arası) bütün

yetişkinlerin, insanoğlunun varlığını sürdürebilmesi için zorunlu kabul edilen kendi

belirledikleri bir işte, günde beş saat çalıştıklarını varsayalım. Böyle bir toplum üyelerine,

bugün burjuvazinin yararlandığı refahtan daha fazlasını, daha gerçeğini dağıtabilir. Böyle bir

toplumun üyelerinin isterlerse bilim ve sanatla, isterlerse zorunlu grubuna girmeyen, bireysel

merak ve hevesleri yönündeki işlerle uğraşabilecekleri fazladan bir beş saatleri daha

olacaktır... daha sonra insan emeğinin üretkenliği arttıkça, bugün ele geçmez, zor bulunur, lüks

şeyler grubuna giren pek çok şey daha insanın yaşaması için zorunlu olan şeyler grubuna

geçeceklerdir.

1 Aslında bu maliyet daha da düşüktür, çünkü bugün İngiltere'de evlerin pek çok bölümleri hazır betondan

fabrikasyon olarak üretilmekte, doğramalar ve evin başka pek çok ayrıntıları makinelerle ve standart bir ölçü

üzerine toplu olarak yapılıp, sonra bunlar değişik biçimlerde bir araya getirilerek birbirinden farklı evler

üretilebilmektedir. Dolayısıyla da banyosuyla, mutfağıyla sağlık koşullarına uygun bir ev için daha az saat çalışmak

yeterli olmaktadır.

LÜKSE GİREN İHTİYAÇLAR

I

İnsan yalnızca yemek, içmek ve bir barınak sahibi olmak için yaşayamaz. Gerçek ihtiyaçları

yerine getirildi mi, sanatsal diye adlandırabileceğimiz ihtiyaçları hem de büyük bir şiddetle ortaya

çıkacaktır. Farklı insanlarda en yüksek düzeyde farklılık gösteren ihtiyaçlardır bunlar; ve toplum ne

kadar eğitimliyse, toplumun üyelerinin kişilikleri ne kadar gelişmişse, bu arzular da o kadar

birbirinden farklı arzular olarak ortaya çıkacaktır.

Aslında, haz duyacağım ya da manevi, maddi bir zevk alacağım diye birtakım "ıvır zıvır"a sahip

olmayı reddeden kimi insanlara şimdi bile rastlayabiliyoruz. Çileci-Hıristiyan görüşü açısından

bakılırsa lükse duyulan heves kınanabilir belki, ama hayatı tekdüze olmaktan

çıkartıp çekici kılan

da özellikle küçük görülen bu ayrıntılar oluyor. Yoksa, insan kendi gündelik yaşamını dışında

hayatın hiçbir tadını yaşamaz, kendini bütün yaşamsal zevklerden yoksun bırakırsa, yaşamın

yalnızca kaçınılmaz acılarına katlanmaya gelmiş gibi olmaz mı dünyaya?

Bir toplumsal devrim gerçekleştirme uğraşını verdiğimiz şu anda biz kuşkusuz, herkese ekmek

sağlamayı ilk görevimiz olarak görüyoruz; bu insanı kahreden haksız düzeni değiştirmek istiyoruz.

Sağlıklı, güçlü işçilerin, yalnızca kendilerini sömürmek isteyen bir patron yok diye haftalarca işsiz

güçsüz oturup durdukları bir "düzen" bu. Milyonlarca ailenin kümes gibi derme çatma barakalarda,

yalnızca ekmek yiyerek ayakta kalma mücadelesi verdiği bir düzen bu. Çalışabilecek insanların

besinsizlikten, bakımsızlıktan ölüp gittikleri adaletsiz, alçak, aşağılık bir düzen bu ve biz işte böyle

bir düzenin sonunu getirmek için devrim yapmak istiyoruz.

Ama devrimden bizim başka beklentilerimiz de var. Varlığını sürdürebilmek için korkunç bir

savaş vermeye, bilim ve sanat gibi, özellikle de bilim ve sanatta yaratıcılık gibi yüksek zevklere

sonsuzcasına yabancı kalmaya mahkûm insanlar görüyoruz çevremizde. Bugün yalnızca bir avuç

insanın ulaşabildiği bu zevklere herkesin ulaşabilmesini sağlamak, zihinsel gelişmelerini

yapabilmeleri için herkese boş zaman ve olanak vermek için devrimin asal görevi herkese önce

ekmek vermektir. Ekmekten sonraki en yüce görevi boş zaman sağlamak olacaktır.

Kuşkusuz şu anda yüz binlerce insan ekmeğe, yakacağa, giysiye, başını sokacak bir dama

muhtaçken lüks denilen şey resmen bir suçtur; çünkü bunun varolabilmesi için işçi çocuklarının

açlıktan ölmesi gerekir. Ama toplumda herkesin karnı doyduğu zaman, lüks olarak

adlandırdığımız şeye duyulan arzu şimdikinden çok daha güçlü olacaktır. Toplumda herkes

birbirine benzeyemeyeceğine -ve benzemesi de gerekmediğine- göre (zevklerin ve

gereksinimlerin farklı farklı oluşu, insanlığın gelişmesindeki başlıca koşuldur çünkü), her zaman

zevkleri ya da gereksinimleri şu ya da bu yönde ortalamanın üzerine yükselen birtakım insanlar

çıkacaktır (ve iyi ki de çıkacaktır).

Herkes, örneğin, teleskop ihtiyacı duymayabilir; çünkü eğitim herkese ulaştırıldığında bile,

mikroskopla çalışmayı gökyüzünü incelemeye yeğleyenler çıkabilir. Kimi yontu sever, kimi resim;

kimi çalgınlar gibi güzel bir piyanosu olsun ister, kimi bir laternası... Köylüler

odalarına çokluk kaba

saba resimler asarlar; ama yarın zevkleri geliştiğinde çok güzel gravürlere sahip olmak isteyebilirler.

Aslında günümüzde, eğer büyük bir mirasa konmamışsa, insanın artistik zevklerini,

gereksinimlerini karşılayabilmesi olanaksızdır. Ama bir insan büyük çabalarla olağanüstü bir bilgi

donanımına erişti ve bununla özgür bir meslek edinme olanağı sağlayabildi diyelim, bu durumda

bile, fazla beklentiye kapılmadan, belki bir gün, şu ya da bu ölçüde sanatsal eğilimlerini tatmin

etmeyi umabilir. Zaten bu bakımdan değil mi, bizim komünist idealimizi, insanların hep maddi

gereksinimlerini düşünmekle, onların sanatsal eğilimleriyle hiç ilgilenmemekle suçlamaları? Ve

bize hep şöyle demezler mi: "Evet, siz insanlara ekmek verebilirsiniz... Ama sizin toplumsal

ambarlarınızın hiçbirinde ne bir resim, ne bir optik aygıt, ne şık bir mobilya, ne herhangi bir süs

eşyası... kısacası insanoğlunun sayısız çeşitlilik gösteren zevklerine seslenen sayısız nesneden bir

teki bile yoktur. Böylelikle siz, insanların ekmek ve et ve tabii bir de bütün kadın yurttaşlarınızı

içine sokacağınız şu gri kumaştan başka ufacık da olsa herhangi bir şey edinebilmeleri olanağını

yok ediyorsunuz".

Bu itirazla bütün komünist kuramlar karşı karşıya gelmişlerdir ama Amerikan bozkırlarında

komünist toplulukların kuruculuğunu yapanlar bu itirazdaki haklılığı anlayamadılar. Onlar şöyle

düşündüler: Topluluğumuzun bütün üyelerini giydirecek kadar çuha edinmeyi başaralım... bir de

"kardeşler" in arada bir -artık ellerinden ne kadar gelirse- bir şeyler çalıp söylemeleri ya da

tiyatromsu şeyler yapmaları için bir konser salonu gibi bir şey yapalım, yeter. Böylece şunu

unuttular: Artistik duygular burjuvada da köylüde de vardır; kültür düzeylerine göre bu duyguların

formları değişir ama özleri aynı kalır. Sonuçta ortaya çıkan şu oldu: Bu topluluklar, üyelerinin

tümünün besin gereksinimlerini karşıladılar, eğitimde kişilik gelişimine hizmet edebilecek bütün

öğeleri uzaklaştırdılar, hatta kimi topluluklar okunmasına izin verilen tek kitap olarak İncil'i

bıraktılar... ama ne oldu: Bireysel zevkler yine de ortaya çıktı... bunlarla ilgili hoşnutsuzluklar da

yaşandı; piyano alınması ya da herhangi bir aracın ya da tuvalet gerecinin satın alınmasıyla ilgili

tartışmalar çıktı... ve bu arada böyle bir topluluğun çok yönlü gelişmesini sağlayacak şey yitip gitti.

Nasıl yitmesin: Her bireysel zevk, artistik yöneliş, sanatsal sezgi ezilirse gelişme mümkün

değildir.

Bizim anarşist topluluklarımız da bu yoldan mı gidecektir?

Elbette, hayır! Onlar, insanların maddi varlıklarını sürdürebilmeleri için zorunlu olan şeylerin

sağlanması için çaba gösterdikleri gibi, insanın aklı ve duygularının ihtiyacı olan şeyler için de

çalışacaklardır.

II

Çevremizi kuşatan sınırsız yoksulluk, sınırsız acılar aklımıza geldi mi, işçilerin yolda giderken

iş iş! diye yalvaran yürek paralayıcı çığlıklarını duyduk mu... öte yandan da insanların Sevr

vazosu ya da kadifeden giysiler edinmek gibi arzularını yerine getirmek üzere herkesin karnının tok

olduğu toplumu düşündük mü, yüreğimizden bir öfke dalgası yükseliyor ve "Porseleniniz de siz de

yıkılın gidin önümüzden! Önce insanlara karınlarını doyuracak ekmek! Porselenle kadifenin sırası

da gelir bir gün elbet!" diye haykırasımız geliyor.

Evet, bu böyle ama yine de insanın besin gereksinimi dışında başka gereksinimleri olduğunu da

kabul etmek gerekiyor ve anarşizmin gücü de, -bir tekini bile dışarıda bırakmaksızın- insanın bütün

yeteneklerini, bütün heves ve arzularını göz önünde bulundurmasından, tam da bu özelliğinden ileri

geliyor. Bu bakımdan Şimdi birkaç kelimeyle insanın zihinsel, artistik gereksinimlerinin de

karŐılanabilmesi için neler yapılabileceği üzerinde duracağız.

İnsanların, 45-50 yaşına dek günde dört-beş saat çalışarak toplumu tümüyle refah içinde

yaŐatacak her Şeyi üretebileceklerini daha önce görmüŐtük.

Ama bugün çalışmaya alışmış bir insan, günde beş değil on saat üzerinden yılda üç yüz gün

çalışıyor ve bütün ömrü boyunca bu böyle sürüp gidiyor. Böylece bu insanın beden sağlığı

bozuluyor, aklı kütleŐiyor. Öte yandan insan çalışmasını çeŐitlendirdiđinde, özellikle de bu işi bir

kol-bir kafa işi şeklinde gerçekleŐtirebildiđinde, hiçbir yorgunluk duymadan, seve seve, günde

on-on iki saat çalışabilmektedir. Bu çok doğal bir sonuç. Bu bakımdan diyebiliriz ki insan günde

dört beş saat yaşamı için zorunlu kol emeğiyle çalıştıktan sonra, kendi zevki, keyfi için

çalışabileceği beş-altı saatlik bir süresi daha kalmaktadır.

Bir başka anlatımla herkes önce ortak tüketimden payına düşeni topluma vermek için tarım ya

da sanayi işi yapmakta, bunun ardından günün, haftanın ya da yılın ikinci yansını birey olarak

kendisinin artistik ya da bilimsel gereksinimlerini gidermek için harcamaktadır.

Bu farklı zevklerin, eğilimlerin gereğini yerine getirebilmek için binlerce farklı dernek vb.

örgütlenmeler doğacaktır. Örneğin boş zamanlarını yazınla geçirmek isteyenler yazar, çizer,

dizgici, basımcı, gravürcü, desenci, ciltçi grupları oluşturacaklar, kendileri için değerli

düşüncelerini yaşama geçirip yayabilmek ortak amacı uğrunda birleşeceklerdir.

Günümüzde yazar bir yerlerde bir yük hayvanı bulunduğunu, yani üç beş paraya yaptını

bastırabileceği bir işçi bulunduğunu bilir; bu arada dizgi, baskı denen işlerin nasıl birtakım işler

olduğuyla hiç mi hiç ilgilenmez. Dizgici kurşun tozundan zehirleniyor, makineleri yağlayan çocuk

kansızlıktan ölüyormuş, ölsünler... onların yerini almaya hazır başka bahtsızlarla dolu nasılsa

dışarısı.

Ama emeğini boğaz tokluğuna satmaya hazır insanlar kalmadığında, çünkü işçi eksiksiz eğitim

alıp da kafasında beliren kendi düşüncelerini kâğıda döküp başkalarına iletme hevesi duyduğunda,

yazar, ozan, bilim insanı yazılarını, şiirlerini, öykülerini basmak için ister istemez bir araya

geleceklerdir.

Yazar, işçi tulumuna ve el emeğine aşağılayıcı bir şekilde baktıkça, kendi kitabını kurşun

harflerle kendisinin dizebilmesi gibi bir durumu olmayacak bir şey gibi görür.
Bugün dinlenmek

isteyen bir yazar, diyelim, jimnastik salonuna gider ya da oturur kâğıt oynar.
Ama kol emeği

aşağılanmaz olduğunda, kimsenin işini başkasının üzerine yıkması imkânı
kalmayıp da herkes kol

emeği harcamak zorunda kaldığında... ah, işte o kutlu zamanda kadın ya da
erkek yazarlar da, tıpkı

kendilerinin hayranı olan kadın ya da erkek işçiler gibi dizgi makinesinin
başına oturup kendi

yapıtlarını dizmenin, bu yapıta değer veren bütün bu insanların hep birlikte
çalışmasının ve baskı

makinesinin tablasından yeni basılmış, taptaze mürekkep kokan bir formayı
almanın o doyumsuz,

hazzını yaşayacaklardır. Bugün küçücük çocukların sabahtan akşama dek
kusursuz çalışmaları

için göz-kulak oldukları -ve onlar için işkence aracı olan- bu mükemmel
makinelere, yarın bu

makinelere sevdikleri yazarın düşüncelerini yaymakta kullananlar için işkence
aracı değil zevk,

keyif, haz aracı olacaklardır.

Peki, bundan edebiyat bir şey kaybeder mi? Tarlada çalıştığı ya da kendi
yapıtının basılmasında

kendisi de el emeğini kattı diye ozan artık ozan olmaz mı? Bir roman yazan -o
ki insan yüreğinin

uzmanıdır- bir fabrikada, ormanda, bir yol işinde ya da herhangi bir işlikte

başka insanlarla yan

yana bulunmakla kendisine insan yüreği uzmanlığını sağlayan bilgilerinden bir şey mi eksilir?

Soruların kuruluşundan belli ki, yanıt kocaman bir hayırdır!

Bu durum belki de bazı kitapların eskisi kadar kalın olmamaları gibi bir sonuç doğuracaktır;

buna karşılık kitaplarda daha az sayfada daha özlü düşünceler yer alacaktır. Saçma sapan şeyler

daha az basılır olacaktır belki, buna karşılık basılanlar daha büyük bir keyifle okunacak,

değerlendirilecek, başıra basılacaktır. Kitaplar daha geniş bir okur kitlesine ulaşacak - okurlar daha

eğitimli, kültürlü olacak, böylece de kitaplar daha iyi değerlendirilebilecektir.

Öte yandan, Gutenberg'den bu yana pek az ilerleme kaydeden basım sanatı henüz emekleme

çağında bulunmaktadır. Bugün bile on dakikada yazılan bir metni dizmek için iki saat gerekiyor. Bu

bakımdan insanlar kendi düşüncelerini, insanoğlunun düşüncesini çok daha hızlı yaymanın

yollarını aramalı, bulmalıdırlar ve kuşkusuz bulacaklardır da.(1)

Ve hiç kuşku yok ki, eğer her yazar yapıtının basımevinde basılma çalışmalarına katılmış

olsaydı, bugüne dek basın yayın işlerinde olağanüstü başarılar elde edilmiş olurdu ve biz bugün

XVII. yüzyılın dizgi tekniğine çakılıp kalmış olmazdık!

Bütün bunlara bir düş demek mümkün müdür? Gözlemleyen ve düşünen insanlar için hiç

kuşkusuz söz konusu bile olamaz böyle bir şey! Her şeyden önce yaşamın kendisi bizi bu yöne

itiyor.

III

Herkesin üretime katıldığı, herkesin kendisine bilim ya da sanatla uğraşma olanağı sağlayan bir

öğrenim gördüğü ve insanların kendi çalışmalarını yayınlatabilmek için bir araya geldiği ve bu

uğurda kendi kol güçlerini ortaya koydukları bir toplum tasavvuru düş olarak adlandırılabilir mi?

Bugün bile bilimsel, yazınsal ya da başka amaçlı dernekler -ki bilim ya da sanatın şu ya da bu

dalıyla ilgilenen, ya kendi yapıtlarının yayınlanması ya da bilgi alışverişi yapmak üzere kendi

istekleriyle bir araya gelmiş insanların oluşturdukları gönüllü gruplarıdır hepsi de- evet, bu türden

derneklerin bile sayıları binlerle ölçülüyor artık. Bilimsel yapıtların yaratıcılarına para

ödenmiyor. Bu yapıtlar dışarıda parayla satılmıyor; dünyanın her yanında aynı konuyla uğraşan

öbür dernek üyelerine parasız gönderiliyor. Kimi dernek üyelerinin bu yapıtlarda herhangi bir

gözlemlerini açıkladıkları topu topu bir sayfa yazıları bulunuyor; kimilerinin uzun yıllar boyunca

yaptıkları inceleme ve araştırmaların bilmem kaç sayfayı bulan kapsamlı sonuçları yer alıyor;

üçüncü ve son bir kesimi ise, yeni bir araştırmaya başlamadan önce bu yayını okuyanlar

oluşturuyor. Böylece, sonuç olarak, herhangi bir konuyla ilgilenen insanlar arasında -kimi yazar,

kimi okur- bir uzlaşmaya varılmış oluyor.

Evet, geri günümüzde bilimsel derneklerin durumu tıpkı bir bankerin elinde bulunan gazetenin

durumuna benziyor: Yani bunlann kendilerine, elinde baskı makineleri olan ve basım işçileri

alıştıran bir basımevi sahibi bulmaları gerekiyor. Serbest meslek sahibi insanlar, bugün gerçekten

de insanı kütleştiren koşullar altında yürütölmekte olan beden işlerini -kol emeğini-küçük

görüyorlar. Ama bütün üyelerine geniş felsefi ve bilimsel eğitim vermiş bir toplumda beden işleri

küçük görölmek şurada dursun toplumun gurur duyduğu bir emek alanını oluşturabilir.

Böyle bir durumda da bilimsel dernekler araştırmacıların, amatörlerin ve işçilerin, yani toplumun

her kesiminden insanların hep birlikte hem herkesin herhangi bir beden işini bildiği, hem de

bilimle ilgilendiği bir birliğe dönüşecektir.

Diyelim ki ilgi alanları yerbilim olan insanlar bir araya geldiler. Yer katmanlarını inceleme

işine herkes emek katacak, herkes birbirine yardımcı olacak; o zaman da on bin insan bir yılda,

bugün 100 yerbilimcinin 20 yılda yapabildiğinden daha büyük bir iş başarmış olacak. Bu

araştırmanın sonuçlarının yayınlanması aşamasına gelindiğinde ise değişik mesleklerden on bin

kadın ve erkek, kimi resimleri, kimi çizelgeleri, kimi gravürleri hazırlayarak, kimi dizgi ve baskı

işlerini gerçekleştirerek işi bitirecekler. Bunca insan seve seve verecek boş zamanını bu iş için:

Yazın açık havada araştırma işleri, kışın laboratuvar ve atölye çalışmaları yapacaklar... ve sonuçta

ortak emeklerinin yapıtı yayınlandığında, yüz değil, bu ortak işle ilgilenen on bin okur bulacaklar

kendilerine.

Her şey bir yana, ilerlemenin izlediği doğrultu bize bu yolu gösteriyor. İngilizler büyük

sözlüklerini (Murrayin(2) redaktörlüğünü yaptığı sözlük) yayınlamaya niyetlendiklerinde, bu işe

bütün ömrünü verecek yeni bir Littre'nin çıkmasını beklemediler. Yapılan çağrıya, tek bir insanın

ömrünün yetmeyeceği bir işi, birkaç yılda bitirebilmek için kitaplıkları hallaç pamuğu gibi atmaya

ve bir yazı kurulu başkanının yönetimi altında çalışmaya hazır binin üzerinde gönüllü başvurdu.

Aynı ruh, aynı hava, kafa emeğiyle ilgili her alanda gözlenmektedir ve bu ortak

çalışma

girişimlerinin tek tek insanların çalışmasının yerini almakta olduğunu, yarınki güzel günlerin

müjdecisi olduğunu anlamamak için insanlığı hiç tanımıyor olmak gerekir.

Ancak bu türden girişimlerin gerçekten kolektif çalışmalar olabilmesi için işleri yazarıyla,

çizeriyle, dizgicisi, düzeltmeniyle beş bin gönüllünün bir arada çalışabileceği şekilde örgütlemek

gerekir. Kafa ve kol emeğinin birleşme örneğinin yaşandığı sosyalist basında bu adım atılmıştır.

Yazarların kendi yazılarını dizmeleri bizim öncü, savaştan gazetelerimizde sık rastlanan bir

durumdur. Doğru, şimdilik pek küçük, hatta mikroskobik diyebileceğimiz kadar küçük, önemsiz

girişimlerdir bunlar; ama yine de bize geleceğin yolunu gösteren örneklerdir.

Yeni yol, özgürlüğün yoludur. Gelecekte, zamanının ortalama düşünce düzeyinin ilerisinde

söyleyecek yeni bir sözü olan bir insan gidip de böyle bir yapıtı yayınlamak için sermaye yatırmaya

değer mi değmez mi diye düşünen bir yayıncı aramayacaktır. Çalışmasıyla ilgili alanda, yaptığı

çalışmanın önemini, anlamını bilen, bunu onunla paylaşmak isteyen yoldaşlar arayacaktır. Ve

onlarla birlikte kitap, gazete, dergi... her ne şekilde dile gelmesi gerekiyorsa düşüncesinin, bunu

gerçekleştirecektir.

İşte o zaman kitap, dergi vb. yayıncılığı bir başkasının sırtından zenginleşme aracı olmaktan

çıkacaktır. Edebiyatçılar arasında, kitap, dergi yayıncılığını bilen insanlar arasında, geçmişte

edebiyatı korumaktayken şimdi onu sömürenlerden de, pek az ayrık örnek dışında, edebiyata ne

kadar bayağıysa, zevkleri muşambalaştırılmış, iğdiş edilmiş çoğunluğun zevklerine ne kadar

uygunsa o kadar çok değer veren "sokak"tan da edebiyatın kurtulmasını istemeyen tek bir kişi bile

bulunabilir mi?!

Edebiyat ve bilim ancak bu özgürlüğe kavuştuktan sonra, yani paranın ve bürokrasinin

boyunduruğundan kurtulduktan ve münhasıran onu sevenlerin, onunla ilgilenmekten zevk

duyanların edim alanı olduktan sonra insanlığın gelişme davasında kendine yakışan yeri

alabilecektir.

IV

Edebiyat, bilim ve sanat bunlarla uğraşmayı sevenlerin elinde olmalıdır. Ancak bu koşulla

kendisini soluksuz bırakan devletin, sermayenin ve burjuva araçlarının boyunduruğundan kurtulup

özgürleşebilir.

Bir bilim adamı ilgilendiği bir sorunla ilgili araştırmalar yapabilmek için hangi olanaklara

sahiptir günümüzde? Kimin yardımına başvurabilir? Ancak devletin yardımına başvurabilir; bu

yardıma da ancak yüz kişiden biri, o da, herkesin gittiği bilinen yoldan ayrılmamak koşuluyla elde

edebilir. Fransız Akademisinin Danvin'i dışladığını, Petersburg Akademisinin Mandeleev'i üyeliğe

kabul etmediğini, Londra Kraliyet Derneği'nin Joule'ün ısının mekanik eşdeğerini saptadığı yapıtını

"yeterince bilimsel değil" diye yayınlamayı reddettiğini anımsayalım(3).

O bakımdandır ki, bütün büyük buluşlar akademilere ve üniversitelere rağmen yapılmıştır.

Bunun dışında ya Darwin gibi, Lyell gibi bağımsız çalışabilecek kadar varlıklı olmak gerekir, ya

da yokluklar, yoksulluklar içinde, yeterli araç gereçten, kitaptan, laboratuvardan yoksunluk

nedeniyle yığınla zaman yitirerek, sağlığını yitirerek, ama yine de ümidini, inancını yitirmeyerek

(ve çoğu kez bu inancın bedelini yaşamıyla ödeyerek) eşi benzeri görülmemiş bir dirençle çalışan

kahraman olmak gerekir. Bilim tarihinin en şanlı sayfalarını bu kahramanların adları oluşturur...

sayıları pek çoktur onların.

Kaldı ki, devletin bu konuya yaklaşımı gerçek bilimsel gelişmeyi körükleyecek değil, köreltecek

yöndedir ve tüm zamanlarda bütün gerçek bilim insanları ondan uzak durmaya, kurtulmaya

çalışmışlardır. Amerika'da ve Avrupa'da binlerce bilim derneğinin devletten bağımsız,

gönüllülerce kurulmasının ve desteklenmesinin nedeni de budur zaten. Bunların içinde hiçbir

devlet kuruluşunun ya da bankerin varlığıyla satın alınamayacak ölçüde büyüyüp gelişme başarısı

gösterenler de olabilmıştır. Örneğin tümüyle bir gönüllü girişimi olarak örgütlenen ve varlığını üye

ödentileriyle oluşturan Londra Zooloji Derneği'nin gücüne hiçbir devlet kuruluşunun gücü yetmez.

Bahçesini dolduran binlerce hayvanın tümünü parayla satın almamıştır bu dernek; bunların pek

çoğu, dünyanın başka yerlerindeki benzer derneklerin ya da dünyanın her yanındaki

koleksiyonerlerin armağanıdır. Bakarsınız Bombay Zooloji Derneği'nden bir fil armağan gelmiş,

bakarsınız Mısırlı doğa araştırmacılardan bir hipopotam ya da gergedan... Sürekli yenilenen bu

hayvanlar bahçesine her gün dünyanın her yanından bin bir türlü hayvan yağar: Kuşlar, sürüngenler,

böcekler... neler neler!

Bunların içinde öyle armağanlar vardır ki, uğruna bir servet dökseniz satın alamazsınız. Örneğin

herhangi bir gezginin bilmem nerede karşısına çıkan ve canı pahasına

yakaladığı ender bir

hayvan... Bir başkasının, tıpkı bir çocuk gibi bağlandığı ve ancak bu bahçeye verirse başına kötü

bir şey gelmeyeceğine inandığı çok ayrıksı bir başka hayvan... Bu büyük hayvanlar dünyasının

bakım giderleri için de dünyanın her yanından bahçeyi gezmeye gelen bitmez tükenmez

ziyaretçilerin verdikleri giriş ücreti tümüyle yeterli olmaktadır.

Londra Hayvanlar Bahçesi ya da benzeri derneklerde eksik olan tek şey, bu muazzam kuruluştaki

görev alan herkesin, -bekçilerden bakıcılara, memurlardan bahçıvanlara kadar herkesin-dernek

üyesi olması gerekirken, salt kartvizitlerinde "F., Z., S." (Fellovv of the Zoological Society - Zooloji

Derneği Üyesi) ibaresinin yer alması için derneğe girmiş olanların dernek üyesi sayılmalarıdır.

Kısacası bu kuruluşlarda kardeşlik ve dayanışma duygusu eksiktir.

Bilginler için söylediğimiz mucitler için de geçerlidir. Çoğu buluşun ne büyük çileyle gerçekleştiği

herkesin bildiği bir şeydir. Uykusuz geceler, doğru dürüst beslenemeyen bir aile, deney yapacak

gereçlerden yoksunluk, bin bir olanaksızlık... bugün uygarlığın övüncü niteliğindeki buluşların

sahiplerinin çoğunun öyküsü hep böyledir.

Herkesin kabul ettiği bu ayıplı durumdan kurtulmak için ne yapmalı? Bilindiği

gibi patent

sistemi çözüm olarak görülmüş ve uygulamaya konulmuştu, ama onun da sonuçları ortada! Aç

buluşçu buluşunu birkaç rubleye satıyor, işin içinde hiç emeği olmayan, sadece sermayesi olansa

buluşun getirdiği bütün kazancı -çoğu kez çok büyük kazançları- cebine atıyor. Öte yandan patent,

buluşçuyu yalnız çalışmak ve çalışmalarının sonuçlarını gizlemek zorunda bırakıyor, bu da çoğu

kez başarısızlığın başlıca nedeni oluyor. Bir meslektaşının çok basit bir konuda vereceği küçük

bir öğütle, yapacağı minicik bir düzeltmeyle ortaya çıkabilecek büyük bir buluş, bilinemezlikler

içinde kalıyor. Egemenliğin bütün öbür tezahürleri gibi patent de yalnızca engel çıkarıyor:

Sanayinin gelişmesini engelliyor.

Bir kez, kuramsal olarak, ayrıcalık, imtiyaz, üstünlük gibi öğeleri içerdiği için büyük bir

haksızlık bu; ikincisi, pratikte, buluşun çok daha çabuk gerçekleşmesinin önünde büyük bir engel.

Buluşçu ruhun gelişmesi için, ilkin, merak uyandırmak gerekir, sonra aklın cesareti gerekir -ki

bütün eğitim sistemimiz, tam tersine, cesur akılları pısırıklaştırma üzerine kuruludur-sonra,

buluşçu sayısının belki yüz kat artması sonucunu doğurabilecek bir öğe olarak: Engin bilgi gerekir;

ve son olarak, "bu buluş insanoğlunun ileri doğru bir adım atmasını sağlayacak" bilinci, inancı

gerekir... çünkü insanlığa büyük buluşları armağan eden yüce kişilikleri çoğu kez coşku, şevk,

hatta bazen hayaller, evet, doğrudan doğruya hayaller esinlendirmektedir.

Yukarda sözü edilen merakı, aklın cesaretini, bilgiyi ve bilinci, yapılan çalışmaların herkesin

yaranna olduğu inancı yönünde teşvik edecek tek şey toplumsal devrimdir.

Toplumsal devrim demek, akla gelebilecek her türlü araç gereçle dolu muazzam işliklerin, bütün

buluşçulara açık muazzam sanayi laboratuvarlarının kurulması demektir. Topluma karşı görevi

olan çalışmayı bitiren herkes, düşüncelerini, taşınlarını gerçekleştirmek için gelip buralarda

çalışır, serbest beş-altı saatini buralarda değerlendirir; buralarda başka uzmanlarla, sanayinin başka

dallarından yoldaşlarıyla karşılaşır, görüş alışverişinde bulunur; herkes sorunlarını, sorulmasını

birbirine aktarır, birbirine yardım eder, bilgiler alınır, bilgiler verilir ve sonuçta farklı görüşlerin,

düşüncelerin çarpışmasından arzu edilen sonuç doğar. Ve bu da bir düşün değildir! Petersburg'daki

Solyanoy Gorodok'ta bir zamanlar bunun -en azından teknik alanında- gerçekleştirilmesi

denenmiştir. Herkese açık kusursuz donanımlı işlikler vardı burada bir zamanlar; motor gücü de

içinde olmak üzere her türlü araç gereçten ücretsiz yararlanılabiliyordu; yalnızca kullanılan ağaç ve

metal için ederleri kadar bir para ödenirdi. Ne var ki işçiler buraya ancak akşamları, o da gün boyu

çalışmaktan bitmiş durumda gelebiliyorlardı. Bir de, her buluşçu çalışmasını yabancı gözlerden

özenle gizliyordu. Malum: Patent, kapitalizm... Düşünsel, ahlaksal her ilerlemenin önünü su

altındaki koca bir kaya gibi kesen kahrolası çağdaş toplum!

Ya sanat? Her yandan sanattaki gerileyişe ilişkin yakınmalar geliyor ve biz gerçekten de

Rönesans döneminin yüce sanatçılarından çok uzaklardayız bugün. Teknik bütün sanatlarda büyük

başarılar kazanılmasına neden oldu son zamanlarda; belli bir yeteneğe sahip binlerce insan sanatın

değişik alanlarında etkinlik gösterip duruyor ama sanat sanki uygar dünyadan kaçıyor, uzaklaşıyor!

Teknik, pek çok eksiği kapatıp kusursuzluk sağlıyor, ama esin... sanatçı işliklerine bir zamanlar

uğradığından çok daha az uğruyor gibi.

Gerçekten de, yoksa eğer, nereden bulunacak bu esin? Yalnızca yüce düşünceler esin yaratabilir

sanatta. Sanat, yaratmadır; bu bakımdan geleceğe bakmak zorundadır... Oysa çok, ama çok az

istisnaları dışında profesyonel sanatçılar son derece cahil ve aşırı derecede burjuvalar... öyle ki, yeni

ufukları görmelerine engel oluyor burjuvalıkları.

Kitaplardan edinilmez, esin; yaşamdan çıkar gelir... ama bugünün yaşamı buna engeldir.

Raphael ve Murillo, yeni bir ideal arayışının eski dinsel söylencelerle hâlâ bir arada

varolabildiği bir dönemde yarattılar yapıtlarını. Büyük kiliseleri -yapımları için birkaç kuşak

inananın emek verdiği kiliseleri- süslemek için çalıştılar. İçinde buldukları kentle birlikte soluk

alıp veren bu gizemli ve görkemli yapılar sanatçıyı esinlendirebiliyordu. Tüm halka seslenen, tüm

halkın benimsediği bir anıt için çalışıyordu sanatçı; dolayısıyla o da kitlelere sesleniyordu ve

esinini seslendiği kitlelerden alıyordu. O görkemli yapının, -göz kamaştırıcı sütunların, vitrayların,

büyüleyici kapıların- kitlelerle konuştuğu gibi konuşuyordu o da; aynı ruh, aynı hava içinde.

Bugünse bir sanatçının elde etmek için ardında koştuğu bütün onur; resminin altın yaldızlı bir

çerçevesi olsun ve falanca müzede sergilensin. Peki, çağdaş müze dediğiniz nedir? Bir bitpazarı

esnafının dükkânından farklı ne yanı vardır? Alın, Madrid'deki Prado müzesini: Murillo'nun "Göğe

Yükseliş"inin tam karşısında Velasquez'in "Dilenci"si, onun da çapraz karşısında II. Philip'in

köpeği asılıdır. Zavallı Velasquez, zavallı Murillo! Zavallı Yunan yontucular:

Bir zamanlar her

biriniz kendi kentinizin Akropolünde yaşardınız, şimdiyse Louvre'un kırmızı çuha kaplı duvarları

arasında boğuluyorsunuz!

Bir Yunan yontucu mermeri yontmaya başladığı zaman o sert taşa içinde yaşadığı topluluğun,

kentin, cumhuriyetin aklını ve yüreğini katardı. Yapıtında geçmişin tüm tutkuları, şanlı

söylenceleri canlanırdı. Günümüzde ise kent, varlığını bütünsel olarak sürdüren bir organizma

olmaktan çıkmıştır. Aynı kentte yaşayan insanlar arasında hiçbir ruhsal temas, manevi ortaklaşma

kalmamıştır. Kentler artık birbirini tanımayan, birbirlerinin sırtından zengin olmak dışında ortak

hiçbir şeyleri olmayan rasgele insanların toplandıkları sıradan yerlerdir. Eski Yunan'da ya da

Ortaçağda olduğu gibi, orda yaşayan insanların ortak yurdu olma niteliği kalmamıştır kentlerin.

Öyle ya, uluslararası spekülasyonlarla uğraşan bir bankerin ve bir fabrika işçisinin nasıl ortak

yurdu olabilir ki?

Herhangi bir kentin, halkın ya da halk gruplarının aynı toplumsal yaşamı yaşayabilmesi, ancak,

sanatçının esinini o kent, halk ya da federasyon için ortak olan, onlara ulviyet veren, hep birlikte

paylaşılan bir idealden almasıyla mümkündür. O zaman mimar kilise değil, cezaevi değil, kale

değil, toplumsal bir yapı yapacaktır; o zaman ressam, yontucu, oymacı, bezekçi yapıtlarının nereye

konulacağını bilecekler, güçlerini aynı ortak kaynaktan alacaklar ve aynı şanlı geleceğe doğru el ele

yürüyeceklerdir.

O zaman gelene dek sanat ancak sefil bir şekilde sürünecektir.

Günümüz ressamlarının yapıtlarından en güzelleri her şeye karşın doğa resimleridir: Köyler,

sakin, huzurlu kırlar, tarlalar, yaylalar, bütün tehlikeleriyle deniz, görkemli görüşleriyle koca

dağlar. Ama sanatçı köyün, tarlalarda çalışmanın şiiriyetini hiç yaşamamış, yalnızca imgeleminde

yaratmış ya da yalnızca bir seyircisi olmuşsa nasıl resmedebilecektir bu şiiriyeti? Tarlalarda

yapılan işi, havada uçan bir kuşun, üzerinde uçtuğu toprakları tanıdığı kadar tanıyorsa eğer nasıl

resmedecektir? Gençliğinde gün doğmadan uyanıp pulluğun elceklerine yapışmamışsa; hemen

yanı başında kim daha çok biçecek diye yarışan yoldaşlarla, tırpanı geniş geniş savurarak ot

biçmenin zevkini yaşamamışsa; havayı kristal kahkahaları ve şarkılarıyla dolduran kızlarla

birlikte akşam ot biçimi dönüşlerinin lezzetini tatmamışsa... nasıl resmedecektir bütün bunları?

Toprak sevgisi, toprakta yetişen şeye duyulan sevgi elde palet ve fırçayla toprağa, tarlaya bakarak

kazanılmaz. Toprağı sevebilmek için ona hizmet etmek gerekir. Toprak için böyleyse eğer durum,

doğayı nasıl resmedeceksiniz... onu sevmeden? En iyi ressamlarımız da içinde olmak üzere bu

alanda yaratılan yapıtların sahici olmayışlarının, pek çok eksiklikler içermelerinin nedeni budur;

bu yapıtlarda hemen her zaman santimentalizm vardır ama hiçbir zaman gerçek güç yoktur.

Güneşin muhteşem batışını hissedebilmek için, bir iş dönüşü tanık olmak gerekir bu olaya;

köylü için, köylü nasıl yaşıyorsa öyle yaşamak gerekir. Balık avcılığındaki şiiriyeti

duyumsayabilmek için, gece gündüz denizde balıkçılarla birlikte olmak, dalgalarla boğuşmak,

fırtınayla savaşmak, balıkla dolu, ağır bir ağı tekneye çekmenin hazzını ve verimsiz bir avdan

sonra boş tekneyle limana dönmenin hüznünü yaşamak gerekir. İnsan gücünün ne olduğunu bilmek

ve onu bir sanat yapıtında yansıtabilmek için, bir fabrikada bulunmak, yorgunluğu ve acıyı tatmak

gerekir; yaratıcı çalışmanın keyfinin ne olduğunu anlayabilmek için döküm potasının başında

durup göz kamaştıran ışıklar saçarak akan metali bizzat dövmek, makinenin nasıl yaşadığını

kendinde duyumsamak gerekir. Ve nihayet halk yaşamını betimlemeye kalkmadan önce, o

yaşamın içine dalmak gerekir.

Tıpkı geçmişin sanatçıları gibi halkın içinde, halkla birlikte, halkın hayatını yaşayan geleceğin

sanatçılarının yapıtları da herhalde satış için yaratılmayacak. Resim olsun, yontu olsun bu yapıtlar,

canlı bir bütünün ayrılmaz parçaları olarak toplumun tümüne seslenen ortak yapılar için

yaratılacaktır; o resim ya da yontu o yapıda bulunmazsa yapının bütünlüğü zedelenecek,

yapıtlarınsa o yapıdan ayrıldıklarında anlamları yitecektir. Bu bütünlük varsa eğer insanlar gelip

bu yapıtları hayranlıkla seyredecek ve yapıtların hayranlık verici, anlamlı güzellikleri insan aklı ve

yüreğini ancak orada etkileyecektir.

Ruskin ve büyük sosyalist ozan Morris'in de dediği gibi sanatın gelişebilmesi için sanatla

endüstrinin binlerce ara basamakla birbirine bağlanması, bir bütün içinde kaynaşması gerekir.

Kendi evinden, sokağına, evinin içindeki eşyalardan, sokaktaki kamusal yapılara dek insanı

çevreleyen her şey güzel artistik olmalıdır.

Ama bu ancak herkesin refah içinde olduğu, yeterince boş zamana sahip olduğu bir toplumda

gerçeklik kazanabilir. Sanat toplumu demektir böyle bir toplum.. böyle bir toplumda herkes

yeteneklerini ortaya koyma imkânı bulur ve böyle bir toplumda ister basit bir şekilde elle, isterse

teknik kullanılarak olsun, bu türden ikincil iş olarak (boş zamanlarda) gerçekleştirilen bir dizi

çalışma olmaksızın sanat olmaz. Böylesi sanat toplumları üyelerinin evlerinin güzel olmasını ister,

bunu görev edinir kendine... tıpkı Edinburg'lu genç sanatçıların koskoca bir yoksullar hastanesinin

bütün duvarlarını ve tavanlarını süsleme görevini gönüllü olarak üstlendikleri gibi.

Bir ressam ya da yontucu doğrudan doğruya kişisel duygularından süzüp çıkardığı bir yapıt

yaratabilir ve bunu sevdiği kadına ya da dostuna armağan edebilir. Sevgiyle yaratılmış ve sevilen

bir kişiye hiç karşılıksız verilmiş böyle bir yapıt, günümüzde birtakım burjuvaların ya da

bankerlerin salt kibirlerini tatmin için karşılığında çok para ödedikleri yontulardan ya da

resimlerden neden daha değersiz olsun, hatta neden çok daha değerli olmasın ki?

İnsanın, zorunlu olanın yanı sıra aradığı bütün diğer zevkler için de aynı durum söz konusudur. Bir

piyanoya sahip olmak isteyen kişi topluma müzik aletleri yapan kişi olarak girecek ve işgününden

arta kalan beş-altı saatini bu işe verecektir. Hangi işten anlıyor, hangi zanaatı biliyor olursa olsun,

yeter ki bildiği işi iyi bilsin, söz konusu olan piyanoyla eğer, belli bir süre çalışıp çabaladıktan

sonra istediği piyanoya kendi üretimi olarak kavuşacaktır. Gökbilim araştırmalarına ilgi duyan

bir kişi, gökbilim derneğine girecektir: Burada, astronomi gereçlerini bölüşeceği başkaları da

bulunacaktır: Felsefeciler, muhasebeciler, fotoğrafçılar, ressamlar, gökbilimciler vb. Yani hem

bilim insanları, hem amatörler. Burada, ilgi duyduğu gökyüzünü incelemek için gereksindiği

teleskopa kavuşacak, buna karşılık da ortak iş için kendi payına düşen emek katkısında

bulunacaktır; çünkü bir gökbilim gözlemevinin de, taşçısından marangozuna, dökümcüsünden

demircisine kadar farklı iş kollarından pek çok insanın emeğine ihtiyacı vardır.

Kısacası, ortak üretime katılması zorunlu olan birkaç saatten sonra herkese kalan beş altı saatlik

boş zaman, insanların lüks kapsamına giren sınırsız sayıdaki gereksinimlerini karşılamak için

yeter de artar bile. Şu anda bir avuç insanın yararlandığı bir ayrıcalık olan her şey, herkes için

ulaşılabilir şeyler olup çıkacaktır. Lüks olarak adı geçen her şey, kibirli burjuvaların bangır bangır

bağırarak tatmin araçları olmaktan çıkıp, gerçekten sanatsal zevklerin

tatmin aracı olacaktır.

Bütün bunlar yalnızca mutluluğun büyümesine neden olacaktır. Herkes sevinçten kanatlanmış

bir yürekle ortaklaşa çalışarak, -kitap, sanat yapıtı ya da lüks nesne- istediği şeye sahip olabilmek

için, içinde uyarıcı gücü bulacak, olmazsa olmaz dinlenme hakkına, boş zamana sahip olacak ve

bütün bunlar onun hayatını güzelleştirecektir.

Efendilerle köleler arasındaki ayrımın kalkması için çalıştığımız zaman, hem ilkinin hem

ikincisinin mutluluğu için, tüm insanlığın mutluluğu için çalışıyoruz demektir.

1 Bu satırların yazılmasından bu yana geçen zaman içinde yazarlara kendi yapıtlarını kendilerinin dizmesi olanağı

sağlayan bir makine bulundu. Yazı makinesinde yazmaya alışmış bir yazar için (ki Amerika'da bu artık sıradan bir iş

sayılıyor) kendi yapıtını dizmenin kesinlikle en küçük bir zorluğu yok artık.

2 İngiliz Filoloji Derneği Başkanı (1878-1880; 1882-1884) ve sonraları Oxford Sözlüğü (*New English Dictionary of*

Historical Principles Oxford, 1884) olarak bilinen sözlüğün hazırlayıcısı J. Murray.

3 Joule'ün ölümünden sonra ünlü bilgin Playfair tarafından açıklanmıştır bu ayıp.

ZEVK VEREN ÇALIŞMA

I

Sosyalistler, "sermayenin boyunduruğundan kurtulmuş toplum çalışmayı zevkli bir hale

getirecek ve insanda bezginlik, tiksinti yaratan ya da sağlık için zararlı olan işleri ortadan

kaldıracaktır" dediklerinde hemen hep gülünür onlara. Oysa daha şimdiden bu yönde önemli

sayılabilecek başarılarla tanık olmaya başladık; kaldı ki hangi işyerinde bu yönde bir iyileştirme

yapılmışsa, başta işgücü tasarrufu olmak üzere alınan sonuçlar patronları yalnızca sevindirmiştir.

Büyük ya da küçük herhangi bir fabrikayı, imalathaneyi bir laboratuvar kadar temiz, çekici bir

işyeri haline getirmek mümkün müdür? Hiç kuşkusuz, evet! Keza, yine hiç kuşku yok ki, böyle bir

şeyi gerçekleştirmek her bakımdan olumlu sonuçlar verecektir. Geniş bir yerde, temiz havada

çalışmak her zaman için kapalı, dar, pis havalı bir yerde çalışmaktan daha iyidir: Böyle bir yerde

işte verimliliği artıracak küçük bazı düzeltmeler yapabilmek, yaratıcı ufak tefek müdahalelerle

zamandan ve emekten tasarruf yapabilmek olanağı vardır. Ve eğer günümüzde fabrika yapılarının

çoğu son derece pis ve sağlığa aykırıysa, neden, bunların yapımları sırasında işçinin hiç dikkate

alınmamış olmasıdır; bu yüzden de onca işgücü aptalca bir şekilde heba olup gitmiştir.

Ancak bugün bile tek tük de olsa öyle temiz, öyle güzel fabrikalar var ki, bir de günlük çalışma

süresi dört beş saati aşmasa ve her işçinin kendi eğilimlerine göre buraya bazı farklılıklar

katmasına izin verilse böyle bir işyerinde çalışmak gerçekten çok zevkli olabilirdi.

Buna örnek olarak gösterebileceğimiz bir fabrikada (ne yazık ki bir silah ve cephane fabrikasıydı

burası) sağlık ve ilkyardım düzenlemesi olarak bundan iyisi can sağlığı dedirtecek bir düzey

tutturulmuştu. Yirmi desyatinlik bir alanı kapsayan fabrikanın on beş desyatinlik bölümü cam

tavanlıydı. Yerler ateşe dayanaklı tuğladandı ve herhangi bir madencinin evi kadar temizdi; cam

tavanlarsa bu işle görevli işçilerce her gün yıkanıp temizleniyordu. Bu fabrikada 20 ton ağırlığa

ulaşabilen çelik külçeler işlenmesine karşın, içerde ısısı bin dereceyi bulan bir fırın olduğu için otuz

adımdan bile varlıkları duyumsanmamakta, ancak fırın ağzından erimiş külçe olarak aktığında fark

edilmekteydi. Fırını ise topu topu üç dört işçi kontrol etmekteydi; bantların, manivelaların

hareketleri borulardaki basınçlı suyla sağlanıyordu.

Fabrikanın içine girerken tonlarca ağırlıktaki çekiçlerin kulak uğuldatan gürültülerini duymayı

bekliyorsunuz; sonra bir de bakıyorsunuz ki burada çekice benzer hiçbir şey

yok. Daha doğrusu

tonlarca ağırlıktaki topları ve gemi şaftlarını biçimlendiren çekiciler yine borulardaki suyun

basıncıyla çalışmaktalar. Metal kütlesi üzerine basınç uygulamak için işçi metali dövme yerine bir

vanayı çeviriyor, o kadar. Bu hidrolik dövme yöntemiyle, metal üzerinde hiçbir kırık, çatlak,

zikzak olmadan çok daha düzgün işlenebiliyor.

Çalışmakta olan makinelerden kulak tırmalayıcı sesler yükselmesini bekliyorsunuz, oysa

metrelerce uzunluktaki kütük gibi kalın metallerin peynir keser gibi sessizce kesildiklerini

görüyorsunuz. İzlenimlerimizi bize fabrikayı gezdiren mühendise aktardığımızda kendisinden şu

yanıtı aldık:

"Olay bizim için tasarruf olayı. Örneğin şu çelik yontan makinenin bize kırk iki yıl hizmet

vermesini bekliyoruz. Eğer bunun yerine gacıır gucur çalışan, uyduruk, çürük, derme çatma bir

makineyi yeğlemiş olsaydık bize on yıl bile hizmet edemezdi.

"Aynı durum çekiciler için de söz konusu. 30 kilometreye kadar çevredeki yapıları bile zangır

zangır titretecek çekiciler yerine, hidrolik presler kullanmakla çok daha kaliteli ürün elde ettiğimiz

gibi malzemedен ve üründen kayıplarımız en aza indi.

"Tezgâhların çevresindeki geniş alanlar, iyi aydınlatma, temizlik?.. Hepsi ince bir hesaba

dayanıyor. Çevresi dar olmadığı, üzerinde çalıştığı nesneyi iyi gördüğü zaman işçinin iyi

çalıştığını fark ettik. Bizim kent içindeki fabrikamızı biliyorsunuz. Son derece dar, havasız,

dolayısıyla da pis bir yerdi. Çünkü arsa spekülâtörlerinin açgözlülüklerinden dolayı kentte arsalar

korkunç pahalı."

Kömür madenleri için de benzer şeyler söylenebilir. Günümüzde kömür madeni denilen yerlerin

nasıl yerler olduğunu herkes en azından Zola'nın romanından ya da gazetelerden bilir. Günümüzde

durum böyledir ama gelecekte böyle olmayacaktır. Galeriler çok iyi havalandırılacak, ısı dağılımı

dengeli hale getirilecek, tüm yaşamlarını yer altında geçirmeye ve orda ölmeye mahkûm atlar

olmayacak, kömür dolu vagonetler ya ocak ağzından çelik halatlarla ya da elektrik gücüyle

çekilecek, her yere havalandırma bacaları ve vantilatörler konacak, böylece de patlamaların önüne

geçilecek. Bunlar da bir düş değil; İngiltere'de şimdiden böyle birkaç maden ocağı var ve bunlardan

-her şeyin tam da yukarda anlattığım gibi olanlarından- birini ben gördüm. Burada da aynı örnek

gösterdiğim fabrikada olduğu gibi sağlık koşullarına uygun ortamın ve

düzeneklerin kurulmuş

olması harcamaların önemli ölçüde kasılması gibi olumlu bir sonuç doğurmuş.
Çok derin bir ocak

olmasına karşın (448 metre) ocaktan günlük çıkarılan kömür miktarı bin tonu
bulmakta, işçi başına

yaklaşık beş ton kömür düşmektedir. Oysa İngiltere'deki iki bin ocakta işçi
başına yıllık ortalama

300 ton kömür düzeyine zor erişilebilmektedir. Fourier'nin "çalışmanın zevkli
hale getirilmesi"

düşüncesinin (en azından nesnel çalışma ortamı açısından) bir düş olmadığını
kanıtlamak için

daha pek çok örnek gösterilebilir. Ama sosyalistler bu konuda o kadar çok
yazıp çizdiler ki, bugün

artık fabrikaların, işliklerin ya da maden ocaklarının çağdaş üniversitelerin
laboratuvarlarıyla

yarışacak kadar temiz hale getirilebileceğini ve bu durumun da emeğin
üretkenliğini artıracığını

herkes çok iyi biliyor.

Artık bütün bunlardan sonra, işçinin emeğini bir lokma ekmek karşılığında
satmak zorunda

olmadığı eşitler toplumunda çalışmanın gerçekten büyük bir keyif, zevk haline
geleceğinden kuşku

duyulabilir mi? Bütün sağlıksız, pis işler yok olacak, çünkü toplumların içinde
bulunacağı yeni

koşullarda bu türden işler yalnız işçiler için değil, tüm toplum için zararlı
olacaktır. Öylesi işlerde

yalnızca köleler çalışabilir; özgür insan kendine yeni çalışma koşulları yaratır:
Son derece zevkli

ve bir o kadar da üretken, verimli çalışma ortamı.

Toplumun, kadınların üzerine -insanlığın bu çilekeş mazlumları üzerine- yıktığı
ev işleri için

de aynı şey olacaktır.

II

Devrimle yaratılan toplum, ev köleliğini, -en eski kölelik biçimi olduğu için en
dirençli de olan-

tarihin bu son kölelik biçimini de yok edecektir. Ama özgürleşmiş toplum,
zorba "emek orduları"

yanlısı, sert iktidar tapınıcısı devlet komünistlerinin düşündüklerinden çok
farklı yaklaşacaktır bu

konuya.

Hiç kimse falansterde yaşamak istemez. En asosyal insan bile zaman zaman
başka insanlarla

birlikte çalışmak ister; kendini bir büyük bütünün bir parçası gibi
duyumsadığında çalışmak

kendisine çok daha çekici, zevkli gelir çünkü. Ama dinlenmek için ya da
yakınlarımız için

harcadığımız boş zamanlarda olay çok daha kişisel bir nitelik alır. Öte yandan
falansterler, hatta

familisterler(1) bu gereksinimi hiç göz önünde bulundurmazlar ya da
bulundursalar bile bunu

yapay bir şekilde gidermeye çalışırlar.

Özünde büyük bir otelden başka bir şey olmayan falansterler kimilerinin hoşuna gidebilir ya da

yaşamın belli dönemlerinde herkes hoşlanabilir burada yaşamaktan; ama insanların büyük

çoğunluğu her şeye karşın aile yaşamını yeğler (kuşkusuz, geleceğin aile yaşamını). İnsanlar

yalnız ya da sevdikleriyle birlikte olacakları ayrı evleri daha çok severler. Hatta Norman ve

Anglosakson ırkı ailesiyle ya da çok dar bir dost çevresiyle birlikte yaşayacağı dört, beş ya da daha

fazla odalı bağımsız evleri yeğlerler.

Falanster bazen çok hoş olabildiği gibi genel geçer kuralların söz konusu olması durumunda çok

berbat da olabilir. İnsan doğası topluluk içinde geçen zamanı özel (yalnız) zamanın izlemesinden

yanadır. Hapishanelerde, hiçbir zaman yalnız kalamamak ne kadar büyük azap veren bir

işkenceyse, sürekli yalnız bırakılmak, başkalarıyla hiçbir zaman bir araya getirilmemek de öyle

büyük bir işkencedir.

Kimi kez bize falanster yaşamının daha tasarruflu olduğunu söylerler. Oysa bu kesinlikle

ardından koşmaya değmeyecek, boş bir tasarruftur. Biricik gerçek ve akla dayanan tasarruf,

yaşamı herkes için güzel bir hale getirmektir, çünkü insan yaşamından hoşnut olduğu zaman,

kendine, çevresine, her şeye lanetler savurduğu zamana göre kat kat daha üretken olur(2) .

Öbür sosyalistler falansterleri kabul etmiyorlar, ama kendilerine ev işlerinin nasıl

çözömleneceğı sorulduğunda, "Herkes kendi işini kendisi yapacak" diye yanıt veriyorlar. "Ev

işlerini karım yönetecek, ama beyler de aynı işleri yapacak." Bay burjuva bu durumda yılışık bir

gölümsemeyle karısına dönüp herhalde şöyle söyleyecektir: "Bir tanem, sosyalizm geldiğinde

hizmetçilerin olmadan da ev işlerinin altından kalkabilirsin değil mi? Tıpkı aslan marangoz İvan

Petroviç'in karısı gibi? Ya da dostumuz Pavel İvaniç'in karısı?.." Kadın da yüzünde sirke gibi bir

gölümsemeyle, "Tabii, canım benim" diyecek, içindense, "Şükür ki çok var senin dediğın o

gönlere!" diye düşünecektir.

İster hizmetçisi olsun, ister karısı... erkek ev işlerini daima kadınların üzerine yıkma

eğilimindedir. Ama artık bu o kadar kolay olmayacaktır, çünkü kadın da en nihayet insanlığın

özgürleşmesinden kendi payına düşeni istemeye başlamıştır. Evinin yük hayvanı olmayı

istememektedir kadın. Yıllardır çocukların eğitimi için tek verici olması da yetti artık kadının! Evin

ne aşçısı, ne bulaşıkçısı, ne de hizmetçisi olmak istiyor kadın! Amerikan kadını

taleplerini

yükseltirken en önde yürüyor ve Amerika Birleşik Devletleri'nin her yanından ev işlerini yapacak

kadın bulunamadığı yakınmaları yükseliyor. Beyler sanat, politika, yazın ya da çeşitli eğlenceleri

yeğliyorlar; işçi kadınlar da aynı şeyi yapıyorlar; o nedenle de "hizmetçi" bulamayanların

yakınmaları yükseliyor dört bir yandan. Birleşik Devletler'de evinin hizmetçisi olmayı, kölesi

olmayı kabul eden kadınlara çok az rastlanıyor.

Kısacası, sorunun çözümünü hayatın kendisi getirip koyuyor önümüze; alabildiğine basit, yalın

bir çözüm bu. Tüm ev işlerinin dörtte üçünü makineler yerine getiriyor. Ayakkabılarınızı

temizleyip boyadığınız zaman bunun ne kadar saçma sapan bir iş olduğunu görürsünüz. Günde

yirmi-otuz çizme boyamaktan daha saçma bir iş düşünülebilir mi? Milyonlarca Avrupalı erkek ve

kadın, salt başlarını sokacak bir dam altı ve karınlarını doyuracak kuru ekmek bulmak için,

kendilerini köle gibi duyumsadıkları için... bu saçmanın saçması işi yapıyorlar, milyonlarcası da

gözlerini dikmiş, bu saçma işler için hazır bekliyor.

Oysa berberlerin gerek düz, gerek kıvrıcık saçlara biçim vermek için makineli yuvarlak fırçaları

var artık. Peki, insan bedeninin öbür ucu için de benzer yöntem ne den başvurulmuyor? Tabii,

ayakkabıların temizlenmesi için de neden makine yardımına başvurulmasın? Başvurulmaz olur

mu: Amerika ve Avrupa'nın büyük otellerinde ayakkabı temizleyen makineler kullanılmaya

başlandı bile ve bu uygulama gitgide yaygınlık kazanıyor. Örneğin İngiltere'de bazı büyük

okulların elli, hatta iki yüz öğrencinin kaldığı pansiyonlarında yöneticiler ayakkabı, bot, çizme

temizlenmesi işini özel bir girişimciye veriyorlar ve bu girişimci her sabah makineyle bin çift

ayakkabıyı temizleyip boyuyor. Bu saçmanın saçması iş için yüzlerce hizmetçi tutmaktan çok daha

akıllıca bir yöntem değil mi bu? Tanıdığım eski bir ayakkabıcı her akşam muazzam bir kundura

yığnını toparlayıp, makineyle temizledikten, boyadıktan sonra sabah sahiplerine dağıtıyor.

Bulaşık yıkama işini alalım. Ev kölelerinin emeklerinin heba olup gitmesine neden olan bu

sıkıcı ve pis işi yapmaktan zevk alan tek bir ev kadını bile var mıdır dünyada?

Amerika'da bu kölelik işi de yavaş yavaş anlamlı bir işe dönüşmeye başladı. Bazı büyük

kentlerdeki apartmanlarda, tıpkı bizde evlere soğuk su döşendiği gibi, sıcak su düzeneği

kuruluyor ve bu da işi bir hayli kolaylaştırıyor. Bayan Cochrane adında bir ev

hanımı kendi buluşu

olan bir araçla yirmi düzine tabağı üç dakika gibi kısa bir sürede yıkıyor, duruluyor ve kurutuyor.

Bu makinenin şu anda Illinois'de seri üretimine geçildiği ve geniş tüketici kitlelerinin alım gücü

içinde satılmaya başlandığı haber veriliyor. Küçük ailelerde sorunun nasıl çözümleneceğine

gelince, zamanla bulaşıklar da ayakkabılar gibi temizlenmek için bir kuruluşa verilecek ve büyük

olasılıkla her iki temizliği de aynı kuruluş gerçekleştirecektir.

Kadınların yemekti, bulaşıktı, çamaşırdı derken analarından emdikleri süt burunlarından geliyor;

bir halı silkeliyorlar, toz bulutu içinde kalıyorlar, sonra ciğerlerine yerleşen bu tozdan kurtulmak

için çabalıyorlar; ve kadının bütün bunlara katlanmak zorunda kalmasının tek nedeni, hep köle

olarak görülmesidir. Oysa bütün bu işler, üstelik de çok daha mükemmel bir şekilde makinelerin

yardımla yapılabilir. Evin her bölümüne motor gücü girdiğinde ve makineler eve

yerleştirilebilecek bir niteliğe ve az yer kaplar bir biçime kavuşturulduğunda, kadın da haklarına

kavuşacaktır. Toz emen makineyle ilgili olarak birtakım tasarımların gerçekleştirildiğini de

şimdiden belirtelim.

Aslında bu türden makinelerin pahalı oldukları da söylenemez; şimdiki durumda bu makinelere

fazla para ödemek durumunda kalıyorsak bunun nedeni bu makinelerin şimdilik fazla yaygınlık

kazanmamasıdır; ancak bundan da önemlisi toprak, hammadde spekülörlerinin, fabrikalarda,

işliklerde, satış noktalarında vb. spekülasyon yapanların, bu makinelere karşı doğan her yeni talebi

alabildiğine sömürerek makineleri gerçek değerlerinin üç-dört katından fazlasına satmalarıdır.

Ama evlere yerleştirilebilecek kadar -dolayısıyla da ev işlerine son verecek- küçük makineler

için henüz son söz söylenmiş değil. Bunun için ailelerin bugünkü tecrit edilmiş durumlarından

çıkmaları ve şu anda her evde ayrı ayrı yapılmakta olan işleri ortaklaşa yapabilmek için başka

ailelerle arteller halinde birleşmeleri gerekir.

Gerçekten de, ailenin birinde ayakkabı temizleme, öbüründe bulaşık yıkama, bir diğerinde

çamaşır yıkama makinesi vb. olması değildir gelecekte olması düşlenen. Bir merkezde yakılan tek

bir ateşle bütün bir mahallenin ısıtılması ve yüzlerce ayrı ocak yakılmasına son verilmesidir

arzulanan. Bazı Amerikan kentlerinde şimdiden uygulanmasına başlanmıştır bunun; bir merkezi

ocakta ısıtılan su, borularla bütün bir mahalledeki evlere dağıtılmakta;

dolayısıyla da bir odayı

ısıtmak için yapılacak tek iş musluğu çevirmek olmaktadır. Eğer bir odada ateş yanmasını

istiyorsanız yapacağınız şey, ocağınızda gazlı ya da elektrikli soba yakmak olacaktır. Ocak

temizlenmesi ve ocaktaki ateşin yanar tutulması ne muazzam bir iştir ve İngiltere'de ne çok işçi

çalışır bu alanda! Ev kadınları iyi bilir bugünkü ocakların ne çok zamanlarını aldığını!

Gazyağı lambası, hatta havagazı artık ömürlerini tamamladı sayılırlar. Koca koca kentlerin

aydınlanması için artık küçük bir düğmenin çevrilmesi yetmektedir. Günümüzde elektrikle

aydınlanma konusundaki tek sorun, tekellerin (devletin de yardımıyla) elektrikle aydınlanma işine

olur olmaz şekilde el atmalarıdır.

Ve son olarak -ve yine Amerika'da- ev işlerini tümüyle üstlenen derneklerin kurulmaları söz

konusudur. Belli ev öbekleri için bir kuruluş düşünülüyor bunun için. İçinde ayakkabılar,

bulaşıklar, çamaşırlar, temizlenmeleri gerekiyorsa eğer halılar vb. için ayrı ayrı sepetler bulunan

özel arabalar geliyor, bugün aldığı kirlileri ertesi gün temizlenmiş -hem de çok iyi temizlenmiş

olarak- geri getiriyor. Ve siz sabah kahvaltısında masanızda sıcak çayınızı, kahvenizi ve bütün öteki

kahvaltılıklarınızı hazır buluyorsunuz.

Aslında bugün olup biten nedir? Her gün saat on ikiyle on dört arasında otuz milyon Amerikalı ve

yirmi milyon İngiliz kızarmış dana, koyun eti ya da haşlanmış domuz eti -arada bir piliç ya da

balık- ve yanında bir porsiyon patates ya da mevsimine göre başka bir sebze yer. Ve her gün, her

yıl ufak tefek değişikliklerle bu böyle sürer gider. Bu etleri kızartmak ya da sebzeleri haşlamak

için en az on milyon ocak iki üç saat boyunca yanar ve on milyon kadın bu yemekleri hazırlamak

için zaman harcar.

"Tek bir ateşin yeteceği yerde elli ateş!" diye yazıyor bir Amerikalı kadın. Evinizde,

çocuklarınızla birlikte yemek yemek istiyorsanız, buyurun yiyin; ama, elli kadının hiçbir hüner,

bilgelik gerektirmeyen bir yemek için her sabah iki üç saatini harcamak zorunda kalmasının

nedenini açıklayabilir misiniz lütfen? Ağzının tadına düşkün biriyseniz gidip kendinize bir parça

dana ya da koyun eti alırsınız, dilediğiniz sebzeleri ya da sosları da buna katar ve ağız tadınıza

uygun bir yemek hazırlarsınız. Ama elli aileye yemek pişirmek için güçlü ocakları olan donanımlı

bir mutfak yeterlidir!

Bizim Şu anda yaşamakta olduğumuz gibi yaşamak, kuşkusuz, budalalık. Ama yaşamımızın

böyle olmasının nedeni kadın emeğinin bir hiÇ yerine konulmasıdır. Bu ayrıca, bugüne dek

insanlığın kurtuluğu düşlerini kuran insanların bile kadının da kurtuluğu konusunu dikkate

almamalarının bir sonucudur. Bu ayrıca, bu arkadaşların, erkeklik onurlarını

"yemek-çamaşır-bulaşık" işlerine karıştırmamak istemelerinin, dolayısıyla da bütün bu işlerin

bir yük hayvanı gibi kadının sırtına yüklenmesinin bir sonucudur.

Kadının kurtulması demek ona üniversite kapılarının, yargı, parlamento kapılarının açılması

demek değildir; çünkü bu durumda, kurtulan kadın ev işlerini bir başka kadının üzerine yıkacaktır.

Kadının kurtulması demek onun mutfak ve çamaşır gibi insanı kütleştiren işlerden kurtulması

demektir. Kadının kurtulması demek çocuklarının beslenmesini sağlarken, ona toplumsal yaşama

katılmasını sağlayacak boş zamanı da sağlamak demektir.

Ve, göreceksiniz, gerçekleşecek bu; gerçekleşmeye başladı bile hatta. Anlamamız gerekir ki,

Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik gibi güzel sözlerle kendini tatmin eden ama ev köleliğine

dokunmayan bir devrim gerçek devrim olamaz. İnsanlığın, ev köleliği prangalarına bağlı bulunan

koskoca yarısı, öbür yarından özgürleşebilmek için kendi devrimini önünde sonunda

gerçekleştirecektir.

1 *Familister* 1859 yılında Giz kentinde Fourier'nin öğrencisi Göden tarafından kurulmuştur. Bundan amaç, birlikte

yaşamayı, çocukların eğitilmesini ve boş zamanları kolay ve zevkli hale getirecek bir örgütlenmeyi gerçekleştirmektir.

Karşılıklı güvence sistemi hastalara, yaşlılara, öksüzlere, kimsesizlere destek olmayı, onların yaşamlarını

kolaylaştırmayı da öngörüyordu. Örgüt 1877'de dağılmıştır.

2 Genç İkaristlerin komünistleri, günlük çalışmanın yanı sıra hep birlikte yürüttükleri söyleşilerde insanlara seçim özgürlüğü tanınmasının önemini anlamışlardı sanki. Dinsel komünistlerin ideali hep ortak trapez (manastırlarda büyük

bir masanın çevresinde hep birlikte yenen yemek -çev.) ile bağlantılıydı. İlk Hıristiyanlar da bu dine bağlandıklarını hep

trapezde açıklarlardı. Bunun izleri şaraplı ekmek yeme ayini şeklinde günümüzde de kısmen sürmektedir. Genç

ikaristler bu dinsel geleneği yıktılar. Herkes yine aynı odada yemek yemekle birlikte, birbirine sevecenlik duyan kişiler

bir arada olmak üzere aynı masalarda oturmaya başladılar. Anam'da yaşayan komünistler de diledikleri kadar yiyeceği

topluluğun mağazasından sağlıyorlardı ama her birinin aynı evleri vardı ve yemeklerini buralarda yiyorlardı.

ÖZGÜR UZLAŞMA

Geçmişimizin kalıtı olan kör inançlar ve tümüyle yalana, yanılsamaya dayanan

eğitim-öğretim

dizgemiz bize her yerde hükümeti, yasaları ve yargıyı görmemizi aşlamıştır ve sonuçta da

bizlerde, eğer polisin, devletin sürekli uyanıklığı olmasa insanların yabancı hayvanlara dönüşeceği,

Tanrı korusun devletin başına bir şey gelecek olsa yeryüzünde tam bir karmaşanın egemen olacağı

düşüncesi yerleşmiştir. Ne yapalım, böyle öğrenmişiz bir kez; ve çalışkan okullular olarak

"büyüklerimiz"in ardı sıra hep bu öğrendiklerimizi yineleyip durmuşuz. Oysa her gün, hiç ayırdına

varmadan, yasalann-devletin karışması olmadan, insanların kendiliklerinden kurdukları ve devlet

koruması altındaki kurumlardan çok daha etkin, önemli sonuçlar yaratan sayısız kurumun yanı

başından geçer gideriz.

Hehangi bir günlük gazeteyi açın; hemen bütün sayfalarının hükümet uygulamalarına, politikaya

ayrıldığını görürsünüz. Bir Çinli bu gazeteleri okusa, Avrupa'da herhalde yukardan buyruk

verilmeden hiçbir iş gerçekleşmiyor diye düşünür. Bu gazetelerde, hükümet kararnameleriyle

kurulmamış, hatta hükümete rağmen yaratılmış, her gün eklenen yenileriyle büyüyen, gelişen sivil

toplum kuruluşlarından ya hiç haber yoktur ya da pek az haber vardır. Kimi gazetelerde "Günün

İçinden", "Değişik Olaylar" gibi bölümler varsa da, buralarda da yalnızca polis-adliye haberlerine

yer verilir. Herhangi bir aileyle ilgili bir olay ya da herhangi bir protesto eylemi, ancak işe polis

karışmışsa gazete sayfalarında yer bulabilir.

Üç yüz elli milyon Avrupalı her gün birbirlerini severek ya da birbirlerinden nefret ederek

çalışıyorlar, "para yiyorlar", acı çekiyorlar, kafa çekiyorlar, keyif sürüyorlar, sürünüyorlar... Ancak

gazeteler için içinde şu ya da bu şekilde hükümet yoksa eğer, (yazın, tiyatro, spor dışında) bu

büyük kitlenin, "halkın" yaşamına tümüyle kayıtsızdırlar.

Tarih için de aynı şeyleri söylemek olası. Herhangi bir kral ya da parlamenterle ilgili olarak,

yaşamının en ince ayrıntılarına varana dek hemen her şeyi biliriz. Tarih bizim için, -eski bir İngiliz

politikacı, parlamenter arkadaşımın sözleriyle- hiçbir oturumda tek bir "oy"u bile etkilemeyen bir

yığın gevezeliği, güzel ya da çirkin bir sürü boş sözü korur. Bir kralın bir başka kralı ziyareti,

filanca ya da filanca bakanın iyi ya da kötü ruh hali, ne kadar nüktedan ya da "entrikacı" olduğu...

bütün bunlar gelecek kuşaklar için tarih tarafından titizlikle korunur. Ama bir Ortaçağ kentinin

gündelik yaşamını ya da kentler arasındaki muazzam mal değişiminin nasıl gerçekleştiğini ya da

Rouen kentinin devletin milyonlarından yararlanmadan koca katedralini nasıl yapabildiğini

gözünüzün önünde canlandırmaya kalkın, bunun ne denli zor olduğunu göreceksiniz. Bilmem

hangi yüce kralın bilmem hangi gün nezle olduğunu iyi bilen tarih, belediye ve parlamento dışında

halka boş verir, halkın eylemlerini, etkinliklerini es geçer. Herhangi bir bilim adamı ömrünü bu

sorunların araştırılmasına vakfetse bile, çalışmaları karanlıkta kalır. Oysa aynı anda, toplumsal

yaşamın yalnızca bir kesimini ele aldığı için -salt bu nedenle bile- gerçeği yansıtmaktan uzak olan

siyasal tarih "her yıl yavrulayıp çoğalır", okunur, okullarda ders olarak okutulur.

Bütün dikkatimizi parlamentolara, bakanlara ve krallara yönelttiğimiz için, dünyanın dört bir

köşesinde insanların her gün yalnız ya da birlikte gerçekleştirdikleri yüzyılımıza gerçek hizmet

niteliğindeki göz kamaştırıcı işleri görmüyoruz.

Bizim bu yaratıcı çalışmaların hiç değilse birkaç parlak örneğine değinmek ve insanların

hükümetler falan olmadan ne denli güzel işler gerçekleştirdiklerini, -eğer çıkarlarıyla taban

tabana çelişik değilse- en karmaşık sorunlarda bile birlikte çalışma uzlaşısına varabildiklerini, bu

bilince erebildiklerini göstermek istememizin nedeni budur. Kuşkusuz, özel

mülkiyete, yani

soyguna ve dar, dolayısıyla da anlamsız bireyciliğe dayalı çağdaş toplumlarda bu türden olgulara

pek sık rastlanamayacaktır. İnsanlar arasında uzlaşma her zaman bütünüyle özgürce değildir;

küçük, hatta bazen zararlı amaçlara yönelik de olabilir bu. Ama biz körü körüne taklit edilecek

örnekler peşinde değiliz, ki çağdaş toplum bunu bile veremez bize. İğrenç bireyciliğe karşın, her

şeye karşın, toplumumuzda özgür anlaşma için çok geniş alanlar, olanaklar bulunduğunu,

bulunabileceğini ve hükümet olmaksızın da işin içinden çıkılabileceğini, hem de işlerin sanılanın

tersine bu yolla çok daha iyi ve çok daha kolay olacağını göstermektir bizim amacımız. Yaşam

ilkeleri "herkes kendisi için" olan insanlar uzlaşabiliyorlar ve başlarına bir çavuş seçmeden büyük

işlerin üstesinden gelebiliyorlarsa, ortak ve toplumsal amaçları olan insanların anlaşabilmelerini

çok daha kolay olması gerekmez mi?

Daha önce demiryollarından bir örnek vermiştik. Şimdi biraz daha duralım bunun üzerinde.

Bilindiği gibi Avrupa 300.000 kilometreyi aşkın bir demiryolu ağına sahiptir ve bu ağ üzerinde

kuzeyden güneye, Calais'den İstanbul'a hiçbir yerde durmadan, aktarma yapmadan -ekspres trene

binilmişse eğer- yolculuk yapabilmek mümkündür. Bu da bir yana, herhangi bir istasyona bırakılan bir

gönderi, alıcısı ister Türkiye'de olsun, ister Orta Asya'da, kolayca ulaşabilmektedir gideceği yere:

Bunun için göndericinin avuç içi kadar bir kâğıda alıcının ad ve adresini yazması yeterlidir.

Bu sonuca iki yoldan ulaşılabilir: Napolyon'un biri, ya da bir Bismarck ya da başka bir

kumandan tüm Avrupa'yı ele geçirir; Paris'te ya da Berlin'de otururken önüne açtığı harita üzerine

çizgiler çizer ve bu çizgilere göre demiryolları yaptırılıp üzerinde tren işletilmesini buyurur. Başına

taç geçirilmiş bir budala olan I.Nikolay'ın düşü de tam bu dediğimiz gibi bir şeydi.

Moskova-Petersburg arasında yapımı düşünülen demiryoluyla ilgili olarak kendisine çeşitli

projeler sunulduğunda, eline bir cetvel almış ve harita üzerinde iki kenti düz bir çizgiyle birleştirip,

"İşte demiryolunun izleyeceği doğrultu!" demişti. Dediği gibi de yapıldı; bataklıklar kurutularak,

köprüler kurularak yol yapıldı, ancak bunların hepsi boşa gitti, her kilometresi için dünya kadar

para harcanan bu yoldan vazgeçildi.

Bu, yöntemlerden biriydi. Ama her yerde bambaşka yöntemlerle gerçekleştiriliyor bu iş. Bölüm

bölüm yapıyor yol; sonra bölümler kendi aralarında birleştiriliyor, en sonra

da her bölümü yapan

firma yetkilileri bir araya gelip, trenlerin demiryolu ağının bir bölümünden öbür bölümüne geçmesi

gerektiğinde yükün her seferinde indirilip yeniden yüklenmemesi için hangi trenin hangi

güzergâhtan ne zaman geçeceği konusunda anlaşılıyorlar.

Ve bu sonuca özgür anlaşma yoluyla ulaşıyorlar; mektuplaşarak, birbirlerine öneriler sunarak,

toplantılar yaparak... ki bu toplantılarda herkesi kapsayacak yasalar yapılmıyor; temsilciler değişik

sorunları tartışıp, daha sonra belki benimsenecek, belki de reddedilecek bir anlaşma taslağı ile

kendi şirketine dönüyor.

Kuşkusuz zorlukla karşılaşıldığı da oluyor, ikna edilmesi zor, inatçı kişiler varsa hele işin

içinde. Ama ortak çıkar, önünde sonunda herkesi çevresinde birleştiriyor. Öte yandan, direnenleri,

karşı çıkanları boyun eğdirmek için resmi makamlara, askere, polise başvurmak kimsenin aklından

bile geçmiyor.

Bu dev demiryolu ağı ve onun üzerinde taşınan muazzam yük, yüzyılımız en ayırt edici

özelliklerinden birini oluşturuyor... ve bütün bu devasa iş, özgür anlaşma yoluyla

gerçekleştiriliyor. Elli yıl önce biri çıkıp da, bu yolla birleşme, anlaşma

sağlanacağını söylese,

dedelerimiz hemen itiraz ederlerdi: "İmkânsız olamaz böyle bir şey!" derlerdi
"Yüz şirketi bir araya

getirip anlaştırmamız mümkün değildir! Masal bu! Hayal! Birlik beraberlik
ancak merkezi

yönetimle, kendine itaat ettirmesini bilen bir müdürün yönetimi altında olur!"

İşte Avrupa demiryollarının en ilginç yanı da belki bu: merkezi yönetim gibi
bir şeyin

olmaması... Ne Avrupa demiryolları bakanı, ne diktatör, ne Avrupa
parlamentosu, ne de hatta bir

icra komitesi! Her şey özgür anlaşma yoluyla gerçekleşiyor.

Herhangi bir devlet adamı çıkıp da bize "Merkezi hükümet olmaksızın hiçbir
şey yapılamaz...

Mal dolaşımı için bile hükümet gereklidir" dediğinde, biz de ona şunu
sormalıyız:

"Peki o zaman Avrupa demiryolları bu işi hükümete nasılsız nasıl beceriyor?
Milyonlarca yolcuyu ve

dağlar gibi yükü Avrupa'nın dört bir köşesine nasıl ulaştırabiliyor onlar?
Demiryolu kumpanyaları

aralarında anlaşabiliyorlarsa eğer, bu demiryollarına sahip olduklarında
işçiler neden

anlaşamıyorlar? Petersburg-Varşova, Paris-Belfor yollarını işleten
kumpanyalar başlarında onlara

buyruk veren kimse olmadan anlaşabiliyorlar, birlik içinde olabiliyorlarsa,
özgür işçilerden oluşan

toplumda böyle bir buyurucuya neden ille gerek olsun? Yoksa, sizce, sahtekârlar namuslu

insanlardan daha mı kolay anlaşmaya varıyorlar kendi aralarında?"

II

Çağdaş toplumsal yapının temelinde yatan büyük haksızlığa karşın bugün bile insanların -eğer

çıkarlarıyla doğrudan çelişmiyorsa- resmi makamların hiçbir müdahalesi olmaksızın bir

uzlaşmaya varabileceklerini örnekleriyle göstermeye kalktığımızda, bize ne tür itirazlar

yükseltileceğini önceden biliyoruz.

Aslında göstereceğimiz bütün örneklerin ortak bir eksikliği var. Çünkü günümüzde güçlünün

zayıfı, varsılın yoksulu sömürmesi esası üzerine kurulmamış tek bir örgüt bile yoktur. İşte bu

bakımdan devletçiler bize kendilerine özgü mantıkla hep şu itirazı yükseltirler: "Gördüğünüz gibi,

sömürüye son vermek için devlet müdahalesi gerekiyor!"

Ancak, tarihin bize verdiği dersi unutuyor bu arkadaşlar. Proletarya yaratarak ve yarattığı bu

proletaryayı sömürücülerin egemenliğine terk ederek durumu kötüleştiren bizzat devlet değil mi?

Yine, onu yaratan ana nedenler, yani sermayenin özel ellerde toplanması ve üçte ikisi bizzat

devletin eseri olan yoksulluk yok edilmeden, sömürünün yok edilemeyeceğini

de unutuyorlar.

Bu bakımdan, demiryolu kumpanyaları arasındaki anlaşma konusunda bize şöyle

diyeceklerini de kolayca kestirebiliriz: "Siz yoksa bu kumpanyaların yolcularını nasıl

soyduklarını, çalışanlarını nasıl sömürdüklerini görmüyor musunuz? Devlet bu işe el koymalı ve

halkı koruması altına almalı!"

İyi de, biz bütün bu kötüye kullanmaların sermaye sınıfı var oldukça sürüp gideceğini kaç kez

söylemedik mi? Kaldı ki, bu kumpanyaların eline bugün tepe tepe kullandıkları bu müthiş gücü

veren bizzat sizin devletiniz değil mi? Onları gedikli yapan, onlara bu güvenceleri veren devlet değil

mi? Demiryolcuların grevini asker gücüyle kıran devlet değil de kim? Sonra, başlangıçta (ki

Rusya'da durum hâlâ böyledir) demiryolu tekellerine, değerlerinin düşmeyeceğine dair güvence

verdikleri demiryolu hisse senetlerinin değerlerinin düşmemesi için demiryollarında olup biten

kazaların gazetelerde yazılmamasına varana dek arka çıkan yine devlet değil midir? Yine,

Vanderbilt'leri, Polya-kov'lan, Paris-Londra-Akdeniz Demiryolları direktörlerini, "günümüzün

krallarını" yaratan tekelleri destekleyen devlet değilse kimdir?

O bakımdan, biz demiryolu kumpanyaları arasında sessizce gerçekleştirilen anlaşmaları örnek

olarak gösterdiğimizde, onların ne ekonomik ideallerini, ne de -hatta- sınıai ideallerini göz önünde

bulunduruyoruz. Bizim böylece göstermek istediğimiz tek şey, "başkalarının sırtından kişisel

kazançlarını artırmaktan başka hiçbir hedefleri olmayan kapitalistler eğer uluslararası bir emir

komuta sistemine gereksinim duymadan demiryollarını işletebiliyorlarsa, emekçilerden oluşan bir

toplum, Avrupa Demiryolları Bakanlığı vb. gibi kendilerine emir verecek bir makamın var olmasına

gerek kalmadan aynı şeyi neden hem de çok daha başarılı bir şekilde yapamamış?"dır.

Biraz daha ciddi gibi görünen bir itiraz daha var bize karşı. Şu sözünü ettiğimiz uzlaşmanın

bütünüyle özgür bir uzlaşma sayılamayacağını, çünkü büyük şirketlerin her zaman isteklerini

küçüklere kabul ettirebilecekleri söylenecektir bize. Örneğin büyük bir demiryolu

kumpanyasının, yolcularını Paris'ten Basel'e götürürken, şirket çıkarı öyle gerektirdiği için

Leipsig yerine Köln yolunu yeğleyebileceği ya da yük taşıırken, hiç gerekmediği halde yüz elli iki

yüz kilometre kadar yolu uzatabileceği ya da öbür -ikinci derecedeki- hatları batırabilecekleri

örneği verilecektir. Gerçekten de Amerika Birleşik Devletleri'nde gerek yolcu, gerek yük

taşımacılığında Vanderbilt'in birinin cebine daha çok dolar girsin diye bazen akıl mantık dışı

güzergâhlar izlemektedir trenler.

Ne var ki bu itiraz, yanıtını da kendi içinde barındırıyor. Sermayenin oluşma sürecinde her

zaman büyük sermaye küçüğünü ezer. Ancak unutmamak gerekir ki, bu ezme-ezilme olayı

yalnızca sermaye yoluyla değildir: Gerçekte büyük kumpanyalar küçüklerini, kendilerinin yararına

tekel oluşturan devletin desteğini arkalarına alarak ezerler. Büyük sermaye şirketleri

yöneticilerinin -hadi üçte ikisi demeyelim, ama- yarısı, yalnızca bizim Rusya'da değil, ABD ve

Kanada'da da hükümetle içli dışlı durumdadırlar.

Marx, İngiliz yasalarının küçük üreticileri iflas ettirip köylü sınıfını nasıl yoksulluğun

kucağına ittiğini ve büyük sermayenin tepe tepe kullanması için boğaz tokluğuna çalışmaya

hazır bir yoksullar ordusu yarattığını pek güzel göstermiştir. Demiryollarıyla ilgili yasalar için

de aynı şeyleri söylemek mümkündür. Stratejik hatlar, teşvikli hatlar, uluslararası posta

taşımacılığında tekel olan hatlar... bunların tümündeki seyrüseferler büyük sermaye sahiplerinin

ıkarlarına göre düzenlenmiştir. Rothschild herhangi bir demiryolu hattına sermaye yatıracağı

zaman, hazretin tebaasını oluşturan bütün bakanlar, krallar, devlet başkanları hemen o hattın en

kazançlı hat olması için ellerinden geleni yaparlar. Arkasında böyle si bir resmi destek olmasa bu

büyük zengin varlığının herhalde onda dokuzunu yitirirdi.

Bizim devletçi sosyalistlerin zaman zaman bize ideal olarak gösterdikleri Amerika Birleşik

Devletleri gibi demokratik bir ülkede bile, konu demiryolları oldu mu, daima en aşağılık oyunlar

söz konusudur. Büyük kumpanyalar düşük tarife uygulayarak rakiplerini saf dışı bırakmakta, buna

karşılık rüşvet yoluyla devletten toprak imtiyazı elde etmektedirler. Amerikan tahılının

taşınmasıyla ilgili olarak bu yakınlarda yayınlanan sayısal veriler, devletin de katkısıyla güçlünün

gsz nasıl ezdiğinin, smrdğnn açık kanıtı gibidir.

Devlet burada da büyük sermayenin gücünü on kez, yüz kez artırmıştır. Demiryolu

kumpanyaları sendikalarının bazen (yine zgr uzlaşma yoluyla) kk kumpanyaları büyüklerden

koruduğuna tanık olduğumuzda, zgr uzlaşmada nasıl bir i g olmalı ki, devletin de gücünü

arkasına almış büyük sermaye karşısında bile böyle bir çıkışta bulunmayı göze alabiliyorlar, diye

şasıp kalıyoruz.

Aslında, devletin gönlünün hep büyük kumpanyalardan yana olmasına karşın, küçük

kumpanyalar da her zaman var olacaklardır. Fransa'da, merkezileşmenin sonucu olarak, topu topu

beş altı firma varken, İngiltere'de 110'u aşkın firma olduğunu görüyoruz; üstelik de hem yük, hem

yolcu taşımacılığında Fransız ve Alman demiryollarından çok daha hızlılar bunlar.

Kaldı ki sorun bu da değildir. Büyük sermaye, her zaman -devletin yardımıyla- küçük

sermayeyi ezebilir, tek ki bundan çıkarı olsun; ama burada bizi ilgilendiren olgu, Avrupa

demiryollarının sahibi olan yüzlerce farklı firma arasında varılan uzlaşmadır: Bu uzlaşma merkezi

hükümetin karışması olmadan doğrudan gerçekleşen bir uzlaşmadır. Şirket temsilcileri bir araya

gelip sorunlarını tartışmışlar ve buradan ellerinde bir yasayla değil, uzlaşma tasarısıyla

dönmüşlerdir müvekkillerinin yanına. Bu, tümüyle yeni bir ilkedir: İster monarşik olsun, ister

cumhuriyetçi, ister saltık ya da temsili... her türden hükümeteşel girişime aykırı bir ilkedir. Bu,

şimdilik Avrupa ahlakı, Avrupa gelenekleri içine ürkek ürkek sokulmaya çalışsan, ama büyük

gelecek vaat eden yepyeni bir uygulamadır.

III

Devletçi sosyalistlerin yapıtlarında bugüne dek kim bilir kaç kez karşılaşmışızdır şu türden

haykırışlarla: "İyi de, geleceğin toplumunda, kanallardaki mal hareketini düzenleme görevi

kimin olacak? Ya anarşistin biri çıkar da teknesiyle kanalın ağzını kapatırsa, binlerce teknenin

kanallarda dolaşıp mal taşınması nasıl gerçekleşecek? Kim bu anarşiste dur diyebilecek?!"

Ne diyelim, pes doğrusu! İnsanın hayal gücüne sınır yok! Varsayımlarıyla hayal güçlerini

zorlayan bu arkadaşlar bize şunu da söyleyebilirler: "Ya herhangi bir topluluk ya da grup, kendi

teknelerinin bütün öbür teknelerin önünde gitmesini isterse ne olacak? Bu tekne bütün bir kanalı

işgal edecek ve diyelim, kendileri taş taşımaktayken, bir başka topluluğun, örneğin buğday

taşımakta olan teknesine seyir imkânı vermeyecek... Bu durumda... teknelerin kanallardaki gidiş

gelişlerini düzenleyecek bir güce ihtiyaç yok mu? Ve bu güç, hükümet değil midir?"

Oysa hayatın pratiği, başka pek çok konuda olduğu gibi bu konuda da hükümeteşiz olarak

işin içinden çıkılabileceğini göstermiştir. Özgür anlaşma, özgür örgütlenme, pahalı ve zararlı

devlet mekanizmasının yerini doldurabilir ve onun yaptığı işi çok daha iyi

yapabilir.

Kanalların Hollanda için ne büyük önemi olduğunu herkes bilir: Hollanda'nın yollarıdır

kanallar. Ve yine herkes bilir ki bu "yollar"da muazzam miktarda yük taşınır. Bizde

demiryollarında ve şoselerde taşınan yük orada bu su yollarından taşınır. İşte, kimin teknesi

önce gidecek, diye insanların kavga edeceği ve karmaşayı önlemek için de hükümetin varlığına

gerek duyulan yollar bu yollardır!

Ne var ki ortada kavga eden falan görünmüyor. Pratik Hollandalılar işin çözümünü çoktan

bulmuşlar: Su yolu taşımacılığının zorunlu koşullarının dayattığı birtakım gereksinimleri göz

önünde bulundurarak özgür birlikler (kayıkçı esnafı birliği gibi), taşımacılık sendikaları vb.

oluşturmuşlar ve işlerini -daha doğrusu kayıklarını- tıkr tıkr yürütüyorlar. Tekneler bu birliklerce

düzenlenen çizelgelere göre art arda seyrediyorlar kanallarda. Kimse işinin ivedi olduğunu öne

sürüp başkasının önüne geçemiyor, kimse rıhtımları belli bir saatten fazla işgal edemiyor (yükünü

boşalttıktan sonra yeni yük bulamasa bile, limanına boş olarak dönmeye razı olup demir alıyor ve

yerini bir sonraki tekneye bırakıyor). Böylece kanallarda aşırı tekne yığılmasının önüne geçilmiş

olunuyor. Bu arada belirtelim ki, özel girişimciliğin doğal sonucu olan rekabet tüm hızıyla sürüyor

tekneciler arasında; eğer bu yarışma da olmasaydı, daha dostça bir ortamda, daha eşitlikçi

koşullarda bir taşımacılık yapılmış olurdu.

Kuşkusuz her gemi sahibi, "gemi sahipleri arteli"ne girip girmemekte serbesttir. Ancak pratikte

çoğunun girdiği görülmüştür. Bu türden arteller gemi sahiplerine öyle büyük yararlar sağlıyor ki, ta

Berlin'e dek Rhene, Vezzer, Öder nehirlerine de yayılmış bulunuyor. Nehir taşımacıları bir

Bismark ya da benzerinin çıkıp Almanya ile Hollanda'yı birleştirmesini ve üniformasında

yeterince sırma-şerit bulunan bir "Ober Haupt General Staats Kanal Navigations Rath" atamasını

beklemediler. Onlar bunun yerine uluslararası bir anlaşma imzalayıverdiler kendi aralarında. Bu

da bir yana, Alman, İskandinav ve Rus limanları arasında gidip gelen teknelerin sahiplerinden pek

çoğu, Baltık Denizi'ndeki taşımacılığı da düzenlemek ve buradaki gemi trafiğinin de düzen içinde

olmasını sağlamak için adı geçen sendikalara, artellere, taşımacılık birliklerine girdiler. Ve işin

ilginç yanı, özgür bir ortamda gönüllülük esasına dayalı olarak oluşturulan bu kuruluşların hiçbir

hükümetle hiçbir şekilde ilgisi bulunmamaktadır.

Mümkündür, hatta çok muhtemeldir ki, büyük sermaye burada da küçük sermayeyi ezip yok

edecektir. Özellikle de, işe el atmakta hiç tereddüt etmeyeceğini düşündüğümüz devlet tarafından

kayrılması durumunda bizzat sendikanın tekel oluşturma hevesleri taşıyabileceğini de kabul

ediyoruz. Ama unutmamak gerekir ki, günümüzde bu sendikaların üyelerinin kişisel çıkarlarından

başka hiçbir çıkarları yoktur bu işten. Her taşıyıcı, üretimin, tüketimin ve değişimin kamulaşması

nedeniyle oluşacak yüzlerce bir ana birliğin üyesi olur ve tekneler de kişilere değil, topluluklara,

illere, birliklere ait olursa işin mahiyeti tepeden tırnağa değişebilir. Su yolu ve bu yoldan ulaşım

söz konusu olduğunda taşıyıcılar kendilerini güçlü hissederler; ama karada bu böyle değildir;

zayıftırlar karada; demiryollarına işleri düştüğünde, üretici birlikleriyle, tüketici gruplarıyla bir

işleri olduğunda hep aşağıdan almak zorundadırlar.

Ne olursa olsun, işlerin gelecekte nasıl bir gelişme göstereceğine bakmaksızın, bugün için bu

işin gönüllülük esası üzerinde kurulmuş birlikler aracılığıyla ve hükümete kotarılabildiğini

görüyoruz.

Hazır sülardan, teknelerden söz etmişken, yüzyılımızda yaratılmış en başarılı örgütlerden

birinden daha söz edelim. Gerçekten gurur verici olan bu örgüt, İngilizler tarafından kurulmuş olan

ve sularda meydana gelecek kazalarda kurtarıcılık görevini üstlenen "Lifeboat Association"dır.

Bilindiği gibi her yıl binin üzerinde gemi Britanya adası kıyılarında fırtına nedeniyle

parçalanmaktadır. Açık denizde iyi bir geminin fırtınadan korkması için fazlaca bir neden yoktur;

sorun gemi kıyıya yanaşırken başlar: Hızlı akıntılar dümen hâkimiyetini yok eder, sis ve deniz

dibi kayaları da cabası...

Kıyılarda yaşayan halkın gemileri su altı kayalarına doğru çekmek ve geminin yükünü

yağmalamak için yanltıcı ateşler yaktıkları zamanlarda bile bu örgüt insanları kurtarmak için

elinden geleni esirgememiştir. Bir geminin kayalara bindirdiğini gördüklerinde hemen kayıklarıyla

denize açılıp kurtarma çalışmalarına girişen bu insanların çoğu kez kendileri yitip gidiyorlardı

dalgalar arasında. Her kıyı köyünde boğulanları kurtarma çabalarıyla efsaneleşmiş kadın-erkek

kahramanlar vardır bu örgüte üye olan.

Gemi kazalarını azaltmak için devlet ve bilim adamları da kuşkusuz çaba gösteriyorlar. Deniz

fenerleri, işaretlemeler, haritalar, meteorolojik tahminler vb.nin gemi kazalarının önlenmesindeki

katkıları yadsınamaz. Yine de her yıl bin dolayında gemi kazaya uğramakta, dolayısıyla da

binlerce insan boğulma tehlikesiyle yüz yüze gelmekte, sularda yardım beklemektedir.

Sonuçta birkaç gönüllü kolları sıvayıp işe girişti. Hepsi de çok iyi birer denizci olan bu

insanlar, fırtınaya dayanıklı özel tekneler yaptılar ve kurtarma örgütleri içine başka insanları da

katmak, para toplayıp kurtarma kayıkları yapmak ve bunları en belalı kıyılara yerleştirmek için

ajitasyon ve propaganda yapmaya giriştiler. Bunlar iş, eylem insanıydılar, Jakoben değil; o

yüzden de hükümete başvurmadılar. Kuruluşlarının başarısı için yerel balıkçılar, denizcilerin

yardımlarına, onların kıyı bilgilerine ve özellikle de özverilerine başvurmaları gerektiğini

biliyorlardı. Verilecek ilk işaretle gece demeden, fırtına, dalga demeden denize atılabilecek, kaza

geçiren gemiye ulaşana dek sekiz, on, on iki saat dalgalarla boğuşabilecek ve başkalarının

hayatını kurtarabilmek için kendi hayatlarını tehlikeye atabilecek insanlarda her şeyden önce

kardeşçe dayanışma duygusu, özveri, yüreklilik gibi niteliklerin bulunması gerekir, ki bunlar da

bilindiği gibi, ne dağıtılacak unvanlarla, ne de askeri emirlerle sağlanabilecek şeylerdir.

Böylece bu örgütlenme, gönüllülük, özgür anlaşmaya ve rıza ilkesine dayalı olarak yaratılmış

ve hayata geçirilmiştir. Kıyılardaki yerleşim yerlerinde yüzlerce gönüllü grubu oluşmuş ve

işin başlatıcıları bu işleri en iyi biz biliriz diye düşünmemişler, yerel denizcilere, balıkçılara

akıl danışarak işleri kotarmışlardır. Zenginini biri yapılan yardım çağrısına bizim paramızla

10.000 ruble göndermiş, ancak bu parayla yapılacak teknenin tipi, cinsi ve hangi kıyı köyüne

yerleştirileceği gibi konuları yerel gönüllüler -balıkçılar, denizciler- çözümlenmişlerdir.

Yeni gemilerin planları donanma komutanlığınca yapılmamıştır. Derneğin çalışma raporundan

aynen okuyoruz: "Denize açılan insanların teknelerine tam bir güven duymaları gerektiğine inanan

Komitemiz her kıyı bölgesinde, o bölgedeki denizcilerin uygun bulacakları tipte ve donanımda

tekne yapılmasını uygun görmüştür." Böylece de her yıl eklenen yeniliklerle, gerçekleştirilen

mükemmelleştirmelerle kısa sürede kusursuz bir "donanma"ya kavuştu Komite.

Ve bütün bu işler yerel gönüllü gruplarının gerçekleştirdiği örgütlenmelerle başarıldı; her

şey karşılıklı yardımlaşma, birbirine destek olma ilkeleri üzerinde gelişti. İşte, gerçek

anarşistler! Kimseden tek kuruş vergi toplamamalarına karşın geçen yıl

gönüllü yardımlarıyla

430.040 rublelik bir tutarı kasalarına sokmayı beceren anarşistler!

Ulaşılan sonuca kaba taslak bir göz attığımızda gördüklerimiz şunlar oluyor:

Kurtarma Birliği 1891 yılında 293 tekneye sahiptir ve o yıl 33 gemi ve 601 gemiciyi

kurtarmıştır; kurulduğu günden bu yana canını kurtardığı insan sayısı toplam 32 bin 671'dir.

1886 yılında Birliğin üç gemisi içindeki bütün personeliyle birlikte sulara gömüldü; ama

aynı anda yüzlerce yeni gönüllü yazıldı Birliğe; yapılan ajit-prop çalışmalarısıyla yirmiden fazla

yeni gemi inşa edildi, yirmi yeni kurtarma istasyonu kuruldu.

Bu arada şunu da belirtelim: Birlik, her yıl balıkçılara ve denizcilere hava tahminleri yapabilmeleri

için hesaplı fiyatlardan kaliteli barometreler göndermektedir. Ayrıca hava tahmin bilgileri ve

özellikle fırtına ihtimali üzerine değerlendirmeler dağıtmaktadır.

Bir kez daha yineliyoruz: Bütün bu küçük komiteler ve yerel gruplar arasında hiçbir hiyerarşik

silsile, başkan, yönetici vb. yoktur. Verilen işaret üzerine denize açılmaya hazır kürekçilerin,

kıyıda toplanan halkın gönüllülüğü ilkelerine dayalı olarak çalışan bir sistemdir bu. Birliğe

yazılmak isteyenlerin sekretarya işlerini yürüten Merkez Komitesi dahi hiçbir işe karışmaz.

Bilmem eklemeye gerek var mı: Kurtarma teknesinin bulunduğu balıkçı köyünde, örneğin okul

sorunu ya da vergi toplanması vb. gibi bir konuda oylama yapılacağı zaman, yerel kayıkçı

komiteleri, ne yazık ki şehir meclisi üyelerinde bulunmayan alçakgönüllülükle, bu işlere

burunlarını sokmazlar. Buna karşılık bu insanlar, denizde boğulma tehlikesiyle karşı karşıya

bulunanları kurtarma işlerinde, hayatta bir kez bile fırtınayla mücadele etmemiş kişilerin

kendilerine buyruk vermesine, işlerine karışmasına izin vermezler. Verilen ilk tehlike işaretiyle

birlikte hemen toplanırlar, rotalarının ne olması gerektiğini saptarlar ve derhal denize açılırlar. Ne

üniformaları, ne rütbeleri vardır; ama ortak dava için canlarını tehlikeye atmaya hazırdırlar.

Benzeri bir başka derneği alalım: Kızıl Haç. Bu derneğin adını bir yana bırakıp, ne iş yaptığı

üzerinde duralım.

Şimdi, elli yıl önce birinin şöyle şeyler söylediğini düşünün: "Devletler insan öldürmeyi çok iyi

bilirler. Bir günde yirmi bin kişiyi öldürmek, elli bin kişiyi yaralamak devlet için hiçbir şeydir.

Ama kendisinin kurbanı olan insanlara yardımda alabildiğine yeteneksizdir, eli sıkıdır. Bu

bakımdan, savaş varsa eğer, işin içinde özel şahıslar yer almalıdır. Gönüllüler

işe el atıp, insani

amaçlarla uluslararası bir yardım kuruluşu oluşturmalıdır."

Elli yıl önce böyle bir şey söylemeye cesaret edebilecek insana nasıl gülünürdü kim bilir! Her

şeyden önce ve ilk ağızda bir ütöplast olduğu söylenirdi. Sonra da, eğer yanıt vermeye değer

bulurlarsa ona herhalde şöyle bir şey söylerlerdi: "Saçmalamayın! Özellikle yardıma gereksinim

duyulan yerlerde sizin tek bir gönüllünüz bulunmaz! Sizin özgür hastaneleriniz, nereler güvenliyse

hep oralarda toplanır; savaş alanındaki yara sarma noktalarına ise kimse gitmek istemez. Daha bir

de değişik milletler arasındaki yarış var! Bu durumda sizin hayaliniz, zavallı askerlerin hiçbir

yardım göremeden ölüp gitmeleriyle son bulacak!" Herkes buna benzer hayal kırıcı ne gerekçeler

sıralardı, kim bilir! Gerçekten de, hep buna benzer şeyler duymamış mıyızdır bu konuda?

Oysa bugün bu düşün nasıl sonuçlandığını hep biliyoruz. Her ülkede, binlerce farklı noktada

örgütlenmiştir Kızıl Haç dernekleri. 1870-71 savaşı patladığında Kızıl Haç gönüllüleri hemen işe

giriştiler. Kadın erkek pek çok gönüllü hizmet vermek için birbiriyle yarıştı. Yüzlerce hastane,

pansuman merkezi kuruldu; çamaşır, sargı bezi, ilaç vb. gibi trenler dolusu sağlık gereci taşındı.

Hatta İngiliz Kızıl Haç Komiteleri giysi, tohumluk buğday, kürek, yük hayvanı ve savaşın yakıp

yıktığı yerlerde yeni bir hayat gövertmek için buharlı pulluk ve bu aletleri kullanacak insanlar

göndererek başlı başına bir yardım zinciri oluşturdu. Gustav Mane'nin "Kızıl Haç" yapıtına bir göz

atın, yapılanların boyutuyla sarsılırsınız.

Kendilerinden başka kimsede sağduyu, akıl, fikir bulunmadığını ve dünyayı ancak kendilerinin

yönetebileceğini sanan kâhinlerin kehanetleri ne olacak peki, dersiniz, bunların kehanetlerinden bir

tekinin bile gerçekleşmediğini dünya âlem biliyor.

Kızıl Haç gönüllülerinin özverileri gerçekten her türlü övgünün üzerindedir. Çünkü bu arkadaşlar

özellikle en tehlikeli yerleri kendilerine yardım noktaları olarak seçtiler; devlet hizmetinde bulunan

Fransız doktorları, Prusyalıların yaklaştığını görünce dörtlü geri kaçarlar, Kızıl Haç

gönüllüleri başlarının üzerinde kurşunlar vızıldarken ve gerek Bismark, gerek Napolyon

subaylarından maruz kaldıkları bütün kaba muamelelere karşın, hangi ulustan olursa olsun bütün

yaralıların yardımlarına eşit biçimde yetişmeye çalıştılar. Hollandalılar, İtalyanlar, İsveçliler,

Belçikalılar, hatta Japonlar ve Çinliler kendi aralarında gayet güzel anlaşmışlar. Hastanelerini,

sağlık merkezlerini o anda kimin daha çok ihtiyacı varsa ona açtılar, aralarında bir yarışma,

rekabet olduysa bile bu yalnızca kimin sağlık merkezinin daha hijyenik olduğu konusundaydı.

Kimbilir kaç Fransız hâlâ daha hatırlar durur, herhangi bir Kızıl Haç merkezinde bir Hollandalı ya

da Alman hemşiresinin kendisine şefkatle dokunuşunu!

Ama devlet egemenliğinin yaygınlık kazanmasından yana olanlar için bütün bunların hiçbir

anlamı yoktur. Onların idealleri devlet hizmetinde çalışan alay tabibidir. Kızıl Haç alabildiğine

hijyenik hastaneleriyle din ırk farkı gözetmeden herkese sağlık hizmeti götürüyormuş, çalışanları

devlet memuru değil, gönüllülermiş, bunun onların gözünde hiçbir önemi yoktur!

Bize, bu Kızıl Haç işinde devletlerin de katkısı olduğunu söyleyenler çıkacaktır. Doğru! Ne

yazık ki buraya da el attı devlet, Kızıl Haç'a egemen olmak, orayı da bir devlet dairesine çevirmek

için. Kızıl Haç merkez komiteleri bugün kendilerine "kan prensleri" adı takılmış kişilerin

yönetimindedir; yerel komitelerse valilerin, paşa karılarının "himayeleri" altındadır. Ama

örgütün Fransız-Rus savaşında gösterdiği başarılar bu himayeler sayesinde miydi? Hayır! Başarı,

her ülkedeki binlerce yerel komitede büyük bir özveriyle çalışan on binlerce

kadın ve erkeğindi. Ve

devlet bu işe hiç karışmasıydı başarı çok daha büyük olacaktı. Devlet bu işin içine el atmakla,

yalnızca işin içine etmiştir.

Neyse, yine de, 1871 yılında İngilizinden Japonuna, İsveçlisinden Çinlisine insanların yaralıların

yardımlarına koşuşmaları uluslararası bir Merkez Komitesi'nin buyruğuyla gerçekleşmiş değildir.

İşgal altındaki topraklarda hastane ve sağlık merkezlerinin kurulması şu ya da bu ülkeden herhangi

bir bakanın buyruğuyla gerçekleşmiş değildir. Bütün bunlar her ülkeden gönüllülerin -öyle

Jakobenlerin öngördükleri gibi kendi aralarında gruplaşarak falan değil- hiçbir ulusal ayrım

gözetmeden savaş alanında yer almaları ve işe girişmeleriyle gerçekleşmiştir.

Kuşkusuz bütün bu işler için bunca çaba harcanmasına acımak ve Victor Hugo'nun şiirindeki

çocuk gibi, "Madem daha sonra yaralarını saracaklar, niçin yaralıyorlar onları?" diye sormak da

hakkımızdır. Sermayenin gücünü ve burjuvazinin erkini yok etmeyi amaçlayan bizler bu çabamızla

aynı zamanda bütün bu cinayetlerin durdurulmasına çalışıyoruz ve tabii Kızıl Haç gönüllülerinin

de güçlerini bizimle birlikte savaşların yok edilmesi için harcamaları çok daha hoş olurdu.

Ama ne olursa olsun, bu büyük örgütlenmeyi özgür anlaşma, uzlaşma dediğimiz şeyin ve

karşılıklı yardımlaşmanın çok verimli bir sonucu olarak -bugünkü koşullar altında bile

gerçekleştirilebilmiş bir başarı olarak- alkışlamayı da görev biliyoruz.

Hatta insanları yok etme "sanat"ından bile bu olaya örnek bulabilmek mümkündür. Alman

ordusunun -genelde düşünüldüğü gibi yalnızca disipline bağlı olmayan-gücünü oluşturan

dernekleri buna örnek gösterebiliriz. Askeri bilgileri yayma amacını taşıyan bir dernek

Almanya'da aşırı bir yaygınlık kazanmıştı ve Alman askeri birliğinin (Kriegsbund) son

kurultaylarından birinde toplam 151 bin 172 üyeye sahip tek bir federasyona bağlı 2542 ayrı

dernekten delegeler bir araya gelebilmişti. Az şey değildir bu.

Alman ordusunun sahip olduğu teknik bilgi sanıldığı gibi kırsalalarda kazanılmış bir bilgi değildir;

tam tersine, sayısı belirsiz sivil atıcılık dernekleri, askeri ve stratejik oyunlar, topografya vb.

dernekleri aracılığıyla birleştirilmiş bir bilgidir bu. Asker, sivil, coğrafyacı, jimnastikçi, avcı,

teknisyen... akla gelebilecek her türlü meslektan insanların oluşturduğu, kendiliklerinden doğmuş,

örgütlenmiş, bir federasyon çatısı altında birleşmiş, üyelerinin çıkarları için uğraş veren, geziler

düzenleyen, araştırmalar yapan çok geniş bir dernekler yelpazesidir burada söz konusu olan. Bilgi

birikimini ve akli gücünü işte bu gönüllü, özgür derneklere borçludur Alman ordusu.

Belirtmemiz gerekir ki, bu dernekler ülkelerinin askersel gücünü daha da artırmak şeklinde çok

çirkin bir amaç peşindedirler. Ancak şu anda bizim altını çizmeye çalıştığımız olgu, askersel

örgütlenişi kendine en yüksek amaç edinmiş devletin bile, ayrı ayrı kişilerin özgürce bir araya

gelmeleriyle kurulmuş serbest derneklerin bu işi kendisinden daha başarılı bir şekilde

gerçekleştirebileceğini anlamış bulunmasıdır.

Günümüzde savaş gibi bir işte bile insanların özgür uzlaşmalarına, anlaşmalarına

başvurulmaktadır. Üç yüz bin gönüllü İngiliz askerini, İngiliz ulusal topçu birliğini ve şu anda

kurulma sürecinde bulunan ve kurulduktan sonra deniz bakanlığından daha etkili olacağı belli olan

İngiliz kıyılarını koruma derneğini bu savımızı kanıtlayacak örnekler olarak gösterebiliriz.

Burada sözlerini ettiğimiz İngiliz deniz kurtarma örgütüyle Kızıl Haç derneği kuruldukları

günden bu yana doğrulukları yaşamca onaylanmış, durmadan gelişen kuruluşlardır. Öte yandan

yine bunlar gibi gönüllülük esasına dayalı olarak kurulmuş yüzlerce başka derneğin de bunlara

eklendiğini belirtelim. Milyonlarca üyesiyle sayısız kooperatif birliklerini, bisiklet kulüplerini ve

son korkunç savaşın halk üzerindeki olumsuz izlerini, özellikle de tarımsal

üretimi artırmak için

savaşan kadın ve çocukların acılarını silmek için her ülkede oluşturulmuş çok değişik dernek ve

birlikleri de bunlara eklemek gerekir.

BAZI İTİRAZLAR

I

Şimdi de komünizme karşı yükseltelen bazı itirazlar üzerinde duralım. Bunların çoğu çok basit

bazı gerçeklerin anlaşılmasından kaynaklanıyorsa da, bazısı çok önemli kimi sorunları

kapsıyor, dolayısıyla da bizim özel bir önemle üzerlerine eğilmemizi hak ediyorlar.

Devlet komünizmine yönelik itirazları ele almayı düşünmüyoruz burada: Bunların haklılıklarını

biz de kabul ediyoruz çünkü. Uygur uluslar, geçmişlerini yadsımak ve yurttaşlarının

yaşamlarının en küçük ayrıntılarına bile el atan hükümetleriyle -yurttaşlarının genel esenliğinden

başka hiçbir hedefi olmayanları da içinde olmak üzere- barışmak için kişi özgürlükleri

savaşımında az şey çekmediler. Şayet bir gün devlet komünizmi esasları üzerine inşa edilmiş bir

toplum doğarsa, bu toplum ya dağılır, çözülür gider, ya da kendini özgürlük ilkeleri üzerinde

yeniden inşa eder.

Bizim burada ele alacağımız, anarşik komünist toplumdur: Yani kişi özgürlüğünü tümüyle

kabul eden, hiçbir egemenlik ortamı yaratmayan, insanı çalışmaya zorlayacak herhangi bir tertip

içine girmeyen toplum. Şimdi, kendimizi olayın yalnızca ekonomik yanıyla sınırlayarak,

ayrıntılarını az sonra aşağıda göreceğimiz insanlardan; yani ne iyi, ne kötü, ne öyle çalışmayı fazla

seven, ne de sevmeyen insanlardan oluşmuş bir toplumun gelişip gelişemeyeceği, bu da bir yana

varlığını sürdürüp sürdüremeyeceği konusunu ele alalım.

Şimdi, yükselecek itirazları görür gibiyiz: "Efendim, herkesin geçimi sağlanır ve insanların

ekmeklerini bulmak için çalışma zorunlulukları ortadan kaldırılırsa, hiç kimse çalışmak

istemeyecektir. Çalışma zorunlu olmayınca herkes bu külfeti bir başkasının üzerine yıkmanın

yolunu arayacaktır". Bunun, üzerinde yeterince düşünülmemiş bir itiraz olduğunu belirtmek

zorundayız: Çünkü burada gözden kaçırılan şey, sorunun bütünüyle bir kıyaslamaya indirgenmiş

olmasıdır. Söylemek istediğimiz şey şudur: Ücretli emek gönüllü çalışmaya göre daha verimli

sonuçlar sağlıyorsa eğer, nasıl oluyor da gönüllü çalışma günümüzde de ücret karşılığı çalışmanın

yanı başında bir gerçek olarak varlığını sürdürebilmektedir? Üzerinde dikkatle

durulması gereken

bir sorudur bu; ne var ki, daha az önemli ve daha az karmaşık olan müspet bilimlerle ilgili

konularda bir hüküm bildirmeden önce olgular arasındaki karşılıklı ilişkiler dikkatle incelenir, her

olgu tek tek bütün yönleriyle araştırılırken, burada insanlar sıradan herhangi bir olguyu yeterli

görmekte, örneğin Amerika'daki bir komünist topluluğun uğradığı başarısızlık, bu başarısızlığı

yaratan nedenler yeterince etüt edilmeden, komünizmin başarısızlığı gibi genel bir yargıda

bulunma aceleciliği, fütursuzluğu sergilenebilmektedir. Bu tür bir davranış ve ruh hali daha çok,

karşı tarafın avukatını başka çıkarların ya da görüşlerin temsilcisi olarak değil de, yalnızca coşkulu

bir söylev yarışması içinde bulunduğu kişi olarak gören bir avukatın tutum ve davranışlarına

benzemektedir. Karşı tarafı "oturtacak", itiraz mahiyetinde başarılı bir yanıt bulduğu zaman, işin

özünde haklı olup olmadığına bakmadan bu başarılı yanıtı "yapıştırma" telaşını sergileyen bir

tutumdur bu. Politik ekonominin temelini oluşturan konuları -yani toplumun en az güç harcayarak

en çok sayıda yararlı sonuçlar elde edebileceği koşulları- incelemenin yavaş ilerlemesinin nedeni

budur işte. İnsanlar kendilerini ya genel doğruları yinelemekle, ya da temel

sorunları susarak

geçitirmekle sınırlıyorlar.

Bu dütünel hafiflik öyle çarpıcı sonuçlar verebiliyor ki, kapitalist politik ekonomi savunucuları

arasında, savundukları bilimin kurucularınca konulmuş aç kalma korkusunun insanları üretici

çalışmaya zorlayacak en etkili araç olduğu gibi bir aksiyom üzerinde bile, olayların, olguların

etkisiyle kuşklarını belirtenlere rastlanabiliyor. Bugüne dek hep burun kıvırdıkları,

küçümsedikleri üretimde kolektiflik ögesinin -hep birlikte, topluca çalışmanın- iş karşılığı

alınacak ücretten daha motive edici olabileceğini utangaçça da olsa söyleyebiliyorlar. Ücretli

emeğin düşük düzeyli oluşu, günümüzde hem tarımda hem de sanayide harcanan büyük insan gücü,

paylarına düşen çalışmayı başkasının sırtına yıkan asalakların sayılarının hızla artışı, üretimde

hayat olmadığını gitgide daha açık biçimde ortaya koymakta ve bütün bu gelişmeler de "klasik

okul" yanlısı ekonomistleri bile derin derin düşündürmektedir. Bunlardan kiminin, düşünce

sistemlerini yalnızca aşırı kazanç ya da ücret güdüsüyle hareket eden hayali kişiler üzerine

kurmakla hata etmiş olup olmadıklarını düşünmeye başladıkları görülüyor. Bu "dalaletin

üniversiteye, hatta zaman zaman inanmış politik ekonomistlerin yapıtlarına bile sızdığına tanık

olunuyor. Ama bütün bu gelişmeler, pek çok sosyalist reformcunun emek karşılığında bireysel

ödüllendirme, yapılan çalışma karşılığı ücret ödeme yandaşı olarak kalmalarına ve bunların eski

kalelerini -ücretli emek kalesini- savunmayı sürdürmelerine engel olmuyor. Oysa aynı anda bu

kalenin asıl savunucuları her gün kalelerinin bir mevzisinden geri çekiliyor, bir taşını karşı tarafa

teslim ediyor. Sonuç olarak bu baylar, eğer tepesinde açlık korkusunun kılıcı sallanmazsa halkın

çalışmayacağından korkuyorlar. Bizim kuşağın yaşam süresi içinde -hem de iki kez- bu korkunun

dile getirildiğine tanık olmadık mı biz? İlki Amerikan köle sahipleri tarafından zencilerin

özgürlüklerine kavuşmaları öngününde, ikincisi de Rus pomeşçikler tarafından köylülerin

özgürleşmeleri öngününde dile getirilmişti. "Zencinin sırtından kırbacı eksik edersen asla

çalışmaz!" diyordu Amerikan köle sahibi; "Gözünü üzerinden bir an ayır, hemen kaytarır köylü

teresi!" diyordu Rus pomeşçik. Fransız soylularınının 1789'da söyledikleri eski bir şarkıdır bu;

Ortaçağ feodal beylerinin söyledikleri eski bir şarkıdır; dünya kadar eski bir şarkıdır (firavunlar da

aynı şarkıyı söylüyorlardı); işler insanların karşı karşıya oldukları bir haksız düzeni sarsacak

şekilde gelişmeye başladı mı hep bu şarkıyı dinledi insanoğlu. Ve her seferinde de gerçeklik göz

kamaştırıcı biçimde yalanladı bu şarkıyı. 1792 yılında, özgürleşen köylüler öyle bir çalıştılar ki,

ataları böyle bir çalışmayı ne görmüş, ne duymuşlardı, ne.de tasavvur edebilirlerdi! Özgürleşen

zenciler de öyle... Küçük bir toprak parçasına kavuşan zenci de babalarının hiç bilmediği bir

çalışma içine girmiştir. Rus köylüsü ise toprağa (özgürlüğe) kavuştuğu 5 Mart 1861 günüyle Kutsal

Cuma (23 Nisan -Paskalya-) arasını "Özgürlüğün Balayı" dönemi ilan etmiş, ardından da

özgürlükten aldığı güçle müthiş bir şekilde çalışmaya başlamıştır. Kimin toprağı yetersizse daha

bir "kudurmuşça" çalışmıştır. Kölelik şarkısı bir tek köle sahipleri için geçerli hale gelmiştir; eski

kölelerse, o şarkının bedelini de, ne için söylendiğini de çok iyi biliyorlar.

Kaldı ki, ücretli işçi eğer işini yarım yamalak yapıyorsa, gerçekten ağır çaba isteyen, gerçekten

üretici-yaratıcı olan çalışmanın, yalnızca, göstereceği çaba oranında refaha kavuşacağını gören

insanlardan beklenebileceğini ekonomistler öğretmemişler miydi bize? Özel mülkiyete övgüler

düzen bütün şarkılar hep bu aksiyoma dayanmazlar mı? Gerçekten de,

mülkiyetin erdemlerini sayıp

dökme amacı güden ekonomistler bize bataklık ya da taşlık bir arazinin, mülk sahibinin alın teriyle

sulandığında nasıl bereketli ürünle kaplandığı örneğini verdikleri zaman, gerçekte yukarıdaki

görüşlerine ters bir görüş öne sürmüş olmuyorlar mı? Emekte ekonomi sağlamanın yolunun,

üreticinin üretim araçlarına sahip olmasından geçtiğini -haklı olarak- söylerken, gerçekte emeğin

ancak insanın özgürce çalıştığı, çalışacağı işi belli ölçüde kendisinin saptadığı, üzerinde gözleyen,

denetleyen bakışların olmadığı ve son olarak çalışmasının sonuçlarından birtakım asalakların

değil, bizzat kendisinin ve kendisi gibi emekçilerin yararlanacağını bilmesi durumunda en verimli

olacağını kanıtlamış olmuyorlar mı? Sözlerinden çıkan tek sonuç budur ve bizim bu sonuca

herhangi bir itirazımız yoktur.

Üretim araçlarındaki mülkiyet biçimi konusuna gelince, özel mülkiyet yanlısı ekonomistlerin

görüşüne göre, bu konuya getirilecek en iyi çözüm, toprağı işleyeni emeğinin ürünlerinden

yararlandırmak ve onun çalışma koşullarını iyileştirmektir. Ancak, özel mülkiyetin bütün öteki

mülkiyet biçimlerinden daha üstün olduğunu kanıtlayabilmek için, ekonomistlerin bize toprakta

ortak mülkiyet ve ortak çalışmanın hiçbir zaman özel mülkiyette olduğu denli bol ve bereketli ürün

sağlamayacağını göstermeleri gerekir. Gerçeklikte bu böyle değildir; yaşanan deneyler tersini

gösteriyor.

İsviçre... Vaud Kantonu... Kış... Herkes topluluğun ortak mülkiyetinde olan koruya ağaç kesmeye

gitmiş. Bu "emek bayramları" insanların çalışmaya karşı en coşkulu, en hevesli oldukları

zamanlardır. Hiçbir ücret karşılığı çalışma, hiçbir özel mülk sahibinin göstereceği çaba bu

coşkulu çalışmayla kıyas bile kabul etmez.

Ya da bir Rus köyünü alalım: Herkes topluluğun ortak malı olan ya da mirden(1) kiraladıkları

meraya ot biçmeye gitmiş. Ortak bir amaç uğruna çalışan insanların neler yapabileceğini burada

görürsünüz işte. Herkes bir diğerinin önündeki otları da biçecek genişlikte savurur tırpanını,

kadınlar biçilen otları öbek yapmak için arkadan onlara yetişmeye çalışır. Tek tek çalışmış olsalar

birkaç günde yapamayacakları işin birkaç saat içinde yapıp bitirildiği gerçek bir emek şölenidir

bu. Tek başına ot biçen bir mülk sahibi görüntüsü bunun yanında ne kadar hazin, zavallı bir görüntü

olarak kalır!

Ve nihayet, Amerikan izcilerinden, İsviçre, Almanya, Rusya köylerinden, elde ettikleri ürünü ya

da parayı kimsenin aracılığına gerek duymadan hemen aralarında bölüşen Rus taşçı, dülger,

taşımacı, balıkçı artellerinden yüzlerce başka örnek gösterebiliriz. Göçebelerin ortak av

çalışmaları ve köy topluluk işletmelerinin yüzlerce başarılı girişimleri de yine bu konuda

gösterilebilecek örnekler arasındadır. Bunların tümünde aynı şeyi, ortak çalışmanın ücret

karşılığı çalışmaya ya da mülk sahibinin tek başına çalışmasına göre tartışmasız üstünlüğünü

görürüz.

Çalışmaya karşı en iyi teşvik unsuru her zaman refah, yani insanın fiziksel, ahlaki ve kültürel

gereksinimlerini gidermesi ve bunun güvence altında bulunduğundan emin olması olmuştur.

Ücretle çalışan bir işçi üretmesi için zorunlu olduğu şeyi üretirken, özgür işçi, gösterdiği çaba

ölçüsünde hem kendinin hem de başkalarının yararlandığı gönencin ve lüksün arttığını

gördüğünde aklını ve enerjisini daha büyük ölçüde katar yaptığı işe ve sonuçta da elde ettiği şey

ücretli işçinininkiyle karşılaştırılamayacak ölçüde fazla olur. Biri kendini sonsuza dek bir

mecburiyetin mahkûmu olarak görürken, öbürü gelecekte kavuşacağı boş

zamanı ve onunla

birlikte gelecek hazları tasarlar, onlar için çalışır.

İşin bütün gizi buradadır. Köleliğe, beyliğe, ücretli emeğe dayalı toplumlardan farklı olarak

kendine ortak gönenç ve herkesin hayatın tüm olanaklarından yararlanması hedefini koyan bir

toplumun, ortak ve gönüllü çalışma yoluyla çok daha iyi, kaliteli, bol ürüne kavuşmasının nedeni

de budur.

II

Günümüzde, olanağı olan herkes yaşam için zorunlu olan çalışmayı bir başkasının sırtına

yıkmanın yoluna bakmaktadır; o bakımdan da pek çok tuzu kuru insan bunun sonsuza dek böyle

devam edeceğini düşünmektedir. Zorunlu emeğin en zorunlu olanı kol gücüyle

gerçekleştirilenidir. Kim olursak olalım: İster sanatçı, ister bilgin, hiçbirimiz el emeğiyle elde

edilmiş nesnelere olmaksızın yapamayız: Ekmek, giysi, yol, vapur, aydınlatma, ısınma vb. Bu da

bir yana, zevkimiz, haz duyumuz ne denli yüksek bir sanatsallık ya da çok incelmüş, süzölmüş

metafizik bir karakter taşırsa taşırsın, bunların tümünün temelinde yatan şey kol gücü, el emeğidir.

İşte bu emekten, yaşamın temelini oluşturan bu emekten kurtulmaya çalışır herkes.

Tümüyle anlaşılabilir bir şey bu; zamanımızda tam da böyle olmalı. Kol gücüyle çalışmak demek,

günde on-on iki saat sağlıksız bir işliğe kapanmak ve on yıl, otuz yıl, yaşam boyu aynı işe mahkûm

olmak demektir. Üç beş kuruşluk kıt bir ücretle yetinmek, yarınından emin olmamak, işsizliğe,

bundan da sık olarak yoksulluğa ve en sık olarak hastane köşelerinde ölüp gitmeye mahkûm olmak

demektir. Ve bütün bunlar bir insanın kırk yıl ya da daha fazla kendinin ya da çocuklarının değil,

başkalarının beslenmesi, giyinmesi, eğitim görmesi, eğlenmesi için çalışmasının üzerine oluyor!

Bu, yaşamı boyunca insanların gözünde aşağı düzeyden biri olmanın damgasını taşımak, bu da

bir yana, insanın kendisinin de kendisini başkalarından aşağı düzeyde görmesi demektir; çünkü

beyler, zadeganlar içki masalarında kol işçisinin "öpülesi nasırlı eller"i üzerine ne kadar övücü

şeyler söylerlerse söylesinler, her zaman onu bir bilginden, yazardan, ressamdan daha aşağı

düzeyde görürler. Aslında on saat bir işliğe kapanıp çalışan bir insanın kendini bilim ve sanattan

haz duyabilecek donanımlarla zenginleştirmesi mümkün değildir; bu da bir yana bunları

değerlendirebilecek, bunlardan anlayabilecek eğitimden geçebilmesi de mümkün değildir; bu

nedenle de, ister istemez, ayrıcalıklıların masalarının altına düşen kırıntılarla yetersinmek zorunda

kalacaktır.

Kol emeğinin, bu koşullarda kaderin bir laneti olarak görülmesinden daha doğal ne olabilir? O

bakımdan her insanın, kendini ya da çoluk çocuğunu hor görülenler arasından kurtarmayı, kendini

"bağımsız" bir konuma getirmeyi, başka bir ifadeyle, kendisinin başkaları .hesabına yaşamayı

düşlemesini doğal buluyoruz. Sınıflar var oldukça, yani kol emeğine mahkûm insanların yanı

başında böyle bir çalışma zorunluluğu olmayan, kendilerine "fikir işçisi" adını veren insanlar -kara

ellilerle ak elliler- var oldukça bu durum böylece sürüp gidecektir.

Gerçekten de, beşikten mezara dek yoksulluk, yoksunluk ve yarınına güvensizlik içinde

yaşayacağını önceden bilen bir işçi için bu insanı körelten, kütleştiren çalışmanın ne gibi bir ilginç

yanı olabilir? Her sabah muazzam bir işçi kitlesinin yeniden o hazin işlerinin başına geçtiklerini

görünce, insan ister istemez onlardaki irade gücüne, işlerine duydukları inanca, kurulmuş bir

makine gibi her gün yoksul bir yaşamı sürdürme alışkanlıklarına şaşıp kalıyor. Bu öyle bir yaşam

ki, ne yarınlara umut var, ne kendisi, ne de hatta -hiç değilse- çocukları için düşünen insanlar

arasına girebilme umudu var... kendisi bir yana bari çocukları doğanın nimetlerinden

yararlanabilseler, bir avuç azınlığın yararlandığı bilimin, sanatın güzelliklerinden,

zenginliklerinden yararlanabilseler!

İşte özellikle de kol ve kafa işi arasındaki ayrıma bir son verebilmek için ücretli emeğe son

verilmesinden yanayız biz. Bir toplumsal devrimi bunun için istiyoruz. Çalışmak ancak o zaman

kaderin bir laneti olmaktan çıkıp olması gereken şey -insanın tüm yeteneklerinin özgür tezahürü-

olacak!

Nitelikli işin ancak sopa gölgesi ya da ücretini yitirme korkusu altında çıkarılabileceğine ilişkin

şu eski ve değimsiz masalı ciddiye alıp ona ciddi eleştiri yöneltmek bile gerekmez! Günümüz

sanayisinin insan gücünü nasıl hoyratça tükettiğini görmek için herhangi bir fabrikaya bakın, yeter:

Tek tük de olsa görmeye başladığımız örnek fabrikalara değil, her yerde rastladığımız türden,

sıradan bir fabrikaya! Akıl mantık ölçütlerine az buçuk uyularak kurulmuş bir fabrikada, patrona

-öyle çok da değil, yalnızca birkaç köpek daha fazla kazanç sağlamak için-güzelim insan emeğinin

insafsızca tüketildiği yüzden fazla fabrikada üretilen iş üretilebilir.

İşte, karşımda yirmi-yirmi beş yaşlarında bir delikanlı. Bir sıraya oturmuş, iki büklüm durumda,

önündeki tezgâhta dönen masuralardaki iplik uçlarını bir sihirbaz hızıyla birbirine ulayabilmek için

başı ve tüm bedeni tir tir titriyor... Nottingham'daki büyükçe bir dantel fabrikasında gördüğüm bu

manzara karşısında nasıl sarsıldığımı hiç unutamıyorum. Gencecik insan yaşamları ne uğruna

sönüp gidiyor? Genç, güçlü bir beden ne uğruna bu utanç verici duruma düşüyor? Kendilerinden

sonra nasıl bir soy bırakacak, bu avurtları göçmüş, tir tir titreyen, yarı hayal-yarı gerçek insanlar?

Ama... "onların sayıları o kadar fazla değil fabrikamda... üstelik her biri bana günlük net yirmi

köpek kazanç sağlıyor... ayrıca onlar çocukluklarından beri bu işi yaptıkları için..." vb. Bu da

patronun verdiği yanıt.

Başka yerlerde, örneğin Londra'da, "Biz ulusal emeğin savunucusuyuz" açıklamalarıyla

yurtseverlik sömürsünün de yapıldığı büyük bir kibrit fabrikasında, bir salondan ötekine başlarının

üzerindeki tepsilerde kibrit çöpü taşıdıkları için on yedi yaşında kel olmuş kızlar gördüm. Oysa çok

basit bir makine bu çöpleri onların önündeki masaya getirebilirdi. Ama... "niteliksiz kadın emeği o

kadar ucuz ki! Makineye ne gerek var burada! Hem bu kızlar çalışamaz hale

geldiklerinde

yerlerine yenilerini bulmak öyle kolay ki! Sokaklar işsiz kızlarla dolu!"

New Castie-Brighton'da bir zengin evinin merdivenlerinde, soğuk bir kış gecesinde kucağında

gazete paketiyle uyuyakalmış küçük bir çocuk görürsünüz. Üzerindeki yırtık pırtık giysiler

sulusepken yağan kardan vıcık çamur içinde. New Castle sokaklarında yalınayak bu çocuk. Ama...

"çocuk emeği öyle ucuz ki! İki düzine gazete satsa bana bir şiling (elli köpek) getiriyor o çocuk,

sekiz köpek de kendisi kazanıyor! Onun ailesi için sekiz köpek de gelirden sayılır!" Yararlı bir sanat

öğrenmek için okula gidecek yerde, sekiz köpek!

Ya da başka bir örnek: Sağlıklı, güçlü kuvvetli bir adam! İşsiz... onun emeği kimseye gerekli

değil. Oysa dal gibi kızı sararıp solmuş... Bir kumaş fabrikasının apreleme bölümünde çalışıyor...

Rus hamamı kadar sıcak olan bu bölümde kumaşlar elyafi sıkı, yeri sağlam, dolgun kumaş olarak

satılmak üzere kimyasal işlemde geçirilip kalınlaştırılıyor... Oğlu ise bir teneke kutuyla boyacılık

yapıyor. Çok basit bir makine bu iş ondan kat kat daha güzel ve belki yüz kat daha çabuk

yapabilecekken...

Her yerde aynı durum... San Fransisco'dan Moskova'ya, Napoli'den Stokholm'e

kadar her yerde

yararsız, gereksiz, saçma sapan işler için güzelim insanların hoyratça tüketilişi... Çağımız

sanayiinin ayırt edici özelliği olmuş bu... Çok daha büyük bir istihdam kaynağı olan ticaretten hiç

söz etmiyoruz daha.

Zaten şu politik ekonomi sözcüğünde ne acı bir istihza tınlayışı var! Politik ekonomi: Yani,

ücretli emek sisteminde insan gücünün yararsızca tüketilişinin bilimi!

Daha bitmedi. Herhangi bir eli yüzü düzgün fabrikanın müdürüyle konuşun. Günümüzde

kendini coşkuyla işine verecek, eli uz, enerjik işçi bulmanın ne kadar zor olduğundan söz edip iç

paralayıcı bir şekilde gözyaşı dökecektir. Ve yine gözyaşları içinde şöyle sürdürecektir sözlerini:

"Vallahi, her pazartesi günü gelip bizden iş isteyen yirmi otuz kişi arasında böyle bir kişi bile çıksa,

bu aralar işçi sayımızı azaltma politikası uygulamamıza karşın kesinlikle işe alırdık kendisini!

İşçinin böylesi ilk bakışta belli eder kendisini; her yerde kolayca iş bulur; daha sonra da gereksiz

işçiler... ne bileyim, yaşlı, yeteneksiz falan işçiler arasından kolayca sıyrılır, sivrilirdi!" Böylece

işini kaybeden işçi, yarın kendisiyle aynı duruma düşecek yüzlerce başkalarıyla birlikte, yalnızca

acil siparişler sırasında ya da grevcilerin direnişlerini kırmak gerektiğinde kendilerine başvuru,

sermayenin o muazzam yedek ordusunun, "işsiz işçiler" in saflarını sıklaştıracaktır. Ya da ikinci

dereceden, koşulları kötü fabrikaların çevresindeki yaşlı, düşük vasıflı işçi yığınları arasına

katılacaktır. Bunlar, yasal ya da yasadışı bütün yollara başvurarak işçi ücretlerini en düşük

düzeyde tutan ve buna ek olarak da özellikle de uzak ülkelerdeki müşterilerini kandıran ve

maliyetlerini bu yollarla zar zor karşılayabilen fabrikalardır.

İngiliz fabrikalarında çalışan işçilerle konuştuğunuzda, işçilerin hiçbir zaman üretebilecekleri

kadarını üretmemeye şeklinde bir kural üzerinde anlaşma içinde olduklarını görürsünüz. Daha işe

girerken kıdemli arkadaşlarının bu yoldaki öğüdüne uymayan işçinin başına çok tatsız şeyler

gelebilir. Aslında işçiler bu tutumlarında haklıdırlar, çünkü işverenin vaazlarına karşı da acil bir

siparişi yerine getirmek için vb. daha canla başla çalıştıklarında, bu enerjik çalışma daha sonra

kendilerinden sürekli olarak istenir, ücretlerin saptanmasında üretilmesi istenen en düşük norm

olarak bu çalışma kabul edilir. Bu nedenle de on fabrikanın dokuzunda işçiler hiçbir zaman

üretebilecekleri kadar üretmezler, üretici güçlerinin tümünü kullanmazlar. -

Bazı sanayi dallarında

işçiler ürettikleri malın fiyatının belli bir değerin altına düşmemesi için üretimi sınırlı tutarlar;

bunun üzerine fabrikadan fabrikaya bir tür parola gibi şu söz yayılmaya başlar:
"Go canny"

("Aheste aheste", "Acele etmeden")! "Kötü ücrete kötü iş!"

Ücretli emek, köle emeğidir, zorunlu emektir, dolayısıyla da verebileceğinin tümünü veremez,

vermesi de beklenemez. Üretici emekten yararlanabilmenin en iyi yolunun ücret olduğu masalına,

maskaralığına bir son vermek gerek artık. Eğer bugün sanayi, dedelerimizin dönemine göre yüz

kat daha fazla ürün veriyorsa, bunu geçen yüzyılın sonlarında fizik ve kimyada kaydedilen hızlı

başarılarla borçluyuz; yoksa bu sonuca kapitalist ücretli emek sistemi sayesinde değil, ona rağmen

ulaşılmıştır.

III

Konuyla ciddi olarak uğraşan hiç kimse komünizmin üstünlüklerini yadsıyamaz; tabii bu eğer

tümüyle özgür bir komünizm, yani anarşik komünizm olursa. Kabul edilecektir ki, karşılığı para

olarak ödenen -bu para isterse "işçi çeki" biçimini almış olsun- ve devlet yönetimindeki işçi

birliklerinde üretilen emek, her şeye karşın ücretli emek olacak ve ücretli

emeğin tüm

eksikliklerini taşıyacaktır. Yine kabul edilecektir ki, bu olgu eninde sonunda -
üretim araçları

toplumsallaştırılmış olsa bile yaşamın tüm alanlarına olumsuz yansıtacaktır. Ve
son olarak, kabul

edilecektir ki, her yönde değişimler gerçekleştirilip de bu değişimlerden bütün
çocuklar

yararlandığında, uygar toplumlarda var olan çalışma alışkanlığına, işini
seçebilme ve

değiştirebilme özgürlüğüyle, birbirine eşit insanların ortak yarar için hep
birlikte çalışmaları

özgürlüğü gibi alabildiğine çekici çalışma koşulları eklendiğinde, komünist
toplum asla üretici

güç eksikliği duymayacak ve mevcut üretici güçler toprağın verimliliğini hızla
iki-üç kat artırıp,

sanayiye müthiş bir ivme kazandıracaktır.

Bu konuda karşıtlarımız da bizimle hemfikirler; tek itirazları "tembel azınlık".
"Bunlar çalışmayı

keyif haline getiren bütün olumlu koşullara karşın ya hiç çalışmak
istemeyecekler ya da işlerini

yanlış, baştan savma yapacaklardır. Bugünkü koşullarda ise açlık tehlikesi en
inatçı tembelleri bile

başkalarından geri kalmamak için çaba göstermeye yöneltiyor; işine vaktinde
gelmeyen bir işçi

hemen işini kaybediyor. Ne var ki bir korkak bütün orduyu bozar, hesabı,
birkaç disiplinsiz,

tembellikte inatçı işçi bütün öteki işçilerde disiplinsizlik ve öfke yaratacak, bu da çalışma ortamını

berbat edecektir. Sonuçta da, bu tipten insanları daha baştan yok edecek olan zorunlu emek

sistemine dönmek gerekecektir. Böylece de, işçinin özsaygısını incitmeden onun üzerinde baskı

oluşturacak tek yöntem, üretilen işe göre uygulanacak ödüllendirme yöntemi olacaktır. Bütün öbür

yöntemler, egemenlerin, yönetimin, resmi makamların sürekli müdahalesini gerektirecek, bu da

doğal olarak özgür insan üzerinde kısa sürede katlanılmaz bir baskı oluşturarak bıkkınlık

yaratacaktır."

Sanırsanız bize yöneltilen itirazın ağırlık merkezini bu düşünce oluşturuyor.

Okurun da göreceği gibi, bu düşünce de devletin, ceza yasalarının, yargıçların, gardiyanların

gerekliliğini haklı göstermeye Çalışan düşüncelerle aynı çizgide yer alıyor. "Küçük bir azınlık

olmalarına karşın, toplu çalışma disiplinine uyum göstermeyen insanlar, (bize maliyetleri çok

yüksek de olsa ve bunların kendileri de akla gelecek-gelmeyecek, eski-yeni her türden yeni

kötülüklerin kaynağı da olsalar) devletin, resmi makamların, mahkemelerin, hapishanelerin

varlığını zorunlu kılıyor."

Devlet yandaşlarının bize söyledikleri, bu.

Genel olarak makamlar, otoriteler konusunda verdiğimiz yanıtla karşılık verebiliriz bu görüşe:

"Olabilecek bir kötülükten kaçınabilmek için öyle bir araca başvuruyorsunuz ki, bu aracın kendisi

çok daha kötü olduğu gibi, olmasını önlemeye çalıştığınız türden kötülüklerin, kötüye

kullanmaların da kaynağıdır. Unutmayın ki, özellikle de ücretli emeğin varlığı, yani insanların

yaşamak için işgüçlerini satmaktan başka olanaklarının bulunmayışı, bugün eksiklerini sizin de

kabul etmeye başladığımız çağdaş kapitalist sistemi yaratan şeydir.

Yine, karşıtlarımıza yanıt olmak üzere, bu görüşlerinin var olan düzeni savunma anlamına

geldiğini de söyleyebiliriz. Çağdaş ücretli emek komünizmin birtakım kusurlarından kurtulmak için

icat edilmedi. Tıpkı devletin, mülkiyetin kaynağı gibi ücretli emeğin de kaynağı bambaşkadır. Öne

sürdüğünüz görüşlerin, devletin ve mülkiyetin gerekliliğini haklı göstermeye çalışan görüşlerden

daha fazla bir kıymeti harbiyesi yoktur. Ama biz yine de bu itirazı ele alacağız ve ne kadar haklılık

içerdiğini irdeleyeceğiz.

İlkin, özgür emek ilkesine dayalı olarak kurulmuş bir toplumda, öne sürüldüğü gibi birtakım

asalaklar türese bile bu toplum, otoritelerin ve ücretli emeğin yardımına başvurmaksızın

bunlardan kurtulabilir. Şimdi ortak bir iş görmek üzere bir araya gelmiş bir grup gönüllü işçi

düşünelim; içlerinden biri dışında bu işçiler tutkuyla, coşkuyla çalışıyorlar. Bu tek işçi ise,

işini küçük görüyor, sorumluluklarını yerine getirmiyor, işi asıyor vb. İyi de, bu işçiler bu

yüzden gruplarını mı dağıtırlar? Kendilerine cezalar yağdıracak bir başkan mı seçerler? Yoksa

Fransız Bilimler Akademisi'nin uyguladığı -daha sonra alacakları ücrete esas olmak üzere,

oturumlara katılan üyelere jeton dağıtmak gibi- bir yöntem mi başvururlar? Hiç kuşku yok ki,

bunların hiçbirini yapmaz, yalnızca hal ve hareketleri işin gidişini tehdit eder bir mahiyet alan

arkadaşlarını yanlarına çağırır ve "Hemşerim," derler, "biz aslında seninle seve seve

çalışırdık, ama işine karşı bu özensiz, ciddiyetsiz tutumun yollarımızı ayırıyor. Git, kendine

anlaşabileceğin, kendin gibi olan başka bir işçi grubu bul!"

Bu öylesine doğal bir yöntem ki, günümüzde de her yerde, bütün sanayi kollarında bu yöntem

başvurulduğu gibi bu yöntem etkililik yönünden ceza, ücret kesintisi, gözetim altında tutmak vb.

gibi yöntemlerle yarışıyor, başarılı bir şekilde yarışıyor. İşçi işine tam

zamanında geliyor olabilir,

ancak eğer kötü çalışıyorsa, işine karşı özensizliği ya da başka kusurlarıyla öbür arkadaşlarının

çalışmalarını etkiliyorsa, onlarla kavga ediyorsa, işçilerin başvurdukları yöntem bu arkadaşlarını

yanlarından, gruplarından, işliklerinden uzaklaştırmaktır. Çalışma hayatı konusunda fazla bilgisi

olmayan insanlar genellikle işyerlerinde nitelikli çalışmayı "her işten anlayan patronlar" ya da

onların gözetmenleri sağlar sanırlar; gerçekteyse, bir ürünün bitmiş sayılabilmesi için çok sayıda

işçinin elinden geçmesi gereken az çok karmaşık üretim süreci olan fabrikalarda, çalışma

ortamının ve emeğin niteliğini belirleyen işçilerin kendileridir. Özel kesim elindeki nitelikli İngiliz

fabrikalarında, örneğin, Fransız özel sektörü elindeki fabrikalara ya da devlet elindeki yine İngiliz

fabrikalarına göre çok daha az sayıda gözetmen bulunmasının nedeni de budur.

Toplumda belli ahlaksal normların korunması nasıl sağlanıyorsa, burada da aynı şey oluyor.

Genellikle sanıldığı gibi polis, mahkeme vb. sayesinde değil, onlara rağmen korunur toplumda

ahlak. Bizden çok, çok önce yaşamış insanların değil miydi şu güzel söz: "Bir toplumda ne kadar

çok yasa olursa, o kadar çok suç olur".

Ve bu yöntem, yalnız sanayi kuruluşlarında değil, her yerde, her zaman geçerlidir; üstelik

kapsamı öylesine genişir ki, bir tek kitap kurtları bu kapsamın boyutları hakkında kuşku belirtebilir.

Birkaç başka kumpanyayla birlik oluşturmuş bir demiryolu kumpanyası sorumluluğu yerine

getirmez, kendine bağlı treni geciktirir ve yüklerin istasyonlarda yatmasına neden olursa, öbür

şirketler derhal aralarındaki anlaşmayı iptal etmekle tehdit ederler kendisini ve bu tehdit hemen

her zaman etkili olur, yeterli olur. insanlar genelde şöyle düşünme eğilimindedirler: Efendim,

ticari işlerde yükümlülüklerin yerine getirilmesi mahkeme korkusundandır... Hayır, gerçek hiç de

böyle değildir. Verdiği sözü yerine getirmeyen on ticaret erbabından dokuzu için mahkemeye

düşme tehlikesi yoktur. Özellikle de canlı ticaret merkezlerinden, örneğin Londra'da, tek bir olayda

mahkemeye başvurulmak zorunda kalınması, tüccarların büyük çoğunluğunun, kendilerini

mahkemeye başvurmak zorunda bırakan tüccarla bütün iş ilişkilerini kesmelerine neden olur.

Bugün aynı işte birlikte çalışan işçiler, tüccarlar, demiryolu kumpanyaları arasında geçerli

olabilen bu ilişki, özgür emeğe dayalı toplumda neden olanaksız olsun?

Komünist toplum büyük bir cesaretle üyelerine şöyle bir koşul öne sürebilir:

"Evlerimizden,

mağazalarımızdan, yollarımızdan, taşıma araçlarımızdan, okullarımızdan, müzelerimizden vb.

güle güle yararlanın! Yalnız, bir koşulumuz var: Yirmi yaşından kırk beş ya da elli yaşına dek

günde dört ya da beş saatinizi yaşamı hep birlikte yaratabilmemiz için çalışma hayatına katmanız

gerekiyor. Seçim sizin: İsterseniz mevcut çalışma gruplarından birine katılan, isterseniz kendiniz

yeni bir grup oluşturun, tek ki bu grup bizim zorunlu olarak kabul ettiğimiz nesnelerin üretimini

üstlensin. Geri kalan zamanınıza gelince, o zaman dilimi sizindir: Kiminle isterseniz birleşin, hangi

sanat, bilim için istersiniz bir araya gelin, kendinizi hangi keyfe, zevke vererseniz verin.

"Bizim sizden bütün istediğimiz, yılda bin iki yüz ya da bin beş yüz saatinizi gıda, giysi, konut

ya da ulaşım aracı, toplumsal hijyen vb. üreten bir çalışma grubu içinde, bu çalışmalara katılarak

geçirmenizdir, buna karşılık da bu grupların ürettikleri ya da daha önce üretilmiş olan bütün bu

şeylerden yararlanacaksınız. Ama hangi nedenle olursa olsun toplumumuzdaki binlerce çalışma

grubundan hiçbiri sizi arasına kabul etmek istemezse ya da sizin elinizden hiçbir yararlı iş

gelmiyorsa ya da siz herhangi bir yararlı iş üretmeye istekli değilseniz, o

zaman herkesten ayrı, tek

başınıza yaşarsınız ya da hastalarımızın yaşadığı gibi, yani toplum hesabına yaşarsınız. Eğer size

gereksindiğiniz her şeyi verebilecek kadar varlıklı olursak, seve seve veririz; çünkü siz bir

insansınız, dolayısıyla da var olma hakkına sahiptir. Ama mademki kendinizi böyle bir ayrıksı

durum içine sokuyorsunuz ve yurttaşlarınızın bulunduğu saflardan ayrılıyorsunuz, bu durumun

bizimle olan ilişkilerinizi etkilemesi de son derece doğaldır. Toplumumuzda size bir başka

dünyadan -burjuva dünyasından- gelmiş bir insan gözüyle bakılacaktır; meğer ki birileri sizde bir

deha keşfetmesin ve yaşam için sizin de yerine getirmeniz gereken işleri ve bütün ahlaki

sorumluluklarınızı üstlenmesin.

"Ve nihayet bütün bunlar hoşunuza gitmiyorsa, kendinize bir başka yer, başka arkadaşlar bulun,

kafanıza uygun yeni bir yaşam yaratın. Bize gelince, biz sizin beğenmediğiniz bu yaşamı

yeğliyoruz."

Sayıları çok artar ve kendilerinden sakınmak gerekirse komünist toplum asalaklara böyle

davranırdı işte.

IV

Ama tümüyle kişi özgürlüğüne dayalı bir toplumda böylesi bir tehlike doğabileceğinden çok

kuşkuluyuz biz. Baksanıza, tembelliği bunca teşvik eden özel mülkiyet toplumunda bile, eğer

hasta değiller de bir yerlerde yatmıyorlarsa ne kadar az tembel insan var!.

İşçiler arasında sık sık şöyle söylenir: Burjuva dediğın işsiz güçsüz takımındandır. Gerçekte

vardır tabii böyleleri, ama istisnadır onlar. Aslında her sanayi işletmesinde bir ya da birkaç çok

çalışan burjuvaya rastlanabilir. Onlar ayrıcalıklı durumlarından üzerlerine fazla ağır olmayan

işleri, dahası en hafif işleri alma ve beslenme, temiz hava vb. gibi çalışmanın yıpratıcı olmamasını

sağlayıcı bir ortam elde etme açısından yararlanırlar. Ne var ki bunlar bizim istisnasız tüm işçilerin

sahip olmasını istediğımız çalışma koşullarıdır. Aslında zenginler ayrıcalıklı konumlarından

yararlanıp çoğu kez yararsız, hatta toplum için zararlı işlerle uğraşırlar. İmparatorlar, bakanlar,

genel müdürler, fabrika müdürleri, tüccarlar, bankerler vb. günde birkaç saat az ya da çok tatsız

buldukları bir işle uğraşırlar; ama bunların her biri ister istemez yapmak zorunda oldukları bu işi

boş zamanlarına tercih ederler. Ve çoğu durumda bu işin toplum için zararlı bir iş olması, onlar için

daha az yıpratıcı bir iş olması anlamına gelmiyor. Şunu söylemek istiyoruz:

Eğer burjuvazi feodal

soyluluğu alt edebilmişse, eğer bugüne dek halk yığınlarına hükmedebilmişse, bunu (bilinçli ya da

bilinçsiz) yürüttüğü o zararlı işini yapabilme enerjisine ve böylece ayrıcalıklı konumunu

koruyabilmesine borçludur. Burjuva dediğin gerçekten işsiz güçsüz takımı olsaydı, kaftanlı,

kırmızı topuklu feodaller gibi çoktan yok olur giderdi ve bir sınıf olarak esamisi okunmazdı.

Kendisinden, son derece hoş, hijyenik çalışma koşullarında günde dört beş saat yararlı bir iş

üretmesi istenen bugünkü burjuva hiç kuşkusuz bunu seve seve yapacak ve şu anda kendisi

yüzünden var olan korkunç koşullarda herhalde çalışmak istemeyecektir. Pasteur ya da Tindal,

suların borularla gelip musluklardan aktığı bugünkü temizlik koşullarında hiç değilse bir beş saat

geçirebilselerdi, herhalde bu çalışma ortamını bir kimya ya da bakteriyoloji laboratuvarının

çalışma ortamından geri kalmayacak bir ortama dönüştürmenin yolunu, yöntemleri bulabilirdi.

Ya çok sayıda işçi tembellik ederse?.. Doğrusu biz böyle bir şeyin ekonomi-politik ilimleriyle

hayırsever derneklerinden başka kimsenin gündemini oluşturabileceğini düşünmüyoruz. Aklı

başında bir girişimciye böyle bir şeyden söz edecek olursanız, size eğer işçiler

kafalarına tembellik

etmeyi koymuşlarsa, kendilerine kalan tek şeyin bütün fabrikaları kapatmak olduğunu söyleyecektir.

Hiçbir sert önlemin, ispiyonculuk, ceza vb. hiçbir şeyin hiçbir yararı olmaz. İngiltere'de bazı

kışkırtıcıların "go canny", yani "bu kadar ücrete bu kadar iş... kışını yırtmanın âlemi yok... en

güzel çalışma fistiki makam çalışmadır... bozabileceğin her şeyi boz, berbat iş çıkar" propagandası

yapması üzerine İngiliz sanayicilerin nasıl bir dehşete kapıldığını bilenler bilir. Daha önce,

işçilerin doğru dürüst çalışmadıklarını, düşük ahlaki değerlere sahip olduklarını haykıranlar,

birdenbire "ama bu işçinin demoralize edilmesidir... bu sanayimizin katledilmesidir!" diye

bağışmaya başladılar. İşçi eğer ekonomistlerin dediği gibiyse, yani sürekli olarak işini

kaybedebileceği tehdidiyle gözünün korkutulması gereken bir tembelse, bu "demoralizasyon"

lakırdısı neyin nesi oluyor?

Evet, demek ki, birtakım asalakların çıkabileceği olasılığından söz edildiği zaman, yalnızca

toplumun çok küçük bir azınlığından söz edilmek istendiğini anlayacağız. Ve bu küçük azınlık

için caydırıcı yasalar çıkarma gibi işlerle uğraşmaya başlamadan önce, bunun nedenlerinin ne

olabileceği üzerinde düşünmek daha yerinde olmaz mı?

İyi kötü bir gözlem gücü olan herkes fark etmiştir ki, okulda kendisine tembel yaftası yapıştırılan

çocuk çoğu kez kendisine kötü anlatılan şeyi kötü anlamıştır. Bu bazen de yoksulluktan, kötü

beslenmeden kaynaklanan beyin anemisine bağlıdır. Kimi çocuksa Latince, Yunanca derslerine

karşı tembeldir, buna karşılık, örneğin doğal bilimlerde -özellikle de pratik olarak verildiğinde-

müthiş çalışkandır. Matematiğe karşı yeteneksiz olduğu öne sürülen bir kız, onun aritmetiğin

temel konularından hangilerinde zorlandığını kavrayıp ona bunları açıklayabilen birinin eline

düştüğünde sınıfının en başarılısı olabilir. Bunu kendi deneyimlerime dayanarak söylüyorum. İşçi

vardır, fabrikadaki işine karşı özensizdir ama evinin önündeki bahçede sabahın köründen gün

batana dek çalışır; açık havadır, serbest çalışmadır onu çeken.

Toz, nesnelere kendi yerini bulamamış parçacıklarıdır, diye bir söz vardır. Kendilerine tembel

denen insanların yüzde doksanı için de geçerlidir bu bakış açısı. Bunlar, kişilik yapılarına,

yeteneklerine uygun yeri bulamamış insanlardır. Büyük insanların biyografilerini okuduğumuzda

aralarında "tembel" olarak nitelendirilenlerin hiç de az olmadığını görüp şaşmıyor muyuz? Evet,

asıl yollarını bulana dek "tembel"dirler bunlar, ama bulduktan sonra, tam tersine, müthiş

çalışkandırlar. Darwin, Stephenson ve daha pek çok başkası bu "tembel"lerdendirler.

Sık rastlanan bir başka tembel türü de, yaşamı boyunca nefret ede ede bir çengelli iğnenin on

sekizde birini ya da bir cep saatinin yüzde birini yapmak zorunda olan insanlar arasında görülür.

Oysa içlerinden güç fişkırان ve bir başka alanda çalışıyor olsalar bu güçlerini akıtma arzusuyla

dolup taşan insanlardır bunlar. Bu işçilerin kimi kez, kendilerinin ömür boyu önlerindeki tezgâha

mahkûm oldukları, patronun keyif sürmesi için çalışmak zorunda oldukları, oysa patrondan hiç de

daha aptal olmadıkları, bütün suçlarının bir köşkte değil de zavallı bir işçi kulübesinde doğmuş

olmak olduğu düşüncesiyle öfkeye kapıldıkları görülür.

Ve son olarak, önemli bir "tembel" kesimi de, ekmeklerini kazanmak için yapmak zorunda

oldukları işi, zanaatı doğru dürüst bilmedikleri için tembeldirler. Ellerinden çıkan işin mükemmel

olmadığını görürler, onu daha güzel yapabilmek için içten bir çaba, özen gösterirler, ancak

geçmişte edindikleri kötü yöntemlerle, yanlış yaklaşımlarla bunun asla mümkün olmayacağını

anlayınca, işlerinden nefret etmeye başlarlar; başka bir yöntemden,

yaklaşımından da haberleri

olmadığı için, işe yaramaz damgasını yiyip kalakalırlar. Pek çok işçi ve talihsiz sanatçının durumu

tam da böyledir.

Tersine, çocukluğundan beri güzel piyano çalan, güzel rende, kalem, fırça ya da törpü kullanan,

elinden çıkan şeylerin güzel olduğunu duyumsayan kimse ne piyanosunu, ne rendesini, ne de

fırçasını bırakır. Yaptığı işten haz duyar çünkü böyle bir insana işi asla bıktırıcı gelmez -tabii canı

çıkasıya bu işleri yapmak zorunda bırakılmazsa.-

Böylece ulaştığımız nokta şu olmuyor mu: Genel olarak tembellik diye nitelendirilen durum,

özelde birbirinden çok farklı bir dizi nedenden kaynaklanmaktadır ve bu nedenler toplumun zararına

şeyler olacağına, kolayca yarar kaynağına dönüştürülebilir. Suç konusunda da görüldüğü gibi, ya

da genel olarak insan yeteneklerini ilgilendiren tüm konularda tanık olduğumuz gibi, burada da

birbiriyle ortak hiçbir yanı olmayan birçok olgu birbiri üstüne yığılmaktadır. İnsanlar "tembellik"

ve "suç" sözcüklerini çok rahat kullanıyorlar; bunların nedenlerinin ne olabileceğini anlamak,

acaba asıl cezalandırılması gereken insanları "tembelliğe" ya da "suç"a teşvik mi olmalı, diye düşünmek zahmetine katlanmadan hemen böyle olduklarına hükmedilen kişileri cezalandırmayı

düşünüyorlar.(2)

İşte bu yüzden, özgür toplumda asalakların sayısı artmaya başlarsa, cezalandırıcı yöntemlere

başvurmadan önce bunun nedenleri araştırılır ve ortadan kaldırılmaya çalışılır. Yukarda sözünü

ettiğimiz kansızlık örneğini ele alalım. Çocuğun kafasına bilgi yığmaya başlamadan önce, çocuğa

kan verin; bilgileri almakta zorlanmaması, zaman yitirmemesi için önce onu güçlendirin, kırsal

alana ya da bir deniz kıyısına yollayın... Burda, açık havada başlayın ona geometri öğretmeye;

kitaplardan değil, en yakın kayaya olan uzaklığı onunla birlikte ölçün; çiçek toplayarak, balık

tutarak doğa tarihini öğretin; balık tutmakta kullanacağınız sandalı onunla birlikte yaparak fiziği

öğretin. Çocuğun kafasını boş laflarla, eski, ölü dillere ilişkin bilgilerle bombardıman etmeyin!

Çocuğu "tembel" yapmayın!

Düzenli, tertipli olmayan çocuklara bu alışkanlığı siz kazandırmaya çalışmayın, bırakın çocuklar

birbirlerinden alsınlar bu alışkanlıkları; yaşam okulundan alsınlar. Daha sonra bu çocuk bir

laboratuvarda ya da bir işlikte çalışmaya başladığında, pek çok aracın, gerecin kullanılacağı bu dar

alanlarda, ister istemez belli bir düzen içinde olmak gerektiğini öğrenecektir. Yeter ki siz düzenden,

derslikteki sıraların ip gibi dizili olmasının anlaşıldığı, verilen karmakarışık derslerinse insanı tam

bir kaosa sürüklediği ve sonuçta kimseye uyum, armoni duygularının, düzenli, sistemli, metodik

olma alışkanlıklarının aşılamadığı okullarınızla çocuğu düzensiz biri yapmayın.

Yoksa siz her birinin yetenekleri farklı farklı olan milyonlarca çocuk için eğitim bakanlıklarının

toptan hazırladıkları müfredat programlarıyla bu çocukların, sıradan insanların sıradan insanlar

için yarattıkları bir sisteme bağlanılmaya çalışıldığını görmüyor musunuz? Nasıl ki

hapishaneleriniz bir suç okuluysa, okullarınız da tembellik okulu sizin. Okullarınızı özgür kılın,

bütün bilimsel aşamaları yok edin, eğitim işinde gönüllülere başvurun; ve bütün bunları,

tembelliği mevcut düzenin parmaklıkları arasına kapatmaktan başka bir işe yaramayacak olan,

tembellik karşıtı yasalar çıkarmadan önce yapın.

Bir iğnenin belli bir bölümünü yapmaya mahkûm ettiğiniz ve böylece tezgâhı başında önce yeise,

ardından derin bir nefrete kapılmasına yol açtığınız işçiye toprak işleme, ağaç kesme, denizde

fırtınaya karşı savaşıma, lokomotifin kumanda panosu önünde mesafeleri yutma şansı tanıyın.

Ömrü boyunca vida ucu sivrilten, iğneye delik açın bir makineye gözlerini

dikip bakmak zorunda

bırakarak onu tembел yapmayın!

Tembelliği-tembelleri yaratan nedenleri yok edin önce. Bunu yaptığınızda, çalışmadan, özellikle

de özgür çalışmadan nefret eden insan kalmayacağını ve ne çıkaracağınız tepeleyici yasalara, ne de

işçinin başının üzerine açlık kılıcını kaldıracak olan ücrete gerek kalmayacağını göreceksiniz.

1 (Eskiden Rusya'da) Köy toplumu, bütün köy halkı (çev.).

2 Bu konuda bizim hapishaneler üzerine kaleme aldığımız broşüre bakılabilir ("*Les Prisons*", Paris, 1889).

KOLEKTİVİST TOPLUMDA ÜCRETLİ EMEK

I

Bize kalırsa, toplumu yeniden yapılandırma planlarında kolektivistler iki yanlış yapıyorlar: Hem

kapitalizmi yok etmek istiyorlar, hem de bu sistemin yapıtaşını niteliğindeki iki kuruma; temsili

yönetime ve ücretli emeğe sahip çıkıyorlar.

Şu temsili yönetim dedikleri şey üzerinde sık sık konuşmamız gerekmiştir. Doğrusu, akli

başında insanların -ki kolektivist partide hayli var böyleleri- bize tarihin Fransa'dan, İngiltere'den,

Almanya'dan, İsviçre'den, Birleşik Devletler'den verdiği onca derse karşın nasıl olup da hâlâ ulusal

parlamentolardan ve kent parlamentolarından yana olabildiklerini bir türlü anlayamıyoruz.

Her yerde parlamentarizmin bir çöküş içinde olduğunu ve her yerde sistemin eleştirisi

bombardımanına tutulduğunu görüyoruz oysa. Yalnızca sistemin uygulamasına da yönelik değil

üstelik bu eleştiriler, doğrudan doğruya temel ilkelerine yönelik. Bu durumda sosyalist

devrimcilerin ölüme mahkûm edilmiş bir yönetim biçimini savunmayı sürdürmelerine

şaşmazsınız da ne yaparsınız?

Burjuvazinin bir yandan monarşizme karşı koyabilmek için, bir yandan da işçi sınıfı üzerindeki

egemenliğini genişletmek ve güçlendirmek için geliştirdiği bir sistem olan parlamentarizm, tarihte

daha çok burjuva egemenliğine özgü bir siyasal yönetim biçimi olarak bilinir. Bu sistemin

savunucuları, parlamentonun ulusu ya da kent meclisinin kenti temsil ettiğini hiçbir zaman ciddi

olarak savunmamışlardır; çünkü bunların en akıllı olanları çok iyi bilirler ki, bu olanaksızdır.

Temsili yönetim, burjuvazi için kral egemenliğinin saldırılarına karşı bir baraj görevi görmüştür,

ama asla halka özgürlük falan vermemiştir. Ama zaman içinde halk kendi çıkarlarının bilincine

vardıkça ve çıkarlar büyüdükçe ve çeşitlendikçe, sistem elverişsiz olmaya

başlamıştır. Tüm

ülkelerde demokratların sistemde birtakım düzeltiler yapma çabası içine girmelerinin nedeni de

budur: İsviçre'de yasaların tüm halkın oyuna sunulması (referandum) denemesi yapılıyor ve bunun

da bir işe yaramadığı görülüyor; Belçika'da oranlı temsilden ya da azınlığın temsilinden söz

ediliyor; başka bazı yerlerde de değişik parlamento ütopyaları aranıyor; aranan şey, bulunması

olanaksız bir şey oysa. Zaten sonunda yanlış bir yolda olduklarını da itiraf ediyorlar; böylece

temsili yönetime karşı inancı gitgide daha çok sarsılıyor halkın.

Ücretli emekle ilgili olarak da aynı şeyler oluyor. Özel mülkiyetin yok edilmesinin gerekliliği ve

üretim araçları üzerinde kolektif mülkiyetin zorunluluğunu açıkladıktan sonra, hangi biçim altında

olursa olsun ücretli emek sisteminin devamından yana olabilmek mümkün müdür? İşçi çekleri

savunusuyla kolektivistlerin yaptıkları tam da budur işte.

Yüzyılın başlarında İngiliz sosyalistlerinin (Robert Owen) sistem için önerdiklerinde

anlaşılmaz bir yan yok: Onlar emeği sermaye ile barıştırmak istiyorlar ve zor yoluyla kapitalist

mülkiyete müdahaleyi kesinlikle reddediyorlardı. Bu düşünceleri daha sonra Proudhon'un

benimsemesinde de anlaşılmaz bir yan yok: Onun karşılıklı kredi sistemiyle yapmaya çalıştığı

şey, aslında nefret ettiği, ama devlete karşı bireyin güvencesi olarak gördüğü özel mülkiyet

koşullarında sermayeyi daha az zararlı hale getirmektir.

İşçi çeklerini burjuva ekonomistlerinin de şu ya da bu biçimde kabul etmelerini

anlayabiliyoruz: İşçinin ücretini çek biçiminde mi, imparatorluk armasını taşıyan parayla mı,

yoksa cumhuriyet armasını taşıyan parayla mı alacağı onlar için hiç fark etmez. Onlar için önemli

olan özel mülkiyeti pogromdan kurtarmak, evlerinin, fabrikalarının, topraklarının yağmalanmasını

önlemektir. Bunun için de işçi çeklerinden daha uygun bir araç olamazdı herhalde.

Tek ki bu çekler kıymetli şeylerle değiştirilebilsin: Her ev sahibi kirasının çekle ödenmesini

kabul eder. Evler, toprak ve fabrikalar özel mülk sahiplerinin elinde oldukça, işçi onlara toprak ve

fabrikalarından çalışabilmek ve evlerinde oturabilmek için ister istemez şu ya da bu biçimde

ödemede bulunacaktır.

Ama "evler, tarlalar, fabrikalar özel mülkiyete konu olamaz, bunlar tüm toplumun ortak malıdır"

saptamasını yaptıktan sonra, işçi çekleri -ücretli emeğin bu yeni biçimi- hâlâ nasıl savunulabilir,

işte bunu anlayamıyoruz.

II

Şimdi, emeğin karşılığını ödemede Fransız, Alman, İngiliz ve İtalyan kolektivistlerince

savunulan bu yönteme biraz daha yakından bakalım.(1)

Sistem işleyişi aşağı yukarı şöyle: Herkes çalışıyor... tarlada, fabrikada, okulda, hastanede vb.

İşgününün kaç saat süreceğini devlet saptıyor. Toprak, fabrikalar, yollar vb. de hep devlete ait. Her

işgününün sonunda o günkü çalışmanın karşılığı işçi çeki ile ödeniyor: Bu çekin üzerinde,

örneğin, "sekiz saatlik çalışma" diye yazıyor. Bu çekle işçi devlete ya da değişik korporasyonlara

ait mağazalardan istediği malı alıyor. Bu çek, istenilirse, tıpkı para gibi bozulabiliyor da: Diyelim

bir saatlik çalışmaya et, on dakikaya kibrit, yarım saate tütün... gibi. Kısacası "Beş köpeklik sabun

istiyorum" yerine, kolektivist düzende "Beş dakikalık sabun istiyorum" denilecek.

Ayrıca, kolektivistlerin çoğu, burjuva ekonomistleri (ve Marx) tarafından yapılan "özel

eğitim gerektiren karmaşık iş-basit iş" ayrımını da kabul ediyorlar; karmaşık, yani profesyonel iş

için, basit işe göre birkaç kat daha fazla ödeme yapılmasını savunuyorlar. Böylece, diyelim,

doktorun bir saati, hastabakıcının ya da taş işçisinin iki ya da üç saatine karşılık gelecek.

Kolektivist Grönlund aynen şöyle söylüyor bu konuda: "Profesyonel, ya da kalifiye emek, basit

emeğe göre birkaç kat daha değerli olacaktır", çünkü az ya da çok bir eğitim gerektiren bir emektir

bu(2).

Başka bazı kolektivistlerse, -örneğin Fransız Marksistleri- bu ayrımı kabul etmiyorlar ve "ücrette

eşitlik" ilkesini savunuyorlar. Doktor, öğretmen, profesör, -işçi çeki şeklinde- bir toprak kazıcısı ne

alıyorsa, onu alacak. Hastanede, hasta bakımıyla geçirilen sekiz saatin karşılığı, toprakta ya da

fabrikada sekiz saat çalışmanın karşılığı ne kadarsa o kadar olacak.

Kimileri bir adım daha geri gidiyorlar ve kötü iş, sağlığa aykırı iş (örneğin kanalizasyon işinde

çalışmak) gibi bir ayrım yapıyorlar ve bu işin karşılığının güzel işlerden daha yüksek olması

gerektiğini savunuyorlar. Kanalizasyon işinde bir saatlik çalışmanın karşılığında bir profesörün iki

saatlik çalışmasına ödenen ücret ödenmelidir, diyorlar.

Bazı kolektivistlerse gruplara, korporasyonlara dönük ücretlendirme sistemini savunuyorlar.

Örneğin bir çelik döküm arteli şöyle diyecek: "Alın size 100 ton çelik. Biz, yüz işçi, yüz işgününde

ürettik bu çeliği. Bir işgünü 8 saat hesabıyla 8 bin saatimizi aldı bu iş, başka bir deyişle her ton

çelik 80 saate mal oldu." Bunun üzerine devlet bu artele 8 bin saatlik işçi çeki verecek ve işçiler

fabrikada, kendi aralarında, kendi öngördükleri biçimde bölüşecekler bu 8 bin saatlik işçi çekini.

Öte yandan, yüz kazmacı, yirmi günde 8 bin ton kömür kazıp çıkardı diyelim. Böylece bir ton

kömür 2 saatte çıkarılmış oldu ve devlet bu kömür arteline, daha sonra kendi aralarında, kendi

bildikleri şekilde bölüşmeleri için 16 bin işçi çeki verdi.

Bu arada kömür işçileri, çelikçilerin bir ton çeliğin elde edilmesi için 80 saat değil, yalnızca 60 saat

çalıştıklarını söyler ve bu durumu protesto ederlerse ya da doktor kendisinin bir saatine,

hastabakıcının iki saatine karşılık ödeme yapılmasına itiraz ederse işe devlet el koyacak ve bu

görüş ayrılığını çözümlenecek.

Kolektivistlerin toplumsal bir devrimden sonra kurmak istedikleri sistemin özü kısaca böyle

açıklanabilir. Açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, ilkelerinin özünü, üretim araçları üzerinde

kolektif mülkiyet, ve herkese üretim için harcadığı zamana göre (emeğinin üretkenliğini de göz

önünde bulundurarak) ödeme yapılması oluşturmaktadır. Kolektivistlerin yeğledikleri siyasal

yapıya gelince, bu, parlamenterlerin belirli, zorunlu yetkilerle donatılması şeklinde bir değişikliğe

uğratılmış (mandat imperatif) parlamentarizm ve referandum -tüm halkın katıldığı ve herkesin evet

ya da hayır diyerek düşüncesini belirttiği (plebisit) oylamadır.

Hemen belirtmeliyiz ki, bu bizce gerçekleştirilmesi olanaksız bir düzendir.

Bir kez, kolektivistler hem üretim araçları üzerinden özel mülkiyetin kaldırılması gibi devrimci

bir yöntemi benimsiyorlar, hem de üretim araçları üzerinde özel mülkiyetin sonucu olarak ortaya

çıkan üretim ve tüketim örgütlenmesinde hiçbir değişikliğe gitmeyerek reddettikleri şeyi yeniden

benimsemiş oluyorlar.

Hem devrimci bir ilkeye sahip çıkıyorlar, hem de sahiplendikleri bu ilkenin kaçınılmaz olarak

yaratacağı sonuçlara kayıtsız kalıyorlar. Başka her şey bir yana, bizihi üretim araçları (toprak,

fabrikalar, yollar, sermaye vb.) üzerinde özel mülkiyete son verme olgusunun toplumun yepyeni bir

yola girmesiyle sonuçlanacağını; bunun hem amaçlar, hem de araçlar bağlamında tüm üretimde tam

bir tepetaklak oluşu gerektireceğini; toprağın, makinelerin ve öteki üretim araçlarınının kamunun

malı sayılmasıyla, insanlar arasındaki bütün gündelik ilişkilerin derinden ve esaslı bir şekilde

değişeceğini unutuyorlar.

"Artık özel mülkiyet yok!" diyeceksiniz, sonra da özel mülkiyetin gündelik yaşamdaki

tezahürlerini olduğu gibi korumaya çalışacaksınız. "Üretimi komünist topluluk esaslarına göre

düzenliyoruz; tarlalar, makineler, araç-gereç demiryolları, limanlar, madenler vb. bugüne dek

üretilmiş olan her şey ortak olacak. Kimse bu ortaklıktaki paylarına ilişkin hiçbir sorun

yaşamayacak."

Oysa, ertesi gün, olay emeğin karşılığının ödenmesine gelip dayandığında, yeni bir makinenin

üretimine ya da bir maden ocağının açılmasına kimin ne kadar katkıda bulunduğu konusunda

tartışma başlayacaktır. Herkesin payına düşen saatler hesaplanacak, bu yetmeyecek iş dakikaların

sayılmasına gelecektir; burada da komşunuzun, kazandığı dakikalarla sizin dakikalarınızdan daha

mı fazla alışveriş yaptığını izleyeceksiniz.

Fabrikanın birinde bir işçi aynı anda altı dokuma tezgâhına bakarken, bir başka fabrikada bir

işçi, diyelim, iki tezgâha baktığı için, saatle bu işin ölçülemeyeceğini görüp bu kez herkesin

üretimde harcadığı kas gücü, sinirsel-zihinsel enerji hesaplamalarına girilecektir. Herkesin

Üretimdeki payının eksiksiz hesaplanabilmesi için öğrenimde geçen yıllar tek tek hesaba katılacak

ve bütün bunları, üretimde geçmiş yılları hiç dikkate almayacağınızı açıkladıktan sonra

yapacaksınız.

şurası kesindir ki, hiçbir toplum birbirine tümüyle ters ve birbiriyle sürekli olarak çelişen

ilkeleri temel alarak bir yapı kuramaz. Kendine böyle bir örgütlenme modelini seçmiş bir ülke ya

da topluluk, çok kısa bir süre sonra ya yeniden özel mülkiyeti benimsemek zorunda kalır, ya da

komünizme dönüşür.

Böylece, bazı kolektivistlerin karmaşık iş-basit iş gibi bir ayrımı savunduklarını görmüş

bulunuyoruz. Bir mühendisin, mimarın ya da doktorun bir saati, demircinin, duvarcının ya da

hastabakıcının, diyelim, iki saatine karşılık olmalıdır; bunun dışında da öğrenim sürelerinin

uzunluğuna-kısalığına göre bütün zanaatlar için ya da niteliksiz gündelik işler için de benzeri

ayrım gözetilmelidir.

Ne var ki, böyle bir ayrım gözetmek demek, ağdaş toplumlarda var olan eşitsizliği olduğu gibi

korumak, buna göz yummak demek olacak ve işçilerle kendilerinde onları yönetme hakkını

görenler arasına peşinen bir çizgi çekmekle sonuçlanacaktır. Bu, toplumu birbirinden apayrı iki

sınıfa; bilgi aristokrasisiyle, onların altında yer alan elleri nasırlılar sınıflarına bölmek demek

olacaktır; bu, toplumu biri ötekine hizmet eden, onların beslenmelerini, giyinmelerini sağlayan,

ötekisiyse böylece elde ettiği boş zamandan kendisini besleyen-giydirip kuşatanlar üzerinde

egemenlik kurmayı öğrenmek için yararlanan sınıflara bölmek demek olacaktır. Bu da bir yana,

çağdaş burjuva toplumların en karakteristik özelliklerinden birini benimsemek demek, onun

toplumsal devrim üzerindeki otoritesini güçlendirmek demek olacaktır.

Bize bu konuda ne yanıt verileceğini tahmin edebiliyoruz. Ücretlerdeki sıralamanın akılcı

nedenlerden kaynaklandığını, Çünkü mühendisin "işgücü"nün toplum açısından kazancının

işgücünden daha değerli olduğunu kanıtlayabilmek için "bilimsel sosyalizm"den söz edecekler,

burjuva ekonomistlerine ve Marx'a göndermeler yapacaklar. Aslında bu ekonomistler bize, eğer

mühendise yirmi kat daha yüksek ücret ödeniyorsa bunun, mühendisin yetişmesi için yapılan

zorunlu harcamaların, kazmacının yetişmesi için yapılan harcamalardan daha fazla oluşundan

kaynaklandığını kanıtlamamak için az mı uğraştılar? Öte yandan Marx da, emek

meta olduğu

sürece el emeğinin değişik türleri arasında da aynı ayrımın mantıken var olması gerektiğinden söz

etmedi mi? Ricardo'nun değer kuramını benimsedikten ve bunun ardından da metanın, kendisinin

üretilmesi için toplumsal olarak gerekli olan emekle belli bir oran içinde değiştirilebileceğini

savunduktan sonra zaten geleceği yer kaçınılmaz olarak burası olacaktı Mara'ın(3)(4).

Ama biz biliyoruz ki, bugün bir mühendis, bilgin ya da doktor, işçiden on kat, yüz kat ya da bir

dokuma işçisi köylüden üç kat ve bir kibrit fabrikasındaki işçi kızıdan on kat daha yüksek ücret

alıyorsa, bu durum onların "üretim bedeli"nin yüksek oluşundan değil, bilgi üzerindeki tekelden ya

da kapitalistin çıkarımın böyle gerektirmesinden kaynaklanmaktadır. Mühendis, bilgin ya da

doktorun yaptığı, elindeki belli bir sermayeyi, -diplomayı- kullanmaktan, bundan yararlanmaktan

başka bir şey değildir, tıpkı bir işlik sahibinin işliğinden yararlanması ya da soylu bir toprak

sahibinin soyluluk unvanından yararlanması gibi.

Çalıştırdığı mühendise işçisine göre yirmi kat daha yüksek ücret ödeyen fabrika sahibine

gelince, "üretim bedeli" gibi değerlendirmeler değil, çok basit bir hesaplılıktır onu böyle

davranmaya iten şey. Eğer mühendis ona yılda otuz bin ruble kazandırıyor, o mühendise beş bin

ruble öder: İşçileri sıkıştırarak ve kendisine ücretlerden üç bin rublelik bir tasarruf sağlayacak iyi

bir gözetmen bulursa, patron bu gözetmene seve seve yılda sekiz yüz ruble öder. Yani fazladan

birkaç bin ruble kazanmak için cebinden birkaç yüz ruble çıkmasına razı olmak kapitalist yapının

temel özelliğidir. Farklı el sanatları arasındaki ayrım için de aynı şeyi söyleyebiliriz.

Durum böyle olduğuna göre işgücünün değerini belirlemede "üretim bedeli" gibi bir şeyden

nasıl söz edebiliriz? Gençlik yıllarını neşe içinde üniversitede geçiren biri hangi hakla on bir

yaşından beri yeraltındaki ocaklarda gün yüzü görmeden, doğru dürüst beslenmeden yaşayan bir

kömür işçisinin oğlundan on kat daha yüksek ücret alabilir? Aynı şekilde, bir dokumacının

köylüden iki üç kat daha yüksek ücret almaya ne hakkı vardır? Dokumacının üretimi için yapılan

harcamalar, köylünün üretimi için yapılan harcamalardan iki üç kat daha yüksek değildir ki! Bütün

olay dokumacının, Avrupa sanayiinin, bu açıdan geri kalmış tarım ülkelerine göre ulaştığı

elverişli koşullardan yararlanmasından ibarettir.

Zaten kimsenin bu üretim bedeli denen şeyi hesaplayabildiği de görülüş

değildir. Bir asalağın

topluma maliyeti işçiden daha yüksekse, o zaman güçlü bir gündelikçi bir zanaatkarla

karşılaştırdığımızda, (işçi çocuklarının ölüm sıklığı, beslenme bozukluğu, kansızlık vb. gibi)

bütün başka koşullar da göz önüne alındığında, gündelikçi işçinin topluma zanaatkara göre daha

pahalıya mal olduğu gibi bir sonuçla karşılaşırız.

Parisli bir kadın işçinin günde kazandığı elli köpek ya da Londralı bir terzi kızın günde

kazandığı altı pens (yirmi dört köpek) ya da bir köylüye günde ödenen bir ruble için bunlar "işçi

kadının, terzi kızın ya da köylünün üretim bedelleridir" denilebilir mi? Çok iyi biliyoruz ki insanlar

çoğu kez bunlardan da az ücretle çalışmak zorunda kalmaktadırlar; ve yine biliyoruz ki, bu durumun

böylece sürüp gitmesinin nedeni, şu dört dörtlük toplumsal yapımızda, almakta oldukları üç on

paralık ücretleri de olmasa bu kızların açlıktan ölüp gidecek olmalarıdır.

O bakımdan biz değişik ücret basamaklarının, vergiler, devlet koruması, kapitalist gasp, tekeller

gibi bir dizi koşulun yarattığı karmaşık bir sonuç olduğunu düşünüyoruz: Buna kısaca devlet ve

sermaye diyebiliriz. O nedenle de ücret sıralamasına ilişkin kuramların, mevcut adaletsizliği haklı

göstermek için ücretlerin saptanmasından sonra yaratıldığını savunuyor ve ince hesaplara

dayandırılan bu kuramların hiçbirini dikkate değer bulmuyoruz.

Bize muhtemelen kolektivist ücret skalasının birkaç adımlık da olsa ileri bir öz taşıdığı

söylenecektir. "Mebuslar ya da bakanlar bir işçinin bir yılda kazanamadığını bir günde

kazanacaklarına, bir grup işçinin başka bir grup işçiden iki üç kat yüksek ücret alması çok daha

iyidir. Ne olursa olsun böyle bir şey eşitlik açısından ileri doğru atılmış bir adım demektir."

Hayır efendim! Bu ileriye doğru değil geriye doğru bir adımdır. Yeni toplumda da basit emekle

profesyonel emek arasında fark gözetmek demek, daha önce de söylediğimiz gibi, hem devrimi

kabul etmek, hem de şu anda boyun eğdiğimiz ama asla adaletli bulmadığımız kaba gerçekliği

temel ilke olarak benimsemek demek olacaktır. Böyle bir şey, 4 Ağustos 1789'da cilalı cümlelerle

feodal hukuku ortadan kaldırdığını ilan edip, dört gün sonra, 8 Ağustos'ta, köylünün toprak beyleri

tarafından geri satın alınabileceğini kabul ederek bu hukuka yeniden meşruiyet kazandırmaya ve

toprak beylerini Devrimin koruması altına almaya benzer bir davranış olacaktır. Böyle bir şey,

köylülerin özgürlüğe kavuştukları gün, toprağın pomeşçiklerin olduğunu

açıklayan Rus

hükümetinin davranışına benzer bir davranış olacaktır.

Ya da bilinen bir başka örneği alalım. 1871 yılında Paris Komünü, barikatları savunan işçilere

otuz su (yaklaşık elli köpek) verirken Konsey üyelerine on beş frank (yaklaşık elli ruble) ödeme

kararı aldığında bu karar demokratik eşitliğin yüksek tezahürü olarak alkışlanmıştı. Gerçekteyse

Komün'ün yaptığı yalnızca memurla asker, yönetenle yönetilen arasındaki eski eşitsizliği

onaylamaktan ibaretti. Herhangi bir parlamento açısından pek yerinde olabilecek olan böyle bir

karar, Komün açısından kendi devrimci ilkelerine ihanet ve bu ilkelerin yere çalınması

anlamındadır. Komün'ün görevi, kendisini var eden savaşçılara bir işçi ailesinin bile geçimini

sağlamaktan uzak olan böyle bir ücret ödemek olmamalıydı. Komün, kendisi için canlarını ortaya

koyarak savaşan işçilerin ve ailelerinin varlıklarını sürdürmeyi kendisi için kutsal bir borç

bilmeliydi.

Günümüz toplumunda işçi koca bir yılı üç on para ile geçirmek zorundayken, kendisine yılda otuz

bin ruble ödenmesini uygun bulan bakanları görünce; bir fabrikada gözetmene işçilerin iki üç kat

fazla ödeme yapıldığını görünce; hatta bizzat işçiler arasında bile günde on-on iki köpekten (köylü

kız), üç-dört rubleye kadar uzanan farklılıklar olduğunu görünce ister istemez bir öfke dalgasıyla

kabarıyor yüreğimiz. "İnsanların doğuştan edindikleri ayrıcalıklar gibi, eğitimle edindikleri

ayrıcalıklar yok olsun!" diye haykırıyoruz bu yüzden. İşçilerin devrimci olmalarının nedeni de zaten

her türlü ayrıcalığa karşı olmaları değil mi?

Madem günümüz toplumundaki bu ayrıcalıklar bizi öfkelenendiriyor, varoluşunu eşitlik ilanıyla

başlatan bir toplumda bunlara nasıl katlanabiliriz?

Devrim ruhuyla dolu bir toplumda farklı ücretlendirme sisteminin yaşayamayacağını gören kimi

kolektivistlerin alelacele herkese eşit ücret şiarını yükseltmelerinin nedeni budur. Ne var ki, tıpkı

başkalarınınca önerilen basamaklı ücretlendirme sistemi gibi onların da ücrette eşitlik sistemi

dedikleri şeyi gerçekleştiremez bir ütopya olarak kalmaya mahkûm edecek bir zorluk çıkıyor burada

karşılarına.

Bütün toplumsal zenginliklere el koymuş ve geçmişte bu zenginliklerin yaratılmasına ne ölçüde

katkıda bulunmuş olursa olsun herkesin bu zenginlikler üzerinde hakkı olduğunu yüksek sesle

açıklamış bir toplum, emeğin karşılığının -ister para, isterse işçi çeki- hangi görünüş altında olursa

olsun ücretle ödenmesini kabul etmeyecektir.

IV

"Herkes emeğine göre" diyor kolektivistler, başka bir anlatımla, herkese topluma katkısı,

hizmeti kadar, diyorlar. Ve bizden bu ilkeyi, devrimin üretim araçları üzerinde ortak mülkiyeti

sağlamasından sonra yaşama geçirmemizi istiyorlar!

Toplumsal devrim gerçekten böyle bir ilkeye sahip çıksaydı, bu tutumuyla insanlığın sonraki

gelişmesi önüne set çekmiş ve geçmiş yüzyıllardan bize miras kalan devasa bir sorunu çözümsüz

bırakmış olurdu.

Aslında, insanların ne kadar çok çalışıyorlarsa o kadar az kazandıkları bizimki gibi toplumlarda

böyle bir ilke ilk bakışta hakkaniyetin, adaletin ifadesi gibi görünebilir. Gerçekteyse geçmiş

zamanların bütün haksızlıklarının kutsanmasından başka bir şey değildir bu. Ücretli emek de

toplum yaşamında bu "herkes emeğine göre" ilkesiyle birlikte var olmaya başlamış, sonra da bizi

yavaş yavaş eşitsizliğin ve çağdaş toplumlarda insanı öfke krizlerine sokan tüm olumsuzlukların

batağına çekmiştir. İnsanların topluma sunulan hizmeti ölçmeye ve bunu para

ya da başka bir form

altında ücretle ödemeye başlamasıyla ve herkesin kendi emeği için seve seve ödeyebileceği ücreti

alacağının açıklanmasıyla birlikte kapitalist toplumun tüm tarihi (devletin de katkısıyla) önceden

yazılıp bitirildi. Bütün bu tarih embriyon olarak bu temel ilkenin içindedir.

Peki şimdi biz yeniden bu çıkış noktasına dönüp görüp geçirdiğimiz her şeyi yeniden mi

yaşayacağız? Yüksek kuramcıların istedikleri budur, ama şükür ki olanaksızdır bu. Daha önce de

gördüğümüz gibi devrim, komünizme dönüşecektir; aksi takdirde kan içinde boğulacak ve her şeye

yeniden başlamak gerekecektir.

İster fabrikada, ister tarlada çalışmak şeklinde olsun, isterse manevi nitelikte olsun, topluma

sunulan hizmetler para birimiyle değerlendirilemez. Manüfaktür üretimi alalım, bu üretimin

değerini tam olarak ölçmede hangi ölçüt kullanılacak? Bu konuda ne yanlış kullanılan bir terim

olarak trampa değeri ölçüt olabilir, ne de konuya yararlılık açısından yaklaşılabılır; herhangi bir

belirlemede bulunabilmek olanaksızdır. İki insan... ikisi de yıllardır sevdikleri ve toplum yararına

olan ayrı ayrı işlerde günde beş saat çalışıyorlar... Bu durumda her ikisinin de emeklerinin eşdeğerli

olduğunu söyleyebiliriz. Yani bu insanların emeklerini bölemeyiz; demek istediğimiz, bunlardan

birinin bir günlük, bir saatlik, bir dakikalık emeğinin, ötekinin bir günlük, bir saatlik, bir dakikalık

emeğiyle karşılaştırıp eşdeğerli olup olmadıklarını belirleyemeyiz.

Genel olarak şu mümkündür: Yaşamı boyunca boş zaman nedir bilmemiş ve her gün on saatini

topluma vermiş birinin, günde beş saatini topluma vermiş ya da tek saatini bile vermemiş birinden

topluma daha çok şey kattığını söyleyebiliriz. Ama bu insanlardan birinin iki saatlik emeğiyle

ürettiği şeyi alıp bu ürünün öteki kişinin bir saatlik emeğinin iki katı değerinde olduğunu

söyleyemeyiz ve bu iki kişinin emeklerini bu ölçüde göre değerlendiremeyiz. Sanayinin, tarımın,

genel olarak tüm çağdaş yaşamın ne denli karmaşık bir süreç halinde geçtiğini görmemek demektir

bu. Tek tek her insanın emeğinin ne ölçüde, toplumun tüm geçmiş ve şimdiki emek toplamının bir

sonucu olduğu fark etmemek demektir bu. Ve nihayet bu, çelik çağında değil de taş çağında

yaşadığımızı sanmaktır.

Bir kömür ocağına gidin ve kocaman makinenin ucundaki tel kafesi aşağı indirip ocaktan kömür

çıkaran işçiye bakın. Eli makinenin kumanda panosu üzerinde tel kafesinin inip kalkmasını sağlayan

bir manivelanın üzerindedir. Tel kafesin hareket yönünü değiştirip bir anda baş döndürücü bir hızla

kömür ocağının karanlık ağzından içeri dalması için işçinin küçük bir el hareketi yeterlidir. İşçi

gergin bir dikkatle önündeki göstergeyi izler: Hangi saniyede tel kafesin hangi yükseklikte

olduğunu görür ve ne fazla ne eksik, tam uygun yükseklikte kafesi durdurur, aynı anda boş

vagonetler kafesin altına sürülmüştür, kömür vagonetlere aktarılır aktanılmaz işçi manivelayı

yeniden oynatır, kafes hızla döner ve ocak ağzından madenin karanlık derinliklerine dalar.

Her gün sekiz on saat süresince bu gergin dikkat içinde çalışır işçi. Önündeki göstergeyi izlerken aklı

yarım dakikalığına başka yere gidiverse, tel kafes de gitmesi gereken yerden bambaşka yerlere uçar,

tekerlekleri parçalanır, insanlar ezilir ve maden ocağında işler durur. Manivelanın her hareketindeki

üçer saniyelik gecikme, günlük kömür üretimini yirmi beş-elli ton azaltır.

Bütün bunlar böyle diye bu işçiyi biz madendeki en yararlı kişi mi kabul edeceğiz? Ya da ocağın

derinlerinden ona tel kafesi kaldırması için işaret veren işçi midir bu kişi? Yoksa her anı yaşam

tehlikesi içinde geçen ve er geç gaz zehirlenmesinden ölüp gidecek olan kazmacı mı? Peki,

yapacağı basit bir hesap hatasıyla kömür tabakası var dediği galeride taşlara

kazma sallanmasına

neden olan mühendis ne olacak? Belki de patrondur en yararlı kişisi madenin; çünkü bütün

parasını bu işe yatırmıştır, herkesin aksi yöndeki uyanlarına karşın, "Burayı kazın, çocuklar! Daha

da derinlere inin! Çok kaliteli bir damara rastlayacağız, göreceksiniz!" demiştir? Ve nihayet, belki

de, patronu yılmaması için ikna eden yaşlı, deneyimli bir maden işçisidir?

Bu maden ocağında çalışan herkes güçleri, enerjileri, bilgileri, akılları, hünerleriyle kömür

çıkarılması işinde karşılıklı bir yardımlaşma içindedirler; ve biz onların hepsinin yaşama ve

ihtiyaçlarını (hatta zorunlu maddeler herkes için sağlandıktan sonra, hayallerini) gerçekleştirme

haklarının olduğunu söyleyebiliriz. Bunu söyleyebiliriz de, parayla, ücretle her birinin işe katkısını

nasıl değerlendirebiliriz, burası meçhul.

Esasen onların elde ettikleri kömürün kendisi de, bir tek onların ürünü sayılabilir mi? Bu kömür

aynı zamanda maden ocağına uzanan ve oradan güneş ışınları gibi dört yandaki istasyonlara

dağılan demiryollarını yapanların da ürünü değil midir? Sonra, toprağı süren, tarlayı eken, ağacı

kesip doğrayan, bu kömürün yanacağı makineleri yapanların da ürünü değil midir? Ve bu liste

uzatıldıkça uzatılamaz mı?

Bir işle bir başka iş arasında herhangi bir fark saptanabilmesi olanaksızdır.
İşlerin

yararlıklarını sonuçlarına bakarak ölçmeye kalkarsak, gün-saat-dakika bölümlemesiyle yarar

ilişkisini karşılaştırmak gibi saçma bir noktaya gideriz.

Geriye bir tek yol kalıyor: İnsanların ihtiyaçlarını, onların yaptıkları işten yüksek tutmak ve

önce yaşama hakkını, sonra da üretimine katılıp katılmadığına, katıldıysa ne ölçüde katıldığına

bakmaksızın, herkesin üretilen her şeyden yararlanma hakkını tanımak gerekir.

İnsanoğlunun hangi etkinlik alanını ya da tüm yaşamın tezahür ettiği hangi alanı alırsanız alın,

kim kendi yaptığı işe başkalarının aldığından daha yüksek karşılık alması gerektiğini öne

sürebilir: Hastalığımıza tanı koyan doktor mu, yoksa özenli bakımıyla hastalığımızı geçiren

hemşire mi? İlk buhar makinesini bulan mucit mi, yoksa güzel bir ilkyaz günü pistonlara buhar

gönderen supabı açmak için ip çekmekten usanıp sokakta arkadaşlarıyla oynamak isteyerek

supabın ipini makinenin koluna belli bir şekilde bağlarsa bu işin kendisi yokken de devam

edebileceğini fark eden ve böylece bütün çağdaş buhar makinelerinin çok önemli bir parçası olan

mekanik supabı bulduğundan habersiz olarak sokağa fırlayan çocuk mu?
Lokomotifin mucidi mi,

yoksa esneklikleri olmadığı için daha önce trenlerin sık sık raydan çıkmasına
neden olan taşlar

yerine rayların esnek tahta traversler üzerine döşenmesinin daha uygun
olacağını öneren ve böylece

de ray olaylarını önleyen New Castle'lı işçi mi? Lokomotifi kullanan makinist
mi, trenin durması

için gerekli işareti veren görevli mi, yoksa yolu açan-kapayan makasçı mı?

Atlantik okyanusunun iki yanının telgrafla birbirine bağlanmasını kime
borçluyuz? Bütün elektrik

mühendisleri, konuyla ilgili bilim adamları bundan bir şey çıkmaz diye ayak
direrlerken, metal

telin sinyalleri ileteceğinde direnen mühendise mi? Kalın tel halatın sıradan
bir ince telle

değiştirilmesini salık veren mühendise, Maury'ye mi? Yoksa, nihayet, nereden
ortaya çıktıkları

belli olmayan ve "Great EastenTin güvertesinde günler, geceler boyu telin her
metresini gözden

geçirerek birilerinin çaktıkları (yalıtkan bir katman oluştursun ve tel işe
yaramasın diye gemi

kumpanyası sahiplerince yapıldığı söyleniyor) çivileri tek tek söken
gönüllülere mi?

Olaya daha geniş kapsamlı yaklaşır ve sevinçleriyle, açılarıyla gerçek hayata
bakarsak görürüz

ki, parasal bir karşılık düşünmenin bile incitici olabileceği yardımlarla

karşılaşmışızdır her

birimiz. Bu yardım bazen tam zamanında söylenmiş bir sözdür, bazen aylar-yıllar süren müthiş bir

özveridir. Şimdi bu "değerlendirilmeyen" hizmetlere karşılık da işçi çeki cinsinden karşılık mı

biçeceğiz?

"Herkes yaptığı işe göre!" diyorlar. Olacak şey mi?! İnsanlar zaman zaman umdukları parasal

karşılıktan daha fazla hizmet etmeseler insanlık iki kuşaktan fazla ayakta kalamazdı. Analar

çocuklarını korumak için canlarını feda etmese, her insan -hiç değilse hayatında birkaç kez- hiçbir

karşılık beklemeden verici olmasa insanoğlunun soyu tükenirdi.

Ve eğer şu anda burjuva toplumu çürümüşse ve biz içinden ancak geçmişin kurumlarını yerle bir

ederek çıkabileceğimiz bir boğuntu içinde yaşıyorsak bunun nedeni kendimizi aşırı bir şekilde

hesap işlerine vermemiz; almadan vermeyi unutmamız ve toplumu da gelir gider esasına dayalı bir

ticari şirket gibi görmek ya da böyle bir şirkete dönüştürmek istememizdir.

Aslında kolektivistler de biliyorlar bütün bunları. "Herkes yaptığı işe göre" kuralı olanca

katılığıyla uygulanacak olursa hiçbir toplumun ayakta kalamayacağını belli belirsiz de olsa onlar

da anlıyorlar. İnsanların ihtiyaçlarının -kapislerinin değil-her zaman yaptıkları

işe denk

düşmediğini onlar da biliyorlar... Örneğin, De Paepe şöyle yazıyor:

"Bu baştan sona bireyci gibi görünen ilke aslında çocukların ve gençlerin yetiştirilmelerinde ve

yaşlı, sakat, emekli, hasta vb. işçilere yardım eden toplumsal kuruluşların yardım faaliyetleri gibi

işlerde toplumsal müdahale yoluyla yumuşayacaktır."

Bu arkadaşların olayı kavrayışları şöyle gibi: Kırk yaşında, üç çocuk sahibi bir adamın

ihtiyaçları, yirmi yaşındaki bir gencin ihtiyaçlarından daha çoktur; bebek emziren, geceler boyu

bebek sallamaktan uykusuz kalan bir anne, uykusunu rahatça uyumuş bir insan kadar iş üretemez.

Erkek ya da kadın, çalışmaktan -belki de topluma hizmet etmekten- canları çıkmış insanların,

devlet istatistiklerinde ayrıcalıklı yer edinmiş ve "çek"lerini almış insanlar kadar iş

çıkaramayacaklarını anlıyor gibiler sanki.

O bakımdan alelacele ilkelerini yumuşatıyorlar. "Efendim, toplum elbette çocukların

beslenmesi ve yetiştirilmesi işini üstlenecektir, elbette hastalara ve yaşlılara yardım edecektir.

Elbette böyle bir durumda 'herkese yaptığı işe göre' temel kuralında yumuşatmaya gidilerek

ihtiyaçlar toplumun üstleneceği harcamaların ölçütü olacaktır."

Gele gele geldik mi yine hayırseverliğe! Şu bildiğimiz Hıristiyan hayırseverlik, ama bu kez

devletçe düzenlenmiş! Yetiştirme yurtlarında, huzurevlerinde gerekli iyileştirmeler yapıp,

yaşlılık ve sakatlık sigortalarını da düzenledik mi, temel ilke yumuşatılmış olur! Sistem aynı

sistem ama: "Önce canına oku, sonra iyileştir!"

Böylece komünizmi yadsıyarak başlayıp, "herkese ihtiyacınca" ilkesiyle dalga geçmekle devam

eden bu büyük ekonomistler, üreticinin de tükettiğini, üreticinin de ihtiyaçları olduğunu fark

ediverdiler! Meğer onlar bu noktayı unutmuşlar! Hemen telafi etmeye girişiyorlar. Bu ihtiyaçların

değerlendirmesini devlet yapacak, bu bir. Bu ihtiyaçlar herkesin yaptığı işle denklik içinde mi, buna

da devlet karar verecek, bu da iki. Elleri titreye titreye sadaka veriyorlar sanki! Versem mi,

vermesem mi?!

Böylece, devlet üstleniyor hayırseverliği; körlere, topallara, yoksullara, hastalara bakım işini....

Gelinen bu noktayla, yoksullar hakkındaki İngiliz yarasının ve İngiliz işçi evleri (öbür adıyla

yoksul hapisanelerinin arası yalnızca bir adım. Kendisine karşı bunca öfke duyduğumuz şu

acımasız çağdaş toplum da bireyciliğini yumuşatmak zorunda kaldı, gördünüz mü! O da

komünizm doğrutusunda bazı geri adımlar atmak zorunda ve onun da atacağı adımlar

hayırseverlik kapsamında: Yetiştirme yurtları ve "işçi evleri"!

O da ucuz yemek dağıtıyor (açların dükkânları yağmalamaları korkusundan). O da hastaneler

kuruyor: Çoğu kez berbat, ama kimi kez de harika hastaneler oluyor bunlar; bulaşıcı hastalıkları

önlemek için (ne olur ne olmaz, kendilerine de bulaşır sonra!). O da işçiye emeğinin

karşılığını çalışma saatini esas alarak ödüyor; sonra da yoksulluktan sürünmeye ittiği insanların

çocuklarının bakımını üstleniyor. O da ihtiyaçları dikkate alıyor ve bunu "Yoksulların Devletçe

Korunması" kisvesi altında yapıyor.

Yoksulluk, daha önce de gördüğümüz gibi, zenginliğin ilk ve temel kaynağıdır; yoksulluk

türetmiştir ilk kapitalisti. Ekonomistlerin üzerinde konuşmayı pek sevdikleri "artı değer" ortaya

çıkamazdan önce işgüçlerini satmaya hazır aç-baldırıçıplak insanların olması gerekirdi. Onların

yoksullukları var etti varlıklıları. Ortaçağ sonlarında yoksulluğun bunca yaygınlık kazanmasının

nedeni, devletlerin oluşmasını izleyen fetihlerin ve savaşların, Doğu'nun yağmalanmasının, kentle

köy arasında geçmişte var olan bağı koparması köy yoksullarını kentlerden uzaklaştırmasıdır.

Yani Şimdi, neredeyse baŐlangıcın başlangıcı olarak Nuh Nebi'den beri ortada olan bu olgu, bir

toplumsal devrimin sonucuymuŐ gibi mi görülsün isteniliyor? Bu aması sonuca "toplumsal

devrim" adını vermemiz, onu alar, ezilenler, aŐađılananlar için onca değerli olan bir adla,

"toplumsal devrim" diye adlandırmamız mı isteniyor?

Hayır, böyle bir Şey asla olmayacak! Eski düzen bütün kurumlarıyla proletaryanın yumruğu

altında darmadağın olurken, dört yandan "ekmek" isteyen, sığınacak yer isteyen, herkes için bolluk,

refah isteyen sesler duyulacak.

Ve bu sesler duyulacak. Halk, "Hele bir yaşam susuzluğumuzu giderelim!" diyecek. "Hele bir

yaşama sevincini, zgrlğu tadalım! Bu mutluluğu tattıktan sonra kolları sıvar, burjuva toplumun

son izlerini, onun maliye-muhasebe kitaplarından alınmıŐ ahlak değerlerini, onun 'gelir-gider'

felsefesini, ve onun 'seninki-benimki' arasındaki farkları belirleyen ve koruyan kurumlarını yok

etme işine giriŐiriz!" Ve Proudhon'un dediği gibi, "yıkarak yapacağız"! Komünizm adına, anarşizm

adına, yıkarak yapacağız!

1 Kendilerini kolektivist olarak adlandırmaya devam eden İspanyol anarşistleri bu sözcüğe daha farklı bir anlam

yüklüyorlar: Onlar kolektivistlerden, önce üretim araçlarında ortak mülkiyeti, sonra da her grubun, aralarında ürünleri

nasıl isterse öyle (isteyen komünist ilkelere göre, isteyen istediği gibi) dağıtma özgürlüğünü anlıyorlar.

2 Bu cümleyi söylediğimde Alman sosyal demokrati bir tanıdığım, Marx'ın "Kapital"ın VI. Bölümünün sonundaki

(Fransızca çeviriyi kastediyoruz; 1872 tarihli Rusça baskıda bu bölüm 143. sayfada yer alıyor) uzunca bir notuna

gönderme yaparak bana itiraz etti. Oysa Marx'ın bu notunda söylediği yalnızca, karmaşık emekle yalın emek arasındaki

farkın pratikte çoğu kez (souvent) temelsiz olduğudur. Yani Marx burada daha önce VI. bölümde (Rusça çeviride s.

115) geliştirdiği kuramı ve I. bölümde kolektivistlere ilişkin yazdıklarını yadsımaz; söylediği yalnızca, pratikte bu ayrımın çoğu kez keyfi ölçütlerle yapıldığıdır. Bu noktada Marx'ı pek çok izleyicisi de benim anladığım gibi

anlamıştır.

3 Bu açıdan Marx'ın, "*Kapital*"in kendisince gözden geçirilmiş Fransızca baskısının XXIV. bölümünün başında (Lopatin'in Almanca'dan Rusça'ya yaptığı "*Kapital*" çevirisinde 504-505 sayfalarda ve tabii Almanca metinde böyle bir şey yok) işgücünün kapitalistik dönüşümünden ve bu dönüşüm sırasında işgücünün "*gerçek değerinden*" (à son juste prix) satın alındığından söz ettiği yer son derece ders verici niteliktedir. "İkincinin (yani işçinin) talep ettiği ve talep etmekte haklı olduğu her şey, kapitalistin ona işgücünün değeri olarak ödemesi gereken şeydir", işçinin aldığı da

budur zaten. Yeri gelmişken belirtelim: Böyle bir hipotez olmaksızın (ki Hyndman bunu çok iyi anlamıştır) artı

değer kuramını temellendirebilmek olanaksızdı.

4 K.Marx. "*Kapital*". *Ekonomi Politiğin Eleştirisi*. Spb., 1872. c.1.

Sermayenin Üretim Süreci (G.Lopatin çevirisi).

TÜKETİM VE ÜRETİM

Devletten başlayıp daha sonra bireye incek yerde, özgür birey kavramından yola çıkıp, daha

sonra özgür topluma geçtiğimiz, dolayısıyla da toplumu ve onun siyasal örgütlenişini devlet

egemenliği yanlılarınıninkinden bambaşka bir bakış açısıyla ele aldığımız için, ekonomik konularda

da aynı yolu izleyeceğiz. Bireyin ihtiyaçlarını ve bunları gidermek için sahip olduğu araçları

gözden geçirdikten sonra, üretim, değişim, vergiler, hükümet vb. gibi sorunları ele alacağız.

İlk ağızda önemsizmiş gibi görünebilir bu fark, gerçekteyse tüm resmi politik ekonomiyi

kapsamı içine alacak büyüklükte ve önemdedir.

İstedığınız ekonomistin yapıtını açın, hepsinin üretimden başladığını görürsünüz: Yaşadığımız

çağda zenginliklerin yaratılmasında kullanılan üretim araçları değerlendirilir; emeğin dağılımı,

manüfaktür, makinelerin rolü, sermaye birikimi vb. Adam Smith'ten Marx'a kadar bütün

ekonomistler hep bu yolu izlemişlerdir. Kitabının yarısında, hatta üçte ikisinde sözü bu tellerde

dolaştıran ekonomist, ancak bundan sonra tüketim konusuna, yani bireyin ihtiyaçlarının

giderilmesi konusuna gelir. Gelir de bir şey mi söyler? Yo, yaratılan zenginliklerin, onlar üzerinde

hak iddia edenler arasında nasıl dağıılmakta olduğunun anlatımıyla bu konu geçiştirilir.

Şimdi bana, belki de haklı olarak şöyle diyenler çıkacaktır: İhtiyaçların giderilmesinden önce

ihtiyaçlara konu olan şeylerin var edilmesi gerekir; kısacası; tüketmeden önce üretmek gerekir, İyi

ama insan herhangi bir şeyi üretmeden önce o şeye ihtiyaç duyamaz mı? İnsanı her şeyden önce

avlanmak, hayvan beslemek, toprağı işlemek, araç-gereç yapmak ve nice sonra da makine yapmak

yönünde zorlayan şey ihtiyaç değilse neydi? Ayrıca, üretimi yönlendiren şey ihtiyaçlar değilse, ya

nedir? İhtiyaçların neler olduğu ortaya çıktıktan sonra bunların nasıl, ne yolla giderileceğı üzerinde

düşünülür, sonra üretime geçilir. Bu bakımdan da, konuyu incelemeye, insanı çalışmaya iten şey

nedir, sorusundan başlamanın ve ancak bundan sonra üretim yoluyla ihtiyaçların giderilme

yollarının incelenmesine geçilebileceğinin de eşit ölçüde mantıksallık içerdiğini kabul etmek

gerekir.

Biz konuyu yukarıdaki çizgi doğrultusunda ele alacağız. Ne var ki, ekonomi politik, kendisine bu

açıdan baktığınızda, -daha baktığınız anda- bambaşka bir görünüme bürünüyor.

Ekonomik

olayların tarif ve tasviri olmaktan çıkıp, fizyoloji gibi gerçek bir bilime dönüşüyor: İnsanlığın

ihtiyaçlarını ve bunların en az çabayla nasıl giderileceğini araştıran bir bilime... Belki de toplumsal

fizyoloji olarak adlandırılması gereken bir bilime... Hayvanların ya da bitkilerin ihtiyaçlarının

neler olduğunu inceleyen ve bu ihtiyaçların giderilmesinin en uygun yolunun hangisi olduğunu

araştıran hayvan ve bitki fizyolojisine paralel bir bilim bu. Böylece, yaşama ilişkin bir dizi bilimde

(biyolojik bilimlerde) canlı varlıkların fizyolojisinin araştırılmasının önemi, değeri neyse, bir dizi

toplumsal bilim için de insan topluluklarının ekonomik yaşamlarının araştırılmasının önemi,

değeri odur.

Şimdi biz diyoruz ki: "İşte karşımızda insanlar: Birleşmiş ve bir topluluk oluşturmuşlar.

Yabani hayvanların mağaraları artık onları tatmin etmiyor ve onlar daha sağlam, ama az-ama çok

daha rahat bir ev istiyorlar kendilerine. Şimdi, bilmek istediğimiz şu: İnsan emeğinin şu anki

üretkenlik koşullarında bu insanların her birinin bir evi olabilir mi? Eğer olamazsa, buna engel olan

nedir?"

Ancak, böyle bir soru sorduğumuzda hemen görürüz ki, her Avrupalı ailenin, İngiltere, Belçika

ya da Amerika'da işçiler için yapılan evler benzeri küçük bir evi pekâlâ olabilir. Yedi-sekiz kişilik

bir aile için havanın da, ışığın da yeterli olduğu, gazla aydınlatılan, sağlık koşullarına uygun, eli

yüzü düzgün bir ev yapabilmek için belli sayıda -ve görece pek fazla olmayan- işgünü yeterlidir.

Avrupalıların yüzde doksanının hiçbir zaman sağlıklı bir konutu olmamıştır; çünkü insanlar her

gün, hiç durmadan yönetici sınıfların ihtiyaçlarının giderilmesi için çalışırlar. Dolayısıyla da şu

düşleri kurulan evi yapabilmek için ne yeterli zamanları olur, ne de sipariş edip yaptırtmak için

yeterli paraları. O nedenle de, mevcut koşullar değişmedikçe bu insanların asla evleri olamaz;

derme çatma kulübelerde barınmaya devam ederler.

Böylece üretimi değişmez yasa olarak kabul eden, bunun ardından herkes için ev hesaplan yapan

ekonomistlerin tam tersi bir düşünce biçimini seçmiş oluyoruz kendimize. Yaptıkları hesaplara

uygun olarak her yıl evler yapılmakta, sonra da istatistiksel verilerle yapılan bu evlerin talebi

karşılaktan uzak olduğu kanıtlanmakta, böylece de Avrupa nüfusunun yüzde doksanının yaşamı

ev demeye bin şahit ister köhne, nemli, loş viranelerde sürüp gitmektedir.

Ya da gıda sorununu alalım. İşbölümünün erdemlerini sayıp döken ekonomistler sonunda bize

bildirirler ki, bazı insanlar tarımda, bazı insanlar da sanayide, fabrikalarda çalışmalıdırlar;

işbölümü bunu gerektirmektedir çünkü. Ve eklerler: Tarımdakiler şu kadar üretecekler,

fabrikadakiler şu kadar; yapılan bu üretimlerin değişimi de şöyle şöyle olacak. Ayrıca,

ekonomistler, satışları, kazancı, net kazancı, artı değeri, ücretleri, vergileri, faizleri, bankaları vb.

dikkate alırlar.

Bütün bu konulan onların kitaplarından okuyun, istediğiniz kadar okuyun, bir arpa boyu yol

alamazsınız; ve kendilerine, "Her aile yılda on, yirmi, hatta yüz insanı doyurabilecek ekmeği üretti

diyelim... peki yiyecek ekmeği olmayan bunca aile var, onlar nasıl doyacak?" diye sorduğunuzda,

yanıt olarak yine aynı teraneye başlarlar: İşbölümü, ücretler, artı değer, sermaye vb. Ve şu karara

varırlar: Yapılan üretim herkesin ihtiyacını karşılamaya yeter. Ama bu karar hakkaniyete uygun

olsa bile şu soruya hiçbir yanıt getirmez: "Bir insan kendi çabasıyla kendine gereken ekmeği

üretebilir mi, üretemez mi? Üretemezse, buna engel nedir?"

İşte karşımızda üç yüz elli milyon Avrupalı. Bu insanlara her yıl şu kadar ekmek, şu kadar et, süt,

yumurta, şarap, tereyağı gerekli. Şu kadar ev, şu kadar giysi gerekli. Minimum ihtiyaçlar, bunlar.

Avrupalılar bunları üretebilirler mi, üretemezler mi? Eğer üretebilirlerse, kendilerine bazı

lükslerden, yani bilim-sanat yapıtlarından yararlanmak, gönüllerinin çektiği şeylerle uğraşmak için

boş zaman kalıyor mu? Başka bir deyişle, hayati önemde olmayan şeylerle uğraşabilmeleri için

zaman kalıyor mu kendilerine? Eğer bu soruya olumlu yanıt verilebiliyorsa, onlara engel olan şey

nedir? Bu engeli nasıl ortadan kaldıracaklar? Eğer endüstrinin bugünkü yapılanma düzeyiyle

böylesi bir üretkenliği gerçekleştirebilmeleri olanaksızsa, o zaman endüstride iyileştirmeye gitmek,

devreye yeni ve daha mükemmel makinelerin sokulması gerekmez mi? Bunu gerçekleştirebilmek

için ne kadar zaman gerekiyorsa, bu zaman sağlanmalı, ancak bunu yaparken hiçbir zaman gözden

uzak tutamayacağımız gerçek şu olmalı: Her üretimden amaç, ihtiyaçların giderilmesidir.

Emeğin üretkenliğinin düşüklüğünden dolayı yaşamsal ihtiyaçlar tam karşılanamıyorsa,

verimliliği artırabilmek ve bu eksikliği giderebilmek için neler yapabileceğimize bakalım. Ama

acaba bu sonucu yaratan başka nedenler de yok mu? Yani, örneğin, üretim ihtiyaç hedefinden

uzaklaştı da, sahte bir doğrultu içine mi girdi? Eğer eksikliklerin nedeni buyusa, üretimin gerçekten

ihtiyaçların giderilmesine yönelik bir öze kavuşmasının yollarını arayalım.

Biricik doğru yaklaşımın bu olduğunu düşünüyoruz biz; bir tek böyle bir bakış açısı

ekonomi politiğe gerçekten bilim, -toplumsal fizyolojinin bilimi, toplumsal güçlerin ekonomisinin

bilimi- olma olanağını sağlayabilir...

Kuşkusuz, bu bilim, bugün uygar ülkelerde ya da endüstri toplumunda (veya vahşiler arasında) var

olan üretim biçimlerini anlatması gerektiğinde, çağdaş ekonomistler gibi açıklayacaktır ele aldığı

olguları. İşin bu bölümü tasviri bölüm olacaktır: Tıpkı zooloji ve botanikte hayvanların ve bitkilerin

biçimlerinin, renklerinin, davranışlarının açıklandığı bölüm gibi. Yalnız, yine belirtelim ki,

ihtiyaçların yerine getirilmesi, üretim güçlerinden tasarruf bakış açısıyla işlenirse, bu bölüm bile

önemli ölçüde berraklık ve bilimsel değer kazanabilir. Şimdiki düzenin insan gücünü nasıl korkunç

bir şekilde çarçur ettiğini büyük bir açıklıkla gösterebilir ve bizim öne sürdüğümüz şeyin -yani bu

kahrolası düzen sürdükçe insanın ihtiyaçlarının hiçbir zaman karşılanamayacağı görüşünün-

doğruluğunu kanıtlayabilir.

Böylece, bu ilkeleri temel alan bir politik ekonomide, ekonomik olaylara bakış açısı bambaşka

olurdu. Şu kadar arşın hasa dokuyan tezgâhın gerisinde, çelik levhalar üzerine şu kadar delik açan

makinenin başında, günde bilmem ne kadar kazanç sağlayan boyacı sandığının arkasında,

çoğunlukla kendisinin değil başkalarının yararlandığı mal ve hizmet zenginliklerini yaratan insanı

-üreticiyi- görebilen bir bakış açısı olurdu bu. Bugünkü ekonomi politiğin belirlediği fiyat, değer,

değişim vb. "yasalarının (hareket noktasının yanlışlığından dolayı çoğu kez gerçeği

yansıtmayan) özlerinin, üretimin insanların ihtiyaçlarını karşılamak için düzenlendiği bir

toplumda bambaşka bir niteliğe bürünecek olan bugünkü ekonomik olayları açıklamaktan öte bir

şey olmadığını anlardık.

II

Bizim duruşumuz, bizim bakış açımız benimsendiğinde, ekonomi politiğin bütün ilkeleri

bambaşka bir görünüşe bürünür.

"Aşırı üretim" diye adlandırdıkları olayı alalım. Kulaklarımız bu sözcüğün bombardımanına az

uğramamıştır. Ekonomik krizlerin aşırı üretimden kaynaklandığını savunmayan tek bir ekonomist,

akademisyen vb. bulamazsınız. Bunlara göre belli bir zamanda gerektiğinden fazla kumaş, saat,

ayakkabı üretilmesi ekonomiyi açmaza sokar. Bu arada beklenen tüketimin üzerinde üretim

yapmak için direnen kapitalistler de aşırı "açgözlü" olmakla suçlanırlar.

Oysa konu biraz daha yakından incelendiğinde bütün bunların saçmalıktan başka bir şey olmadığı

hemen anlaşılır. Kendişine duyulan ihtiyaçtan daha fazla üretilmiş tek bir mal gösteremezsiniz. Dış

ticaret konusu olan hangi malı alırsanız alın, göreceksiniz ki bu malların üretimleri, onların dış

satımını gerçekleştiren ülke halkına bile yetmeyecek düzeydedir.

Rus halkının Avrupa'ya gönderdiği buğday, asla Rusya'nın üretim fazlası değildir. Hatta

Avrupa Rusya'sının en kaliteli buğday ve çavdarının üretimi, bu bölge halkına darı darına yetecek

miktardadır. Köylü vergi, kredi, toprak kirası borçlarını ödemek için ürettiği tahılı satar ve bunu

yapmakla da kendini ve ailesini onlar için en zorunlu şeyden yoksun bırakmış olur.

Keza, İngiltere'nin dünyanın dört yanına sattığı kömür de bu ülkenin üretim fazlası değildir;

çünkü bu satıştan sonra İngiltere'de -evlerde kullanmak için- kişi başına yıllık 750 kilo kadar bir

kömür kalır, bu nedenle de milyonlarca İngiliz kışın ocağını yakacak, yemeğini yapacak,

aydınlanmasını sağlayacak yeterli yakıttan yoksundur. Aslında (bazı lüks mallar bir yana)

dışsatımı en yüksek ülke olarak İngiltere'de üretiminin ihtiyaç düzeyini aştığı söylenebilecek olan

tek bir kalem vardır ve bu da kumaştır. Ama Birleşik Krallık halkının hiç değilse üçte birinin

üzerinde giysi diye ne türden pılı pırtı taşıdıklarını anımsadığımızda, İngiltere'nin de tüm dokuma

ürünlerinin bu ülke halkına ancak yetebileceğini görürüz. Herkes doğru dürüst iç çamaşır ve üst

giysisi giyecek olsa, üretim fazlası diye dişe dokunur bir şeyden söz edebilmek pek kolay olmaz.

Tarihsel kökeninde üretim fazlalığı bulunsa da, "dışsatım" aslında "fazlalık" değildir. Yalınayak

ayakkabıcı ve söküğünü dikemeyen terzi hikâyeleri halklar için de geçerlidir ve bu

esnaf-zanaatkârlar için nasıl gerçeği yansıtıyorlarsa, halklar için de aynı gerçeği yansıtırlar. Bir

ülkenin dışarı sattığı şeyler, o ülke insanları için gerekli, zorunlu şeylerdir; buna karşın bu işin

yapılmasının nedeni işçinin, ücretiyle, ürettiği şeyi satın alamamasıdır; işçinin ücreti ürettiği şeyi

satın almasına yetmez, çünkü malın fiyatının içinde çeşitli kiralar, kapitalistin kârı ve borç aldığı

bankere ödediği faiz de vardır.(1)

Refah gereçlerine duyulan ve gitgide artan ihtiyaç karşılanamadığı gibi, çoğu

kez, zorunlu

maddelere duyulan ihtiyaç da karşılanmaktan uzaktır. Bu bakımdan da aşırı üretim (en azından bu

bağlamda) diye bir şey söz konusu değildir: Ekonomi politik teorisyenlerinin uydurdukları bir

şeydir bu.

Ekonomistler hep bir ağızdan bizi, ekonomiyle ilgili yasalar içinde en sağlamının, "insan ihtiyacı

olandan fazlasını üretir" yasası olduğuna inandırmaya çalışırlar. Yani onlara göre insan ürettiği

şeyi yaşamı için kullandıktan sonra, elinde bu şeyden bir miktar daha kalır. Örneğin tarımla

uğraşan bir aile, birkaç aileyi doyurabilecek üretim yapar.

Bu çok yinelenen cümlenin de hiçbir anlamı yoktur. Eğer bu yargı, her kuşak, sonraki kuşaklar

için bir şeyler bırakır gibi bir anlam taşıyor olsaydı, bir doğruyu dile getiriyor olabilirdi. Gerçekten

de bir köylü otuz, kırk, hatta yüz yıl yaşayabilecek bir ağaç diker ve o köylü öldükten sonra

torunları da o ağaçtan ürün dermeye devam eder. Ham bir toprağı temizleyip üzerinde tarım

yapılabilir hale getiren kişi, gelecek kuşakların zenginliğini artırmış olur. Yollar, köprüler,

kanallar, evler (ve içlerindeki mobilya vb.) de gelecek kuşaklara bırakılmış zenginliklerdir.

Ama söz konusu olan bu değildir ki. Bize söylenen, köylünün tüketebileceğinden çok buğday

ürettiğidir. Aslında devlet vergi adı altında, ruhban sınıfı aşar (ondalık) adı altında, bey toprak

kirası adı altında ürününün önemli bir bölümüne el koyduğu için, köylü yarım yamalak beslenir,

çünkü ürünün aslan payı devlet, toprak sahibi, papaz, tefeci gibi bir yığın asalak arasında paylaşılır.

O bakımdan biz, köylü ürettiğinden daha azını tüketir, şeklinde düşünmek eğilimindeyiz;

yetiştirdiği ürünün en güzellerini satmak zorunda bırakılır, kendisine ancak kıt bir beslenmeyle zar

zor ayakta kalmasına yetecek bir ürünü ayırabilir. Herkes kabul eder ki, böyle düşünmek çok daha

gerçekçi, doğru, adil ve aynı zamanda da yararlıdır çünkü hiç değilse köylü yoksulluğunun

nedenleri üzerinde düşünülmesini sağlar.

Ayrıca şunu da belirtmeliyiz: Hareket noktası olarak insanların ihtiyaçlarını aldığımızda,

kaçınılmaz olarak ulaşacağımız nokta komünizm, yani insanların ihtiyaçlarının en eksiksiz ve en

ekonomik biçimde sağlanacağı toplumsal düzen olacaktır. Bunun tersine, şu anda geçerli olan

üretim noktasından hareket ettiğimizde, yani yalnızca kâr ve artı değeri göz önünde bulundurup da,

yapılan üretimin insanların ihtiyaçlarını ne ölçüde karşıladığını görmezden

geldiğimizde, varılacak

nokta kaçınılmaz olarak kapitalizm ya da en iyi olasılıkla kolektivizm, dolayısıyla da (her

halükârda) ücretli emeğin şu ya da bu biçimi olacaktır.

Gerçekten de, insanın ve toplumun ihtiyaçlarıyla, bu ihtiyaçların giderilmesi için insanın

gelişmesinin değişik aşamalarında yararlandığı araçları göz önünde bulundurduğumuzda, insanın

biricik çabasının, hedefinin toplumun bütün üyelerinin gereksinimlerini karşılamak olduğunu kabul

etmek zorunda kalırız. Bir kuşağın tüketemediği, dolayısıyla da bir sonraki kuşağa miras kalması

gereken zenginliklere küçük bir azınlıkça el konulmasının toplumun çıkarlarına aykırı olduğu

açıktır. Dolayısıyla da toplumun dörtte üçü ihtiyaçları karşılanmadığı için eli bögünde kalırken,

insan gücünün alabildiğine gereksizce, yararsızca tüketilmesi büsbütün anlamsızlaşmakta,

büsbütün acımasızlaşmaktadır.

Ürünlerin en yararlı biçimde tüketiminin, her şeyden önce, en olmazsa olmaz ihtiyaçların

karşılanmasından başlanarak olması gerektiği ve bir nesnenin yararlılığı açısından değeri,

ekonomistlerin sık sık öne sürdükleri gibi insanların kaprislerine değil, gerçek ve en zorunlu

ihtiyaçları ne kadar karşılayabildiğine bağlıdır.

Böylece de komünizm, yani tüketime, üretime ve değişime toplumsal açıdan bakış ve böyle bir

bakışa uygun toplumsal yapı, dünyayı, eşyayı bu şekilde kavramanın, bizim görüşümüze göre

toplumsal yaşama gerçekten bilimsel açıdan bakmanın ve onu böyle kavramanın doğal ve doğrudan

sonucu olmaktadır.

Herkesin ihtiyaçlarını gideren ve üretimini bu amaçla örgütleyebilen toplum, ayrıca, sanayiyle,

özellikle de ekonomistlerce göklere çıkarılan işbölümü kuramıyla ilgili birtakım önyargılara da son

verecektir.

Evet, şimdi gelelim işbölümüne.

1 Bu satırların yazılmasından bu yana. Birleşik Devletlerde buğdayda ve özellikle mısırdaki gerçekten fazla üretim

oldu. Buna karşılık da yığınla tarımsal ürünün üretimi yeterli denilebilecek düzeyi bile tutturamadı. Demek ki, Birleşik

Devletler'de buğday ve mısır ve Birleşik Krallık'da birkaç milyon metre hasa... ihtiyaç fazlası üretim denilip duran

şeyin hepsi budur. Amerikan çiftçisi zorunlu ihtiyaç maddelerini karşılayabildiğim görürse, tarımsal üretimini kısacak

ve başka üretim alanlarına kayacaktır.

İŞBÖLÜMÜ

Ekonomi politik her zaman, önce toplumda olup biten olayları sıralar, ardından da bunları

egemen sınıfların çıkarına olarak yorumlar. Sanayide işbölümü konusunda da tavrı aynen böyle

olmuştur: İşbölümünü kapitalistlerin yarana bulmuş, bu yüzden de onu bir ilke, yasa düzeyine

yüceltmıştır.

Bir köy demircisini alalım, der, çağdaş ekonomi politiğin kurucusu Adam Smith. Bu adam eğer

çivi yapmaya alışkın değilse, günde çok çok iki yüz-üç yüz çivi yapar, üstelik de bunlar çok iyi

çiviler olmaz. Ama eğer bu demirci hayatı boyunca yalnız çivi yapsa, günde iki bin üç yüz çivi

yapabilir. Ve Smith bundan alelacele işbölümüne gidilmesi, herkesin belli bir işte uzmanlaşması

gerektiği sonucunu çıkarır. Yani sonuçta çivi başı yapmakta ya da çivi ucu sivriltmekte uzman

demirciler olacak, toplum da bundan daha zengin olacaktır.

Peki, hayatı boyunca çivi başı yapmaya mahkûm demircinin işine duyduğu ilgisi ne olacak?

Zanaatıyla ilgili olarak yalnızca bu minik ayrıntıyı bilmesi iplerin tümüyle işverenin eline

geçmesine neden olmayacak mı? Bu nedenle yılın dört ayı işsiz güçsüz oturmayacak mı? Yerini

kolayca bir çocuk ya da öğrenci doldurabileceği için ücreti düşmeyecek mi? "Yaşasın işbölümü!"

İşte topluları kurtaracak altın madeni!" diye haykırırken ne Adam Smith'in ne de ondan sonra

aynı ıgıkları atanların aklına bu soruların hiçbirinin gelmediğine eminiz.

Hatta daha sonra Sismondi ve J.B. Say, sosyalistlerin etkisiyle, işbölümünün toplumu

zenginleştirmek yerine galiba zenginleri daha zengin ettiğini, işçininse hayatı boyunca bir

toplu-iğnenin bilmem kaçta kaçını yapmaya mahkûm olduğu için, körleşeceğini, kütleşeceğini,

yoksullaşacağını vurgulamaya başladıklarında dahi, resmi politik ekonomistler işbölümünün bu

olumsuz etkilerini önleyecek herhangi bir çare önermediler. Hayatı boyunca mekanik bir şekilde

aynı küçük ayrıntıyı yerine getirmekle işçinin aklını fikrini, yaratıcılığını yitirebileceği,

dangalaklaşabileceği, bu nedenle de tüm toplumda üretkenliğin düşeceği, farklı uğraşlarınsa, tam

tersine, halkta üretkenliği, yaratıcılığı artıracacağı, ekonomistlerin akıllarının köşesinden bile

geçmedi. İşte şu anda karşımızda duran sorun da tam bu sorundur.

Sürekli işbölümü, insanın tüm yaşamını kapsayan, hatta babadan oğula geçen bir işbölümü

yalnızca ekonomi ulularının önerisi, öğüdü olarak kalsaydı ele almaya bile değer bulmaz, ne halleri

varsa görsünler der, geçer giderdik. Ne var ki bu önerilerin, öğütlerin halka da ulaştığını, insanların

kafalarını karıştırdığını görüyoruz. Sürekli olarak işbölümü, faiz, kira, kredi vb. gibi çoktan

çözümlemiş konularla ilgili söylenenleri duya duya herkes -bu arada işçiler de- tıpkı bu lakırdıların

vaizleri gibi düşünmeye başlıyor, onların yarattıkları putlar önünde eğiliyorlar.

Hatta pek çok sosyalistin de işbölümü ilkesine saygıyla yaklaştığını görüyoruz. Bunlarla devrim

sırasında toplumda nasıl bir düzenleme yapmanız gerektiğini konuşacak olursanız, size işbölümü

ilkesini korumak gerektiğinden söz edeceklerdir. Yani devrimden önce topluiğne başı

yapmaktaysanız, devrimden sonra da topluiğne başı yapmaya devam edeceksiniz. Evet, gerçi

günde topu topu beş saat uğraşacaksınız bu işle, ama hayatınız boyunca uğraşacaksınız. Başka

birileri, belki de sizin topluiğne başı üretiminizi on kat artırabilecek makineler tasarlayacaklar,

başka birileriye sanatın, edebiyatın, bilimin yüceliklerinde uzmanlaşacaklar. Pasteur nasıl kuduz

aşısını bulmak için çalıştıysa, siz de ananızdan topluiğne başı yapmak için doğdunuz, bu işte

çalışacaksınız ve devrim ikinizi de şimdiki yerlerinizde bırakacak: Pasteur'ü laboratuvarında, size

ise işlikte, topluiğne tezgâhının başında.

İşbölümünün zararları saymakla bitmez: Yaratıcılığı öldürür, toplum açısından zararlıdır,

bireyi kütleştir, budalalaştırır, kişi açısından zararlıdır.

Biz çağdaş toplum üyeleri iki ana sınıfa bölünmüşüz: Bir yanda üreticiler var; bunlar çok az

tüketirler ve düşünme denen işten kurtulmuşlardır, çünkü çalışmak zorundadırlar. Üstelik

çalışmalarında da iş yoktur, çünkü düşünmeden azade oldukları için beyinleri kütleşmiştir. Öbür

yanda tüketiciler vardır, bunlar ya çok az üretirler, ya da hiç üretmezler, buna karşılık düşünme

ayrıcalığına sahiptirler, hem kendileri, hem başkaları için düşünürler; ancak bunların da

düşünmelerinde iş yoktur, çünkü karşılarında koca bir dünya vardır, kol gücüyle çalışanların

dünyası ve onlar bu dünyaya dair hiçbir şey bilmezler. Toprakta çalışanlar, tarım işçileri

makinelere dair hiçbir şey bilmezler; fabrikalarda, makine başında çalışanlarsa, toprak işlerine,

ekip biçmeye dair hiçbir şey bilmezler. Kapitalist sanayinin ideali, gözünü dikip makineye bakan,

ancak bu makineden hiçbir şey anlamayan, anlaması da istenmeyen, çocuktur. Onun hemen yanı

başında, gözünü makineden ayırdı mı, dikkati dağıldı mı kendisine cezayı basan gözetmen vardır.

Her ikisinin de üzerinde ise, makineyi tasarlayan mühendis vardır. Tarım işçisininse vay haline!

Kapitalizmin ideal tarım işçisi, buharlı pullukla toprağı sürmek ya da patozla

ekini biçmek için üç

aylığına tutulan, üç ay sonra kapı önüne konan ameledir. İşbölümü, insanın
alnına yaşam boyu

taşıyacağı belli bir etiket yapıştırılmasıdır: Sen, kardeş, dokuma
fabrikasında iplik

düğümleyicisisin, sense, falanca ocağın, falanca galerisinde vagonet iticisisin;
ikiniz de ne özel

olarak çalıştığınız makinelerle, ne de genel olarak üretim yaptığınız sanayi
dallarıyla ilgili hiçbir

şey bilmeyeceksiniz. Böyle bir etiketlemenin sonucu ne olur? İnsan önce işine
karşı bütün

hevesini, isteğini yitirir, sonra da, sanayileşmenin başında, bugün övünç
duyduğumuz makinelerin

bulunmasını sağlayan yaratıcılığını yitirir.

İnsanlar arasındaki işbölümünün aynısı halklar arasına da konulmak
istenmiştir. Yani insanlık

ulusal fabrikalar halinde bölünmek istenmiştir. Bu hesapça Rusya tahıl
yetiştirir, İngiltere kumaş

dokur, Belçika çuha yapar, İsviçre dadı sağlar vb. Daha sonra da her ülkenin
içinde ayrı uzmanlık

dallanmaları söz konusudur: Lyon, ipekçidir; Auvergne, dantelci; Paris, değişik
küçük eşyalar

yapar; Voznesensk, hasa üretir; Harkov, çuha; Petersburg ise memur...
Ekonomistlere bakarsanız,

böylesi bir "işbölümü" insanlığa hem üretim, hem tüketim alanlarında sınırsız
bir perspektif

sunmaktadır; insanlığın önünde göz kamaştırıcı zenginlikler vaat eden yepyeni bir çağ

açılmaktadır.

Ne var ki teknik bilgilerin her alanda yaygınlık kazanmaya başlamasıyla bu rüyanın da gümbür

gümbür yıkıldığını görüyoruz. İngiltere tek başına dokumacılık yaparken ve büyük ölçekte metal

işlerken, ve Paris de tek başına ufak tefek sanat yapıtı niteliğinde nesnelere ve modayla ilgili şeyler

üretirken sorun yoktu, her şey yolunda gidiyordu ve işbölümü dedikleri şeyin erdemleri korkusuzca

sayılıp dökülebiliyordu.

Ama bütün eğitim düzeyi yüksek halklarda, sanayinin olabildiğince bütün dallarına sahip

olmaya çalışma eğilimi güçlendikçe, yeni bir akım da boy göstermeye başladı. Bu halklar artık

geçmişte cehaletlerinin haracını ödercesine çok pahalıya satın aldıkları malları kendileri üretmek

istiyorlar. Hatta Hindistan, Kanada, Avustralya gibi koloniler bile metropollerinden kurtulmak

istediklerini gizlemiyorlar. Her üretim alanıyla ilgili teknoloji bilim sayesinde her yere taşınıyor ve

insanlar İngiliz demiri, Fransız ipeği için akıl almaz paralar ödemelerinin budalalık olduğunu,

Almanya'da, Rusya'da, Avusturya'da, Birleşik Devletler'de aynı demiri, ipeği üretebileceklerini

fark ediyorlar.

Artık her halk ihtiyaç duyduğu her şeyi kendisi, kendi ülkesinde üretmek, imalat sanayiinin

mümkün olabilecek bütün dallarına sahip olmak istiyor. Ve bu durumda da şu soruya yanıt

bulmak gerekiyor: Daha dün önümüze ekonomik zorunluluk, ekonominin dayattığı yasa olarak

konan halklar arası işbölümü kaybolmaya yüz tutmuşsa, aynı ülkenin insanları arasında işbölümü

ve uzmanlaşmanın zorunluluğu yasası ne kadar geçerli olabilir?(1)

1 Bu konuda daha fazla ayrıntı için "*Fields, Factories and Workshops*"\m 1900 tarihli 1. baskısına bakılabilir. Aynı kitabın Rusçası için "*Tarlalar, Fabrikalar ve işlikler*"e ve onun özeti niteliğindeki "*Kol işi - Kafa işi*" adlı broşüre bakılabilir.

SANAYİNİN DESANTRALİZASYONU

Napolyon savaşlarının sonuna doğru İngiltere, Fransa'nın on sekizinci yüzyıl sonlarında

yarattığı ağır sanayiye hemen hemen tümüyle bitirdi. İngiltere, denizlere egemendi ve bu alanda

hemen hiçbir ciddi rakibi yoktu. İmalat sanayiinde tek el olan ve bir tek kendisinin ürettiği malları

komşularına dilediği fiyattan satan ayrıcalıklı İngiltere, ayrıcalıklı durumundan ve onun getirdiği

üstünlüklerden alabildiğine yararlandı ve zenginliğine zenginlik kattı.

Ama on sekizinci yüzyıl sonunda burjuva devrimi Fransa'da feodal hukuku yok etti, proletaryayı

yarattı, gelişmesi geçici olarak durmuş ağır sanayiye yepyeni bir ivme kazandırdı, böylece de on

dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından başlayarak Fransa sanayi ürünlerinde İngiltere'ye bağlı

olmaktan kurtuldu.

Bugün Fransa da önemli ölçüde dışsatım yapan bir ülke durumuna gelmiş durumda. Dünyanın pek

çok ülkesine üçte ikisini değişik kumaşlar ve hazır giyimin oluşturduğu önemli miktarda mal satan

Fransa'da geçimlerini dış ticaret işinde çalışarak sağlayanların sayısı yaklaşık üç milyon

dolayında.

Böylece Fransa İngiltere'ye bağlı olmaktan kurtulduğu gibi, ipek kumaş, hazır giyim gibi bazı

mallarda kendisi tekel oluşturma çabası içine girdi. Dışsatımdan büyük kazançlar sağladı Fransa,

ama bugün, nasıl İngiltere pamuklu kumaş, hatta pamuk ipliğindeki tekeli kaybetmekteyse, o da

ipek kumaş ve hazır giyim tekeli kaybetmek tehlikesiyle karşı karşıya.

Sanayinin doğuya doğru sürdürdüğü gelişmenin bir sonraki durağı Almanya oldu. 1870-71

savaşından önce Almanya ağır sanayi mallarının çoğunu İngiltere ve Fransa'dan sağlardı. Bugünse

işin çehresi değişmiştir: Son elli yıl içinde Almanya ağır sanayisini oluşturdu, fabrikalarını en

mükemmel makinelerle donattı; ve artık o da Manchester pamuklusundan ve Lyon ipeklisinden geri

kalmayan dokumalar üretebiliyor. Herhangi bir yeni makine yaratabilmek ya da bir makineyi

mükemmelleştirebilmek için Lyon'da ya da Manchester'da iki-üç işçi kuşağına gerek duyulurken,

Almanya bu makineyi hazır olarak alıyor. Sanayinin ihtiyaçlarına göre donatılmış teknik okullar,

Alman fabrikaları için hem kol gücüyle çalışabilen, hem de kuramsal donanımları olan bilgili işçi

orduları yetiştiriyor. Alman endüstrisi, Manchester ve Lyon'un elli yıllık çabalarının,

araştırma-geliştirme çalışmalarının, deneyimlerinin ulaştığı noktadan hareket ediyor, bu yüzden

de hızla gelişiyor.

Sonuçta da aynı malları kendisi üretmeye başladığı için Almanya'nın Fransa'dan ve İngiltere'den

dışalımını her yıl biraz daha azalıyor. Bu da bir yana Almanya bu ülkelerle Asya ve Afrika'da, hatta

Paris ve Londra pazarlarında rekabet ediyor. Bir takım miyop kişiler, Fransa'nın yenilgisinden

sonra Fransa'yla Almanya arasında imzalanan Frankfurt anlaşmasını suçlayabilir, Almanya'nın

rekabet gücünü demiryolu taşıma tarifelerinin biraz daha düşük olması ya da Alman işçisinin

"bedavaya" çalışmasıyla açıklayabilir, yani sorunun ikincil yanları üzerinde

durabilirler ve böyle

yapmakla da çok ciddi tarihsel gerçekleri gözden kaçırabilirler. Şurası kesindir ki, bir vakitler

İngiltere ve Fransa'nın ayrıcalığı olan ağır sanayi, ilerlemesini doğuya doğru sürdürmüştür. Ağır

sanayi Almanya'da genç ve güçlü bir halk ve akıllı, dış ticaret yoluyla zenginleşmek arzusuyla

dolup taşan bir burjuvazi bulmuştur.

Almanya'nın İngiliz ve Fransız vesayetinden kurtulmasından ve hem pamuklu dokumaları hem

başka kumaşları, hem de makineleri kendisi üretmeye başlamasından sonra, ağır sanayi, köklerini

Rusya yönüne doğru uzatmaya başlamıştır. Bugün Rusya'da, daha dün denebilecek bir dönemde

başlamış olmasına karşın ağır sanayinin hızla geliştiğine tanık oluyoruz.

Toprak köleliğine ve feodal hukuka son verildiği yıl olan 1861'de hemen hiçbir ağır sanayi

işletmesi yoktu Rusya'da. Bütün gerekli makineler, raylar, lokomotifler ve öteki malzemeler hep

Batı'dan sağlanıyordu. Çok değil, yirmi yıl sonra ise Rusya'nın 85 bin fabrikası oldu ve bu

fabrikalarda üretilen malların toplam değeri dört kat arttı. Eski makinelerin yerini tümüyle yeni

makineler aldı. Ülkede tüketilen çeliğin neredeyse tümü, demirin dörtte üçü, kömürün üçte ikisi,

bütün lokomotifler, vagonlar, raylar ve vapurların tümüne yakını artık Rusya'da üretilmektedir.

Ekonomistler bu gelişmeyi vergi vb. gibi korumacı önlemlerin varlığıyla açıklamaya çalışıyorlar,

ancak olay başka. Bir kez, sermayenin vatanı yoktur: Alman ve İngiliz kapitalistler,

mühendislerini, ustalarını, ürünleri İngiliz mallarını aratmayan Rusya ve Polonya'ya gönderiyorlar.

Yarın vergiler sıfırlanırsa sanayi bundan zarar görmez, tam tersine kazançlı çıkar. Bugün,

Rusya'nın güneyinde en modern Bradford makineleriyle donatılmış çok büyük yünlü dokuma

fabrikaları kurarak, Rusya'ya Batıdan yapılan çuha, yün ipliği, yünlü dokuma ithalatına en büyük

darbeyi bizzat İngiliz mühendisler vuruyorlar; on yıla kalmadan Rusya'nın İngiliz çuhası, Fransız

yünlüsü ithalatının iyice azalacağı, yapılan ithalatın dokuma örneklerinden ibaret kalacağı

anlaşıyor. Belçikalılar da, yine güney Rusya'da, demir üretimiyle ilgili olarak aynı şeyi

yapıyorlar.

Ağır sanayi yalnız doğuya doğru değil, güneye doğru da yayılıyor. Torino'da 1884 yılında açılan

bir sergi, hem İtalyan sanayiinin ne büyük başarılar kazandığını, hem de İtalyanlar ve Fransızlar

arasındaki sınai rekabetin kaynağını oluşturan, iki ülke burjuvazisi arasındaki

nefreti ortaya

çıkardı. İtalya artık Fransız vesayetinden kurtuluyor ve Akdeniz havzasında ve Doğu'da

Fransızlarla rekabet ediyor. Bu bakımdan da Fransa-İtalya sınırında -eğer devrimle önlenmezse- er

ya da geç kan dökülmesi bekleniyor.

Ağır sanayinin hızlı gelişme gösterdiği bir ülke de, İspanya. Ama biz şimdi Brezilya örneğine

bir göz atalım. Ekonomi politik üstatları bu ülkeyi pamuk yetiştiriciliğine mahkûm ettiler ve zavallı

Brezilya ihraç ettiği ham pamuğu, daha sonra Batı'dan pamuklu dokuma olarak geri satın aldı.

Gerçekten de kırk yıl önce Brezilya'nın toplam 385 iğne sahip, her biri birbirinden zavallı toplam

dokuz adet pamuklu dokuma fabrikası vardı. 1890 yılında ise fabrika sayısı 46 oldu; bu

fabrikalardan beş tanesinde 40 bin iğne bulunuyordu ve piyasaya yılda otuz milyon metre pamuklu

kumaş sürebiliyordu. Son birkaç yıldır Brezilya'nın sanayileşme başarıları daha da arttı.

Hatta Meksika bile ihtiyacı olan pamuklu dokumayı artık Avrupa'dan almıyor, kendisi yapıyor.

İngiliz konsolosunun 1894 tarihli raporundan, Orizaba'da artık ithallerini aratmayacak kalitede

basma üretildiğini öğreniyoruz. Birleşik Devletler'e gelince, onlar çoktan Avrupa'nın vesayetinden

kurtuldular. Dört dörtlük bir ağır sanayi geliştiren Amerikalılar artık kendilerine pazar arıyorlar.

Ama ulusal sanayide uzmanlaşma yandaşlarının kuramlarını yerle bir eden asıl lke Hindistan.

Ders kitaplarımızda hep şunu okumuşuzdur: "Büyük Avrupa devletlerinin sömürgeye ihtiyaçı

vardır; bu sömürgeler metropol ülkeye pamuk, yn, baharat vb. gibi hammaddeler gönderirler.

Metropol lke ise sömürge ülkeye, kalitesi kendi pazarında satılamayacak kadar kötü birtakım

kumaşlar, demir (daha doğrusu demir hurdası olmaktan başka bir işe yaramayacak eski

makinelere), kısacası kendisine gerekmeyen, kendisi için değeri olmayan, ama sömürge ülkeye

yüksek fiyatla satılabilecek şeyleri gönderir."

Kuram buydu ve yıllarca uygulama da bu oldu. Londra ve Manchester zenginliklerine zenginlik

katarken, Hindistan battıkça battı. Londra'daki Hint müzesine gittiğinizde Kalkta ve Bombay'da

İngiliz tüccarların nasıl dudak uçuklatıcı servetler elde ettiğini görürsünüz.

Ama bir gün İngiliz tüccar ve kapitalistlerinin aklına, Hindistan'a sattıkları dokuma ürünlerini

doğrudan doğruya Hindistan'da üretmek, böylece de Hint halkını dolaysız sömürmek gibi doğal bir

düşünce geldi.

Başlangıçta birtakım başarısızlıkların göğüslenmesi gerekti. Gerçek işlerinde tam bir sanatçı olan

Hintli işçiler fabrika düzenine bir türlü alışamadılar. Liverpool'dan gönderilen makineler işe

yaramayacak kadar eski olduğu gibi iklimdeki değişiklik de dikkate alınmamıştı; makinelerin yeni

iklim koşullarına uydurulması gerekiyordu. Bugün bütün bu zorluklar geride kaldı ve İngiliz

Hindistan'ı metropol manüfaktürü için her gün biraz daha tehlikeli bir rakip olmaya başladı. 1895

yılında bu ülke toplam 146 bin işçinin çalıştığı 147 büyük dokuma fabrikasına sahip oldu.

Hindistan her yıl Çin'e, Hollanda Hindistan'ına ve Afrika'ya toplam 50 milyon rubleyi aşan

değerde -bir vakitler üretimini yalnız İngiltere'nin başardığı- patiska dışsatımı yaptı; 1897 yılında

ise 140 milyon rublelik pamuklu dokuma dışsatımı gerçekleştirdi. İngiliz işçileri işsiz otururken,

Hintli kadınlar günde 24 köpek karşılığında, Uzakdoğu'nun liman kentlerini istila eden pamuklu

dokuma üretiliyorlar fabrikalarda. Jüt üretimi ise çok daha hızlı bir gelişme gösteriyor.(1)

Kısacası, İngiltere'nin, dışsatım için kumaş üreten "işçiler"i nerede istihdam edeceğini

bilemeyeceği gün artık iyice yaklaşmıştır (akıllı fabrikatörler bu durumu çok iyi görüyorlar, bu

nedenle de Afrika'nın "fethine" hazırlanıyorlar). Bu da bir yana, yirmi yıl içinde Hindistan'ın

İngiltere'den tek bir ton bile demir almayacağını düşünmemizi gerektirecek çok ciddi belirtiler de var.

İlk engeller aşıldı artık ve Hint Okyanusu kıyılarında İngiliz mallarıyla rekabet eden fabrikaların

bacaları yükselmeye başladı.

Metropol sanayisiyle rekabet edebilen sömürge sanayileri olgusu, on dokuzuncu yüzyıl

ekonomik hayatının belki de en çarpıcı yanını oluşturmaktadır.

Hem neden rekabet etmesinler ki? Neyi eksik Hintlilerin? Sermaye mi? Sömürülecek mutsuz

insanların olduğu yere sermaye her yerden gelir. Bilgi mi? Unutmayalım ki, bilgi ulusal sınırdır

bilmez. İşçilerin teknik bilgileri mi? İyi ama Hintli işçiler 1900 yılından beri İngiltere'de elyaf

üretiminde çalışan ve yaşları 15'in altında olan çocuklardan neden daha kötü olsunlar ki?

II

Değişik ülkelerin sanayilerine genel olarak göz attıktan sonra, bazı sanayi dallarını özel olarak

ele almanın zamanı geldi.

Örneğin, on dokuzuncu yüzyılın ilk yarısında yalnızca Fransa'da üretilen ipeği alalım. Lyon bir

vakitler Rhöne havzasında yetiştirilen (sonraları ise İtalya, Avusturya, İspanya,

Kafkasya ve

Japonya'dan alınan) ham ipeğin işlendiği bir merkezdi. 1875 yılında Lyon ve çevresindeki

fabrikalarda kumaşa dönüştürülen dört milyon ton ham ipek üretimi 400 bin tonun altına

düşmüştür.

Peki, Lyon dışardan satın aldığı ipeği işleyebiliyorsa, aynı şeyi İsviçre, Almanya ve Rusya

neden yapmasın? Zürih kantonunun köylerinde yavaş yavaş ipekli kumaş üretimi başladı bile.

Basel önemli bir ipek üretim merkezi oldu. Kafkas yönetimi Marsilyalı işçi kızları ve Lyonlu

işçileri, Kafkasyalı köylülere ipekböceği yetiştiriciliğinde gelişmiş yöntemleri ve ham ipeği

kumaşa dönüştürmeyi öğretmeleri için Gürcistan'a davet etti. Avusturya da aynı yolu izledi.

Almanya, Lyon'lu işçilerin yardımıyla büyük ipekli dokuma fabrikaları kurdu. Birleşik Devletler

aynı şeyi Paterson'da gerçekleştirdi...

Böylece ipek üretimi Fransa'nın özel uzmanlığı olmaktan çıktı. İpekli kumaşlar artık Almanya,

Avusturya, Birleşik Devletler, İngiltere ve Rusya'da da üretiliyor. Kafkasyalı köylü kızlar kışın öyle

bir fiyata ipek fular dokuyorlar ki, Lyon'lu işçiler aynı işi aynı fiyata yapsalar açlıklarından

ölürlerdi. İtalya Fransa'ya ipek satmaya başlarken, 1870-74 yılları arasında 150 milyon ruble

tutarında ipekli dokuma dışsatımı gerçekleştiren Lyon, otuz yıl sonra 75 milyon rublelik dışsatım

rakamına gerilemiş durumda. Yakında Lyon'un İngilizlerin, Almanların, Rusların ve Japonların

yalnızca örnek olarak satın alacakları çok özel, çok kaliteli kumaşlardan ya da yeni buldukları

yöntemlerle yarattıkları yepyeni kumaşlardan başka bir dokuma satamaz duruma geleceğini

söylemek falcılık olmasa gerek.

Aynı gelişmeler öbür sanayi kollarında da oluyor. Bir vakitler Belçika'nın tekelinde olan çuha

üretimi, artık Almanya, Rusya, Avusturya, Birleşik Devletler, İsviçre gibi ülkelerde de yapılıyor.

Fransa'nın Jura'sı da saat tekelini kaybetti: Saat artık her yerde yapılıyor. İskoçya artık Rusya için

şeker rafine etmiyor, Rus rafine şekeri İngiltere'ye satılıyor. Ne demiri, ne kömürü olan İtalya

kendi zırhlılarını kendisi yapıyor, kendi vapurları için gerekli buharlı makineleri kendisi üretiyor.

Kimyasal maddeler de İngiltere'nin tekeli olmaktan çıktı: Sülfürik asit olsun, soda olsun artık her

yerde üretiliyor. 1889 Paris sergisinde Zürih ve dolaylarında yapılan makineler hayranlık uyandırdı

ve anlaşıldı ki, denizlerden uzak, demiri-kömürü olmayan, donanımlı, çok

güzel teknik

okullarından başka hiçbir şeyi olmayan İsviçre, İngiltere'den çok daha güzel ve ucuz buhar

makinaları üretebiliyor. Ulusların belli üretim alanlarında uzmanlaşmaları gerektiğine ilişkin

köhne teorinin ne kadar fos çıktığı da böylece anlaşılmış oldu.

Sonuç olarak, öteki üretim alanlarında olduğu gibi sanayide de aynı eğilim, desantralizasyon

eğilimi gözleniyor.

Her ülke hem tarıma, hem de değişik sanayi dallarına bir arada sahip olmak istiyor.

Ekonomistlerin hararetle tavsiye ettikleri uzmanlaşma, belki birkaç kapitalistin zenginliğine

zenginlik katar, ama her ülkenin, her coğrafi bölgenin topraklarını kendine gerekli tahıl, sebze ve

gereksinim duyduğu öteki nesnelere üretimi için ayırması genel olarak insanlık için çok daha

yararlıdır. Bu çeşitlilik, değişik sanayi dallarının birbirini etkilemesinin, sonuçta da sanayinin

gelişmesinin en büyük güvencesidir, teknik bilginin ve genel olarak ilerlemenin en büyük

güvencesidir. Oysa uzmanlaşma, tam tersine, ilerlemeyi önce yavaşlatır, sonra da durdurur.

Tarım ancak yanı başında sanayi olduğunda gelişebilir. Bir yerde tek bir fabrika kuruldu mu,

çevresinde muhakkak onun yan ürünlerini işleyen, onun gereksindiği ara malları üreten ve böylece

hepsi birbirini destekleyen, buluşlarıyla, yaratıcılıklarıyla birbirini geliştiren başka fabrikalar da

açılır.

III

Düşünülecek olursa tahıl, un, yün, çuha, demir, makine vb. dışalımını yapmak, yalnızca

taşımanın gereksiz harcamalarına katlanmak açısından değil, asıl, sanayisi olmayan ülkenin

kaçınılmaz olarak tarımda da geri ülke konumuna düşmesi açısından zararlıdır, anlamsızdır. Çelik

üreten büyük fabrikaları olmayan bir ülkede öbür sanayi dalları da gelişmez; sonuçta da halk içinde

var olan sınai ve teknik yetenekler kullanılmadan kalmış olur.

Üretim dünyasında artık her şey birbirine bağlı. Makine olmadan, sulama olmadan, demiryolu,

kimyevi gübre olmadan toprağı işlemek olanaksız. Makineleri, demiryollarını, sulama

düzeneğini, suni gübre üreten fabrikaları vb. yerel koşullara uydurabilmek için belli yaratıcılık,

belli teknik bilgi düzeyine ulaşmış olmak gerekir. Kazma, kürek ve karasabandan ibaret bir

donanımla bütün bunların uygulanması şurada dursun, kavranabilmesi bile olanaksızdır.

Toprağın dört dörtlük işlenebilmesi, insanoğlunun ondan haklı olarak beklediği o güzeller

güzeli, o baş döndürücü ürünleri verebilmesi için, işlenen bu toprağın hemen yakınında fabrikalar,

her türden işlikler bulunması gerekir; tıpkı, endüstri ürünlerine ihtiyaç duyan müreffeh köylülerin

bu ihtiyaçlarının karşılanması için fabrikaların yakınında yaşamaları gerektiği gibi. Aksi takdirde

ülke hasta düşer, tıpkı bugün başlıca geliri hisse senetleri kuponları ve banka operasyonları -yani

tefecilik-olan İngiltere gibi.

Ekonomik ilerlemenin ana gücü işbölümü ve uzmanlaşmada değil, uğraşların farklılığında,

ortak amaç için birleşmiş yeteneklerin farklılığındadır.

Şimdi gözümüzde toplumsal devrimin ilk adımlarını atmakta olan büyük ya da küçük bir bölge

canlandırılmalıdır.

Kolektivistler şöyle düşünürler: "Ciddi hiçbir değişiklik olmayacak. Büyük-küçük bütün

fabrikalar, işlikler kamulaştırılacak, bunların herkesin ortak malı olduğu açıklanacak. Bundan sonra

evli evine köylü köyüne, herkes eskiden olduğu gibi ve eski işinde çalışmayı sürdürecektir.

Toplumsal devrim böyle gerçekleşecek".

Affedersiniz ama bu iş böyle olmayacak. Toplumsal devrim böyle kolayca

olmaz. Daha önce

de söylemiştik: Yarın herhangi bir yerde, diyelim Paris'te ya da Lyon'da, ya da herhangi başka bir

kentte devrim patladı, yarın Paris'te ya da başka herhangi bir kentte halk fabrikalara, bankalara,

evlere el koydu... başka hiçbir şey değil, bir tek bu olgunun etkisiyle bile, o ana kadar olan bütün

üretimin derhal tüm çehresi değişir.

Dış ticaret ve dışardan tahıl gelmesi durur. O bölgede mal dolaşımı, gıda stoklanması durur.

Ayaklanan bölge halkının, ihtiyaç duyduğu şeyleri sağlayabilmesi için bütün üretimini yeniden

düzenlemesi gerekir. Eğer bu işi başaramazlarsa, yok olurlar, telef olurlar. Eğer zafere ulaşırlarsa,

bu, ülkenin tüm ekonomik yaşamında, üretimde, dağıtımda tam bir devrimi gerçekleştirmiş

oldukları anlamına gelir.

Yaşam için zorunlu şeylerin gelişi durur demiştik, devrim durumunda. Bu yanda bu böyle

olurken, öte yanda tüketim daha da artar. Dışalım-satım işinde uğraşan üç milyon Fransız işsiz

kalır. Fransa'nın, uzak-yakın ülkelerden edinmeye alıştığı mallar bulunmaz olur; lüks kapsamına

giren mal ve hizmetlerin üretimi durur... Peki, ayaklanan halk bu durumda -hiç değilse bir yıl-

yaşamını sürdürebilmeyi nasıl başaracaktır?

Bize göre, sorunun tek ve çok açık bir yanıtı var. Yiyecek stokları erimeye başladığında, pek çok

kişi yiyecek bulabilmek için toprağa yönelecek. Toprağı işlemek gerekecek, bizzat Paris'te ve

yakın çevresinde tarımla sanayiye birleştirmek gerekecek, başta ekmek olmak üzere yaşamsal

şeylere öncelik vermek için lüks kapsamına giren nesnelere üretimlerinin yapıldığı fabrikalar,

işlikler kapatılacak.

Kentlilerin toprak işlemeyi, tarım yapmayı öğrenmeleri gerekecek; ama toprağı işlemek, tarım

yapmak bugün pulluk arkasında canları çıkan ve boğazlarını doyuracak ekmeği zor çıkaran

köylülerin yaptıkları gibi değil, insanoğlunun bugüne dek yapıp yarattığı bütün makineleri en geniş

kapsamda kullanarak yapılacak ve en yüksek verim alınmaya çalışılacak. Toplumsal bir devrimi

gerçekleştirmek üzere ayaklananlar toprağı işleyecekler, ama bu işi yük hayvanı örneği yapan

köylü gibi değil (zaten Parisli bir kuyumcunun elinden gelmez böyle çalışmak). Onlar tarımı da

yeniden düzenleyecekler, dönüştürecekler. Ve bu işi on yıl sonra değil, hemen şimdi yapacaklar,

çünkü bilecekler ki, böyle yapmazlarsa düşmanın karşısında dayanamazlar.

Onlar bilgiyle, bilinçle donanmış, çok hoş, zevkli, keyifli bir çalışma ortamı gerçekleştirmek

üzere bir araya gelmiş insanlar olarak işleyecekler toprağı; tıpkı ilk Büyük Devrim sırasında,

Federasyon bayramına hazırlamak üzere Mars tarlalarında çalıştıkları gibi çalışacaklar(2).

Aslında, insan kendini toplumuna yararlı bir birey olarak hissettiğinde, kullanacağı araçları kendisi

yarattığında ya da onları mükemmelleştirdiğinde, akılcı bir biçimde örgütlendiğinde, ölçüyü

aşmamak üzere toprakla uğraşmak insana büyük haz verir.

Evet, toprağı işleyecek, tarım yapacaklar. Ama öte yandan da yurtdışından gelmesine alıştıkları pek

çok şeyi kendileri üretecekler ve şunu asla unutmayacaklar: Kendilerini örnek alıp da

ayaklanmalarına katılmayan her bölge onlar için yurtdışıdır ve buralarda üretilen her şey, onlar için

"yurtdışı"ndan gelen şeydir. 1793 ve 1891 yıllarında ayaklanan Paris için yurtdışı hemen kent

kapılarından başlıyordu. Hemen komşu kentte yaşayan ekmek spekülâtörü, Parisli "sankülotlar"

("çulsuzlar, baldıncıp-laklar") açlıktan inim inim inlerken, Versailles komploculanca Fransız

topraklarına getirilen Alman askeri birliklerinden farksız, hatta belki de daha zalim bir tutum

içindeydi isyancılara karşı. Devrimciler, "yurtdışı"sız yaşamayı becermeliler.

Becerecekler de.

Kıtasal abluka nedeniyle Fransa şekersiz kalınca, şeker kamışı yerine şeker pancarından şeker

yapmayı buldu. Barut için hiçbir yerden güherçile bulamayınca Paris kendi mahzenlerinden,

bodrumlarından çıkardı güherçileyi. Elbette böyle olacaktı bu; değil mi ki bizler çağdaş bilimle

donanmışız, elbette bilimin daha ilk kazanımlarından bile doğru dürüst haberleri olmayan

dedelerimizden daha ilerde olacağız.

Devrim, belli bir ekonomik, toplumsal yapının yıkılmasıdır, daha başka ve daha fazla bir şey

değil. Devrim insan aklını uyandırır, yaratıcılığı geliştirir; yeni bilimin şafağıdır devrim, 1789

ve 1793'ün yarattığı Laplace'dır, Lamarck'dır ve Lavoisier'dir.

Sanki civardaki bir ormanda yürüyüşe çıkmışız, ya da gidip seçim sandığına oyumuzu atmışız

da evimize dönmemizi ister gibi, bizden çalıştığımız fabrikalara, işliklere dönmemizi

istemiyorlar mı, şaşıp kalıyor insan!

Burjuva mülkiyetinin yıkılması olgusu tek başına tüm ekonomik hayatın yeniden

yapılandırılmasını gerektirir: Fabrikalarıyla, işlikleriyle, eviyle barkıyla.

Ve devrim bu yeniden yapılanmayı başaracaktır! Toplumsal devrimin ateşini tutuşturmuş Paris,

burjuvazinin uşaklanca gerçekleştirilen yalıtılmışlığa bir iki yıl dayanabilse...
büyük

fabrikalarda beyinleri çok şükür hâlâ dumura uğramamış, büyük küçük her işe,
her sanata

yaratıcılığını katmayı bilen Parisli, hiçbir yerden hiçbir şey istemeden,
kimseden yardım

görmeden, yalnızca, bizden ışığını-ısısını esirgemeyen güneşin motor gücüyle
ve pisliklerimizi

önüne katıp götüren rüzgârla ve bir de ayaklarımızın altındaki toprağın
bağrında yatan, kıpır

kıpır, durmaksızın faaliyetini sürdüren o göz kamaştırıcı güçle, insan aklının
neleri

başarabileceğini dünyaya gösterebilse, yeter! Hayatın yeniden düzenlenmesi,
yapılandırılması

başarılmış demektir!

Dünyanın bir noktasında toplanmış yetenekli, çalışkan insanların, sınırsız
çeşitlilikteki ve

birbirini bütünleyen, tamamlayan zanaat alanlarından ustaların, devrimin cana
can katan gücünün

etkisiyle iki milyon akıllı, çalışkan, güzel varlığın doyması, giyinmesi,
barınması ve mümkün olan

her lüksten yararlanması için neler yapabileceğini herkes görecek!

Bu, kesinlikle bir hayal değil! Bunun gerçekleşebilmesi için, bilinene,
denenmiş ve yararlı

olduğu görülmüş olana başvurulması yeterlidir. Bu bizce bilinen şey, devrimin
güçlü rüzgârı ve

halk yığınlarının kendiliğinden şahlanmasıyla bir canlansın, bir döllensin yeter!

1 Hindistan sanayiinin daha sonra gösterdiği gelişmelerle ilgili olarak, bkz.:
"Tarlalar, Fabrikalar ve işlikler", yeni baskı, 1919.

2 Bkz.: *Büyük Fransız Devrimi*, Bölüm . XXIII, s. 137-141.

TARIM

Ekonomi politiğe, insanın üretkenliğini artıran tek gücün, kişisel çıkar güdüsü olduğu görüşünü

-bu, yanlışlığı su götürmez görüşü- bütün çıkarsamaları için hareket noktası olarak aldığı eleştirisi

yöneltir sık sık.

Bu, çok yerinde bir eleştiridir. Sanayide, başarılı sonuçlarından bugün bizim de yararlanmakta

olduğumuz en büyük buluşların yapıldığı dönemler, tam tersine, insanların kendi çıkarlarından çok,

insanlığın genel mutluluğunu ön planda tuttıkları dönemlerdi. Büyük araştırmacılar, buluşçular

insanlığın özgürleşmesi düşü peşinde olmuşlardır hep. Buharın, lokomotifin ve dokuma

makinesinin buluculan olan Watt, Stephenson, Jacquard buluşlarının işçi sınıfını böylesine sefil

edeceğini bilselerdi uykusuz gecelerinin ürünü planlarını, projelerini herhalde yırtar atarlardı.

Ekonomi politiğin, bazı sanayi dallarında aşırı üretim olduğu şeklindeki bir başka önemli

ilkesinde de benzeri yanlışlığı görüyoruz: Toplum, herkesin ihtiyacı olan şeyleri sağlayabildiği bir

konuma asla gelemeyecek, dolayısıyla, hiç kimsenin ücret karşılığı emeğini satmak zorunda

olmayacağı zaman da asla gelmeyecek. Açıkça değil, ama üstü örtülü bir şekilde yapılan bu

kabullere, ekonomistlerin kafalarımıza sokmaya çalıştıkları hemen bütün "yasa"larda rastlıyoruz.

Eğitimli bir toplum kendine, herkesin ihtiyacı nedir ve bu ihtiyaçların karşılanması için hangi

araçlar gerekir? sorusunu sorsa görür ki, insanların en önemli ihtiyaçlarının giderilmesi için

bugüne dek yaratılmış araçlar, bilgiyle, bilinçle kullanılabildiğinde hem sanayi, hem de tarım

sayısız olanakla doludur.

Bunun endüstri açısından böyle olduğunu kimse yadsıyamaz. İster manüfaktür ürünü olsun, ister

ağır sanayi ürünü, insanın tüm sınıai ihtiyaçlarının kolayca karşılanabileceğini anlamak için

büyük sınıai işletmelere, maden ocaklarına, çelik elde etme ve işleme fabrikalarına, dokuma

fabrikalarına vb. bir göz atmak yeter. Şu anda pek az bir çaba ile üretimi birkaç kat artırabilir, buna

karşılık harcanan emekten de önemli ölçüde tasarruf yapabiliriz.

Daha da ötesi, aynı şeyin tarım için de geçerli olduğunu öne sürüyoruz biz. Tıpkı sanayici gibi

tarımcının da, bugün sahibi olduğu araç ve imkânlarla gıda maddeleri üretimini -hadi on kat

demeyelim, ama- en az dört kat artırabileceğini ve bunu hemen şu anda -böyle bir gereklilik

duyduğu anda- yapabileceğini söylüyoruz. İnsan emeği kapitalist değil de toplumsal bir nitelik

aldığı anda, tahıl, meyve, sebze üretimini yılda, ya da iki yılda dört katına çıkarmak hemen mümkün

olur.

Tarımdan söz edildiği zaman, pulluğuna abanmış, toprağa rasgele (üstelik de kötü) tohum atan, o

yılın kendisi için iyi bir ürün yılı mı kötü bir ürün yılı mı olacağını bilemeyen, derme çatma bir

kulübe ya da dam ile, kas yapmasına yarayacak az biraz çavdar için sabahtan akşama dek toprakla

boğuşan köylü ailesi, kısacası La Bruyere'in geçen yüzyıl betimlediği "vahşi hayvan" akla gelir

hep.(1)

Yoksulluktan budalalaşmış, beyni kütleşmiş insanın aklından geçen en büyük istek, ödediği

verginin ve toprak kirasının azaltılmasıdır. En nihayet belini doğrultmuş, boş zamanı olan ve

yalnızca kendi ailesinin değil, yüzlerce başka insanın da beslenmesine yetebilecek şeyleri üretebilen

bir köylüyü tasavvur etmeye bile cesaret edemez kimse. Sosyalistler, en pervasız, en deli dolu

hayallerinde bile, olsa olsa gerçek tarımcılığın henüz çocukluk döneminde olan Amerikan

fermerliğinden (çiftlik tarımından) ötesini düşünemez. Ya da, Babeuf ve Consideran'ın şu köhne

ütopyalarını yineleyerek, yönetimin, mülkiyet durumları şimdiki gibi olan tarlalarda çalışmaya

zorladığı köylüleri düşünürler.

Oysa günümüzde çağdaş tarıma ilişkin olarak, özellikle de Fransa'nın kimi kırsal yörelerinde,

çok daha geniş kapsamlı düşünceler belirmeye başlamıştır. Bütün bir aileye yetecek bütün bitkisel

gıdalar için 1 desyatinden bile az toprak yettiği görülmektedir. Keza, 25 büyükbaş hayvanın

beslenmesi için, geçmişte tek bir öküz ya da inek için varlığı zorunlu görülen üç desyatın toprak

yetmektedir. Çağdaş çiftçi artık tarım ortamını kendisi oluşturmaya çalışıyor; böylece de ne

kuraklık, ne de hatta belli ölçüde iklim onu düşündürüyor (gerekliyorsa eğer, ektiği, diktiği

şeylerin çevresinde ısı üretiyor, hem havayı, hem toprağı uygun ısıya getirebiliyor). Uzun sözün

kıyası bugün artık çağdaş tarımın ideali, bir desyatın topraktan, geçmişte yirmi desyatın topraktan

alınamayan ürünü almaktır; üstelik de bunu kendini helak ederek değil, tam tersine emekten

önemli ölçüde tasarruf ederek başarmaktır. Sonuç olarak, özellikle de elverişli koşullara sahip bazı

yerlerde ve bu arada büyük kentlerin dolaylarındaki sebzeliklerde ya da bahçelerde öyle tarımsal

yöntemler uygulanıyor ki, toprağı en az emekle işleyerek, karşılığında herkesin

bol bol doymasını

sağlayacak ürün kaldırılabilir. Çağdaş tarım işte bu türden kazanımlarına her gün yenilerini

katıyor.

Başta Liebig olmak üzere kimyasal tarım kuramını savunan bilim adamları, kendilerini

kuramlarla uğraşmanın lezzetine kaptırıp gittikleri için sık sık çok ciddi yanlışlara düşerlerken,

cahil çiftçiler topluma yeterli gıdayı sağlamada yepyeni yollar buldular. Paris, Troyes, Rouen

dolaylarının çiftçileri, İngiliz meyve yetiştiricileri, Flaman fermerleri, Jersey ve Guernsey

köylüleri parmak ısırtan geniş ufuklar açtılar önümüze.

Eskiden bir köylü ailesinin yalnızca topraktan elde ettiği ürünlerle yaşayabilmesi için -köylüler

nasıl yaşar, herkes bilir- yedi, sekiz desyatinden az olmayacak bir toprak gerekliydi. Bugünse bir

ailenin zorunlu geçim maddeleri şurada dursan, lüks sayılabilecek şeyleri sağlaması için ne kadar

küçük bir toprağın yeterli olduğu ortadadır. Yeni tarım ilkelerine göre işlendiğinde, geçmişte

insanın hayal bile edemeyeceği miktarda ürün kaldırılabilir günümüzde. On yıl önce tahıl,

patates, sebze ve en güzel meyvelerle beş altı kişilik bir aileyi tıka basa doyurabilecek ürünleri

yetiştirebilmek için iki desyatın toprak yeter diyebilirdik. Bugünse hiç korkmadan iki desyatın

toprağın bunun için fazla olduğunu söyleyebiliriz. Zorunlu tarımsal ürünleri sağlamak için gerekli

toprak alanı gitgide küçölmektedir. Tarımda her gün öyle başarılar kazanılıyor ki, dışardan hiçbir

tarımsal ürün yardımı görmeden, bir buçuk kilometrekarelik bir alanda kaç kişinin sıkıntı, yokluk

ekmeden, doya doya yaşayabileceği gibi bir soruyla karşılaşsak, doğrusu yanıt vermekte çok

zorlanıyoruz.

XIX. yüzyılın sonuna yaklaştığımız şu günlerde tam bir inanla, güvenle söyleyebiliriz ki,

yalnızca Fransız toprağından kaldırılan ürünlerle -dışardan hiçbir şey getirilmeden- rahat rahat yüz

milyon insan beslenebilir. Durun, daha bitmedi: Bugün Fransa'da, Belçika'da, Hollanda'da, Jersey

Adalarında ve Amerika'nın doğu eyaletlerinde tarım günümüzde öyle başarıların altına imza

atıyor, önümüze gözlerimizin kucaklamakta zorluk çekeceği öyle ufuklar açıyor ki, yüz milyon

insan için Fransa topraklarının çok bile geleceğini büyük bir rahatlıkla söyleyebiliriz. Toprak eğer

Fransa'nın pek çok bölgesinde işlenmeye başlandığı gibi işlenebilirse, (hatta çok verimsiz bir

toprak bile söz konusu olsa), elli milyon desyatınlık Fransız toprağında

yaşayan yüz milyonluk bir

nüfus bile, bu ölçekte bir toprağın besleyebileceği nüfusun ancak çok ufak bir parçasını teşkil

ederdi.

Belli bir toprak parçasında yaşayan belli sayıdaki insanı besleme imkânları, insanın topraktan

neler beklediğine, ne kadar ürün beklediğine, ne kadar ürün istediğine, talep ettiğiyle bağılı olarak da

değişkenlik göstermektedir.

Ne olursa olsun, tümüyle kanıtlanmış bir gerçek var ki -az sonra aşağıda göreceğimiz gibi-

Paris ve iki departmanı (Seine ve Seine-et-Oise, buna Paris ve çevresi diyebiliriz) hemen yarın

anarşist toplum yapılanmasına geçseler, herkesin kol gücüyle çalışması durumunda, dünyanın

hiçbir yerinden tek bir kilo buğday, tek bir sepet meyve, tek bir baş hayvan, tek bir baş soğan bile

gönderilmese, üstelik de ayaklanan bu insanlara kendi bölgeleri dışında tek bir karış toprak

bırakılmamış olsa, evet, bütün bu koşullar altında bile bu insanlar hem bu iki bölgenin

merkezinde, hem de kırsal kesimlerinde yaşayan insanlar için ekmek, et, sebze üretebilecekleri

gibi, bugün lüks kapsamına giren nesnelere de üretebilirler. Gidin, Parisli bir bahçıvana sorun, nasıl

doğruluyor bu gerçeği, göreceksiniz.

Bunun da ötesinde şunu bile iddia ediyoruz: Bütün bu işler için harcanacak insan emeği, bu

bölge insanlarının Auvergne ya da Rus tahılıyla ve Güneyden ve bilmem başka nerelerden

getirilen meyve ve sebzelerle beslendiği günümüze oranla çok daha az olacaktır.

Bununla kesinlikle her bölge kendi yiyeceğini kendi yetiştirsin, değişim (mübadele) diye bir

şey olmasın, sahip olduğu iklim koşullarında ancak suni yollarla (kültür yoluyla) yetiştirebileceği

şeyleri de zorlasın, kendisi yetiştirsin gibi bir şey söylemek istemiyoruz. Biz sadece şunu

göstermek istiyoruz: Bugün bize dayatılan biçimiyle mal mübadelesi, çok abartılmıştır ve şu anda

var olan mübadele pek çok açıdan yararsızdır, hatta zararlıdır. Ayrıca biz, güneyli bir Fransız

köylüsünün üzüm, ya da bir Rus, Macar köylüsünün -bu amaçla boğuştukları bozkır toprağı

alabildiğine verimsiz olduğu halde- tahıl yetiştirebilmek için harcadıkları emeğin hiç dikkate

alınmadığını söylüyoruz. Onların şu anki tarımsal yöntemlerle çoğu kez kol emeğine dayanan

çabalarının, aynı ürünlerin elde edilmesinde yeni tarım yöntemlerinin uygulanması durumunda

-çok daha elverişsiz iklim ve verimsiz toprak koşullarında bile- azalacağını,

çok azalacağını

söylüyoruz.

II

Baz aldığımız pek çok olguyu burada tek tek sayıp dökmemiz beklenmemeli bizden elbette; daha

ayrıntılı bilgi için okurlarımızı daha önce adını andığımız kitabımıza, "*Tarlalar, Fabrikalar ve*

İşlikler"e(2) göndermek, bu sorunlara özel olarak ve derinden ilgi duyan okurlarımıza ayrıca Fransa

ve İngiltere'de yayınlanan (adlarını aşağıda vereceğimiz) çok yararlı bazı kitapları salık vermek

durumundayız.(3)

Toprağın, tarımın ne olduğundan habersiz kentli yurttaşlara, özellikle de büyük kentlerde

yaşayanlara gelince, kendilerine, yaşadıkları kentin çevresinde yürüyüşler yapmalarını ve

buralarda bağ bahçe işlerinin nasıl yapıldığını gözlemelerini, bu işleri yapan insanlarla

konuşmalarını salık vereceğiz; önlerinde yepyeni bir dünyanın açıldığını görecekler, yirminci

yüzyılda Avrupa tarımının nasıl olacağı konusunda belli ölçüde fikir sahibi olacaklar, ayrıca,

toplumsal devrimin elinde ne büyük güç olduğunu anlayacaklar, insanların topraktan istedikleri her

şeyi ondan nasıl alacaklarını öğrendikleri zaman toprağın nasıl cömert

olduğunu görecekler.

Bu sözlerimizde hiçbir abartma olmadığını kanıtlamamız için burada birkaç olguyu

sıralamamız yeterli olur herhalde. Yalnız daha önce bir noktayı belirtmemiz gerek.

Bugün Avrupa tarımının ne denli acınası bir durumda olduğu herkesçe bilinen bir gerçektir.

Köylüyü toprak sahibi soymazsa, devlet soyar. Devlet bu konuda biraz müsamaha gösterse, hemen

tefeci devreye girer: Faiziyle, borç senetleriyle, icra tedbirleriyle köylünün anasını ağlatır, işlediği

toprağın gerçek sahibi bu kez o olur, köylünün payına yine kiracılık düşer. Böylece köylü; toprak

sahibi, devlet, tefeci üçgeninin kira, vergi, faiz kısılacında debelenir durur. Bu soygun toplam olarak

-her ülkede ufak tefek farklılıklar göstermesine karşın- köylünün kaldırdığı ürünün dörtte biri,

hatta bazen yarısı düzeyini bulur. Fransa'da tarımsal vergi, daha yakın zamana dek, gayri safi

ürünün % 44'ü düzeyindeydi. Bu açıdan İtalya'nın durumunun Fransa'dan da kötü olduğunu

biliyoruz.

Bu da bir yana, toprak sahibinin ve devletin köylüden aldığı pay sürekli büyüyor. Köylü kazara

-yaratıcılık göstererek, girişimci bir ruhla ya da çok ağır, inanılmaz bir çabalamayla- biraz fazla

ürün elde etmeyi basarsa, toprak sahibine, devlete ya da tefeciye ödediği haraç da hemen o oranda

artar. Bir desyatın topraktan kaldırdığı ürünü ikiye katlamışsa, derhal toprak kirası artar, devletin

aldığı vergi yükselir; köylü bir yolunu bulup elde ettiği ürünü daha da büyütürse, hemen haraççılar

da haraçlarını yükseltirler. "Ödeme yeteneği ", dünyanın her yanında devletin ve toprak sahibinin

benimsediği tek ödeme sınırındır. Uzun sözün kısası, köylü her gün 12, 16 saat çalışır, bir şeyler

üretir; ve dünyanın her yerinde bu üç yamyam, köylünün, ürettiklerinden yaşam koşullarını

iyileştirmekte kullanmak üzere tasarruf edebileceği miktara hemen el koyar. Köylüyü yaşam

düzeyini yükseltecek olanaklardan yoksun bırakmaktır esas olan. Tarımdaki durgunluğun nedeni de

burada yatar.

Köylü ancak (o da kırk yılda bir ve tümüyle istisnai olarak, -örneğin bu üç sırtlanın birbirine

düşmesiyle, köylünün üretimde kendisine sıçrama yaptıracak yaratıcı bir buluş gerçekleştirilmesiyle

ya da canhıraş bir çalışmayla), sülüklere sezdirmeden, geçici olarak ileri doğru bir adım atabilir.

Bu arada söylemeyi unuttuk: Köylü sanayiciye de haraç verir; makine, kürek, kimyasal gübre gibi

sanayi ürünleri köylüye ederlerinin üç dört katı pahalıya satılır. Tarım

ürünlerinden önemli paylar

alan başka bir sürü aracı bulunduğunu da unutmayalım; özellikle İngiltere'de demiryollarının tarım

ürünleri taşıma ücretleri resmen bir soygun boyutuna ulaşmıştır. İngiliz çiftçiler ürünlerinin üçte

biri değerini, -hele sebze, tüketicinin ödediği kadar bir değeri- demiryolu kumpanyalarına

kaptırırlar. Yaratıcılık ve ilerleme çağı olan on dokuzuncu yüzyılda tarımın böylesine geri

kalmasının, ancak tek tük birkaç yerde -o da rastlantılar sonucu ve geçici olarak- gelişme

gösterebilmesinin nedeni budur.

Evet, bereket versin ki birkaç yerde, vaha gibi tek tük de olsa, ya sırtlanlardan habersiz ya da

sırtlanların her nasılsa üzerine düşmedikleri örneklerden, yeğın tarımın insanogluna neler

sağlayabileceğini öğreniyoruz. Şimdi birkaç örnek üzerinde duralım.

Çok az ürün alınabilen, bu yetmiyormuş gibi bir de kuraklık tehdidiyle karşı karşıya bulunan

Amerikan bozkırlarında, beş yüz kişi, yılda sekiz ay çalışarak elli bin insanı doyuracak gıdayı

üretebiliyor. Emekten büyük tasarruf yapılarak sağlanıyor bu sonuç. Bu engin düzlüklerde

toprağın sürülmesi, ekilmesi, biçilmesi büyük çiftlik örgütlenmesiyle neredeyse askeri bir düzenle

gerçekleştiriliyor: Buharlı pullukların ya da biçerdöverlerin geri gitmek ya da sağ-sol yapmak gibi

gereksiz hiçbir hareketi olmuyor; askeri bir resmi geçit düzeni içinde gerçekleşiyor her

şey.

Toprağın hiçbir iyileştirme çalışması yapmadan, doğanın elinden çıktığı biçimiyle kullanıldığı

inanılmaz büyüklükte tarımsal işletmeler bunlar. Topraktan verebileceği her şey alındı mı, o

toprak öylece bırakılıyor ve başka bakir topraklara doğru gidiliyor; aynı şekilde bu toprakların da

işi bitti mi, yine ilerlemeye devam ediliyor. Ama toprağın anasını ağlatan, onu acımasızca sömüren

bu tarım türü artık Amerika'da bile kaybolmaya yüz tutmuş durumda. Ohio ve Kanada

Manitobası'ndaki akıl almaz büyüklükteki çiftlikler kapatılmış, toprakları 200, 100, hatta 50

desyatinlik parçalara bölünmüş ve çiftçilere satılmış durumda. Tarlalarını atların çektiği pullukla

süren bu çiftçiler çokluk dörder dörder birleşip ekinlerini biçip demetleyecek işçileri kiralyorlar,

ayrıca birtakım girişimcilerin yaptıkları ve buharla çalışan patozlar kiralyorlar (Patozcular sırayla

bir köyden öbürüne geçip, yarım günde ya da bir günde bütün ekini dövüyorlar). Drenaj, tahılın

silolara boşaltılması gibi ufak tefek iyileştirmelerin de katkısıyla bu yöntemle,

örneğin Chicago'da,

on kişinin çalışmasıyla yüz kişiye bir yıl yetecek un üretilebilmektedir.

Bunun yanı sıra, makinelerin devreye girdiği ve her geçen gün makine katkısının biraz daha arttığı

yeğın (entansif) tarımda da büyük gelişmeler gözleniyor. Yeğın tarım, esas olarak küçük parçalara

ayrılmış toprağın çok iyi işlenmesine, gübrenmesine ve o toprak parçasından alınabilecek en

yüksek ürünün alınmasına dayanıyor. Bu işletme türü yıldan yıla dünyanın her yanına yayılıyor; bu

arada tabii Amerika'nın doğu, hatta batı eyaletlerine de yayılıyor. Güney Fransa'nın büyük tarım

işletmeleriyle, Amerikan batısının bereketli bozkırları ortalama olarak bir desyatin topraktan

beş-altı çeyrek tahıl ürünü alabilirken, kuzey Fransa'nın küçük çiftçileri aynı miktar topraktan

15-19 çeyrek, hatta bazen 26-28 çeyrek ürün kaldırabilmektedirler. Bu sonuçtan, bir kişinin bir yıl

boyunca kusursuz biçimde beslenebilmesi için bir desyatin toprağın on ikide birinin yeterli

olabileceğini anlıyoruz.

Gelelim toprağın sürülmesine. Son yıllarda adına traktör denilen ve benzinli bir motordan güç

alıp üç, altı, hatta dokuz kulak demirini çevirebilen bir araç kullanılmaya başlandı. Üç kulak demiri

olan bir traktörle, bir kişi, rahatça sürücü koltuğunda oturarak bir günde üç desyatin toprak

sürebiliyor. Traktörler inanılmaz bir gelecek vaat ediyor insanlığa. En nihayet tarımın en zorlu

işlerinden biri olan toprağı sürmeyi herkesin altından kalkabileceği basit bir iş haline getiren bir

araç bulundu.

Ve çok ilginç bir durum: Tarım ne denli yeğın yapılıyorsa, desyatin başına elde edilecek ürün

için daha az emek harcanıyor. Pek çok işte makineler insanın yerini alıyor; elde edilecek ürünü ikiye

katlayacak kimi iyileştirmeler (örneğin akaçlama yoluyla toprağın kurutulması, taşların

ayaklanması) bir kez yapılıyor ama hep işe yarıyor. Kimi kez ise toprağın çok derin sürülmesi gibi

bir yöntem, gübreleme vb. gibi ek harcamalara gerek kalmadan, orta karar bir topraktan bile, tek

başına, yıllarca çok bol ürün alınmasına yetebiliyor. İngiltere'nin Rothamstead'inde yirmi yıl

boyunca tarım hep böyle yapıldı. Bu yakınlarda, yine İngiltere'de, (bu kez Southend on Sea'de),

köstebeğın toprağı kazısından esinlenerek yapılmış bir buharlı makineyle derince kazılıp

kabartılmış topraktan da aynı sonuç alındı.

Şimdi, tarım alanında ayrıntılara dalıp gitmemize gerek yok; herhangi bir üstünlüğü olmayan,

sıradan bir toprakta, olağanüstü birtakım makineler kullanılmasına falan da gerek kalmadan,

yalnızca toprağı akıllıca işleyerek bir desyatinden 21 çeyrek buğday kaldırılabilirdiğinin altını

çizelim, yeter. Böyle bir ürünün ne anlam ifade ettiğine gelince: Seine ve Seine-Uaz departmanıyla

Paris ve çevresinde yaşayan 3.600.000 kişi'nin başta buğday olmak üzere her türden yıllık tahıl

gereksinimi 4 milyon çeyrektir. Yukarda altını çizdiğimiz ürün elde oranından yola çıktığımızda,

bu insanların sahip oldukları toplam 555.000 desyatın "elverişli" topraktan 180.000 desyatını

işlemeleri gerektiği sonucuna ulaşırız.

Bu insanlar bu ölçekte bir toprağı elbette bel küreğiyle işleyecek değiller, çünkü çok zaman

isteyen bir iş olurdu bu (günlük beş saat çalışmayla on desyatın toprak kürekle ancak 260 günde

bellenebilir). Bu durumda toprağın bir kez, ama sonsuza dek yetecek şekilde iyileştirilmesini

yeğleyecektir, yani; akaçlama yapılacak yerler akaçlanacak, kurutulacak kesimler kurutulacak,

düzlenecek yerler düzlenecek, taşlan temizlenmesi gereken yerlerde taş bırakılmayacak vb. Bu ön

çalışma da, diyelim, beş saatlik işgünü hesabıyla beş milyon işgünü gerektiriyor, yani beher

desyatın toprak için 26-27 gün gerekiyor. Daha sonra topraklarını ya da

topraklarının önemli bir

bölümünü buharlı pullukla sürüyorlar (ki bu iş de beher desyatın için 4 gün alıyor) ve bir dört günü

de ikinci sürüme ve tırmıklamaya ayırıyorlar.(4) Tohum, rasgele değil, kalbur makinesinden

geçirilerek seçiliyor ve yine, rasgele değil, bugün hemen her yerde yapıldığı gibi, açılan evleklere

serpiliyor ve bütün bu işler düşünüle taşımaya ve elverişli koşullar yaratılarak çalışıldığında, beş

saatlik işgünü hesabıyla, desyatın başına 25 günden fazla zaman harcamaları gerekmiyor. Toprağı

yaklaşık üç dört yıl bu şekilde işlediklerinde desyatın başına 25-30 çeyrek ürün almaları işten bile

değildir, üstelik de böyle bir sonuç için bugün harcanan zamanın yarısını harcayarak.

Böylece, 3.600.000 kişiye, kendilerine yetecek buğdayı sağlayabilmeleri için on beş milyon

işgünü yeterli olmaktadır. Üstelik bu süre içinde her türden insan çalışacaktır; yani zayıf, çelimsiz

ve daha önce toprak işleriyle hiç uğraşmamış kişiler de bulunacaktır çalışanlar arasında. İşlerin

dağıtımını ve inisiyatif, toprağın ne olduğunu, neler istediğini bilen kişilerin elinde olacaktır.

Tarımda kullanılan basit makineleri yönetmeyi birkaç saat içinde öğrenemeyecek ya da şurada

duran sap yığınına beriye çekmeyi beceremeyecek, böylece de tarım işinde

kendi üzerine düşen

görevi yerine getiremeyecek -kadın ya da erkek-Parisli olmayacaktır herhalde.

İçinde yaşadığımız çarpık düzende Paris'te ve çevresinde -resmi kayıtlarda görülen işsizleri de

bir yana bırakalım- değişik meslek ve zanaattan yüz bin dolayında insanın geçici işsiz durumunda

olduğunu göz önünde bulundurursak, bugünkü toplumsal yapılanmanın bir sonucu olarak

kendisinden yararlanılmayan bu gücün bile tek başına, toprağı akıllıca işleme koşuluyla, Paris'in

en önemli iki departmanında yaşayan üç dört milyon insanın bütün gıda ihtiyacını

karşılatabileceğini görürüz. Hayal görmüyoruz. Çok daha verimli sonuçlar sağlanabilecek gerçek

bir yeğın tanımdan da söz ediyor değiliz henüz. Yukarıda açıkladığımız biçimde 3-4 yıllık bir

uğraştan sonra tek bir taneden 600, 1000, hatta bazen daha da fazla tane içeren bir kucak ekinin elde

edildiğı, böylece de beş kişilik bir ailenin doyabilmesi için bir dönümden az toprağın yeterli

olabildiğı Brighton (Galleta)da ulaşılan deneysel başarılarından falan da söz etmiyoruz. Buğday

yetiştirilmesiyle ilgili hesaplarımızı biz bu örneklere değil, Fransa'da, İngiltere'de, Belçika'da,

Flandra'da, Lombardia'da vb. pek çok çiftçinin elde ettiği sonuçlara, günümüze dek nice çabalarla

geliştirilmiş, sınanmış bilgi ve deneyimlerle, -ama öyle birkaç dönümlük tarlalarda değil, çok

büyük çiftlik işletmelerinde- gerçekleştirilen buğday yetiştiriciliğiyle ilgili sonuçlara

dayandırıyoruz.

Ama devrim olmadan bunların hiçbiri olmaz; çünkü toprağı ve sermayeyi elinde tutanların işine

gelmez böylesi sonuçlar. Bu sonuçların işine geleceğı kesimin, yani köylünün ise -eğer yukarıda

sözünü ettiğimiz üç sırtlandan biri ya da onlara yakın kesimden biri değilse- böyle bir işi

becerebilmek için ne bilgisi, ne parası, ne de zamanı vardır.

Çağdaş toplum henüz bu aşamaya gelememi. Ama Parisliler kendi kentlerinde anarşist bir

komün kurmayı başarabilirlerse, içinde bulunacakları nesnel koşulların dayatmasıyla bu aşamaya

ulaşabilirler; çünkü evlerinde yiyecek ekmekleri yokken oturup birtakım süs nesnelere,

(Viyanalıların, Varşovalıların, Berlinlilerin de aynı incelik ve güzellikte yapabildikleri) ıvır zıvır

şeyler üretmeyi sürdürecektedir kadar aptal değillerdir.

Kaldı ki makineler yardımıyla yapılan tarımsal çalışmalar alabildiğine keyiflidir, çekicidir.

"Yetti artık!" diyecek Parisli işçi. "Yeter artık şu mücevherat denen pislikle uğraştığımız, süs

bebekleri için tüllü, dantelli giysiler dikip durduğumuz! Zaman, kırlara, tarlalara yönelmenin

zamanı! Temiz hava canımıza can, gücümüze güç katsın! Doğanın diriliğiyle, tazeliğiyle dolsun

içimiz; karanlık, havasız işliklerde, viran işçi semtlerinde unuttuğumuz yaşama sevincini yeniden

keşfedelim!"

Ortaçağda İsviçre halkının krallardan, feodal beylerden kurtulmasında İsviçreli çobanların

katkısı mızraktan, kılıçtan daha büyük olmuştur. Ayaklanan kentlerin burjuvazi karşısında

direnebilmesinde, ayakta kalabilmesinde çağdaş tarımın da böylesi bir katkısı olacaktır.

III

Paris'in iki departmanında yaşayan üç buçuk milyon insanın, topraklarının yalnızca üçte birini bu

işe ayırarak ihtiyaçları olan ekmeği nasıl bol bol çıkarabileceklerini görmüş bulunuyoruz. Şimdi

devam ediyor ve hayvancılığa geçiyoruz.

İngilizler çok et yiyen bir millettir; yetişkin bir İngiliz'in yıllık et tüketimi ortalama 200 funt

dolayındadır.(5) Bunun tümünün sığır eti olduğunu kabul edersek, bir sığırdan elde edilen etin

yaklaşık üçte birine denk düşen bir miktardır bu. Buradan yola çıkarak yılda beş kişinin

(çocukları göz önünde bulunduruyoruz) bir sığır tükettiği sonucuna ulaşırız. Ve bu hesaba göre,

üç buçuk milyon kişi için 700 bin baş hayvan gerektiği ortaya çıkar.

Bugünkü hayvancılık sisteminde 700 bin baş hayvan yetiştirmek için en az iki milyon desyatin

arazi gereklidir. Ama bir süredir güney Fransa'nın engin düzlüklerinde yapıldığı gibi, kaynak

sularıyla çok az sulanabilen meralarda bile, bu iş için 500 bin desyatin yeterli olabilmekte, hele yem

olarak pancar, şalgam ve yoncanın kullanıldığı entansif sığır yetiştiriciliğinde bunun da dörtte

biri, yani 125 bin hektarlık bir arazi ile sorun halledilebilmektedir. Hele bir de yemler arasına mısır

da katılır ve hasatları henüz yapılmış taze yemlerin özel çukurlara doldurulup sıkıştırılması olarak

özetleyebileceğimiz presleme yöntemi uygulanırsa, 700 bin baş sığırı besleyebilecek yem 85 bin

hektarlık bir araziden elde edilebilir.

Sulamanın lağım sularıyla yapıldığı Milano çevresinde, bir desyatinlik araziden 4-6 büyükbaş

hayvanı besleyebilecek yem elde edilebilmekte, koşulları çok elverişli bazı yerlerde ise bir

desyatinlik araziden 49 ton kuru ot (yani 10 sağmal ineğe bir yıl yetecek ot) elde edilebilmektedir.

Bir yanda, beher büyükbaş hayvan için üç desyatinlik mera gerekliliği, diğer yanda ise tek bir

desyatin arazide 10 büyükbaş hayvanın (ister süt, ister et eldesine dönük olsun) yetiştirilebilmesi...

günümüz tarımının uç noktaları böyle.

Jersey Adasında 3600 desyatinlik işlenmeye elverişli arazinin yaklaşık yarısı (1730 desyatin)

ekin tarlalarıyla, sebze-meyve bahçeleriyle kaplıdır, geriye mera olarak kullanılmak üzere topu

topu 1910 desyatin arazi kalmıştır. Buna karşın bu arazide 1480 at, 7260 baş sığır, 900 koyun ve

4200 domuz beslenebilmektedir; bu da -atlar, koyunlar, domuzlar şurada dursun- bir desyatinlik

merada üç büyükbaş hayvanın beslenebildiğini gösterir. Ada arazisindeki verimliliğin denizotu (su

yosunu) ve özellikle de kimyasal gübrelerle, yani yapay yolla artırıldığını belirtmemize gerek yok.

Sonuç olarak, Paris ve çevresindeki üç buçuk milyon insanımıza dönecek olursak, et

gereksinimlerini karşılamak üzere büyükbaş hayvan yetiştirmek için bunlara gerekli arazinin iki

milyon desyatinden 80 bin desyatine indiğini görürüz. Ama hadi biz en düşük rakamları değil,

kurallara uygun yapılan sıradan bir tarımın ortaya çıkardığı rakamları alalım ve küçükbaş

hayvanlar için de, gerekli olandan daha fazla toprak ekleyelim. Elimizdeki 400 bin desyatinlik

araziden, herkesin bol bol ekmek bulabilmesine yetecek tahıl tarımı için

gerekli bölümü ayırdıktan

sonra elimizde 160 bin, hadi hatta, 180 bin desyatin arazi kaldığını varsayalım. Bütütün cömert

olalım ve bu ölçekte bir arazinin işlenebilmesi için 5 milyon işgünü gerektiğini varsayalım.

Böylelikle bir yıl boyunca yirmi milyon işgünü -ki bunun yarısı kalıcı iyileştirme çalışmalarına

gidecektir- harcayarak hem ekmek, hem et ihtiyacımızı doyasıya karşılayabileceğiz (ki kanatlı

etleri, domuz eti, tavşan eti vb. bu hesap içinde yer almamaktadır; ayrıca, kendi bahçesinde nefis

meyve sebze yetiştiren, dolayısıyla da -bunların eksikliğini etle gideren- İngilizlerden çok daha az

et tüketen insanlar bu hesaplamada göz önünde tutulmamıştır).

Bir işgününün beş saat sürmesi koşuluyla yirmi milyon iş-gününden her kişiye ne kadarlık bir

çalışma düşer? Çok az bir süre düşer. 3,5 milyonluk bir nüfusun 1 milyon 200 bini çalışabilir

durumda yetişkin erkek, bir o kadarı da aynı durumda olan kadındır; dolayısıyla da herkese et ve

ekmek sağlayabilmek için -yalnızca erkekler için hesapladığımızda- yılda topu topu 17 işgünü

çalışmak gerekir. Bu hesaba süt elde etmek için harcanacak 3 milyon işgünü daha ekleyelim; bir bu

kadar işgününü de ne olur ne olmaz diye ekleyelim; yine de kişi başına yıllık 25 işgününü bile

bulamayız, bir başka deyişle, et, ekmek ve süt gibi üç temel gıda maddesini elde etmek için, güzel

koşullarda tarım yapılan bir köyde yılda toplam birkaç gün çalışmak yeterlidir. Unutmayalım ki

bu üç temel gıda maddesi, konuttan sonra insanoğlunun yüzde doksanının başlıca kaygısıdır.

Bir kez daha yineliyoruz: Bu hesaplamada ayağı yere basmayan, hayal diye nitelendirilebilecek

hiçbir Şey yoktur; biz yalnızca hayata geçirilmiş olan, uygulanmakta olan, büyük leklikli

deneylerle kanıtlanmış olan gerçekleri aktardık. Özel mülkiyeti güvence altına alan yasalar ve

genel cehalet olmasa, bu sonuçları elde edebilmek için hemen yarın tarımda bu dönüşüm

gerçekleştirilebilir.

Paris, herkesi nasıl ve neyle besleyeceğini, temel gıda maddelerini nasıl üreteceğini anladığında

ve Parisli ekmeğin, parlamento ve belediye meclisindeki ryşten daha önemli olduğunu

anlayabildiğinde, devrim gerçekleşecektir. Paris o gün her iki departmanın toprağını ele geçirecek

ve işlemeye başlayacaktır. Niteliksiz ve miktar olarak yetersiz birtakım yiyecekler satın alabilmek

için ömrü boyunca çalışıp duran Parisli, böylece, yaşadığı kalenin içinde (bu kaleler yerle bir

edilmemişlerse tabii), kentin duvarlarının dibi sayılacak bir yerde -geçmişte

tüm kazancını alıp

götüren- bu yiyecekleri şimdi topu topu birkaç günlük sağlıklı ve çekici çalışmayla kendisi

üretecektir.

Gelelim meyve ve sebzelere. Paris sınırlarından çıkıp sebze meyve yetiştirilen bir bahçeye göz

atalım ve bu kentteki bilim yuvalarından, akademilerden yalnızca birkaç kilometre ötede ne

mucizeler gerçekleştirildiğine tanık olalım (ekonomi politik üstatlarının haberleri bile yoktur

bundan). Bahçecilik üzerine (culture maraichere) nefis bir de kitabı olan ve bu kitabında yaptığı

çalışmaları ayrıntılarıyla anlatan, toprağa ne verdiğini, ondan ne kazandığını hiç gizlemeyen Mösyö

Ponce'un bahçesinde duralım, örneğin. Hemen belirtmeliyiz ki Bay Ponce'un ve özellikle de

işçilerinin çalışma tempoları müthiş. Toplam sekiz kişiler ve 1 hektardan daha büyük olmayan bir

toprağı işliyorlar, yani bizdeki ölçüyle, tam bir desyatinlik toprakları var. Günde 12-15 saat

çalışıyorlar, (yani olması gerekenin 3 kat fazlası); sekiz yerine yirmi dört kişi olsalardı, tek bir

fazlalık olmazdı. Buna karşılık Ponce bize, 11 bin metrekare toprağı için toprak sahibine kira adı

altında ve sevgili devlete vergi adı altında (yani yukarda sözünü ettiğimiz sırtlanlara) 2500 frank

gibi (yani bin ruble) dudak uçuklatıcı bir haraç ödediğini, ayrıca kışlalardan satın aldığı gübrenin

kendisine maliyetinin de 2500 frank (yani bir bin ruble daha) olduğunu söyleyecek ve "Bu nedenle

de," diyecektir "ister istemez sömürgeci olmak zorundayım ben; sömürüldüğüm için sömürüyorum".

Toprağında sebze tarımı yapmakta kullandığı donanımlar da yaklaşık 30.000 frank tutarında (ki bu

tutarın yandan fazlası asalak sanayi baronlarına, önemli bir bölümü de para spekülâtorlerine, yani

tefecilere gidiyor). Her neyse... sonuçta, yaptığı bahçe ziraatı toplam olarak 3 bin işgününü, hatta,

büyük olasılıkla, bundan biraz daha az bir zamanı kapsıyor.

Gelelim Ponce'un kaldırdığı ürüne. 670 pud(6) havuç, 610 pud soğan, turp vb. "ufak" sebzeler,

6000 kelle lahana, 3000 kelle kırmızı lahana, 5000 sepet domates, 5000 düzine seçme meyve,

154.000 kök salata (marul), kısacası, bir desyatın topraktan, yani boyu 50 sajen(7), eni 46 sajen olan

bir alandan toplam 7625 pud sebze ve meyve... Başka bir deyişle, 1 desyatın topraktan 125 ton

ürün.

Ama hiç kimse yılda 600 funttan daha fazla sebze-meyve yiyemez. Dolayısıyla da böyle bir

bahçenin her desyatından 380 yetişkin insanın 1 yıllık sebze-meyve ihtiyacı bol bol

karşılanabilir -ki bu da genel nüfus olarak en az 500 kişiye denk düşer.

Başka bir deyişle, Ponce'un yaptığı gibi bahçecilik yapıldığında (ki bazı yörelerde bunun da

ötesine geçen sonuçlar alınmaktadır), bebekler ve çocuklar da katıldığında 500 kişilik bir nüfusa

yetecek sebze ve meyveyi yetiştirmek için 380 yetişkin insandan her birinin yılda 100 saatten biraz

fazla (103 saat) çalışması yeterli olmaktadır.

Hemen belirtelim ki, bu öyle çok özel bir tarım değildir: Paris çevresinde, 800 desyatin toprakta

5000 bostancı (bahçıvan) tam da böyle tarım yapmaktadır. Ne var ki toprak kirası olarak, hektar

başına 2500 frank, yani bir desyatin için 800 ruble ödemek zorunda olan bu insanlar neredeyse

birer yük hayvanına çevrilmiş durumdadırlar.

Yalnızca bu olgular bile (ki herkes bunların doğru olup olmadığını denetleyebilir), elimizde

kalan 190.000 desyatin topraktan 6400 desyatınının, 3,5 milyon Parislimize doyasıya, meyve

sebze sağlamaya yeteceğini kanıtlamaktadır.

Bu meyve sebzelerin eldesi için ne kadar çalışmak zorunluluğu olduğuna gelince, yukanda örnek

olarak belirttiğimiz bahçıvanların çalışmalarını esas aldığımızda, beş saatlik işgünü hesabıyla 50

milyon işgünü dolayında olacağı, yani her yetişkin erkeğe elli işgünü düşeceği

görülür. Ama Jersey

ve Guernsey Adalarında büyük yaygınlık kazanmış olan bazı yöntemlere başvurulduğunda bu

sürenin Önemli ölçüde kısaltılabileceğini de biliyoruz. Bununla ilgili olarak bir tek şu noktayı

anımsatmakla yetinelim: Bugün bağ bahçe işiyle uğraşanların böylesine çok çalışmalarının nedeni,

pazara ocak ayında çilek, yaz başında şeftali vb. sunmak, kısacası turfanda meyve sebze

yetiştirmek istemeleridir. Turfanda meyve sebzenin fiyatı, mevsim normallerine göre çok yüksek

olduğu için, bu insanlar dudak uçuklatıcı toprak kiralalarını, faiz ve vergi borçlarını ancak bu yolla

ödeyebilmektedirler. Öte yandan, bizatihi çalışma yöntemleri de onları gerçekte gerektiğinden

daha fazla çalışmak zorunda bırakmaktadır. Bahçede yapılacak başlangıç yatırımları için büyük

harcamalar yapamadıklarından (cam, tahta, demir, kömür vb.yi çok pahalı alıyorlar), sera ve kömür

yoluyla çok daha ucuza mal edebilecekleri (turfandacılık için gerekli) yapay ısıyı ancak gübreyle

sağlayabiliyorlar.

IV

Böylesine bereketli ürün için bahçıvanlar hem makinelerin yardımına başvurmak, hem de

yaşamın tüm zevklerinden kendilerini yoksun bırakmak zorundalar, ama yine de bu emekçiler, bize

gereken toprağı nasıl yaratacağımızı öğretmekle çok büyük bir iş başarmışlardır. Limonluklarda

yetiştirilecek bitkiler için gerekli ısıyı gübreyle sağlamak gibi eski bir yöntemle çalıştıkları için,

topraklarının bir bölümünü her yıl satmak gibi bir zorunlulukla karşı karşıya kaldılar; çünkü

bahçelerinin toprak yüzeyi her yıl bir dyum(8) dolayında yükseliyordu. Bu nedenle de son

zamanlarda toprak sahipleriyle imzalanan anlaşmalara, bahçıvanın, işlemekte olduğu toprağı şu ya

da bu nedenle (sözleşmenin bitmesi ya da feshedilmesi vb. gibi) işleme hakkının sona ermesi

durumunda, toprağını yanında götürebileceğı maddesi eklenmeye başlandı. (Bu olguya, Barral'ın

"Ziraat Sözlüğümün "maraichers" maddesinde yer verildiğini de belirtelim.)

Ev eşyaları ve limonluk çıtalarıyla birlikte arabalarla götürülen toprak: İşte, toprak kirasını, "şu ya

da bu nitelikteki toprağın doğal üstünlüklerinin yarattığı sonuçları eşitlemek" olarak değerlendiren

ekonomist Ricardo'ya köylülerin verdikleri yanıt! Fransız bahçıvanlarının çok kullandıkları bir

deyim var: "Adam eşittir toprak!" Yani, toprağı neyse adam da odur; ya da tersi: Adam neyse

toprağı da odur!"

Neyse... Bütün bu Parisli ve Rouen'li bahçıvanlar, aynı miktar ürün elde edebilmek için Jersey ve

Guernsey'li emekçi kardeşlerinin iki katı çalışıyorlar. Adalılar tanma sanayiye katıyorlar ve suni

toprak yaratmakla yetinmeyip suni iklim de yaratıyorlar.

Aslında bütün bahçecilik işleri varıp şu iki noktaya dayanıyor:

1. Limonlukta ekim yapmak; sınırlı bir alanı kapsayan ama nitelik olarak çok zengin bir toprağa

ekim yapmak ve çok özenli, titiz bir bakımla yetiştirilen bu "fide"leri, tam boylarına

ulaşabilecekleri, gelişebilecekleri yere aktarmak. Kısacası bir bebekle uğraşır gibi bunları daha

tohumu toprağa salıp da ilk göverdikleri andan itibaren büyük bir özen, ilgi çemberiyle kuşatmak.

2. Ürünün vaktinde yetişmesini sağlamak için, bitkinin çevresini camla kaplamak ve toprağı

bolca gübrelemek, böylece de toprağın ısıısını yükseltmek.

Özetin özeti: (Ekimin yapılacağı toprak hazırlandıktan sonra) önce fide yetiştirip sonra bunun

asıl yetiştirileceği yere aktarılması ve ürün alınacak alanda çevredeki havadan daha yüksek bir ısı

ortam yaratılması, bahçe-bostan işlerinin en temel özelliği olarak ortaya çıkmaktadır. Bunlardan

ilk adım, daha önce de gördüğümüz gibi, bugün uygulanmaktadır ve yalnızca bir iki küçük

düzeltelemeye ihtiyaçı vardır. İkinci adım içinse, hem toprağı, hem havayı ısıtma işinde gübrenin

yerine ya toprak altından borular aracılığıyla getirilen sıcak su kullanımına yönelmek gerekir, ya da

herhangi bir ısı kaynağıyla limonluğun ısıtılması gerekir.

Esasen, bu da bugün hayata geçirilmiştir. Pek çok Parisli bahçıvan, geçmişte gübre aracılığıyla

sağladıkları ısıyı bugün termosifonlar aracılığıyla sağlıyorlar, İngiliz, daha doğrusu Jersey ve

Guernsey adaları çiftçileri ve Belçikalı bahçeciler limonluk inşası yolunu tercih ediyorlar.

Önceleri limonluklar hayli gösterişliydi, yalnızca zenginler -tropik bitkiler ya da lüks olarak

nitelenebilecek şeyler yetiştirmek amacıyla- uygulayabiliyorlardı bunu. Şimdiyse bunlar geniş

ölçekli olarak kullanılabiliyor: Jersey ve Guernsey Adalarında desyatınlerce toprak (Guernsey'de

hemen her çiftlikte, her bahçede rastlanılan küçük limonluklar şurada dursun) camla kaplanmış

durumda. Londra çevrelerinde, koca koca tarlaların camla kapatılmasına başlandı; her yıl

İngiltere'deki limonluklara binlerce yeni limonluk ekleniyor. Bunlar, granit duvarlı lüks yapılardan,

bütün bu sülük-sırtlan düzenine karşın 1 sajen karesi 7-9 rubleden fazla tutmayan cam tavanlı

mütevazı tahta yapılara kadar her türden olabiliyor. Buraları ısıtıyorlar (hatta

bazen ısıtmıyorlar

bile, çünkü eğer çok erken turfanda ürün elde etmek gibi bir amaçlan yoksa, kapalı alan -ısı

kaçmasını önlediği için- yeterli oluyor) ve öyle üzüm, tropik meyve gibi şeyler değil, patates,

havuç, nohut, bakla-bezelye gibi olmazsa olmaz sebzeler üretiyorlar.

Böylece bahçeci, iklimin belirleyici etkisinden kurtulmuş oluyor. Öte yandan bahçeye gübre

sermek gibi ağır bir işten ve sürekli pahalanan gübre harcamasından kurtulmuş oluyor. Böylece

insan emeğinden de tasarruf sağlanmış oluyor: Camekânlanmış bir desyatin toprağı işleyebilmek

ve Bay Ponce'un elde ettiği sonuçları elde edebilmek için, yedi-sekiz kişi yeterli olabiliyor.

Jersey'de yedi kişi haftada 60 saat çalışarak bir desyatin topraktan, geçmişte onlarca desyatin

topraktan kaldırılabilecek ürünü kaldırıyorlar. Aslında pek çok sayıda göz kamaştırıcı örnek

gösterebiliriz, ama yalnızca bir örnekle yetineceğiz:

Jerzey'de, deneyimli bir bahçıvan yönetimindeki 34 işçi, üç buçuk desyatinden biraz fazla bir

toprağı seracılık yöntemiyle işleyerek şu sonuçları elde ettiler (günde beş saat çalışmış olsalardı 70

kişi gerektirirdi elde ettikleri sonuç): 1525 pud üzüm (hasadını mayıs başlarında yapıyorlar), 4880

pud domates, 1830 pud patates (nisan ayında), 366 pud nohut ve 122 pud fasulye (hasadı mayıs

ayında), yani toplam 8723 pud değişik meyve ve sebze (bazı seralarda elde edilen önemli

miktardaki ikinci ürünler, çok büyük bir serada elde edilen lüks niteliğindeki ürünler ve seralar

arasındaki açık alanda yetiştirilen çeşitli şeyler bu hesapta yer almıyor).

Sekiz bin yedi yüz yirmi üç pud sebze ve meyve! Bu, 1500 insanın koca bir yıl boyunca doyasıya

beslenmesine yetecek bir miktardır ve bunun elde edilmesi için topu topu 21000 yanm işgünü

yeterlidir. Sözümlü ettiğimiz 1500 kişilik topluluktan yalnızca 500 kişi bu işle uğraşsa, bahçemize

yılda 210 saat ayırmamız yeterli olmaktadır. Bu hesaba (yaklaşık dört desyatınlik toprağın yıllık

ısıtmasında kullanılacak) 1000 ton da kömür ekleyin; bu da 500 bahçe işçisinin her birine yılda 6-7

saatlik bir ek çalışma getirecektir (İngiltere'de bir işçi 10 saatlik bir işgününde kolayca 3 ton kömür

çıkarmaktadır).

Böylece, topluluğun yetişkin üyelerinin yarısı olağan çalışma zamanlarının dışında yaklaşık

elli yarım günlerini sebze-meyve işine ayırsalar, tüm topluluk, bugün lüks sayılan yiyecekleri,

-seralarda yetiştirmelerine karşın- koca bir yıl boyunca doya doya yiyebileceklerdir. Kaldı ki daha

bir de aynı seralarda ikinci ürün olarak kolayca yetiştirilebilecek olan küçümsenmeyecek miktarda

sıradan sebze ve meyveler var ki, yukarda gördüğümüz gibi Bay Ponce'unki gibi işletmelerde

bunlar içinde ayrıca bir elli işgünü gerekmektedir.

Efendim, bunların hepsi lüks nesnelere kapsamına giren ürünler, diyenler çıkabilecektir. Ama belirli

düzenine olan limonluklar artık camla kapatılmış basit bahçelere dönüşmekte ve yalnızca üç ay

ısıtılan bu bahçelerden inanılmaz miktarda ürün kaldırılmaktadır: Örneğin, nisan ayı sonunda bir

desyatın topraktan yaklaşık 300 çeyrek patates kaldırılmakta, daha sonra toprak gübrelenmekte ve

mayıstan ekim sonuna kadar, cam altında yüksek, -neredeyse tropik- ısı elde edildiği için başka bir

dizi ürün daha elde edilmektedir.

Bugün aynı 300 çeyrek patatesi elde edebilmek için her yıl yaklaşık 20 dönüm, hatta daha fazla

toprağa dikim yapmak, sonra büyüme başladıkça çapa yapmak, aralarda biten ayrık ve her türden

yabani otu temizlemek vb. gerekiyor. Bütün bunlar büyük emek gerektiren işler. Sera çalışmasının

başlangıç aşamasında her sajen kare için yaklaşık iki günlük bir çalışma yapılması gerektiği

doğrudur, ancak bu ön çalışma gelecekte harcanacak emeğin hadi dörtte üçünü demeyelim, ama

yansını bulan bir ölçekte bize emek tasarrufu sağlayacaktır.

Bütün bunlar birer olgu, bütün bunlar ulaşılmış, erişilmiş, herkesçe bilinen ve çevresindeki

bahçecilik çalışmalarına bir göz atma zahmetini gösteren herkesin kendi gözleriyle görüp ikna

olabileceği sonuçlar. Ve bütün bu anlattıklarımız, sanırım, kendisine nasıl yaklaşılabileceği

bilindiğinde toprağın insanlara neler verebileceği hakkında bir fikir vermeye yetecek örneklerdir.

V

Şu ana kadar hep benimsenmiş olan, kısmen de hayata geçirilmiş olan yöntemlerden söz ettik.

Toprağın yeğın biçimde işlenmesi, borular döşenerek doğal su kaynaklarından (pınarlardan)

sulanması, seracılık, bu yöntemle yapılan bahçecilik... bütün bunlar bugün hayata geçirilmiş

durumdadır, uygulanmaktadır. Leons de Lavern, elli yıl önceki, tarımda işlenen toprağın gitgide

azalacağına, yaratılan yapay toprak ve yapay iklimle insanın yoğun emeğinin birleşerek bitkiler

için en elverişli yaşam ortamının yaratılacağına ilişkin öngörüsünde tümüyle haklı çıktı.

Bu konudaki ilk itici güç, erken elde edilen sebze ve meyveden daha çok para kazanılacağına

anlaşılması oldu. Ama o günden bu yana yeğın tarıma ilişkin olarak gerçekleştirilen açılımlarla, en

az emekle en fazla ürün elde edilebileceğinin anlaşılması, en sıradan sebze ve meyvelerin bile bu

yöntemle yetiştirilmesine, dolayısıyla da sera işi bahçeciliğın hızla yaygınlık kazanmasına yol

açtı.

Gerçekten de Guernsey'deki tahtadan yapılmış basit limonluklar bize, açık havadan üç ay daha

önce (nisana doğru), üstelik de sürülmesi, bitki çıktıktan sonra da çapalanması gereken beş kat daha

büyük toprakta yetiştirilen ürüne denk bir ürünün, hem de çok daha az emek harcayarak, sera

yöntemiyle yetiştirmenin mümkün olduğunu gösterdi. Bu, alet ve makine kullanmaya eşdeğer,

onunla aynı anlamı taşıyan bir gelişmedir: Daha mükemmel araçlar, makineler, her ne kadar

başlangıçta bunları edinmek için ciddi birtakım harcamalar yapmak gerekiyorsa da, bize emekten

önemli ölçüde tasarruf yapabilme olanağını sağlamaktadır.

Sıradan sebzelerin seracılık yöntemiyle yetiştirilmesine ilişkin şimdilik elimizde daha fazla veri

yok; bu henüz çok yeni bir tarım türü ve uygulaması da çok yaygın değil, pek büyük olmayan birkaç

bahçeyle sınırlı. Ama lüks kapsamına giren ve yaklaşık otuz yıldır tarımı yapılmakta olan bir ürüne

ilişkin olarak elimizde son derece etkileyici rakamlar var. Üzüm, bu ürün.

İngiltere'nin kuzeyinde, savaştan önce kömürün tonunun taşkömürü ocaklarının hemen yakınında

topu topu iki ruble ettiği İskoçya sınırına yakın yerlerde nicedir seralarda üzüm yetiştiriliyor.

Ocak ayında olgunlaşan bu üzümü elli yıl önce yetiştiricisi funtu 10 rubleden satıyordu, sonra da

aynı üzüm III. Napolyon'un masasına konulmak üzere funtu 20 rubleden yeniden satılıyordu.

Şimdiyse aynı bağcı, kendisinin özel bir bağ-bahçe dergisinde yayınlanan yazısından

öğrendiğimize göre, üzümünü funtu bir ruble yirmi köpekten satıyor. Bunun nedeni, Londra ve

Paris'e tonlarca üzüm gönderen rakiplerin ortaya çıkması. Ucuz kömür ve toprağın akıllıca

işlenmesi sayesinde kuzeyde kışın üzüm yetiştiriliyor ve öbür meyvelerin aksine, kuzeyden

güneye gönderiliyor. Britanya'lı ve Jersey'li bağcılar mayıs ayında üzümü funtu 80 köpekten

satıyorlar; ve bu fiyat, tıpkı elli yıl önceki 20 ruble/funt fiyatı gibi, ürünün nadir bir ürün olması

nedeniyle bu düzeyini koruyabiliyor. Hem İngiltere'de, hem de Jersey'de (büyük bölümü camekân

altında, az bir bölümü de ısıtılmış açık toprakta yetiştirilen) büyük miktarlarda ürünün piyasaya

sürüldüğü Ekim ayı üzüm fiyatları ise, İsviçre ya da Rhine üzümünün fiyatlarından biraz pahalı

oluyor: Funtu 6 pens (25 köpek). Olması gerekenin üçte ikisi oranında yüksek bir fiyat olduğu

söylenebilir bunun; fiyat yüksekliğini yaratan şey ise, üzüm yetiştiricilerinin toprak sahiplerine

ödedikleri korkunç toprak kiralarıdır; buna bir de (camekânların yapımı ve ısıtılması da içinde

olmak üzere) tüccarın ve aracılardan aldıkları çok yüksek komisyonlarla faiz eklenebilir.

Bu nedenle de güneşsiz, sisli havasına karşın Londra düzlüklerinde bile üzüm yetiştirmek ve

üstelik bunu sudan ucuza getirmek mümkündür, diyebiliriz. Nitekim kentlin banliyölerinden

birinde, Harrow'da, fakirhanemizin hemen yanındaki dört arşına üç arşınlık bir toprak üzerinde,

biraz cam ve biraz da çimentoyla çırpıştırıverdiğimiz uyduruk bir camekân, bize yedi yıl boyunca

her yıl ekim ayında 50 funtun üzerinde üzüm (hem de ne üzüm!) yeme saadetini yaşatmıştır(9). Bu

arada belirtelim:

Bizim camekân öyle kötüydü ki, yağmur yağdı mı çatı olduğu gibi içeri alıyordu yağmuru.

Geceleyin camekân içindeki ısı, dışarıdaki ısı neyse oydu, çünkü herhangi bir ısıtma işlemi

yapılmıyordu (bu, sokağı ısıtmak gibi bir şeydi). Yapılan tüm harcamalar asmaların yılda bir kez

budanması (yarım saat alan önemsiz bir iş) ve bir el arabası gübrenin killi

toprağa dikilmiş asma

kütüklerinin köklerine dökülmesinden ibaretti.

şunu da hatırlatmamız gerekir: Rhine kıyısında ya da Cenevre gölünün kıyılarında üzüm

yetiştiriciliği yapanlar, tepelerin yamaçlarında taş üstüne taş koyarak teraslar (sekiler)

hazırlıyorlar, çuvallara doldurdıkları gübreyi ise kışın iki yüz üç yüz fut yüksekliğe omuzlarında

çıkıyorlar; o bakımdan Londra düzlüklerinde camekânda yapılan üzüm yetiştiriciliğine göre

İsviçre ya da Rhine üzümçülüğünün daha çok emek isteyen, daha zahmetli bir iş olduğu ortada.

İlk bakışta bu söylediklerimiz inanılmaz gibi görünebilir, çünkü üzümün güneyde

kendiliğinden yetiştiğini ve bağcılarının bu işte herhangi özel bir katkıları olmadığını düşünmeye

alışmışızdır. Ama uzmanlar, bağcılar, bahçivanlar bizim düşüncelerimizi onaylıyorlar. İngiliz

bahçecilik dergisinin de yayınlayıcısı olan ve pratik olarak bağcılıkla uğraşan uzman bir üzümçü,

"Bağcılık-bahçecilik bağlamında İngiltere'ye en uygun ürün, üzümdür" diyor. Aslında üzüm

fiyatları arasında bir karşılaştırma yapıldığında da aynı sonuca ulaşılır.

Bütün bunları komünizm diline çevirecek olursak... boş zamanlarından yılda yirmi saati bakım

işlerine ayırarak (ki, alabildiğine keyifli bir iştir bu), camekân altına dikilmiş birkaç asma

kütüğünden, her Avrupa ülkesinin ikliminde hepimiz, kendimizin, ailemizin, dostlarımızın bir yol

boyunca doyasıya yiyeceği üzümü yetiştirebiliriz. Üstelik bu durum bir tek üzüm için değil,

bizim iklimde yetişebilen bütün meyveler için söz konusudur.

O bakımdan, herhangi bir topluluk, diyelim, ufak sebze işleriyle uğraşıyor ve geniş ölçekli

tarımsal işletmelerde bundan yüksek verim alıyorsa, yerli-yabancı her tür sebze-meyveden de buna

yakın bir sonuç alabilir; üstelik de topluluk üyelerinin her birine bu iş için yılda yirmi-otuz saat gibi

sözü edilmeye bile değmez bir çalışma süresi düşer.

Bütün bu söylediklerimizi kim, ne zaman isterse deneyebilir. Bunun için, şu ya da bu lüks

nesneyi üretmekle uğraşan küçük bir işçi grubunun, bu çalışmalarına bir süre için son verip,

dikkatlerini Genneville (Paris dolaylarında) düzlüklerindeki bazı bağ ve bahçelerde yapılan işlere

çevirmeleri ve filiz ve fidelerin korunması için ısıtılmalı düzenlenmiş camekânlar altında ne

mucizeler gerçekleştirildiğini izlemeleri; bunun yanı sıra, bir desyatinlik bir alana meyve

yetiştirmek üzere yapılmış elli dolayında mütevazı camekânda -elbette işin ayrıntıları konusunda

deneyimli bahçıvanların öğütlerinden yararlanarak- bizzat işe girişmeleri yeter de artar bile.

Jersey'in bize sunduğu ortalama verileri baz aldığımızda, yani; bir desyatinlik camekânlı

alandaki bitkilerin bakımı için 7-8 kişinin (yani yıllık 240.000 saatten daha az bir çalışma

süresinin) yeterli olduğunu baz aldığımızda, 135 desyatinlik bir alan için yıllık yaklaşık 3.500.000

saatlik çalışma gerektiğini görürüz. Yüz bilgili bahçıvanın, günde beş saat çalışarak yürütebileceği

kapsamda bir iştir bu; geri kalan işler (kürek, tırmık işleri ya da ısıtma düzeneğine göz kulak olmak,

sulama düzeneğiyle, bez borular vb. ile ilgilenmek gibi) profesyonel olmayan elemanlar, yani asıl

işleri bahçıvanlık olmayan insanlar tarafından da yerine getirilebilir.

Bir önceki bölümde de gördüğümüz gibi böylesi bir çalışma, 75-100 bin kişi için -hiç değilse temel

meyve ve sebzeleri, hatta lüks kapsamına giren önemli miktarda meyve ve sebzeyi sağlayabilir.

Diyelim bu insanlardan 36 bini bağ-bahçe işleriyle uğraşmaya hazır ve istekli olduğunu belirtti.

Bunların her birine, bütün yıla yayılmış olarak 100 saat/yıl çalışma düşer; üstelik bu yıllık 100

saatlik çalışma süresi onlar için çoluk çocuklarıyla, dost ve arkadaşlarıyla doğanın bağrında

dinlenme, çok büyük olasılıkla efsanevi Semiramis bahçelerinden bile daha

görkemli, göz

kamaştırıcı bahçeler içinde cana can katma süresi olacaktır.(10)

Böylece, kapitalistlerin, mülk sahiplerinin, vampirlerin varlıklarına varlık katmaya giden

kuruşlardan tasarruf edebilmek için azıcık azıcık alınan ve annelerin aile üyeleri arasında eşit

bölüştürebilmek için büyük özen gösterdiği sebzeleri, bugün kendimizi yoksun bırakmak

zorunda olduğumuz güzelim meyveleri bol bol elde edebilmenin ne kadar az bir emek

gerektirdiğini görmüş bulunuyoruz.

Yeter ki insanoğlu bunu yapabileceğinin bilincine varsın ve yeter ki bu bilinç ona bunu istemek

gücünü versin! Yeter ki, suyun altındaki taşın -bugüne dek bütün devrimleri kıran şeyin-zihinsel

korkaklık olduğunu anlasın.

VI

Bu anlaşıldığı zaman toplumsal devrimin önünde hangi ufakların açılacağını görmek zor

olmayacaktır.

Ne zaman ciddi bir işçinin evinde, onun açlıktan kıvranan çocuklarını da görerek toplumsal

devrimden söz etsek, işçinin hemen kaşları çatılır ve inatla hep aynı soruyu yineler: "Peki, ekmek

nereden gelecek? Nerede, nasıl bulacağız ekmeği? Ve herkes doyasıya yediğinde herkese yetecek

mi ekmek? 1793'te kentlilerin kendilerine yaptığını bu kez de gericilerin etkisi altındaki cahil

köylüler kentlilere yapmaya kalkıştırlarsa ne olacak?"

Buyursunlar, yapsınlar! O zaman büyük kentler, köylersiz de yapabileceklerini gösterir onlara!

Gerçekten de, bugün fabrikaların, işliklerin karanlık, pis havalarında boğulan yüz binlerce işçi

boş zamanlarını nerede kullanacak? Sahi, devrimden sonra da kapalı kapılar ardında tüketmeyi

sürdürecekler mi onlar bu zamanlarını? Ekmek suyunu çekmek üzere, et büsbütün kıtlaşmış,

sebzeyi ara ki bulasın... Bu durumu göre göre, dışarı satılmak üzere ıvır zıvır birtakım lüks

nesneleri üretmeye devam edebilecekler mi gerçekten?

Elbette, hayır! Fırladıkları gibi kentlerden kırlara koşacaklar. Orada, en işe yaramaz gibi görünen

makinelere bile ortak üretime katacaklar; eski tanımları yöntemlerine devrimin ruhunu katacaklar ve

devrim bu kez kurumlarda ve düşüncelerde gerçekleşmiş olacak.

Bir yerde yüz bin desyatın alanı camekânla kaplayacaklar ve yalnız erkekler değil, kadınlar da

narin elleriyle filizleri, fidanları okşayarak bakımlarını yapacaklar. Bir başka yerde yüz bin

desyatın alanı traktörle sürececek(11), gübreleyerek ya da ufalanmış kalker ve grafit yardımıyla

toprağın verimini artıracaklar. Ve bu neşeli, coşkulu kalabalığın, bu tesadüfi çiftçilerin ellerinin

altında tarlalar başaklarını taşımakta zorlanan altın ekinlerle kaplanacak; işleri, hiç kuşkusuz

tarım konusunda deneyimli kişiler yönetecek; en başta da halkın, uzun uykusundan uyanmış, tüm

toplumun mutluluğu idealinin aydınlattığı yolda ileri doğru atılmış, yüce pratik zekâsı yönetecek.

Derken, ilk hasat! Zorunlu gıda maddelerini kendi elleriyle üreten halk, yüzyıllar sonra ilk kez

doyasıya yiyip içebiliyor.

Ayaklanan halkın dehası müthiş! İhtiyaçlarının neler olduğunu saptayıp buradan yola çıkarak

toprağı işleme konusunda, bizim de bugünden ucun ucun duyumsadığımız, ama henüz yeterince

denenmediği, sınanmadığı için emin olamadığımız yeni yöntemleri uygulamaya koyuyor.

Tarımda yeterince değerlendirilememiş olan ışık gücünden yararlanmak için denemeler yapıyor.

Çünkü biliyor ki, Yakutistan'da arpanın 45 günde olgunlaşmasını sağlıyor ışık; güneş ışığının

toplanmasıyla ya da yapay ışıkla, genç bitkilerin büyümesini hızlandırmada ısının etkisiyle boy

ölçüşebilecek bir güç elde edilebilir. Geleceğin bir Mouchot'u, toprağın

bağrında kömür olarak

yatan güneş sıcaklığı yerine, bu kez güneşin ışınlarını yönlendirebilen ve onlardan bir güç olarak

yararlanabilen bir makine icat ediyor. Toprağın sulanmasının mikroorganizma kültürleriyle

gerçekleştirilmesi yönünde deneyler yapıyor: Toprakta birtakım mikroorganizmalar, hücreler

üretilecek, hem bitkinin köklerinin gerekli besini almasını, hem de toprağın bileşimine giren kimi

öğeleri çürüterek toprağın verimliliğinin artmasını sağlayacak bu çok rasyonel ama henüz yeni

düşünce onu heyecanlandırıyor.

Deneyerek görecekler ki... ama hayır, bundan sonrası fantezi alanına girebileceği için burada

duralım. Denenmiş, sınanmış, gerçekliği kanıtlanmış somut olgulardan öteye geçmeyelim. Başka

her şey şurada dursun: Günümüzde büyük ölçekli olarak uygulanmakta olan ve ticari rekabette

yenik düşmediği gibi başarısını kanıtlamış olan tarımsal yöntemler, karnımızı doyurmamızı

sağlamakla kalmaz, lüks kapsamına giren meyve ve sebzelerden yararlanabilmemizi de sağlar;

buna karşılık bizim vereceğimiz şey ise hem çok az, hem de çok keyifli bir emek katkısı olacaktır,

o kadar. Bu yakınlarda gerçekleştirilen bilimsel buluşların, uzak olmayan bir gelecekte ne müthiş

uygulama alanı bulacağını şimdiden sezinleyebiliyoruz.

Biz burada şimdilik yeni bir yolun altını çizmekle yetiniyoruz. Bu yolun adı:
Halkın

ihtiyaçlarının neler olduğunu belirlemek ve bunların nasıl, nereden, ne şekilde karşılanacağını

araştırıp bulmak yoludur.

Devrimin elinin ermeyeceği, gücünün yetmeyeceği tek şey, inisiyatif (teşebbüs, gözü karalık,

korkusuzca girişmek)tir. Daha ilkokuldan başlayarak ezilen, yetişkinlik çağlarında geçmişin

kölesi olan ve ölene dek bu durumları süren bizler, düşünmek denen şeyi neredeyse hiç

bilmiyoruz. Yeni bir düşünce akımı ortaya çıktığında bunun neyin nesi olduğunu kavramak için

aklımıza başvuracağımız, onun hakkında kafamızda kendi düşüncemizi oluşturacağımız yerde,

yüz yıl önce yazılmış kitaplara başvurup, eski bilgelerin bu konuda ne düşündüklerini öğrenmeye

çalışıyoruz.

Bunun yerine devrimin yeterince düşünce cesareti, girişimcilik cesareti olabilse, temel gıda

maddeleri gibi yaşam yedekleri konusunda en ufak bir sıkıntıya düşmez.

1789-1793 devriminin bütün o yüce günlerinin zihinlere sonsuza dek nakşedilen en güzeli, en

yücesi, Federasyon bayramı için dört bir yandan gelip toplananların Mars

sahasında tanın işçileri

gibi çalışıp orayı bayrama hazırladıkları gündü. O gün Fransa gerçekten de tek yumruk, tek

yürekti; yeni düşünce biçiminin coşkusu içinde, önünde açılan güzel günleri görmüştü sanki:

Toprak bundan böyle herkesindi ve hep birlikte işlenecekti. Toprağı hep birlikte işlemenin en

büyüleyici sonucu, ezilmişliğin, düşmanlaşmanın, ve bunların sonucu olarak ortaya çıkan

bölünmüşlüğün bütün izlerini yok etmesidir.

Yeni toplum, böyle bir dayanışmanın, böylesi muazzam bir motorun, insanın enerjisini, yaratıcı

gücünü yüz kat artıracak ve yeni toplumun yeni insanı olarak olanca gençlik gücüyle

geleceği fethetmek için ileri atılacaktır. Ne idüğünü, kim olduğunu bilmediği müşteriler için

üretmeye son verecek; içinde yaşadığı çevrenin ihtiyaçlarına, zevklerine uygun şeyler üretecektir;

çinde yaşadığı toplumun varlığını sürdürebilmesi için zorunlu şeyleri üretmekle kalmayacak,

hoşnutluk, bolluk, refah göstergesi olan nesnelere ve ruhun gıdası olan şeyleri de üretecektir: Bu da

kendisine özgür iş seçimi, özgür çalışma, başkalarının yaşamına engel olmadan yaratılmış

yaşama sevinci sağlayacaktır. Yanı başında omuzdaşlarının bulunduğunu bilmenin verdiği

cesaretle ve birliktelik duygusuyla insanlar bilimsel bilginin ve sanatsal yaratıcılığın yüce

doruklarını fethetmek üzere hep birlikte ileri atılacaklardır.

Böylesi bir coşku içinde bulunan bir toplumun ne iç anlaşmazlıklardan, ne de dış düşmanlardan

korkmasına gerek vardır.

Geçmişin bütün saldırılarının karşısına, yeni düzene bağlılıklarıyla, hem bireysel, hem

toplumsal düzlemde gösterecekleri cesur girişimcilik ruhuyla, uyuyan dehalarını uyandıracak

Herkül gücüyle dikileceklerdir.

Bu muazzam güç karşısında ne bir krallığın, ne de "birleşmiş krallıklar"ın gücü dayanabilir.

Yapabilecekleri tek şey bu güç karşısında eğilmek ve toplumsal devrimin insanlık önünde açtığı

yeni ufuklara doğru yol olan ortak arabaya herkes gibi güç vermek olacaktır.

1 Bkz.: La Bruyère J., *Yüzyılımızın Karakteri ya da Alışkanlıkları (insana Dair bölümü)*. Spb., 1890, s.255.

2 Önce şunu söyleyeyim: Ben bu düşüncelerimi ilk kez 1888 yılında "Nineteenth Century" de yayınladığımda hiçbir kesimden en ufak bir itiraz görmediği gibi, "Bahçecilik Dergisi" yazıkurulu başkanınca da tümüyle onaylandı.

Bağ, bahçe, toprak işiyle bizzat uğraşan insanlar "bir yerde kömür ucuzsa üzüm de ucuzdur"u kanıtlayarak bu

konuda benden de ileri gittiler. Ben Fransız bahçecilerin de benimle aynı fikirde olduklarından eminim.

Okurlarımız, Jersey Adasından ve Belçika'dan getirilen sera üzümünün Londra'da bunca ucuza satılmasıyla ilgili

açıklamaları, sayısal verileri şimdi andığımız kitapta bulabilirler.

3 Bkz.: "*Repartition metrique des impots*", A.Toubeau (2 cilt, Guillaumin yayını, 1880). Yazarın düşüncelerini hiç paylaşmıyoruz, ama kitabı hangi toprağın hangi üründen ne kadar vereceğinin hangi kaynaklardan öğrenilebileceğine

ilişkin tam bir ansiklopedi niteliğinde. Ayrıca bkz.: Ponce, "*La culture maraichere*" (1869), *Le Potager Gressent* (Paris, 1885), bahçecilikle uğraşanlara hararetle tavsiye ediyorum bu nefis bahçecilik elkitabını. Risler,

"*Physiologie et culture de ble*" Paris, 1886; Lecoteux, "*Le ble sa culture intensive*", Paris, 1883; Eugdne Simon, "*La çite chinoise; Diction-naite d'agriculture*"; Wm. Fream, "*The Rothamstead experiments*", Londra 1888.

4 Traktör oldu mu, 180.000 desyatın toprağın sürümü beş saatlik işgünü hesabıyla 120.000 işgününü aşmıyor.

5 funt - 409,5 gr. (çev.).

6 pud - Eski bir Rus ağırlık ölçüsü: 16,3 kg (çev.)

7 sajen - 2,13 m. (çev.).

8 dyum - pus; bir fut'un (30.48 sm.) on ikide biri olan uzunluk ölçüsü, 2.54 sm. (çev.).

9 Bizim camekânda altı yaşında Hamburg türü omcalar vardı. Üzüm, yetiştirilmesi büyük emek ve sabır isteyen başlı

başına bir bilim; iki üç kuşak bağcının çabası gerekiyor iyi bir asma kütüğü elde etmek için. Hamburg türü

asmalarsa kış soğuna karşı çok dayanıklılar. Asmanın büyüebilmesi için kış soğuğu *gerekli*.

10 Paris'in iki departmanında yaşayan halkın, her yıl çok az bir zaman harcayarak, kendi topraklarından

kaldıracakları ürünlerle varlıklarını sürdürebileceklerini kanıtlayan tarıma ilişkin verdiğimiz rakamları

özetleyecek olursak: Seine ve Seine-et-Oise departmanları:

1866 yılı nüfusu 3.600.000

Desyatın olarak yüzölçümü 549.000

Desyatın başına düşen nüfus 654

Gıda sağlamak için ekilip biçilen topraklar (desyatın olarak):

Ekmeklik tahıllar..... 180.000

Doğal ve yapay çayırılar 180.000

Sebze ve meyve 6.300 ile 9.000 arası

Bütün bunlardan geriye kalanlar (evler, yollar, parklar,

ormanlar) 180.000

Bütün bu alanların tarıma elverişli hale getirilmesi ve tarımsal amaçlı olarak işlenmesi için harcanacak

emek (5 saatlik işgünü üzerinden):

Ekmeklik tahıl (Ekim ve hasat)15.000.000

Mera ıslahı, büyükbaş hayvancılık, süt10.000.000

Sebze-meyve (lüks kapsamındakiler de içinde) yetiştirme,

bahçe bostan işleri vb33.000.000

Beklenmedik işler.....12.000.000

5 saatlik işgünü olarak toplam 70.000.000

Yetişkin nüfusun (kadın-erkek) yalnızca yansının tarımsal işlerle uğraşacaklarını varsayarsak, bu 70 milyon

yarım günü 1.200.000 kişiye böldüğümüzde, *her çalışana 5 saatlik 58 işgünü düşeceği ortaya çıkar.*

11 Önceki baskıda "tekerlekli pulluk"la demiştim. Bugün ise (1919) *traktör* var hayatımızda ve yakında bütün tarlalarda atın yerini alacak.